

BHAGAVADGĪTA.

SARVEPALLI RĀDHAKRISHNAN

RUDOLF SKARNITZL

Bhagavadgīta

Z původního sanskrtského originálu
přeložil a anglickým komentářem opatřil

Sarvepalli RÁDHAKRISHNAN

Z angličtiny přeložil a předmluvu doplnil

Rudolf SKARNITZL

Nakladatelství ONYX

© Rudolf Skarnitzl 2007
© Nakladatelství ONYX 2007

ISBN 798-80-86788-59-8

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych vyslovit upřímný dík manželům Kamile a Davidovi Maršíkovým za obětavou pomoc s přípravou rukopisu překladu k vydání.

Rudolf Skarnitzl

SARVEPALLI RÁDHAKRIŠNAN

Krátký životopis

Narodil se 5. září 1888 blízko Madrasu v jižní Indii. Studium filozofie absolvoval na universitě v Madrasu a jeho diplomová práce nesla název „Etika védánty a její materiální předpoklady“. Tato práce byla odpovědí na výtku, že v systému védánty není místo pro etiku. Bylo mu tehdy pouhých 20 let a tato práce položila okamžitě základ jeho slávy jakožto velkého spisovatele a filozofa s nespornými schopnostmi. Jeho práci charakterizuje jeho myšlení, když říká:

„Náboženské cítění samo o sobě musí být založeno na rozumovém způsobu života, na rozumném žití. Má-li duch mít sídlo na tomto světě a nemá-li být pouhým zajatcem či uprchlíkem, pak duchovní základy musí být založeny v hloubce a v plné vážnosti zachovávány. Náboženství se musí vyjadřovat rozumným myšlením, plodnou činností a nařízeními, které jsou sociálně správné.“

V následné době působil jako vedoucí kateder filozofie na universitách v Madrasu, Mysore, Benáresu a Kalkatě. V roce 1926 reprezentoval Indii na filozofickém kongresu na Harvardské universitě v Anglii. O tři roky později byl pozván na Oxfordskou univerzitu přednášet náboženství srovnávacím způsobem. Také přednášel o hinduismu na univerzitách v Londýně a Manchesteru.

V letech 1946-52 byl vedoucím indické delegace u organizace UNESCO. V roce 1949 byl Rádhakrišnan jmenován velvyslancem v Sovětském Svazu. Jeho jmenování vyvolalo všeobecný údiv, neboť lidé si kladli otázku, jakým dojmem zapůsobí Rádhakrišnan, jakožto idealistický filozof, na Josefa Stalina, který byl žhavým komunistou. V roce 1950 byl Rádhakrišnan pozván do Kremlu, aby byl představen, což bylo spíše něco neobvyklého. Přijal ho sovětský ministr zahraniční Andrej Vyšinský a byl představen Stalinovi. V rozhovoru Rádhakrišnan Stalinovi řekl: „U nás v Indii jsme měli vládce, který po krvavých bitvách dosáhl vítězství, avšak po těch krveprolitích zamítl všechno válečnictví a stal se mnichem. Vaše cesta byla také poznamenána silou. Kdo ví, zda se s vámi nestane něco podobného.“ Rádhakrišnan tím měl na mysli Stalinovy smutně proslulé čistky. Stalin se usmál a odpověděl: „Ano, zázra-

ky se někdy stávají. V teologickém semináři jsem studoval celých 5 let!“

V dubnu 1952, několik dní před Rádhakrišnanovým návratem, jej pozval Stalin znovu. Rádhakrišnan vypravuje, že Stalinův obličej byl tehdy odulý. Rádhakrišnan poklepal Stalina po tváři a na rameni. Stalin mu řekl: „Jste první člověk, který se mnou zachází jako s lidskou bytostí a ne jako s nestvůrou. Opouštíte nás a jsem nerad. Přeji vám dlouhý život. Já už nebudu dlouho žít.“ O šest měsíců později Stalin zemřel.

Výsledkem Rádhakrišnanova působení v Moskvě bylo vzájemné pevné uspořádání přátelských vztahů. Tento přátelský vztah přetrvál léta, ba dokonce se upevnil.

V roce 1952 byl Rádhakrišnan zvolen viceprezidentem Indie. K funkci viceprezidenta se váže předsednictví v Horní a Dolní Komorě parlamentu. Stávalo se, že při rozohněných debatách Rádhakrišnan do bouřlivého ovzduší zasahoval citáty z klasických sanskrtských spisů nebo verši z bible. Néhrú jeho počínání později komentoval slovy: „Způsob, jakým Rádhakrišnan vedl jednání Horní Komory, byl takový, že se Komora spíše podobala rodinnému setkání.“

Po dvou obdobích vicepresidentství byl Rádhakrišnan zvolen prezidentem Indie. Tento úřad zastával od roku 1962 do roku 1967, když poté odmítl další kandidaturu.

Za svého života obdržel řadu čestných doktorátů, např. na Teheránské univerzitě, univerzitách v Nepálu, v Pensylvánii, Moskvě, Irsku. Dále obdržel přes sto čestných uznání a vyznamenání, počítaje v to Oxford, Cambridge, Řím. Podnikl také mise dobré vůle do Singapur, Indonésie, Japonska a Číny, Belgie, Polska, Československa, Sovětského Svazu, Maďarska a Bulharska. Dále pak navštívil africké země východní a střední Afriky, státy Indočíny, Mongolsko a Hongkong.

Rádhakrišnan byl dynamickou osobností klidného a prostého vystupování, přičemž zachovával přísný osobní režim. Vládnul spravedlivým úsudkem, pohotovým jednáním a sympatickým přístupem. Byl vždy jednoduše oblečen. Byl milovaným a milujícím symbolem věky trvající indické kultury a civilizace. Ve filozofii byl monistou, který věřil v jedinou Skutečnost, tj. spiritualitu. V náboženství byl monoteistou, neboť věřil v Boha. V etice byl perfekcionista, když byl přesvědčen o vnitřní dokonalosti jako nejvyšším dobru a cíli života. V politice byl socialistou, protože věřil v univerzální povznesení. Jeho mimořádný život prokazuje pravdu

slavného Platónova mravního pravidla: „Jen ty státy vzkvétají, kde králové jsou filozofové a filozofové králi.“ (Platónova Republika)

Podle indického přesvědčení je nejvyšším cílem života stát se krok za krokem „brahmačarim“ (tím, kdo žije a pohybuje se s vírou v brahman), „brahmadžňáninem“ (tím, kdo zná brahman, čili absolutno) a konečně „brahmavadinem“ (tím, kdo hovoří a píše o brahman, absolutnu). Rádhakrišnan byl opravdu „brahmačarim“ a skutečným „brahmadžňáninem“, který se pod tuto teorii podepsal, když ve své dizertační práci jasně a pevně prohlašuje: „Filozofie Indie není abstraktní studií, která je vzdálena životu člověka... Civilizace Indie usiluje vtělit filozofickou moudrost do sociálního života.“

Především byl člověkem, opravdu skutečným člověkem, který vždy žil s lidmi, sloužil lidstvu, ctil člověka, ne z pozice nadřazené bytosti, ale jenom jako jim rovný člověk, jako jejich přítel, jako jejich nejbližší.

Aldous Huxley charakterizoval Rádhakrišnana: „Byl to mistr slova, i toho, co slovo přesahuje.“ Jiní světoví filozofové o něm prohlásili: „Rádhakrišnan disponuje vzácnou kvalitou, že je stejně zběhlý jak v obsáhlé evropské, tak i srovnatelně velké tradici asijské. O takových možno říci, že ovládají rozluštění duchovní moudrosti světa. Proto je možné o něm prohlásit, že filozoficky ovládá oba jazyky.“

Nikdy se v dějinách filozofie neobjevila taková světová osobnost. Svým současným jedinečným jmenováním v Benáresu i v Oxfordu se pohyboval jako tkalcovský člunek sem a tam, od východu k západu, a s ním pochopení tkal strukturu civilizace.

Když se stal v roce 1962 prezidentem Indie, někteří z jeho žáků a přátel ho požádali, aby jim dovolil oslavovat pátého září jeho narozeniny. Odpověděl: „Namísto abyste je slavili, byl bych velmi potěšen a poctěn, kdybyste v pátém září spatřovali „Den učitelů“. Od té doby je v Indii tento den takto oslavován.

Během jeho života mu vyšlo přes dvacet knižních děl pojednávajících o tématech filozofických, teologických, etických, výchovných, sociálních apod.

V roce 1956 zemřela po padesátiletém manželství jeho milovaná žena Šivakamuamma. Jejich manželství přivedlo na svět 5 dcer a jednoho syna.

Ve věku 79 let se Rádhakrišnan vrátil do Madrasu. Poslední léta strávil šťastně ve svém domě „Giridža“ v Mylapore. Zemřel 17. dubna 1975.

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Kršna bývá oslovován celou řadou jmen, jako např. Madhusúdana (ten, který zabil démona Madhua), Arisúdana (zabijec nepřátel), Góvinda (pastevec nebo ten, který poskytuje milost), Vasudéva (syn Vasudévy), Jádava (potomek Jáduů), Kéšava (mající jemné vlasy), Mádhava (manžel Lakšmi), Hršíkéša (pán smyslů), Džanárdana (osvoboditel lidí).

Také Ardžuna mívá některá jiná jména, jako např. Bhárata (potomek Bháratův), Dhanandžaja (dobyvatel bohatství), Gudákéša (mající vlasy do vrkoče), Pártha (syn Prithy), Parantapa (utiskovatel).

Všechna tato oslovení se v Bhagavadgítě na různých místech uvádějí. V překladu se však pro zjednodušení používají pouze jména Kršna a Ardžuna.

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM

Bhagavadgíta (zkráceně Gíta) představuje to nejslavnější ze všech jógových písem. Je to epizoda z obsáhlého národního eposu Mahábhárata, do kterého byla Bhagavadgíta velice umně vložena. Pravděpodobně byla sepsána v pátém nebo čtvrtém století před naším letopočtem. Bhagavadgíta patří k tradiční literatuře hinduismu, ale svým významem je již po staletí považována za písmo, které odhaluje poselství védů. Její obsah je podán jako tajná nauka - jako upanišada.

Text Bhagavadgíty je jedinečný tím, že k tématu přistupuje nesmírně integrujícím způsobem. Jejím úmyslem je sladit nejrůznější hlediska, jakými jsou védánta, sánkhja, jóga a ortodoxní bráhmanismus, stejně jako uctívání osobního Božství v podobě Kršny. Její obsah je jak mravní tak mystický. Obhajuje cestu k osvobození způsobem karmajógy - cestou činnosti, džňánajógou - cestou poznání a bhaktijógou - cestou lásky. První dvě cesty jsou vyloženy v kapitolách II až XII, zatímco posledních šest kapitol se tradičně považuje za vynikající ukázky cesty lásky. I když neodmítá určitý způsob zřeknutí se světa asketů, přece bhagavadgíta zdůrazňuje jako důležitou činnost vykonávanou bez touhy a dává jí přednost před zamítnutím veškeré činnosti. Nicméně obzvláště vyzdvihuje láskyplnou oddanost, neboť pochopení jejího významu a její uskutečnění vede ke stavu realizace, což je vyšší než pouhé „vyhasnutí světa“. Zdůrazňuje, že bhakti, láska, způsobí naše probuzení se v božské osobě Kršny, který je i všeobjímající nadosobní Skutečností.

Vlastní text bhagavadgíty je psán větším a kolmým písmem, komentáře Sarvepalliho Radhakrišnana jsou vytištěny menší kursívou.

OBSAH

I.	Váhání a malomyslnost Ardžuny	12
II.	Teorie sánkhja a praxe jógy	25
III.	Karmajóga nebo-li metoda práce	47
IV.	Cesta poznání	61
V.	Pravé zřeknutí	76
VI.	Pravá jóga	84
VII.	Bůh a svět	100
VIII.	Průběh kosmické evoluce	110
IX.	Pán je více než Jeho stvoření	117
X.	Bůh je Zdrojem všeho; známe-li Jeho, známe všechno	130
XI.	Proměnění Pána	139
XII.	Uctívání Osobního Boha je lepší než meditace o Absolutnu	153
XIII.	Tělo nazvané polem, Duše nazvaná znalcem pole a rozdíl mezi nimi	159
XIV.	Mystický Otec všech Bytostí	168
XV.	Strom života	176
XVI.	Přirozenost božské a démonické mysli	181
XVII.	Tři guny ve vztahu k náboženství	186
XVIII.	Závěr	192

KAPITOLA I

VÁHÁNÍ A MALOMYSLNOST ARDŽUNY

Otázka

Dhrtaráštra pravil:

1. Mí synové a moji lidé na poli spravedlnosti, na poli Kuruů, kde se shromáždili i synové Pánduovi, všichni dychtiví boje, co činí, ó Sandžajo?

Dhrtaráštra - syn Vjásův, bratr Pándův, otec sta bratří Kuruovců.

„Pole spravedlnosti“ (dharmakšetra) - člověku je vlastní, aby rozhodoval o tom, co je správné, co je dharmou (dharma je povinnost, právo, zákon, pořádek, správné konání). Hlad, spánek, strach a sex jsou společné jak lidem tak zvířatům. To, co odlišuje člověka od zvířete, je rozpoznávání co je správné a co je špatné.

Svět je polem spravedlnosti, bojištěm, kde se odehrává morální bitva. Rozhodující výstup je v srdci člověka, ve kterém se bitvy odehrávají, každý den a každou hodinu. Vzestup od země k nebi, od utrpení k duchu, prochází cestou dharmy. I v naší tělesné existenci můžeme prováděním dharmy dospět k jistotě, kde každá potíž vrcholí v radosti. Svět je polem spravedlnosti, líhni světců, kde není nikdy dovoleno, aby posvátný plamen ducha vyhasl. Je místem, kde odpracováváme náš karman a naplňujeme účel naší individuality.

Smyslem Gíty není, aby vyučovala teorii, spíše uvádí v platnost dharmu. Nemůžeme teoreticky oddělovat to, co je v životě neoddělitelné. Povinnosti sociálního a občanského života zásobují náboženství úkoly a příležitostmi. Dharma podporuje světský rozkvět a duchovní svobodu. Gíta sama neučí mystiku, která se zabývá pouze vnitřním bytím člověka. Namísto, aby odmítala jako iluzi povinnosti a vztahy v životě, přijímá je jako příležitost pro realizaci duchovní svobody. Život je nám nabízen k tomu, abychom jej úplně přeměnili.

Bojiště se nazývá dharmakšetra čili pole spravedlnosti, neboť Pán, který je ochráncem dharmy, je sám aktivně přítomen.

„Pole Kuruů“ (Kurukšetra) - znamená zemi Kuruů, kteří byli v té době vedoucím rodovým klanem.

Slova pole spravedlnosti a pole Kuruů ukazují na zákon života a smrti. Hruzný Bůh je částí vize, kterou Ardžuna spatřuje na bojišti. Život je boj, boj proti duchu zla. Tvořícím procesem je neustálé napětí mezi dvěma, vzájemně se nesnášejícími protivami, které stojí proti sobě. Jejich vzájemným konfliktem nastává pokrok a rozvoj kosmického úmyslu. Na tomto světě jsou prvky nedokonalosti, zla a nerozumnosti, a správnou činností, dharmou, máme změnit svět a přeměnit ony prvky, které rozum zatemňují, tak, že budou mysli jasné. Válka je soudem odplaty stejně jako činem kázně. Pole Kuruů bývá také nazýváno polem pokání, trestu. Válka se najednou stává potrestáním a očistou pro lidstvo. Bůh je soudcem i spasitelem. Ničí a tvoří. On je Šiva i Višnu.

„Mojí lidé“ - pocit vlastnění, „méství“, je výsledkem přisvojujícího jáství, které je zdrojem zla. Zde se vyjevuje sobectví Kuruů, vedoucí k touze po moci a ovládnutí.

Sandžaja je vozataj slepého krále Dhrtaráštry a líčí králi události na bojišti.

Kde a proč se celá událost odehrála? Kurukšetra je pole nedaleko Hastinápury, blízko moderního Delhi. Dhrtaráštra, slepý král Kuruů, se rozhodl předat svůj trůn Judištirovi, který byl znám jako král dharmy, vtělení ctnosti, a dal mu přednost před vlastním synem Durjódhanou. Durjódhana však podvody a proradností zajistil trůn pro sebe a pokusil se zabít Judištiru a čtyři bratry. Kršna, jakožto hlava rodinného klanu Jáduů, usiloval o smír mezi bratry. Když všechny pokusy ztroskotaly, bratrovražedná válka mezi Kuruovci a Pánduovci se stala nevyhnutelnou. Kršna navrhl, aby on a jeho poddaní se k oběma stranám připojili, a volbu ponechal na stranách. Durjódhana si vybral poddané a Kršna se připojil k Pánduům, jako Ardžunův vozataj. V Mahábháratě se uvádí: „Někteří důvěřovali válečným vozům, jiní v koně, ale my budeme důvěřovat v Pána, našeho Boha,“ jak praví i Starý Zákon. Pánduovci a Kuruovci představují konflikt mezi dvěma velkými pohyby, stoupajícím a klesajícím, božským a démonickým. Je to dharma, která nám pomáhá v růstu naší duchovní velikosti a dharma nás stahuje dolů a zaplétá hlouběji do hmoty. Tyto dva směry jsou nesmiřitelné, třebaže pocházejí ze stejného zdroje. Pánduové a Kuruové jsou bratrance a mají společné předky.

Dvě vojska

Sandžaja pravil:

2. Když princ Durjódhana spatřil k boji seřazené vojsko Pánduovců, přistoupil ke svému učiteli a pronesl tato slova:

Učitel - áčárja

Ten, který zná smysl písem, řídí se jejich naukou a jiné vyučuje.

3. Ó učiteli, pohled' na mohutné vojsko synů Pánduových, které sešikoval tvůj moudrý žák, syn Drupadův.

Obrací se na Drónu, učitele, který učil válečnickému umění prince na obou stranách.

4. Jsou tu hrdinové, velcí lučištníci, kteří se v boji vyrovnají Bhímovi a Ardžunovi - Jujudhána, Viráta a velký válečník Drupada,

Bhíma je Judišthirův vrchní velitel. Ardžuna je přítel Kršny a velký válečník, lukostřelec Pánduovců. Jujudhána je Kršnův vozač. Viráta je princ země, kde Pánduovci po nějakou dobu skrytě žili.

5. Dhrštaketu, Čekitána i udatný král Káší, také Purudžit, Kuntibhódža a Šaibja, nejpřednější mezi nimi,

Dhrštaketu je králem Cedů. Čekitána je slavným válečníkem Pánduovců. Purudžit a Kuntibhódža jsou bratři, bojující na straně Pánduovců. Šaibja je vládcem kmene Šibů. Káší je dnešní Váránasí (Benáres).

6. také mocný Judhámanju a statečný Uttamaudžas, a také syn Subhadry a synové Draupadí - samí velcí válečníci.

Subhadra byla žena Ardžuny. Judhámanju byl mocným válečníkem. Uttamaudžas, jeden z velitelů pánduovského vojska. Drau-

padí, dcera krále Drupady, manželka všech pěti Pánduů - s každým měla syna.

7. Poznej také, ó nejlepší z dvojzrozců, velitele mého vojska, kteří jsou mezi námi zvláště výteční. Já ti je nyní vyjmenuji, abys měl o nich představu.

Nejlepší z dvojzrozců

Dvozzrozenec je ten, který je opatřen posvátnou šňůrou, doslovně, kdo je dvakrát zrozený. Cílem výchovy je zasvěcení do života ducha. Jsme zrozeni ve světě přírody; naše druhé zrození je ve světě ducha. Jedinec se zrodí jako dítě přírody, roste do duchovní dospělosti a stává se dítětem světla.

8. Ty sám a Bhíšma, Karna a Krpa, vždy v boji vítězí, Ašvattháman, Vikarna a též syn Sómadatův.

Bhíšma je starý mudrc-válečník, který vychoval Dhrtaráštru a Pánduovce. Karna je nevlastní bratr Ardžuny. Krpa je švagr Dróny. Ašvattháman je syn Dróny. Vikarna je třetím synem z jednoho sta synů Dhrtaráštry. Somadatti je synem Somadatty, krále Báhi-ků.

9. A mnozí hrdinové nasazují pro mne své životy a jejich výzbrojí jsou nejrůznější zbraně a v boji jsou zkušení.

10. Naše vojsko je v neomezeném množství a je chráněné Bhíšmou, zatímco jejich je omezené a je chráněné Bhímou.

Bhíma, doslovně „strašlivý“, je druhorozený z pěti bratří Pánduovců, syn Kunti a boha větrů Vájua.

11. Proto vy všichni, kteří tu stojíte pevně seřazení ve svých oddílech, chraňte Bhíšmu.

Troubení lastur

12. Tu, aby ho povzbudil, udatný praotec, nejstarší z Kuruů, zařval hlasitě jako lev a zatroubil na svou lasturu.

S ním troubili i jiní. Oznámení oddání se povinnosti bylo daleko důležitější než vlastní přesvědčení. Sociální pořádek závisí zpravidla na poslušnosti autoritě. Vždyť i Sokrates prohlásil Kritovi, že neporuší zákony Athén, které ho vychovaly, ochraňovaly a nad ním dohlížely.

„Zařval hlasitě jako lev“ - takto Bhíšma energicky oznamoval svou sebedůvěru.

13. Pak se naráz divoce a hlučně rozezvučely lastury, kotle, bubny a bubínky a rohy.

14. Postaveni ve velkém válečném voze, taženém bílými koňmi, Kršna a Ardžuna také zaduli do svých lastur.

Vůz reprezentuje v hinduistické a buddhistické literatuře psychofyzické vozidlo. Tažní koně jsou smysly a kontrolují je otěže, ale vozatajem, vůdcem, je Duch, skutečné Já, átman. Kršna, vozataj, je spiritualitou v nás.

15. Kršna zadul do své Pánčadžanji a Ardžuna do své Dévadatty a Bhíma, muž strašných činů a nesmírné chuti k jídlu, zadul do mohutné lastury Paundry.

Toto značí připravenost k boji.

16. Princ Judhištira, syn Kuntí, zadul do své Anantavidžaji, Nakula a Sahadéva zaduli do Su-ghóši a Manipušpaky.

Judhištira je nejstarším z pěti bratru Pánduů. Nakula je čtvrtým, Sahadéva je nejmladší.

17. Král Káší, vynikající lučištník, a Šikhandin, vynikající válečník, Dhrštheadjumna, Viráta a nepřemožitelný Sátjaki,

18. Drupada a synové Draupadí i její syn Saubhadra, který byl mocných paží, ti všichni duli na všechny strany do svých lastur, ó zeměvládče!

19. A ten děsivý hluk, který rozezvučel zemi i nebe, rval srdce synů Dhrtaráštrovým.

20. Pak Ardžuna, jehož korouhev nesla chochol Hanumána, se zadíval na syny Dhrtaráštry, jak jsou seřazeni v bojovém šiku, a téměř než začaly létat střely, zvedl svůj luk.

„A téměř než začaly létat střely“ – najednou se Ardžuna ocitá v krizi a velkém trápení. Nepřátelské vojsko stojí na druhé straně v bojovém šiku, zaznívá dutí lastur a napětí nadcházejícího boje je ve vzduchu, když tu najednou si Ardžuna sebeanalýzou uvědomuje, co boj bude znamenat. Všechny životní plány, velké ideály rasy a rodiny, zákon a právo, vlastenectví, úcta k učitelům, zkrátka vše, co věrně během svého života plnil, to vše by najednou mělo skončit.

21. A ke Kršnovi, ó pane země, pronesl tato slova: Zastav, ó Kršno, můj vůz mezi oběma vojsky,

22. abych se mohl na tyto lidi podívat, jak stojí dychtiví k boji, a s kým mám v tomto válečném střetnutí bojovat.

23. Chci vidět ty, kteří se tu shromáždili, připravení k boji a dychtiví v boji dosáhnout toho, co by bylo milé zlovolnému synu Dhrtaráštry.

Veškeré přípravy k boji skončily. To ráno se Judhišthira díval na neproniknutelné formace, které Bhíšma sestavil. Zachvěl se obavami a obrátil se na Ardžunu a řekl: „Ardžuno, jak můžeme zvítězit nad takovým vojskem?“ Aby Ardžuna dodal svému bratru odvahy, zarecitoval mu dávné verše: „Ti, kteří touží po vítězství, dosahují je spíše pravdou, soucitem, zbožností a ctnostmi, než silou

a statečností. Vítězství je jisté tam, kde je Kršna. Vítězství je jedna z jeho vlastností, podobně jako pokora.“ Kršna poradil Ardžunovi, aby se očistil a pomodlil k Durze (Šivově manželce) a poprosil o úspěch. Ardžuna sestoupil ze svého vozu a zazpíval hymnus ke chvále Bohyně. Durga byla potěšena jeho zbožností a požehнала Ardžunovi: „Ó synu Pánduů, nad svými nepřáteli zvítězíš. Nárájana sám je po tvém boku.“ A přece, jako člověk činnosti, Ardžuna nechce domyslet důsledky svého podnikání. Přítomnost jeho učitele, božského Vědomí, nemůže zabránit tomu, aby si uvědomil, že nepřátelé, s kterými má bojovat, jsou mu drazí, ba posvátní. On však má rozetnout sociální vazby pro ochranu spravedlnosti a potlačit násilí, které nezná zákon.

Založit Království Boží na zemi je počinem, který vyžaduje spolupůsobení Boha a člověka. Člověk je při tom spoluúčastníkem.

24. Když Kršna uslyšel slova Ardžuny, zastavil velký válečný vůz mezi oběma vojsky, ó Dhrtaráštro.

25. Dívaje se na Bhíšmu, Drónu a ostatní velitele, Kršna řekl: „Pohled, Ardžuno, na ty shromážděné Kuruy.“

26. A Ardžuna tam spatřil stát otce, dědy, učitele, strýce, bratry, syny, vnuky a společníky.

27. Také tchány a přátele v obou vojscích. Když Ardžuna spatřil, jak jsou všichni příbuzní sešikováni,

„Všichni příbuzní“ – jeho vlastní příbuzní.

Nejedná se mu ani tak o fakt prolévání krve, spíše mu působí bolest a zármutek, že budou zabijeni jeho vlastní lidé. Obecně máme sklon se mechanicky dívat na války a ztrácíme se ve statistikách. Ale když si představíme a uvědomíme, že naši nepřátelé jsou lidské bytosti, otcové a dědové, pak chápeme, že žijí individuální životy, mají touhy a cíle. Ardžuna se později ptá, zda stojí vítězství za to, když přemění krajinu v poušť.

28. přemohl ho velký soucit a s tíživým smutkem pravil:

Ardžunův zármutek

Ó Kršno, když vidím své vlastní lidi sešikované a jak jsou posedlí po boji,

29. Mé údy se třesou, mám sucho v ústech, mé tělo se chvěje a vlasy se mi ježí.

30. Luk Gándíva mi padá z rukou a po celém těle mne pálí kůže. Nejsem schopen ani pevně stát a má mysl je zmatena.

Ardžunova slova nám přibližují stav člověka, který je sužován pochybami a trpí strachem ze zrušení a prázdnoty, ve které mizí veškeré bohatství a nádhera země i nebes i potěšení lidských citů. Tento nesnesitelný smutek je běžně zažíván těmi, kteří touží po vizi Skutečnosti.

31. Vidím zlověstná znamení, Ó Kršno, netuším nic dobrého v tom, když budu zabíjet své příbuzné v boji.

Ardžunova předtucha zlých znamení ukazuje na jeho mentální slabost a nestálost.

32. Ó Kršno, netoužím po vítězství ani po království a radostech. K čemu je nám království, potěšení, ba i život, Kršno?

Ve chvílích velkého žalu dotírá na nás myšlenka, abychom přistoupili ke zřeknutí. Verš poukazuje na Ardžunův sklon zřeknout se světa.

33. Ti, kvůli nimž toužíme po království, radostech a potěšení jsou zde rozestavěni k boji, dávajíce v sázku své životy a majetky -

34. učitelé, otcové, synové a také dědové, strýci, tchánové, vnuci a švagři a jiní příbuzní.

35. Nechci je zabíjet, i když oni chtějí zabít mne, ó Kršno, ani pro blaho království všech tří světů, natož jen pro zdar tohoto světa!

Zmiňované tři světy se týkají védových idejí země, nebe a atmosféry.

36. Ó Kršno, jaké bude naše potěšení z toho, když zabijeme syny Dhrtaráštrovy? Když ty zlo-myslníky zabijeme, ulpí na nás hřích.

Co dobrého budeme mít z této krvavé oběti? Co je cílem, o kterém si myslíme, že dosáhneme těmi mrtvými těly, když jsou nám drahé? Ardžuna je veden sociálními konvencemi a obvyklou morálkou, a nikoli vlastním vnímáním pravdy. Musí vymýtit symboly vnější morality a rozvinout vnitřní sílu. Jeho předchází učitelé, kteří ho v životě vedli, mají být zabiti dříve, než může rozvinout moudrost v duši. Ardžuna stále hovoří v pojmech osvíceného ego-centrismu.

I když jsou nepřátelé agresori, přece bychom je neměli zabíjet. Nedopouštějme se hříchu v odplatě za jiný hřích. „Hněv jiných přemož tím, že se na ně nebudeš hněvat; přemož svatostí ty, co konají zlo; překonej lakomce poskytováním darů; přemož faleš pravdou.“- Mahábhárata

37. Není správné, abychom zabíjeli naše příbuzné, syny Dhrtaráštrovy. Jak bychom mohli být šťastni, ó Kršno, zabijeme-li své vlastní příbuzné?

38. I když ti, jejichž myslí jsou přemoženy chtivostí, nevidí nic špatného v rozvrácení rodiny, ani zločin ve zradě přátel.

39. Proč bychom neměli mít více moudrosti a odvrátit se od takového hříchu, ó Kršno, když my sami chápeme, že zničení rodiny je zlem?

Jsou zaslepeni chtivostí, a mají proto zastřené chápání, my však jsme schopni rozpoznat zlo. I když přijmeme skutečnost, že jsou vinní sobectvím a lačností, přece není správné, abychom je zabíjeli. Byla by to ještě větší špatnost, protože ti, kteří jsou zaslepení vášní, si neuvědomují svůj zločin, kterého se dopouštějí, kdežto naše oči jsou otevřené a vidíme, že by bylo hříchem zabíjet.

40. Zkázou rodiny je ničen starobylý řád, a když řád zanikne, celý rod upadá do bezbožnosti.

Války způsobují, že jsme vytrženi z našeho přirozeného prostředí domova, a z kořene vyvracejí naše sociální tradice, které jsou destilátem vyzrálé vůle a zkušenosti lidí.

41. A když bezuzdnost převládá, ó Kršno, ženy rodin se zkazí, a když jsou ženy zkažené, v kastách nastane nepořádek.

Výraz varna se běžně překládá jako kasta, jak tu je zmiňováno, avšak dnešní kastovní systém neodpovídá v žádném směru tomu, co je ideálem Gíty.

42. Nepořádek přivede rodinu do pekla, stejně jako ty, kdo způsobili její zkažení. Duše předků klesají, když jsou olupovány o obětiny rýže a vody.

Zde je zmíněna víra, že zemřelí předkové potřebují obětiny, které jim prospívají.

43. Špatné činy těch, kteří ničí rodiny, způsobují zmatky v kastách a ničí zároveň pradávné zákony kast i rodiny.

Když rozbijíme ideály, které jsou od nepaměti v tradicích uchovávané, když porušíme sociální rovnováhu, pak vnášíme do světa jen chaos.

44. Říká se, ó Kršno, že lidé, jejichž rodový řád je porušen, jsou odsouzeni do pekla.

45. Pohleď, jak velký hřích jsme odhodláni spáchat, když zabijeme své příbuzné a chtivě usilujeme po požitcích království!

46. Pro mne bude daleko lepší, když mne Dhrtaráštroví synové ve zbroji v bitvě zabijí, když sám budu beze zbraně a nebudu se bránit.

Arđžunova slova znějí utrpením a láskou. Se svou myslí se nachází na hranici dvou světů. Bojuje o něco, o co jako muž bojoval od samého začátku, a přece není schopen se rozhodnout, protože mu chybí pochopení sama sebe, svých bližních, a nechápe skuteč-

nou povahu vesmíru, ve kterém se nachází. Klade důraz na fyzickou bolest, materiální nepohody, které jsou s válkou spojené. Hlavním smyslem života není sledovat hmotné štěstí. Je naším osudem jej ztratit, jakmile se konec našeho života blíží, tj. s vystupujícími znaky stáří, chorobami a nakonec smrtí. Pro naplnění ideálu, pro spravedlnost a lásku, musíme povstat vůči tyranii a čelit bolesti i smrti. Těsně před začátkem boje Ardžunovo srdce poklesává a všechno světské uvažování mu říká, aby od boje ustoupil. Musí si uvědomit, že ženy a děti, učitelé a příbuzní nejsou mu drazí kvůli nim samým, ale kvůli blahu átmanu. Ardžunovou povinností je poslouchat hlas svého učitele, který mu říká, že má vést takový život, který nekoření v touze - a že existuje stav beztužebné činnosti.

47. Když toto Ardžuna na bitevním poli prohlásil, klesl na sedadlo vozu, odhodil svůj luk a šípy, protože jeho mysl byla překonána žalem.

Ardžunův zármutek je dramatizován tím, že se neustále vrací. Člověk na počátku duchovního života, vyššího života, pocituje zklamání z okouzlení, které svět předvádí, a přece se ho v lásce drží. Člověk zapomíná na svůj božský původ a lne ke své osobnosti a vzrušují ho konfliktní síly ve světě. Dříve než se probudí do duchovního světa a přijme na něj vkládané povinnosti, musí se utkat s nepřáteli, které představuje sobectví a hloupost, a překonat temnotu nevědomosti svého sebestředného ega. Člověk se odřízl od duchovní přirozenosti, a tu musí do svého pojetí života znovu zavést. Zde je popisována evoluce lidské duše, která nezná časovou omezenost a v duši člověka se odehrává v každém okamžiku.

Upanišada Bhagavadgíty je vědou o absolutnu, písmem jógy a rozhovorem mezi Kršnou a Ardžunou.

Tato první kapitola se nazývá „Sklíčenost Ardžuny“.

Věda o absolutnu. Co je Skutečnost? Je to nepřetržitý pochod všech možných událostí, nebo je to něco jiného, co nelze při postupu přeskocit? Co je to, co umožňuje projevení? Co je to, co nás nutí a pohání do bujné hry nekonečných možností? Mají ty hry nějaký cíl a význam? Cílem vědy o absolutnu je právě pochopit přirozenost Skutečnosti. Logické zkoumání je pomůckou jak dosáhnout duchovní moudrost. Šankara v díle nazvaném Aporakšánubhúti říká, že žádnými jinými prostředky nelze dosáhnout

nout moudrosti, než zkoumáním, stejně tak jako nelze spatřit věci světa bez světla.

Písmo jógy. Je mnoho těch, kdo považují filozofii v životě za ne důležitou. Říká se, že filozofie se zabývá neměnným vesmírem skutečností, kdežto život se zabývá časným světovým procesem. Tento názor nabral na hodnověrnosti, když na západě vznikaly filozofické spekulace ve městech a státech starého Řecka. Tam byly dvě třídy. Jedni byli bohatí, nepracující aristokraté, kteří se oddávali přepychu filozofických spekulací, a druzí byli ti, kteří tvořili obrovskou skupinu otrocké populace, která byla zbavená možnosti sledovat v praxi krásné umění. Marxova kritika, že filozofové vysvětlují svět, když jejich pravým úkolem je, aby ho změnili, se netýká autora Gíty, který nám neposkytuje jenom filozofické vysvětlení, ale praktický program. Náš svět není velkou podívanou ke kontemplaci, ale je to bitevní pole. Gíta uznává pouze zdokonalení povahy jedince, jako způsob pro možnost sociálního zdokonalení.

Rozhovor mezi Krišnou a Ardžunou. Když se Ardžuna pokouší vyhnout povinnosti, která je mu vlastní, Slovo - Logos v něm, jeho autentická inspirace, mu odhaluje jemu určenou cestu v okamžiku, kdy je schopen odolat jemnému našeptávání svého nižšího já. Nejvnitřnější jádro jeho vlastní duše je také božským středem celého vesmíru. Nejhlubším já-podkladem Ardžuny je Kršna. Podobně se o tom zmiňuje Tauler, když říká: „Duše má v hloubce podobnost a nevyjádřitelnou blízkost k Bohu... Bůh skutečně existuje ve své substanciální podstatě v nejhlubší, nejvnitřnější a nejtajnější hloubce duše.“

Člověk a Bůh nepotřebují někoho třetího jako prostředníka, stejně jako jej nepotřebují dva milenci. Nikdo není Bohu tak blízko jako my sami a k tomu, abychom se mu věnovali, nepotřebujeme nic jiného než žhavé srdce a čistý úmysl. Ardžuna stojí obnažen a sám, bez prostředníka, přímo před Bohem. Mezi Bohem a člověkem je neustálé společenství a rozhovor trvá tak dlouho, dokud není dosažena naprostá harmonie předmětu rozhovoru.

Tento božský Princip není někde daleko, ale je důvěrně v nás. Bůh není odpoutaným divákem nebo vzdáleným soudcem výsledků, ale je to přítel, který je vždy s námi. Rgvéda hovoří o dvou ptácích s krásnými křídly, kteří jsou si přáteli, žijící společně na jednom stromě. „Ty, vševědoucí Bože, Ty jsi stále přítomen blízko nás. Ty vidíš každý hřích, který se stane v nitru nebo vně.“

Sklíčenost. Kapitola končí ve sklíčenosti a smutku, a to se také nazývá jógou, neboť temnota duše je podstatným krokem během pokroku v duchovním životě. Většina z nás prochází životem, aniž by čelila konečným otázkám. Jen při vzácných krizích, kdy všechny naše touhy leží v troskách pod našima nohama, když si v lítosti a žalu uvědomujeme, jaký žalostný zmatek jsme v našem životě způsobili, jen tehdy zvoláme: „Proč tu jsme? Co to všechno znamená a odkud jdeme a kam? Můj Bože, můj Bože, proč jsi mne opustil?“ Draupadi zoufale volala: „Nemám žádného manžela, syna, příbuzného, bratra, žádného otce, ba ani Tebe, Kršno.“

Ardžuna prochází velkým duchovním napětím. Když se odpoutá od svých sociálních závazků a ptá se, proč má vykonávat povinnost, kterou od něj společnost očekává, ocitá se najednou za svým sociálním jástvím a začne se plně uvědomovat, že je jedincem, sám a izolovaný. Čelí světu jako cizinec, který se ocitnul v hrozivém chaosu. Novou svobodu doprovází pocit hlubokých obav, osamělosti, pochyb a nejistoty. Má-li dosáhnout úspěchu, je nutné tyto pocity překonat.

KAPITOLA II.

TEORIE SÁNKHJA A PRAXE JÓGY

Kršnovo pokárání a nabádání ke statečnosti

Sandžaja pravil:

1. K němu, který byl přemožen soucitem, jehož oči byly plné slz, ztrápený a velmi sklíčený, Kršna takto promluvil:

Ardžunova lítost nemá nic společného s božským soucitem. Je to druh poddání se nervovému úleku před činem, když se na něm požaduje, aby ublížil svým vlastním lidem. Ardžuna se leká tohoto úkolu a zaujímá postoj sebelítosti a jeho učitel ho za to kárá. Že Kuruovci jsou jeho příbuzní, to věděl již předtím.

Vznešený pravil:

2. Odkud přišla na tebe ona potřísněnost sklíčenosti na duchu, a zrovna v této kritické hodině? Mužové ušlechtilých myslí toto neznají a tak se nechová Árja. Takové chování nevede do nebes a na zemi způsobuje hanbu, ó Ardžuno.

Někteří tvrdí, že Árjové jsou ti, kteří přijmuli určitý vlastní typ kultury a sociální praxe. Zdůrazňuje se odvaha, laskavost, ušlechtilost a přímé jednání.

Aby Ardžunu vysvobodil od nejistot, Kršna mu sděluje učení o nezničitelnosti Já, átmanu a dovolává se jeho cti a válečnických tradic. Odhaluje mu božský záměr a ukazuje mu, jak má činnost ve světě správně provádět.

3. Nepodléhej zbabělosti, ó Ardžuno, to ti nepřisluší. Odhod' malichernou bázlivost a povstaň, ó Ardžuno.

Ardžunovy pochyby nerozptýleny

Ardžuna pravil:

4. Jak mám, ó Kršno, udeřit Bhíšmu a Drónu, kteří jsou hodni uctívání, a v boji na ně mířit šípy, ó Kršno?

5. Lépe bude, když budu na tomto světě žít jako žebrák, než zabíjet tyto ctihodné učitele. I když touží po zisku, přece jsou to mí učitelé, a kdybych je na tomto světě zabil, sklízel bych jen požitky, které by byly potřísněné krví.

„Potřísněné krví“ – když si živě představíme a uvědomíme oběti, které doprovázejí všechny krví potřísněné stránky v dějinách, když v představě uslyšíme nářek žen a výkřiky dětí, všechny zprávy o neštěstích, útisku a nespravedlnostech, které se děly v nespočetných formách, pak kdo má trochu lidského citu, nepocítí z těchto událostí nejmenší potěšení.

6. Ani nevíme, co je pro nás nejlepší, zda je přemoci, nebo jim v boji podlehnout. Když pobijeme syny Dhrtaráštovi, kteří jsou seřazeni před námi v bitevním postavení, už nebudeme mít chuť dál žít.

7. Celá má bytost je zasažena slabostí z hlubokého soucitu. Má mysl je zmatena tím, co je mou povinností, a tak se Tě ptám. Řekni mi s jistotou, co je lepší. Jsem Tvým žákem, pouč mne, hledám u Tebe spásu.

„S jistotou“ – Ardžuna trpí nejen zoufalstvím, obavami a pochybami, ale také žhavou touhou, po jistotě.

Když si uvědomíme nerozumnost našeho počínání, pak je to krok směrem k vlastnímu pokroku. Uvědomění si nedokonalosti je znamením, že duše žije. Dokud žije, může se zdokonalovat, podobně, jako živé tělo se do určitého stupně hojí, podle toho, jak je poraněno apod. Člověk je přiváděn do vyššího stavu, octne-li se v krizi a je-li kající.

Hledající jsou obecně napadáni pochybami a potížemi, i když jsou na prahu světla. Když světlo začíná svítit, pak v každé duši provokuje temnotu k odporování. Ardžuna čelí vnějším i vnitřním obtížím. Překážejí mu příbuzní, přátelé, nejistoty a obavy, vášně a touhy. Ty všechny je nutno položit na oltář a spálit v ohni moudrosti. Boj s temnotou trvá, dokud celá naše bytost nebude naplněna světlem.

Zoufale sklíčen, zmaten, že neví, co je správné a co nesprávné, Ardžuna hledá světlo a vedení u svého učitele, kterým je Božství, které je uvnitř něho samotného. Člověka není možné ponechat samotného v nápadech jeho vlastní mysli. Když se náš svět ocitl v troskách, pak je jediná možnost obrátit se dovnitř a hledat osvětlení, dar Boha, který má neomezený soucit.

Ardžuna neprosí o něco nadsmyslového. Hledá poznání, ale jako muž činu chce mít vyjasněný zákon akce, ptá se po své dharma, co má v této obtížné situaci udělat: „Mistře, co chceš abych udělal?“

Jako Ardžuna, tak i aspirant si musí uvědomit svou slabost a nevědomost a dychtivě znát boží vůli, objevit, co představuje.

8. Nevidím nic, co by mohlo zahnat můj žal, který praží mé smysly, i kdybych měl získat bohaté a s ničím nesrovnatelné království na zemi či dokonce vládu nad samotnými bohy.

Rozpor v Ardžunovi je třeba vyléčit. Musí dosáhnout nové integrální chápající vědomí.

Sandžaja pravil:

9. Když takto vyjevil své pocity Kršnovi, mocný Ardžuna řekl Kršnovi: „Nebudu bojovat“ – a zmlkl.

„Nebudu bojovat“ – aniž by čekal na odpověď učitele, činí dojem, že se již rozhodl. Když se ptá učitele o radu, jeho mysl není při tom otevřená. Úloha učitele je tím velmi ztížena.

„A zmlkl“ – hlas pravdy je možné zaslechnout pouze v tichu.

10. Jemu, sklíčenému Ardžunovi, uprostřed mezi dvěma vojsky, ó Dhrtarástro, Kršna, skoro s úsměvem, pronesl tato slova.

V okamžiku deprese uslyšelo Ardžunovo pokleslé srdce božský hlas Krišny. Úsměv učitele ukazuje, že Ardžunův pokus o logické vysvětlení prohlédl. Byla to spíše úvaha založená na přání, a ne na skutečnostech. Postoj Boha Spasitele, který zná všechny hříchy i smutky trpícího lidstva, nepředstavuje nic jiného než něžný soucit a zadumané pochopení.

Rozdíl mezi átmanem a tělem:

Neměli bychom se rmoutit nad tím, co je nepomíjivé

11. Trápíš se nad těmi, nad kterými by ses neměl trápit, i když jsi pronášel moudrá slova. Moudrý se nermoutí nad mrtvými, ani nad těmi, kdo žijí.

Kašmírák verze říká: „Ty nemluvíš jako inteligentní člověk.“

Podobné uvádí Plotinos v Enneadách: „Vraždy, smrt ve všech jejich možných podobách, dobytí a drancování měst, na to vše je třeba se dívat jako na divadelní představení s výkřiky hrůzy, když se scény mění. Kdo se rmoutí a nařiká, není pravým člověkem – tou vnitřní duší, ale je pouze iluzí člověka; je to vnější člověk, který hraje svou roli na jevišti světa.“

Učitel v krátkosti vysvětluje ve verších 11 – 38 moudrost filozofie Sánkhja. Tato sánkhja však neodpovídá systému Kapily, ale týká se učení upanišad¹.

12. Nebylo nikdy doby, kdy Jsem nebyl, ani ty, ani tito vládcové, ani nebude kdy času, kdy bychom všichni přestali být.

Šankara pokládá zmiňování mnohosti za konvenční. Argumentuje tím, že množné číslo se používá v souvislosti s těly, která jsou různá, na rozdíl od univerzálního Já, átmanu.

Rámánudža klade podstatný důraz na rozdíl mezi Kršnou, Ardžunou a princem jako posledními. Považuje každou individuální duši za nezničitelnou, s tím, že trvá stejně dlouho jako celý vesmír.

Tato poznámka se netýká věčnosti absolutního Ducha, ale předchozí a následné existence empirických ego-já. Jejich pluralita je

1 Jde o filozofické spisy připojené k védům, pojednávající o způsobu proniknutí do nitra člověka za účelem nejvyššího poznání.

faktem ve vesmíru, který zakoušíme. Každý jedinec představuje vzestup od počáteční neexistence do plné reálné existence, od *asat do sat* (od nebytí do bytí). Zatímco systém sánkhja předpokládá mnohost duší, Gíta tento problém usmiřuje jednotou, jediným znalcem pole, ve kterém žijeme, pohybujeme se a máme své bytí. Brahman je základem všech věcí a samo o sobě není věcí. Brahman není v čase, čas existuje v něm. V tomto smyslu nemají *ega-já* ani začátek ani konec. Duše jsou jako brahman, protože příčina a následek jsou v podstatě jedno, jak slavná rčení prohlašují: „*Já Jsem brahman*“, „*To Jsi Ty*“. Jindřich Suso toto komentuje takto: „*Všechny bytosti věčně existovaly v božské esenci jako ve svém modelu, pokud se přizpůsobily božské ideji. Před stvořením byly všechny bytosti v esenci jedno s Bohem.*“

Osobní Božství, Pán, Božský Stvořitel je v trvání stejný jako zkušenostní vesmír. V určitém slova smyslu je On úhrnem zkušenostních existencí. „*Pán bytostí putuje v dělohách. Ačkoli je nezrozený, rodí se mnohými způsoby.*“

Šankara říká: „*Je pravda, že Bůh je jediný, kdo se převtěluje.*“ Srovnajte s Pascalovým prohlášením, že Kristus bude v agonii do konce trvání světa. Bere na sebe rány způsobené lidstvu. Trpí v podmínkách stvořené existence. Osвобоzené duše trpí v čase a vystupují do míru na konci času, i když se již nyní podílejí na božském životě.

Když On je Pánem hry přírody, pak jsme to my, kdo jsme podrobeni její hře. Nevědomost omezuje ducha jedince, nikoli však Univerzálního. Dokud neskončí kosmický proces, mnohost individuálních jedinců s jejich různými kvalitami bude přetrvávat. Mnohost není od vesmíru oddělitelná. Zatímco osvobozené duše znají pravdu a žijí v ní, neosvobozené duše přecházejí od jednoho zrození k druhému a jsou svázány výsledky činností.

13. Tak jak duše v tomto těle prochází dětstvím, mládím a stářím, stejně tak bere na sebe nové tělo. Moudrý nad tím není v rozpacích.

Lidská bytost se zdokonaluje směrem k nesmrtelnosti tím, že prochází řadou zrození a smrtí. Samotná změna těla ještě neznamená změny v duši. Žádné vtělení není trvalé.

14. Dotyky s objekty, ó Ardžuno, dávají vznikat pocitům chladu a horka, potěšení a bolesti. Při-

cházejí a odcházejí, a věčně netrvají, tím se ne-
dej zmást, ó Ardžuno.

Protiklady jsou závislé na omezených náhodných příčinách, zatímco blaho brahman je univerzální, samoexistující a nezávislé na nějakých příčinách či objektech. Toto nedělitelné bytí podporuje v egoistických existencích vznik různých libostí a nelibostí, když bytosti přicházejí do styku s mnohostním vesmírem. Tyto bolesti a potěšení jsou určovány silou zvyku. Není nutnost být potěšen úspěchem a mít bolest při chybě. Je možné jim čelit s dokonalou vyrovnaností. Ego-vědomí užívá a trpí, a bude tak činit tak dlouho, dokud je vázáno užívat života a těla, na kterých závisí poznání a činnost. Když se však mysl stane volnou a ztratí zájem, pak klesne do skrytého jasu. Když nastane osvícení vědomí, pak ochotně přijímá vše, co nastane, protože si plně uvědomuje, že kontakty přicházejí a odcházejí. Samy o sobě neexistují, i když se v mysli přihodí. V „Následování Krista“ se říká: „Touhy smyslů námi cloumají, ale když uplyne hodina, nepřinášejí nám nic jiného než výčitky svědomí a rozptýlení mysli.“

15. Ten, kdo tím není obtěžován, ó Ardžuno, kdo zůstává stejný v bolesti i radosti, kdo je moudrý, ten je vhodný pro život věčný.

Život věčný je něco jiného než přežívání po smrti, což je určeno pro každou vtělenou bytost. To je transcendence života a smrti. Zažívat zármutek a smutek, být rozrušen materiálními událostmi, nechávat se jimi odvést od cesty povinnosti, kterou máme sledovat, to vše ukazuje, že jsme stále oběťmi nevědomosti.

16. To, co neexistuje, nenastává, to, co existuje, nepřestává. K tomuto závěru o těchto dvou došli mudrci, kteří zří pravdu.

Šankara definuje skutečnost (sat) jako to, vůči čemu naše vědomí nikdy neselhává. Naše uvědomování si objektů se mění, nemění se však existence tohoto vědomí. Neskutečno, které představuje pomíjivé zdání světa, zastírá neměnnou realitu, která se navždy prokazuje.

Podle Rámánudžy je neskutečné tělo a skutečná je duše.

17. Věz, že nezničitelné je To, čím jsou všichni proniknuti. Toto neměnné bytí nemůže nikdo zahubit.

Ani Íšvara, svrchovaný Pán, nemůže zničit svrchované Já. Jeho skutečnost je samourčená. Nikomu není neznámá. Písmo slouží k tomu, aby odstraňovalo cizí vlastnosti, které jsou na svrchované Já navalené, a nikoli aby odhalovalo něco, co je úplně neznámé.

18. Říká se, že těla jsou konečná, ale věčná je vtělená duše, která je nezničitelná a nepochopitelná. Proto bojuj, ó Ardžuno.

19. Ten, kdo si myslí, že zabíjí, nebo který si myslí, že je zabíjen, oba nechápu pravdu. On nezabíjí, ani není zabíjen.

Autor rozlišuje mezi svrchovaným Já a ne-Já, purušou (nesmrtelným Duchem) a prakrti (přírodou) systému sánkhja.

20. Není zrozen a nikdy nezmírá ani tím, když (jednou) vstoupil do bytí, ani znovu nepřestává být. Je nezrozený, věčný, nepřetržitě jsoucí, prvotní. Když je tělo zabito, On není zabit.

O duši se tu mluví, že „vstoupila do bytí“. Je vždy trvajícím, jakožto božská forma, která má svou existenci od Boha.

21. Ten, kdo ví, že je nezničitelné, věčné, nestvořené a neměnné, ó Ardžuno, jak může takový jedinec někoho zabít nebo způsobit, že někdo zabíjí?

Když víme, že puruša je nezranitelný, jak ho může někdo zabít?

22. Jako člověk odhazuje obnošené šaty a bere na sebe nové, tak i vtělená duše odhazuje opotřebovaná těla a bere na sebe nová.

Věčné se nepohybuje od jednoho místa k jinému, ale vtělující se duše se pohybuje od jednoho příbytku k druhému. Vždy se zrozuje a nabere na sebe mysl, život a tělo, které jsou utvořeny z materiálů přírody úměrně minulým evolucím a budoucím potřebám. Psy-

chická bytost (vidžňána) obsahuje božské poznání a podporuje trojí projev, tj. tělo, život a mysl. Když odpadne hrubohmotné tělo, pro duši zůstávají vitální a mentální pochvy jako vozítka. Znovuzrození je zákonem přírody. Mezi jednotlivými formami života existuje objektivní spojení. Kathópanišad říká: „Smrtelník zraje jako obilí, a jako obilí se znovu zroduje.“

Vtělení jsou pro duši zřejmě důležitá. Je pak správné zabít tělo? Svět konkrétní existence má smysl.

23. Zbraně nemohou átman poranit, oheň Ho nespálí, voda Ho nesmáčí, ani vítr Ho nevysuší.

24. Nelze Ho rozetnout, spálit, promočit ani vysušit. Je věčný, všepronikající, neměnný a nehybný. Je navždy stejný.

25. Praví se o NĚm, že je neprojevený, nepředstavitelný a neměnný. Proto, když JeJ takto znáš, neměl by ses rmoutit.

Zde je důkladně popsán puruša systému sánkhja, nikoli brahman upanišad. Puruša je nad dosahem forem a myšlenek i změnami, které ovlivňují mysl, život a tělo. Toto je možné aplikovat na svrchované Já, které je jediné ve všem. Míni se tím nemyslitelné a neměnné Já. Ardžunův zármutek není na místě, neboť toto Já není možno zabít nebo zranit. Formy se mohou střídát, věci přicházejí a odcházejí, ale to, co zůstává za tím vším, to je navždy.

Podobně se ptá Krito Sokrata: „Jakým způsobem vás máme, Sokrate, pohřbít?“ Sokrates odpověděl: „Jak budete chtít. Ale na před mne budete muset chytit, mé skutečné Já. Můj drahý Krite, buď dobré myslí a řekni si, že prohřbíváš jen mé tělo, a s ním čiň, co je běžné a co si myslíš, že je nejlepší.“

Neměli bychom se trápit nad tím, co je pomíjící

26. I když budeš názoru, že átman se neustále zroduje a neustále zmírání, i tehdy, ó Ardžuno, by ses neměl rmoutit.

27. Kdo se narodí, pro toho je smrt jistá, ale jisté je pro něho i to, že se znovu narodí. Proto by ses neměl rmoutit nad tím, co je nevyhnutelné.

V tomto rotujícím světě vznikání, kdo z mrtvých se znovu nena-rodí? Když si tuto skutečnost uvědomíme, pak nabudeme vyrovnanost a vyváženost.

*K tomu se může připojit zmínka o Gautamu Buddhovi, jak utěšoval matku, která ztratila jediného syna, který byl ještě dítětem. Požádal ji, aby zašla do města a přinesla mu malé hořčičné semínko z jakéhokoli domu, kde ještě žádný člověk nezemřel. Žena se odebrala do města, ale nenašla žádnou rodinu, kam by smrt již nevkročila. Pochopila, že je zákon, že všechny věci musí pomí-
nout.*

*Buddhistická mniška Patákára utěšovala truchlící matky těmito slovy: „Neplačte, poněvadž takový je zde na zemi život člověka. Přichází nežádán a nevyzván odchází. Hle! Znovu se zeptej, odkud tvůj syn přišel. Zůstat zde na zemi, kde je málo místa k dý-
chání, když jednou cestou přišel a jinou odešel... Kolik sem, tolik odtud, proč bychom měli naříkat?“*

*Naše existence má jen krátké trvání a smrt je jistá. Naše lidská důstojnost na nás vyžaduje, abychom pro pravdu přijali bolest a utrpení. Nevyhnutelnost smrti však neznamená ospravedlnění vražd, sebevražd či válek. Nemůžeme si záměrně přát smrt jiných jen proto, že všichni lidé musí zemřít. Je pravda, že všechn život končí smrtí, všechn pokrok je jen dočasný a ve smyslu času, nic není trvalé. V každé dokonalé realizaci se věčné stane aktuální a rozvinutí v čase představuje pouze prostředek pro onen základní cíl. To, co je zcela podrobeno pravidlu změny a času, to v sobě po-
strádá důležitost; věčný plán je ústřední pravdou a je jedno, zda kosmické události dovolí její plnou realizaci či nikoli.*

28. Bytosti jsou na začátku neprojevené, upro-
střed jsou projevené a na konci jsou opět ne-
projevené, ó Ardžuno. Nad čím pak naříkáš?

29. Člověk hledí na Něho jako na zázrak, jiný o
Něm mluví jako o zázraku, jiný o Něm slyší jako
o zázraku. A i když o Něm slyšeli, přece Ho nikdo
nepoznává.

*Ačkoli je pravda svrchovaného Já každému přístupná, dosahuje
ji pouze velmi málokdo. Jen velmi málo jedinců je ochotno zaplatit
cenu v podobě sebekázně, vytrvalosti a nepřipoutanosti. I když je
pravda pro všechny otevřená, je málo těch, kteří pociťují pobídku
ji hledat. Z těch, kteří v sobě pociťují pobídku, mnoho z nich je stí-*

háno nejistotou a nerozhodností. A i když jsou prosti pochyb, mnoho se jich zase nechá odradit obtížemi. Pouze málo duší uspěje, když statečně odolají nebezpečím a dosáhnou cíle. Kathópanišad říká: „I ten, kdo To zřel, slyšel a dosvědčoval, přece Tomu žádný neporozuměl.“

30. Ó Ardžuno, ten kdo přebývá uvnitř těla každého, je věčný a nikdy nemůže být zabit. Proto by ses neměl nad žádnou bytostí rmoutit.

Člověk je směsí svrchovaného Já, které je nesmrtelné, a těla, které je smrtelné. I když přijmeme názor, že tělo je přirozeně smrtelné, přece by mělo být zachováváno, protože je prostředkem, kterým se mohou uskutečnit zájmy svrchovaného Já, a tak Kršna připomíná Ardžunovi jeho povinnosti jakožto válečníka.

Dovolání se smyslu pro povinnost

31. A co dále, nezapomínej na svou vlastní povinnost, neměl bys ztrácet odvalu. Pro kšatriju² není většího dobra než boj, který prožívá jako službu.

Jeho vlastní dharma, zákonitost jeho činů, na něm vyžaduje, aby se zabýval bojem. Sociální povinností bojovníka je ochrana práva tím, že přijme nezbytný boj. Nepřísluší jim, aby zapírali svět. Jeho povinností je, aby udržoval pořádek silou, a ne aby se stal asketou a „oholil si hlavu“. Kršna říká Ardžunovi, že bojovníka nejvíce povznáší povinnost čestného boje. Je to privilegium, které vede do nebe.

32. Šťastní jsou kšatriové, ó Ardžuno, ke kterým válka samovolně přistoupila, je to otevřená brána do nebe.

Šťěstím bojovníka nejsou potěšení v domácnosti a prodlévání v pohodlí, ale boj o spravedlnost.

Mahábhárata k tomu říká: „Ó nejlepší z mužů, jsou jen dva typy, kteří mohou prorazit konstelaci Slunce (a dosáhnout sféry brahman). Jedním z nich je sannjásin, který je plný jógy, a druhým je bojovník, který padne v boji na bojišti.“

2 Příslušník kasty válečníků.

33. Když však nepodstoupíš tento zákonitý boj, pak nedostojíš své povinnosti, nebudeš mít slávu a dopouštíš se hříchu.

Když vypukne boj mezi správným a nesprávným, pak ten, kdo se ho zdrží pro falešnou sentimentalitu, slabost nebo zbabělost, dopouští se hříchu.

34. A nadto si lidé budou vyprávět o tvé neblahé proslulosti a pro člověka, který je uznávaný, je pohana horší než smrt.

35. Velcí válečníci si budou myslet, že jsi se boji vyhnul ze strachu, a těmi, kteří si tě vážili, budeš podceňován.

36. Padne mnoho nepěkných slov z úst tvých nepřátel a tvou sílu budou zlehčovat. Znáš něco bolestivějšího?

Toto porovnejte s ústředním učením Gíty, že máme být nedotčeni chválou a obviňováním.

37. Když budeš zabit, přijdeš do nebe, a když zvítězíš, užiješ radosti na zemi. Proto se, Ardžuno, vzhop a odhodlej se k boji.

Ať si hledíme metafyzické pravdy nebo sociální povinnosti, naše cesta je jasná. Je možné vystoupit výš, když vykonáváme své povinnosti ve správném duchu. V dalším verši Kršna popisuje správné pojetí ducha.

38. Budeš-li považovat radost a bolest, zisk a ztrátu, vítězství a porážku za stejné, pak se připrav k boji. Tehdy se nedopouštíš hříchu.

Již v předchozím verši klade Kršna zřejmý důraz na hanbu, získání nebes a pozemské vlády. Když uplatňuje světské zřetele, prohlašuje, že bitva má být vedena v duchu vyrovnané mysli. Nedávje prostor netrpělivé touze po změně, ani nepodléhejme emočnímu kolísání, a vykonávejme práci, která je nám určena v situaci, ve které se ocitáme. Když dosáhneme víry ve Věčné a

zažijeme jeho realitu, pak se nás smutky světa nedotýkají. Luther k tomu říká: „A i když se týkají našeho života, majetku a cti, dětí, manželky, přece jejich užitek je malý. Všechny tyto věci se ztratí a to, co zůstane, je město Boží.“

Ten, kdo objeví svůj pravý účel života a zcela se mu vzdá, je velkou duší. I když vše ostatní je mu odňato a chodí po ulicích v zimě o hladu a osamocen a žádné lidské bytosti nebude mít možnost pohledět do očí a nalézt pochopení, přece bude schopen jít svou cestou a s úsměvem na rtech, neboť dosáhl vnitřní svobody.

Nahlédnutí do jógy

39. Toto je moudrost sánkhji, kterou tobě poskytují, ó Ardžuno. Nyní naslouchej moudrosti jógy. Když tvá inteligence bude schopná ji přijmout, pak budeš moci se zprostit vazby, která z činů vzniká.

Sánkhja v Gítě není totožná s filozofickým systémem, který je pod tímto jménem známý. Stejně tak jóga neznamená jógový systém Pataňžaliho. Vědecké podání sánkhji je přímá dvojnost puruši (Já) a přírody (ne-Já), která je v Gítě překonána, když ujišťuje a potvrzuje realitu svrchovaného Já, která je Pánem všeho. Sánkhja poskytuje intelektuální intuitivní zprávu o neměnném Jediném. Je to jóga poznání. Jóga a činnost je karmajóga. Viz i III,3. Poznání, které je tam podáváno, není věcí, o které bychom měli hovořit či akademicky diskutovat. Musí se stát vnitřní zkušeností. V Gítě sánkhja klade důraz na poznání a zřeknutí se tužeb a na jógu činnosti. Jak ten, kdo poznal, že Já a tělo jsou od sebe odlišné a že Já je nezničitelné a který není dotčen událostmi světa, by měl zakročovat? Učitel odhaluje buddhijógu čili soustředění buddhi a porozumění. Buddhi nepředstavuje jen schopnost vytvářet koncepty. Má také funkci poznání a rozlišování. Poznání čili buddhi nutno procvičovat, aby se dosáhl vhled, stálost a vyrovnanost mysli. Namísto, aby se mysl spojovala se smysly, měla by být pod vedením buddhi, která je výše postavena než mysl. Viz III, 42. Mysl se musí s buddhi sjednotit.

Vliv učení sánkhja byl v době vzniku Gíty zřejmý. Podle toho je puruša nečinný a ve skutečnosti se ho nesvoboda ani osvobození netýkají. Ty jsou v základě výsledkem činnosti buddhi, jednoho z 24 kosmických principů. Z prakti (přírody) se vytváří postupně

pět základních stavů hmoty, tj. prostor, vzduch, oheň, voda a země, pak pět jemných vlastností hmoty, kterými jsou zvuk, hmat, tvar, chuť a čich, buddhi nebo mahat (intelekt), což je rozlišujícím principem inteligence, dále vůle, ahankára čili pocit jáství a mysl s jejími deseti smyslovými funkcemi, tj. pěti funkcemi poznání a pěti funkcemi činnosti. Osvobození je dosaženo, když buddhi rozlišuje mezi purušou a prakrti, přírodou. Hledisko, které Gíta zastává, je theistické. Buddhi vůz řídí, tělo je taženo koňmi, smysly, které jsou kontrolovány otěžemi mysli. Svrchované Já je nadřazeno buddhi, ale je pasivním svědkem. V Kathópanišad je buddhi vyzatajem, který kontroluje smysly pomocí mysli a umožňuje, aby Já bylo poznáno. Je-li buddhi osvětlena světlem vědomí Já a učiní jej vedoucím světlem života, pak jeho vedení bude v harmonii s božským úmyslem. Když je světlo átmanu v buddhi správným způsobem odraženo, tj. když je buddhi očištěna od všech temných tendencí, pak nenastane pokřivení světla a buddhi se sjednotí s Duchem. Pocit egoismu a oddělenosti je nahrazen vizí harmonie, ve které je každý vším a vše je každým. Sánkhja a jóga nejsou v Gítě souhlasné systémy. Mají stejný cíl, ale liší se ve svých metodách.

40. Na této cestě nepřijde žádné úsilí nazmar a překonáš všechny překážky. I jen trocha správného zaměření tě ochrání před velkým strachem.

Žádný krok nebude ztracen, každý okamžik může být ziskem. Každé úsilí vyvinuté v bitvě bude počítáno jako záslužné.

41. Zde, ó Ardžuno, platí jedna jediná rozhodná myšlenka. Naproti tomu myšlenky váhajících (nerozhodnutých) jsou velice rozvětvené a neberou konce.

Roztěkanost nerozhodné buddhi se zde staví proti jednobodovému soustředění cílevědomého rozhodnutí. Život člověka nachází své naplnění v sebeobětování imponujícímu konci a nikoli v nespoutaném sledování nekonečných možností. Pozorností lze dosáhnout jednobodovosti. Rozptýlená mysl je naším přirozeným stavem, a té se máme zbavit, nikoli proto, že máme povahu mystika, že jsme určitého pohlaví, rasy či příslušníci určitého národa, ale z důvodu ryzí zkušenosti Skutečnosti. Cílevědomost, podporovaná takovou zkušeností, je nejvyšší ctností a žádný fanatismus ji nemůže překročit.

U světáků není místa pro moudrost

42. - 43. Nerozlišující, kteří lpějí na slovech véd, tvrdí, že nic jiného neexistuje. Jejich povaha dychtí a touží po nebesích, která mají za cíl. Květnatými slovy pronášejí, že výsledkem činnosti znovuzrození je ovoce, a pro toto ovoce předepisují mnoho speciálních obřadů za účelem dosažení potěšení a moci.

Učitel rozlišuje pravou činnost od rituální piety. Oběti védů směřují k získání materiálních odměn, ale Gíta na nás požaduje, abychom zamítli sobecké touhy a práci a učinili z našeho života oběť, nabídnutou s pravou oddaností.

Mundakópanišad říká: „Ti blázni, kteří věří, že jenom vykonávání obětních rituálů je záslužné a že nic jiného není záslužné, se vrací na tento smrtný svět, když předtím užili nebeské slasti.“ Upanišady Isa a Kathó říkají, že Arjové véd jsou jako nádherné děti v tom, jak chtivě přijímají život. Představují mladé lidstvo, jehož život byl stále svěží a sladký, nerušený znepokojujícími sny. Měli také vyrovnanou zralou moudrost. Nicméně autor omezuje svou pozornost na nauku o působení činnosti dle védů (karmakánda), která však nezahrnuje celé učení véd. Zatímco védy nás učí pracovat s touhou po odměně, ať v časově omezeném nebi nebo v příštím vtělení, buddhijóga nás vede ke vzdání se.

44. Inteligence těch, kteří rozlišují mezi správným a nesprávným a věnují se požitkům a moci, myslí těch jsou uchvácené významem slov (véd), a tak postrádají upevnění v soustředění.

Netouží po jednobodovém zaměření mysli na Boha. Inteligence, která má být dobře trénovaná, je odvedena od svého normálního fungování.

45. Védy se zabývají trojicí gun, ty však, Ardžuno, se od jejich trojí povahy odpoutej. Buď volný od dvojnosti (párů protiv), buď upevněn v sattvě a nepečuj o hromadění a zachovávání (majetku) a buď vlastněn átmanem, svrchovaným Já.

Na Ardžunovi se požaduje, aby byl nad gunami a aby byl pevně zakotven v sattvě. Není to guna sattva, nad kterou se má Ardžuna povznést, ale má být ve věčné pravdě. Šankara a Rámánudža jsou však názoru, že se jedná o sattva gunu. Rituální praxe, které jsou pro udržení světského života nutné, představují výsledky gun. Abychom dosáhli odměnu ve formě vyšší dokonalosti, musíme svou pozornost zaměřit na svrchovanou Skutečnost. Chování osvobozeného se po vnější stránce nicméně bude jevit jako chování sattvické bytosti. Činnost takového je klidná a nezúčastněná. Vykonává činnost bez zájmu na výsledcích, na rozdíl od následníků karmakándy vědů.

„Buď vlastněn átmanem“ - vždy bdělý - Není nic vyššího než vlastnění átmanem. Znat Ducha, který nemá počátku ani nezániká, který je nesmrtelný, poznat Ho, když Ho neznáme, to je pravý konečný cíl člověka. Když tuto stránku věci potlačujeme, pak zabýváme átman, jak to ve frázi upanišady uvádějí.

46. Jako není užitek rybníků, když je vše zaplaveno vodou, podobné je to s védou pro bráhmana, který jim rozumí.

Jako ten, kdo bere vodu z řeky, nepřikládá důležitost studni, tak i moudrý nepřikládá důležitost rituálním činnostem. Při osvíceném vědomí mají rituální obřady malou hodnotu.

Činnost bez starosti o výsledek

47. Máš právo na činnost, ale vůbec nikdy na její ovoce. Nechť ti plody činnosti nejsou motivem. Avšak ať v tobě není ani přivislost k nečinnosti.

Slavný verš, který obsahuje základní princip nezainteresovanosti. Když vykonáváme svou práci, vykonáváme zemědělské práce či malujeme, zpíváme či myslíme, pak se odkláníme od nezainteresovanosti, budeme-li přitom myslet na slávu, příjem nebo jiné vnější úvahy. Nic není důležité až na dobrou vůli, když ochotně plníme boží záměr. Úspěch a neúspěch nezávisí na jedinci, ale též na jiných faktorech. Giordano Bruno říká: „Bojuji jak nejlépe umím, vítězství je však v rukách osudu.“

48. Ó Ardžuno, buď upevněn v józe a vykonávej svou práci, zřekni se připoutanosti a měj vy-

rovnanou mysl při úspěchu i neúspěchu, neboť vyrovnaná mysl je jógou.

„Upevněn v józe“ - znamená být pevně vnitřně vyrovnan. „Vyrovnaná mysl“ - vnitřní vyrovnanost. Je to sebeovládání. Je to podrobení hněvu, citlivosti, pýchy a ctižádostivosti. Musíme pracovat s dokonalým klidem, lhostejní k výsledkům. Ten, kdo pracuje na základě vnitřního zákona, je na vyšší úrovni než ten, jehož činnost je diktována tím, co ho napadne. Ti, kdo pracují pro výsledky, odcházejí do krajin otců, předků, a ti, kdo sledují moudrost, odcházejí do krajin bohů.

49. Pouhá činnost je daleko nižší v porovnání s ukázněnou inteligencí (buddhijóga), ó Ardžuno, a proto ber útočiště v inteligenci (moudrosti). K politování jsou ti, kdo hledají plody svých činností.

50. Kdo spojil svou inteligenci s božskou nebo je upevněn ve své inteligenci, odhazuje dobré i zlé (činy). Proto usiluj o jógu, jóga představuje dovednost v činnosti.

Takový vystupuje do vyššího postavení, než je etické, ve kterém se rozlišuje dobro a zlo. Zbavil se sobectví, a proto není schopen zla. Podle Šankary je jóga vyváženou myslí v úspěchu či neúspěchu a vlastní jí ten, který je zaměstnán vykonáváním svých povinností a má současně mysl zakotvenou v Bohu.

51. Moudrý, který sjednotil svou inteligenci s božskou, odvrhuje plody, které jejich činnosti poskytují, a je tím osvobozen od vazeb zrodů a dosahuje stav oprostěný od smutku.

Již za života jsou osvobozeni z pout zrození a odcházejí k nejvyššímu stavu Višnu, který se nazývá mókša čili osvobození, které je zbaveno veškerého zla.

52. Když tvůj intelekt překoná zmatení klamu, pak se staneš lhostejný k tomu, co jsi slyšel a ještě uslyšíš.

Pro toho, kdo dosáhl vhledu, je Písmo zbytečné. Ten, který dosáhl moudrost Svrchovaného, překračuje rozsah védů a upanišad.

53. Když tvůj intelekt, který je zmaten texty védů, bude pevně a nepohnutě přebývat v samádhi, pak dosáhneš vhledu jógy.

„Zmaten texty védů“ - jelikož nejhrůznější školy myšlení a praxe prohlašují, že odvozují svůj původ od védů, nastává zmatení.

Samádhi není ztráta vědomí, ale nejvyšší stav vědomí. Platón se o tom zmiňuje, když radí duši: „Aby se usebrala a sama v sobě se soustředila.“

Cílem je, aby mysl byla ve spojení s božským átmanem. Buddhi-jóga je metoda, pomocí které vystoupíme nad rituál véd a konáme své povinnosti, aniž bychom byli připoutáni k výsledkům našich činností. Musíme jednat s vyrovnaností, což je daleko důležitější než jakákoli činnost. Otázka zní, ne co budeme dělat, ale jak to budeme dělat, v jakém duchu budeme pracovat.

Charakteristiky dokonalého mudrce

Ardžuna pravil:

54. Jak vypadá člověk, který je pevně zakotven v moudrosti a jehož bytí je stále v samádhi, ó Kršno? Jak člověk, který má ničím neotřesitelné poznání, mluví, sedí či se pohybuje?

Podle hinduistických tradic je posledním stupněm v životě sannjásin, který rituály zanechal a odstoupil i od sociálních závazků. První stupeň představuje stav studujícího žáka, druhým je hospodář, třetím je ústraní a posledním, čtvrtým, je úplné zřeknutí se. Ti, kteří se vzdají domácího života a přijmou bezdomoví, jsou ti, co zapřeli svět. Do tohoto stavu možno kdykoli vstoupit, avšak běžně se tak děje po projití oněch tří předchozích stavů. Sannjásin doslova odumře světu, a dokonce se provádějí pohřební obřady, když opouští svůj domov a stane se poutníkem bez domova. Tyto vyvinuté duše ovlivňují svým příkladem společnost, ke které již dále nenáleží. Tvoří vědomí společnosti. Jejich prohlášení jsou svobodná a jejich pohled není ničím vázán. I když mají své kořeny v hinduistické organizaci náboženství, přece ji přerůstají a jejich svobodná mysl a univerzální názor před-

stavují výzvu pro zkorumpovanou moc a cynické kompromisy autorit. Nadsociální život je svědkem platnosti nejvyšších hodnot, ze kterých se ostatní sociální hodnoty odvíjejí. Jsou to mudrci, a Ardžuna se táže, jaké jsou rozlišující znaky, podle kterých takové vyvinuté duše poznáme.

Požehnaný pravil:

55. Když člověk oprostí svou mysl od všech tužeb, ó Ardžuno, a když je v duchu Sama Sebe spokojen, o takovém se říká, že je vyrovnané intelligence.

Z negativního hlediska je to stav svobody od tužeb a z pozitivního ho je to soustředění na Svrchovaného.

56. Ten, jehož mysl se netrápí, i když je obklopen smutkem, a i uprostřed možnosti potěšení je volný od tužeb, ten z něhož vyprchala vášeň, strach i vztek, ten se nazývá mudrcem ustálené intelligence.

Důraz se klade na sebezvládnutí, podrobení tužeb a vášní. Lucretius v „De rerum Natura“ říká: „Náboženství nespočívá v tom, že se neustále otáčíme k závojem zahaleným kamenům, ani v putování za všemi možnými oltáři, ani v tom, že se vrháme na zem, ani že pozvedáváme ruce před schránami bohů, ani že zaplavujeme chrámy krví zvířat, ani že hromadíme jeden slib za druhým, ale v nazírání na vše s míruplnou duší.“

57. Ten, kdo nechová k ničemu náklonnost, kdo se neraduje, když se setkává s dobrým, ani nemá nechuť při setkání se zlem, toho intelligence je v moudrosti pevně zakotvena.

Květiny rozkvétají a vadnou. Není třeba, abychom první chválili a druhé zatracovali. Musíme přijmout vše, co přichází, bez rozčlenění, bez bolesti a pobouření.

58. Ten, který odtahuje smysly od smyslových objektů, ať jsou kdekoli, je podoben želvě, která vtahuje své údy pod krunýř. Intelligence takového je pevně usazena v moudrosti.

59. Objekty smyslů se odvracejí od vtělené duše, která se zdržuje toho, aby se na nich živila, až na to, že chuť zůstává. Jakmile je však Svrchovaný spatřen, i chuť odpadá.

*Autor vysvětluje rozdíl mezi vnější zdrženlivostí a vnitřním ode-
přením. Můžeme odmítnout objekty, ale touhy po nich zůstávají.
Kalidása k tomu poznamenává: „Ti, jejichž myslí nejsou vzrušeny,
i když jsou v přítomnosti zdrojů rozruchů, ti jsou skutečně skvělí.“*

*Je nutno ovládat jak tělo, tak mysl. Nestačí se oprostít od
tyranie těla, je třeba se také oprostít od tyranie tužeb.*

60. I ten člověk, který stále usiluje o dokonalost a stále rozlišuje, ó Ardžuno, přece se mu stává, že jeho dravé smysly mu násilím strhnou mysl.

61. Kdo ovládnul všechny své smysly, ten by měl neochvějně zůstávat zaměřen na Mně. Když má smysly zvládnuty, jeho inteligence je pevně usazena.

*Sebekázeň není záležitostí inteligence, ale vůle a emocí. Sebe-
kázeň je snadná, je-li vize Nejvyššího. Původní jóga byla theis-
tická.*

62. Když člověk ulpívá svou myslí na předmětech smyslů, pak vzniká připoutanost. Z připoutanosti vzhází touha, a z touhy hněv.

*Touhy se často ukazují jako neodolatelné, tj. jako nejmocnější
vnější síly. Mohou nás pozvednout do slávy nebo nás uvrhnout
v nemilost.*

63. Z hněvu vzniká zmatenost, a ze zmatenosti ztráta paměti, a se ztrátou paměti se zničí rozlišovací svědomí, a zničením rozlišovacího svědomí člověk hyne.

*„Zničení rozlišovacího svědomí“ - selhání rozlišování mezi do-
brem a zlem.*

*Když je duše přemožena vášní, ztrácí paměť, její inteligence je
zatemněná a člověk je zruinován. Nevyžaduje se násilná izolace*

od světa nebo zničení smyslu života, ale stažení se do nitra. Nenávidět smysly je stejně špatné, jako jim být nakloněn. Koně smyslů nemáme odpráhnout od vozu, ale máme je kontrolovat otěžením mysli.

64. Kdo však má ukázněnou mysl, kdo se pohybuje mezi smyslovými objekty se zvládnutými smysly, je volný od připoutanosti a odporu a dosahuje čistoty ducha.

Takový nemá sobecké zájmy ani osobní ambice. Vnější věci se ho nedotýkají, co nastává, to přijímá bez připoutanosti a odporu. Nic si nepřejí a na nikoho nežárlí. Nemá tužby ani požadavky.

65. V čistotě ducha nachází konec veškeré bídy. Inteligence člověka čistého ducha je brzy upevněna.

66. Nezvládnutý postrádá inteligenci a není pro něho schopnost koncentrace; a ten, kdo postrádá schopnost koncentrace, nezná mír, a kdo nezažívá mír, může zažívat štěstí?

67. Když mysl běhá za těkavými smysly, unáší s sebou rozlišující poznání, podobně jako vítr unáší loď na vodě.

68. Proto, ó Ardžuno, ten, jehož smysly jsou od smyslových objektů odtaženy, toho inteligence je pevná.

69. Čím je noc pro všechny bytosti, pro ukázněnou duši je to čas bdění, a co je čas bdění pro všechny bytosti, to je nocí pro mudrce, který zří.

Když všechny bytosti jsou přitahovány třpytem smyslových objektů, pak mudrc je zabrán v chápání reality. Přirozenost reality způsobuje jeho bdělost. Nemoudrému je lhostejná, či ho uspává. Svět protikladů, který je dnem a aktivitou pro neosvíceného, je nocí a tmou pro duši moudrého. Goethe: „Omyl je k pravdě ve stejném vztahu, jako spánek k bdění.“

70. Do kterého vstupují všechny touhy jako voda do moře, které ačkoli je plné, je vždy nehybné, takový dosahuje mír, a nikoli ten, kdo lpí na svých přáních.

71. Kdo se vzdal všech tužeb a působí zcela oproštěn, bez pocitu vlastnictví a egoismu, ten dosahuje mír.

Znamé prohlášení upanišad zní: „Jsou dva druhy lidské mysli, čistá a nečistá. Ta, která se stará o naplňování svých tužeb, je nečistá; ta, která k touhám není připoutána, je čistá.“

„Působí“ - kdo se volně a ochotně bez hranic věnuje něčemu, co intuitivně pochopil jako velké a ušlechtilé.

„Mír“ - zastavení všech potíží pozemské existence.

72. Ó Ardžuno, toto je božský stav. Pokud ho někdo dosáhne, novým zmatkům nepropadá. Upevněn v tomto stavu, člověk může na konci (v hodině smrti) dosáhnout božské blaho (brahmanirvána).

Byl použit výraz nirvána, aby se označil stav dokonalosti v buddhismu. Dhammapada říká: „Zdraví je největším ziskem, spokojenost je největším bohatstvím, víra je nejlepším přítelem a nirvána je největším štěstím.“

Podobné říká Platón ve Phaedovi: „Když duše odchází ve stavu čistoty, nenese s sebou žádnou připoutanost k nečistotám, kterých by během života ráda vychutnávala, ale naopak, vždy se jim vyhýbala; taková se stáhne se do sebe sama, a když dosáhne oddělení od těla na základě velkého úsilí, jako svého cíle pak takto připravená duše odchází do neviditelných končin Boha nesmrtelného a moudrého.“

Charakteristikou světců je radostnost, jas a smysluplná energie a neustálý život v Bohu, představující narůstající část lidské evoluce. Svou vlastní existencí, svým charakterem dosvědčují, že lidstvo může vzestoupit nad jeho předpokládaná omezení a že příboj evoluce žene lidstvo do nové, vyšší úrovně. Dávají nám svolení svým příkladem a od nás očekávají, že vystoupíme nad současné sobectví a mravní zkaženost.

Moudrost je nejlepším prostředkem k osvobození. Ale tato moudrost nepostrádá oddanost k Bohu a odpoutanou práci. Ještě za

živa spočívá mudrc v Bohu a je volný od neklidů světa. Mudrc spočívající ve stálé moudrosti žije život nezištné služby.

Toto je druhá kapitola, která nese název „Jóga poznání“.

KAPITOLA III.

KARMAJÓGA NEBO-LI METODA PRÁCE

Proč vůbec pracovat?

Ardžuna řekl:

1. Jestliže soudíš, že (cesta) poznání je lepší než (cesta) činnosti, ó Kršno, proč mne nutíš, abych vykonal to hrozné dílo?

Ardžuna mylně chápe učení. Ví, že práce pro odměnu není tak výtečná jako práce vykonávaná bez připoutanosti a tužeb; domnívá se, že Kršna zastává názor, že samotné poznání bez činnosti je lepší než činnost, a proto se ptá: „Když Kršno myslíš, že poznání je nadřazené činnosti, proč na mně požaduješ, abych vykonal tak děsné dílo?“ Pokud metoda sánkhja, která vede k získání moudrosti, je vyšší, pak činnost je nepodstatná.

2. Zdá se, že mi chceš uvést rozum ve zmatek očividně zamotanou řečí. Řekni mi jednoznačně, čím bych mohl dosáhnout nejvyšší dobro.

„Zmatek“ - zmatek je pouze zdánlivý. Není úmyslem učitele uvádět Ardžunu ve zmatek, ale on je ve zmatku.

Požehnaný pravil:

3. Od dávných časů jsem učil dvěma způsobům života. Pro kontemplativního člověka cestu poznání a pro člověka činu cestu činnosti.

Učitel, podobně jako moderní psychologové, zná dva typy hledajících, tj. introverty, jejichž přirozeným sklonem je zkoumat vnitřní život, život Ducha, a pak extroverty, jejichž přirozeným sklonem je zaměření k vnějšimu světu. Jóga poznání odpovídá těm, jejichž vnitřní bytost je nakloněná k hluboké duchovní kontemplaci, a jóga činnosti je pro energické osobnosti s láskou k činnosti. Toto rozdělení však není konečné, protože všichni lidé mají různý stupeň jak introverze, tak extroverze.

Pro Gítu je cesta činnosti stejně působivým prostředkem jako cesta poznání, když obě jsou určeny pro dvě třídy lidí. Nejsou výlučné, ale doplňující. Cesta je jedním celkem, který obsahuje různé fáze. Písmo Mahábháraty říká: „Toto jsou dva způsoby života a oba jsou založeny na védech. První z nich je cesta činnosti a druhý je cesta sebepoznání.“ Oba způsoby jsou stejné hodnoty. Učitel poukazuje na to, že džňána, moudrost, není neslučitelná s činností. Šankara připouští, že práce je slučitelná s osvícením. Práce je přijímána nikoli jako prostředek k získání moudrosti, ale jako příklad pro běžného člověka. Práce osvíceného, stejně jako „učitele Gíty“, postrádá sobectví ve formě očekávání odměny.

4. Odříkáním práce člověk nedosahuje uvolnění od činnosti, ani prostým zřeknutím nedosahuje dokonalosti.

Odříkání práce je stav, kdy člověk není dotýkán prací. Přirozený zákon nás poutá k výsledkům našich činností. Každý čin má svou přirozenou reakci, a tím se stává zdrojem, který váže duši ke světu dění, přičemž by měla svět překročit, a zabraňuje ji tak spojení s Nejvyšším. Co se požaduje, není zamítnutí práce, ale zamítnutí sobecké touhy.

5. Nikdo ani na okamžik nemůže zůstat v nečinnosti. Každý je bezmocně hnán k činnosti gunami, které jsou zrození přírody.

Dokud žijeme vtělený život, nemůžeme činnosti uniknout. Bez vykonávání práce život není udržitelný. Wordsworth k tomu poznamenává: „Oko nemůže jinak, než vidět, uchu nemůžeme přikázat, aby bylo ticho. Naše těla pocítují, kde jsou, ať chceme nebo nechceme.“ Ánandagiri říká, že ten, kdo zná své pravé Já, není dotýkán gunami. Kdo však nezvládl své tělo a smysly, toho ženou guny do aktivity.

Je samozřejmostí, že osvobozená duše přestane pracovat, neboť každá činnost představuje snížení nejvyššího stavu a je návratem k nevědomosti, což nutno zamítnout. Dokud trvá život, činnost je nevyhnutelná. Myšlení je činem; život je činem - a tyto činy způsobují mnoho důsledků. Být volný od tužeb, od iluze osobních zájmů, to je pravou nečinností, nikoli však fyzický odstup od činnosti. Když se prohlašuje, že pro osvobozeného člověka všechna práce ustává, pak se tím jen míní, že nepocítuje žádnou osobní nutnost pracovat. To neznamená, že uteče od práce a uchýlí se do bla-

žené nečinnosti. Je v činnosti tak, jak je Bůh činný, kdy odpadá nezbytnost vazby a neúprosná nevědomost, a i když sám vykonává práci, není do ní vtažen. Když jeho sobectví ustalo, činnosti vyvěrají z hloubky, je ovládán Svrchovaným, který skrytě v jeho srdci přebývá. Je volný od tužeb a připoutanosti a je v jednotě se všemi bytostmi, když jeho činy vyvěrají ze skutečných hloubek nitra jeho bytosti, a je ovládán svým nesmrtelným Božstvím, nejvyšším Já.

6. Ten, kdo orgány činnosti drží na uzdě, ale pokračuje v přemýšlení o smyslových objektech, oklamává sám sebe a možno říci, že je pokrytcem (člověk falešného chování).

Vnějším způsobem můžeme krotit naše aktivity, ale pokud nekrotíme touhy, které je pohánějí, pak jsme nepochopili pravý význam sebeovládání.

7. Výše stojí ten, kdo své smysly kontroluje myslí a na cestě činnosti bez přivislostí zaměstnává své orgány činnosti, ó Ardžuno.

Lidská vůle může vítězit nad tvrdostí zákona. Neměli bychom pokládat věci světa za prostředky pro naše uspokojování. Když máme znovu nabýt naši ztracenou rovnováhu, naši ztracenou integritu, nevinnost, pak musíme vidět všechny věci jako projevy Skutečna, a nikoli jako objekty, které bychom měli popadnout a vlastnit. Abychom rozvinuli nepřipoutaný postoj k věcem, kontemplace je nezbytná.

Důležitost oběti

8. Vykonávej tobě určenou práci, neboť činnost je lepší než nečinnost. Bez činnosti nemůžeš ani udržovat svůj fyzický život.

9. Tento svět je v poutech činů. Výjimku tvoří práce vykonávaná jako oběť. Proto, Ardžuno, vykonávej svou práci jako oběť, a uvolníš se ze vší připoutanosti.

Všechnu vykonávanou práci nutno pojímat jako oběť pro Božství. Gíta požaduje, abychom vykonávali činnost, aniž bychom mysleli na odměnu. V takovém případě nevyhnutelná činnost vůbec neváže. Oběť sama se vykládá v širším slova smyslu. Je třeba obětovat nižší mysl vyšší. Náboženská povinnost k bohům vedů se zde stává službou stvoření ve jménu Nejvyššího.

10. Pán stvoření v dávných dobách stvořil člověka a s ním oběť a řekl: „Touto obětí se množte, a ona vám bude tím, co vám poskytne mléko pro naplnění vašich přání.“

Kámadhuk je jméno mýtické krávy boha Indry, která splňuje všechna přání. Vykonáváním určených povinností můžeme dojít spasení.

11. Obětí podporujte bohy, a bohové budou podporovat vás, vzájemnou podporou dosáhnete nejvyššího dobra.

12. Bohové podporování obětí vám poskytnou radost z naplnění vašich tužeb. Ten, kdo zažívá potěšení z těchto darů, a neoplácí je, ten je vskutku zloděj.

13. Dobří jsou lidé, kteří jedí zbytky po oběti. Jsou osvobozeni od všech svých hříchů. Bezbožní jsou však lidé, kteří připravují jídlo jen pro vlastní potěšení – ti opravdu jedí v hříchu.

14. Z potravy všechny bytosti vstupují do života, potrava vzniká z deště, déšť vzniká z oběti a oběť se zrozuje z práce.

15. Vězte, že původ přirozenosti oběti je v brahman, a brahman prýští z Nepomíjejícího. Proto je brahman vždy ve středu oběti, neboť v sobě zahrnuje vše.

Činnost má kořeny v Neomezeném. Nebýt aktivity Svrchovaného, celý svět by se zhroutil. Svět představuje jednu velkou oběť. V Rgvédu se můžeme dočíst, že byl obětován jeden puruša a jeho

údy byly rozmetány do všech stran prostoru. Tato velká oběť udržuje svět. Pro vtělené bytosti je morální působení i fyzická činnost nezbytností.

Brahman se také chápe za prakti (viz. XIV, 3-4). Příroda pochází z Božství a veškerá aktivita světa je k Němu vysledovatelná.

16. Kdo zde na tomto světě nepomáhá uvádět v pohyb kolo (Zákona), je svou přirozeností zlý, libuje si ve smyslovosti, věz, ó Ardžuno, že žije nadarmo.

V těchto verších je védová koncepce oběti postavena jako vzájemná výměna mezi bohy a lidmi a v širší souvislosti se jedná o vzájemnou závislost bytostí ve vesmíru. Činy vykonávané v duchu oběti jsou Bohu milé. Bůh je ten, který všechny oběti užívá. Svrchovaný je obětí. Je také zákonem života. Jedinec a vesmír jsou jeden na druhém závislí. Je neustálá výměna mezi životem člověka a životem světa. Kdo pracuje jen pro sebe samotného, žije nadarmo. Pokrok světa závisí na spolupráci mezi lidským a božským. Oběť není pro bohy, ale pro Svrchovaného, když bohové jsou Jeho nejrůznějším vyjádřením. Ve verši IV,24 se říká, že čin, materiál oběti, poskytující a přijímající cíl a objekt oběti jsou vše brahman.

Bud' v átmanu spokojen.

17. Ale ten, kdo se raduje jedině v átmanu, kdo nalézá uspokojení v átmanu a kterému átman lahodí, pro toho není činů, kterých by měl vykonat.

Takový je osvobozen od pocitu povinnosti. Nepracuje z pocitu povinnosti, nebo aby u sebe docílil určitý pokrok přeměny své bytosti, nýbrž proto, že jeho zdokonalená přirozenost spontánně vyústuje v činnost.

18. Na tomto světě nemá zájem, aby něco činností získal nebo dosáhl něčeho nečinností, kterou nevykonal. Jeho zájmy nejsou závislé na žádné bytosti.

Příští verš uvádí, že i když osvobozený nemá, co by získal činností nebo naopak nečinností, je dokonale šťastný tím, že vlast-

ní a užívá átman. Vykonává činnosti naprosto bez tužeb, pro blaho světa.

19. Proto vždy vykonávej svou práci, kterou máš vykonat, bez připoutanosti. Člověk dosahuje Nejvyššího, když vykonává práci bez připoutanosti.

Zde je práce bez připoutanosti označována jako nadřazená té, která je vykonávána v duchu oběti, která sama je vyšší než práce vykonávaná se sobeckými cíly. I osvobozená duše pracuje, když nastane příležitost k práci. Jógavasištha k tomu poznamenává: „Znalec nic nezískává tím, že vykonává nějakou práci nebo od ní odstupuje. Proto vykonává práci, když se objeví.“ Dále říká: „Pro mne je úplně stejné, zda je něco uděláno či není. Proč bych měl trvat na tom, neprovádět činnost? Děláním to, co ke mně přichází.“

Zatímco tento verš říká, že člověk dosahuje Svrchovaného, když vykonává činnost bez připoutanosti, Šankara je názoru, že činnost nám pomáhá očistovat mysl, což vede ke spáse. Vede nás nepřímo k dokonalosti, tím, že dosahujeme čistou mysl.

Buď ostatním příkladem

20. Vždyť Džanaka a jiní dosáhli dokonalosti ne-sobekými činy. Ty bys měl také provádět činy za účelem udržování harmonie ve světě.

Mithilá bylo sídelním městem krále Džanaky, který byl otcem Síty, která se stala manželkou Rámy. Džanaka vládl, přičemž se zcela vzdal osobních pocitů, že pracuje. I Šankara říká, že Džanaka a jiní pracovali, aby lidé nesešli z cesty v přesvědčení, že jejich smysly jsou činné a zaměstnány. I ti, kdo nepoznali pravdu, mohou se chopit práce, za účelem sebeočisty. „Udržování harmonie světa“ - výraz, který označuje jednotu světa, vzájemné propojení lidské společnosti. Pokud svět nemá klesnout do stavu fyzické bídy a morálního úpadku, má-li mít běžný život dobrou úroveň a důstojnost, pak náboženská etika musí kontrolovat sociální činnost. Cílem náboženství je zduchovnění společnosti a utvrzení bratrství na zemi. Musí nás inspirovat naděje vtělených ideálů, které jsou v pozemských institucích. Když indický svět ztratil svou mladost, začal se obracet k nadpozemskému světu. Platí, že ve stáří přijímáme evangelium sebezapření a schopnost snášet utrpení, kdežto ve věku naděje a energie zdůrazňujeme aktivní službu ve světě

a záchranu civilizace. Boethius ujišťuje, že: „Nikdo nepůjde do nebe, kdo je spokojený s tím, že půjde sám.“

21. Když velký a významný člověk cokoli vykoná, stejné konají ostatní lidé. Svět se řídí vzorem, který on stanoví.

Běžní lidé berou za vzor chování význačných lidí. Demokracie trpí popleteností, neboť ztratila víru ve velké bytosti. Gita určuje, že velcí lidé jsou ti, kdo ukazují a razí cestu, kterou se mají jiní ubírat. Světlo obecně přichází skrze ty, kteří jsou v popředí společnosti. Vidí, jak světlo svítí ve výšinách, zatímco jejich bližní pospávají dole v údolí. Oni jsou podle Ježíšových slov „solí“, „kvasem“ a „světlem“ pro lidstvo. Když hovoří o záři tohoto světla, jen několik málo jim rozumí a ostatní se jen pomalu nechávají přemluvit, aby je následovali.

22. Ó Ardžuno, ve všech třech světech není, co bych měl vykonat nebo dosáhnout něčeho, co nebylo dosaženo, a přesto setrvávám v činnosti.

Mahábhárata: Život Boha a světa si navzájem neoponují. Ve jménu mého panství otročím celému světu.

23. Ó Ardžuno, kdybych neúnavně nevykonával činnosti, lidé by mé kroky v každém směru následovali.

24. Kdybych přestal být činný, světy by byly v rozvalinách, způsobil bych nepořádek ve světě a vyhladil bych lidstvo.

Neustálou aktivitou Bůh uchovává svět a zabraňuje tak, aby se stáhl do neexistence. Sv. Tomáš v Summa Theologica I, IX, 2c, říká: „Jako vytvoření nějaké věci do existence závisí na Boží vůli, tak také její zachování závisí na Jeho vůli. Proto kdyby od nich svou aktivitu odejmul, všechny věci by se rozpustily v nicotu.“

25. Tak jako nemoudrý ulpívá na svých činech, ó Ardžuno, tak by měl pracovat i moudrý, avšak bez nejmenší připoutanosti, jen s touhou po harmonii ve světě.

Ačkoli je duše umístěna uprostřed světla a nemá čeho by dále měla pro sebe dosáhnout, přece se spojuje s kosmickou aktivitou, stejně jak to činí Božství. Její aktivita je inspirována světlem a radostí Nejvyššího.

26. Ať moudrý nemate mysli nevědomců, kteří jsou přivíslí k činům. Osvícený vykonává všechny své činy v duchu jógy a měl by ostatní přimět k tomu, aby také přiložili ruce k dobrému dílu.

„Ať nemate mysli“ – žádný druh náboženské oddanosti by se neměl oslabovat. Náznaky povinnosti, oběti a lásky tvoří pravděpodobně základy každého náboženství. Stěží se poznávají v nižších formách, kde mívají svůj střed v určitých symbolech, které bývají přídatnými znaky principů, které zastávají. Symboly jsou životně důležité pro ty, kteří v ně věří. Lidé se stanou netolerantní, když jsou vnucovány těm, kdo je nemohou přijmout, a když jsou předkládány jako absolutní a koncové formy lidského myšlení. Absolutní charakter teologického učení není slučitelný s mystickým charakterem náboženské pravdy. Víra je obsáhlejší než náboženské krédo. A naopak, když známe něco lepšího a nepřijímáme to, pak se dopouštíme chyby.

Když se primitivní klaní silám přírody, víme, že se klaní nesprávnému a že jsou slepí k božské harmonii. A přece se neklaní něčemu, co by bylo jejich malé já. I primitivní názory mohou obsahovat něco, skrze co muži a ženy, kteří chtějí správně žít, obdrží pomoc. Tradiční formy, obsahující historické asociace, jsou nositeli nesdělených přesvědčení, i když jim třeba není dobře rozuměno. Kvalita mysli, a nikoli objekt, určuje, zda zdroj je náboženský, či nikoli. Je sice pravdou, že každý může dosáhnout nejvyšší úroveň, tu však lze dosáhnout jen pomalými kroky a nikoli náhlými skoky. Nutno dále zmínit, že si sami nevolíme své názory o náboženství. Určuje je náš původ, výchova a obecné prostředí. Neměli bychom mluvit pohrdavě o těch, kteří jsou jednoduché víry. Musíme k nim přistupovat s úctou, a ne abychom je bez respektu rušili, neboť jejich jednoduché víry mívají praktické hodnoty i spirituální naléhavé prosby. Moderní antropologové nám radí, abychom v naší dychtivosti „pozvednout“ domorodce jim neodníмали jejich nevinné radosti, zpěvy a tance, jejich hostiny a slavnosti. Cokoli pro ně činíme, měli bychom provádět s láskou a úctou. Měli bychom využít jejich omezené názory jako krok k širšímu pohledu.

Když přijmeme názor, že nemáme vylévat špinavou vodu, dokud nemáme čerstvou, pak chápeme, že hinduistický panteon přizpůsobil uctívání božstev skupinám různé úrovně; např. uctívání božstva oblohy a moře, řek a hájů, uctívání legendárních postav dávné minulosti i ochranné bohy a bohyně vesnic. Tím, že existuje úzkostlivá snaha neztratit, co se během věků nahromadilo, a dále harmonizovat každé opravdové přesvědčení, aniž by se něco jiného porušilo, stává se ze všeho obrovská syntéza, jako kombinace nejrůznějších prvků a motivů. Nepřekvapuje proto, že náboženství může být plně temných a primitivních představ.

Átman není konajícím

27. Všechny činnosti jsou způsobovány gunami, avšak člověk, který je popleten pocitem jáství, si myslí „já jsem konající“.

„Všechny činnosti jsou vykonávány gunami, pocházejícími z přírody (prakrti)“ - děje se tak mocí máji, která je silou svrchovaného Boha. Popletení připisují činy prakrti sami sobě.

Naše vědomá existence je podrobena různým plánům a já, které se stane egem, si přivlastňuje působení činností, a zcela zapomíná, co příroda určuje. Podle Gíty, je-li ego-duše zcela pod vlivem přírody, pak nejedná svobodně. Tělo, život a mysl náleží prostředí.

28. Ten, kdo však zná pravdu o charakteru gun přírody a jejich působení, ó Ardžuno, ten ví, že guny působí na guny a zůstává nedotčen.

Prakrti a guny představují hranice svobody člověka, zcela podle zděděné síly a tlaku prostředí. Zkušenostní já je produktem působení, podobně jako celý kosmický proces je jen výsledkem působení příčin.

29. Ti, kdož jsou pomýleni gunami, ulpívají na svých činech, vytvářených gunami. Ale ať nikdo, kdo zná celek, nezneklidňuje myslí těch, kdo jsou v nevědomosti a znají jen část.

Neměli bychom vyrušovat ty, kteří jednájí pod tlakem přírody. Měli by se pomalu osvobozovat z klamného ztotožňování s egem

podrobeným přírodě. Pravé Já je božské, je věčně svobodné a je samouvědomující. Klamným já je ego, které je součástí přírody a které zrcadlí působení přírody. V tomto verši je analýza pravého Já. Je popisované jako nečinné, zatímco prakrti je činná. Když se puruša (vtělené já) ztotožní s činností přírody, nastane pocit osobního konatelství (činnosti). Gíta nepodporuje názor sánkhji, že purušu nutno od prakrti odtáhnout skrze naprostou nečinnost. Rozeznávání neobsahuje nečinnost, ale týká se činnosti, prováděné tak, aby nepřekážela dosavadnímu osvobození. Když se nám podaří uskutečnit, že átman, čili pravé Já, je odpoutaným svědkem, jasným a nestranným, pak nás žádná činnost neváže, i když budeme účastni velké bitvy proti nedokonalosti a smutku. Pracujeme pro solidaritu ve světě.

30. Mně přenechávej všechny své činy, s vědomím zakotvenosti v átmanu, buď volný od sobeckých tužeb a bojuj nevzrušen.

Když se chceme podrobit Pánu, který předsedá kosmické existenci a aktivitě, pak se musíme zaměstnávat prací. „Tvá vůle ať se stane,“ to musí být náš postoj při veškeré práci. Práci musíme vykonávat s pocitem, že jsme služebníci Pána (viz. XVIII, 59, 60 a 66).

31. Ti, kteří jsou naplněni vírou a neustále, bez váhání, se drží Mého učení, jsou zbaveni pout činu.

32. Ti však, kdo pohrdají Mým učením a nedrží se ho, věz, že jsou slepí ke všemu moudrému. Jsou hloupí a ztracení.

Příroda a povinnosti

33. I moudrý jedná v souhlase se svou přirozeností. Bytosti sledují svou povahu. Co zmůže potlačování povahy?

Člověk se narodí s mentálním vybavením, které mu poskytne příroda a které je výsledkem minulých činů. To musí proběhnout tak, jak je stanoveno. Šankara tvrdí, že ani Bůh nemůže jejich pů-

sobnosti zabránit. Bůh je tím, kdo přikazuje, aby minulé činy přinášely přirozené důsledky.

Zdrženlivost nemá význam, neboť činy nezadržitelně plynou z působení přírody a Já je jen nestranným svědkem.

Zdá se, že tento verš ukazuje na všemocnost přírody nad naši duši a požaduje na nás, abychom konali dle naší přirozenosti, která je zákonem naší bytosti. Z toho však nevyplývá, abychom se oddali každému impulzu. Je to výzva, abychom našli svou pravou bytost a umožnili jí se vyjádřit. I když to bude naším úmyslem, potlačit ji nemůžeme. Spácháme-li násilí na přírodě, vezme si odvetu.

34. Každý smysl člověka chová buď pocit připoutanosti či odpor k smyslovým předmětům. Octnout se pod jejich vládou znamená padnout do jejich osidel, které tam číhají.

Člověk by měl jednat podle své buddhi, pochopení, rozlišovací schopnosti. Pokud jsme oběťmi našich impulzů, náš život postrádá zacílení a inteligenci a podobá se zvířecímu. Pokud s tím něco neuděláme, naše počínání budou řídit připoutanosti a odpory. Jednáme-li určitým způsobem, protože ho máme rádi, a zdržujeme se jiného, protože ho nemáme rádi, budeme našimi činnostmi spoutáni. Když tyto impulzy přemůžeme a budeme jednat z pocitu povinnosti, pak přestaneme být oběťmi hry přírody. Užití svobody člověka není podmíněno ani rušeno potřebami přírody.

35. Je lepší vykonávat své vlastní povinnosti, třeba nedokonale, než dokonale vykonávat povinnosti druhého. Je lepší zahynout při plnění vlastních povinností, neboť sledovat povinnosti druhého skrývá v sobě nebezpečí.

Více štěstí zažíváme tehdy, když vykonáváme svou vlastní práci, třeba ne nejlépe, než když dobře vykonáváme práci někoho jiného. Měli bychom usilovat o to, abychom rozuměli našemu psychofyzickému vybavení a v souladu s ním konali. Není každému z nás dáno, aby naše základy byly v metafyzice nebo abychom měli schopnost oblékat vzletné myšlenky do slov. Nejsme všichni stejně vybaveni, ba ani není podstatné, zda jsme obdařeni pěti talenty nebo jenom jedním; důležité však je, jak poctivě používáme důvěru, která nám byla dána. Svou úlohu musíme mužně hrát,

ať je malá či velká. Dobrota je znakem dokonalé kvality. I když bude naše povinnost hodně nepříjemná, je třeba ji poctivě vykonat, třeba až do konce života.

Nepřátelé jsou touha a hněv

Ardžuna řekl:

36. Co člověka žene, že se dopouští hříchu a je jakoby hnán silou, i proti své vůli, ó Kršno?

„I proti své vůli“ – to je to, co Ardžuna pocituje, že člověk je nucen vykonat věci proti své vůli. Ve skutečnosti to však tak není. Člověk tiše souhlasí s výrazem žádostivosti, který učitel v dalším verši užívá. Šankara říká: „Když mluvíme o přirozenosti či povaze člověka, pak jeho jednání vykresluje pouze připoutanost a odpor.“

Vznešený pravil:

37. Je to pro žádostivost a hněv, vášnivost zrozené z guny radžas, která je nejvýš hltavá a hříšná. Věz, že ona je zde nepřítelem.

38. Podobně jako kouř zahaluje oheň a prach zrcadlo, jako zárodek je zavínut v děloze, tak i vášně zakrývá.

Všechno je zabaleno ve vášni.

39. Zakryta je moudrost, ó Ardžuno, nenasytným ohněm žádostivosti, který je věčným nepřítelem moudrosti.

Manu: „Touha není nikdy uspokojena užitím objektu touhy; narůstá víc a víc jako oheň, do kterého stále přikládáme palivo.“

Spinoza (De Intellectus Emendations): „Člověk svými činy pokládá za nejvyšší dobro bohatství, slávu a smyslová potěšení. Smyslová potěšení se nasycují, a po nich následuje lítost. Kdežto bohatství a sláva nejsou nikdy uspokojeny. U nich platí, čím více jich máme, tím více jich chceme. Je však pravda, že láska ke slávě nás nutí, abychom žili podle představ jiných. Když nějakou věc či někoho nemilujeme, pak kvůli ní nevznikají žádné rozmíšky, nevznikne smutek při jejím skonu, nevznikne závist, když ji někdo

jiný vlastní; zkrátka žádný rozruch v mysli nenastane. Všechno takto vzniká z lásky k něčemu pomíjivému. Když však milujeme něco, co je věčné, pak neomezené naplní celé naše srdce radostí a smutek tam není přimíchán. Proto je třeba po tom velice toužit a věčné ze všech sil hledat.“ Základním sociálním zločinem je převlastňování si čehokoliv v jakékoliv formě, např. třídní privilegia, rasová nadřazenost (diskriminace), národnostní povýšenost, protože jejich uskutečňování zahrnuje vždy bolest jiných.

40. Touhy sídlí ve smyslech, mysli a rozumu. Zastírají moudrost a oklamávají vtělenou bytost.

41. Proto, ó Ardžuno, hned od samého začátku ovládej své smysly a znič onoho hříšného ničitele moudrosti a rozlišování.

Moudrost vědány a podrobná znalost sánkhji je zřejmě naplní džňány a vidžňány. Šankara vysvětluje džňánu jako: „Poznání sebe sama a jiných věcí, které jsme získali z písma a od učitelů.“ Vidžňánu charakterizuje jako: „Osobní zkušenost věcí takto vyučovaných.“

Rámánudža popisuje džňánu jako přirozenost átmanu a vidžňánu jako rozlišovací poznání átmanu. V překladu zde poskytovaném se džňána uvádí jako spirituální moudrost a vidžňána jako logické poznání.

42. Říká se, že smysly stojí vysoko, vyšší než smysly je mysl, vyšší než mysl je intelekt, ale nad intelektem stojí On.

Je třeba pozvedávat vědomí krok za krokem. Čím výše se povzneseme, tím jsme svobodnější. Jestliže jednáme pod vládou smyslů, pak nám volnosti příliš nezbývá. Více volnější jsme, když se řídíme rozumem, avšak ještě volnější jsme, když je náš rozum spojen s buddhi (rozlišovacím intelektem). Nejvyšší svobodu získáváme, když naše činy jsou rozhodovány buddhi, když je zalitá světlem átmanu.

Tento verš pojednává o jednotlivých úrovních vědomí.

43. Když si takto poznal, co je nad intelektem, upevni své ego-já v átmanu a poraž, ó Ardžuno, nepřítel ve formě tužeb, což je však těžké k vykonání.

„Tužby“ - kontrolovat nepokojné ego světlem věčného spirituálního Já. Kdo toto umí, stává se skutečně nezávislým a nežádá vedení od žádné síly, vyjma od svého vnitřního světla.

Tato kapitola vysvětluje, jak je nutné vykonávat práci bez sobecké připoutanosti k výsledkům. Záměrem je dosáhnout blaha světa s uvědoměním, že aktivita patří gunám nebo Bohu samotnému.

Toto je třetí kapitola, která se nazývá
„Jóga činnosti“.

KAPITOLA IV.

CESTA POZNÁNÍ

Tradice džňánajógy

Požehnaný pravil:

1. Tuto nehynoucí jógu jsem vyjevil Vivasvántovi, Vivasvánt ji sdělil Manuovi a Manu ji sdělil Ikšvákuovi.

2. Tak byla předávána od jednoho k druhému. Královští mudrci tuto jógu znali, avšak pak se tato jóga během doby ve světě ztratila, Ó Ardžuno.

„Královští mudrci“ - Ráma, Kršna, Buddha, kteří tuto nejvyšší moudrost učili, byli všichni princové. „Během doby“ - v plynutí času toto učení zapadlo. Aby tuto víru ku prospěchu lidstva obnovili, přišli velcí učitelé. Kršna je nyní předává svému žáku, aby v něm znovuprobudil víru a osvětil jeho nevědomost.

Tradice je tehdy autentická, když vyvolává náležitou odpověď na skutečnost, kterou reprezentuje. Nauka je účinná, když dokáže naši mysl rozechvět a ji rozvibrovat. Když toto přestává mít účinek, objevují se noví učitelé, aby učení rozdmýchali.

3. Tuto pradávnu jógu jsem ti dnes vyjevil, neboť ty jsi Mým ctitelem a Mým přítelem; je to však nejvyšší tajemství.

„Pradávná jóga“ - učitel prohlašuje, že nevyhlašuje žádné nové učení, ale že jen obnovuje starou tradici, věčnou pravdu, kterou předávali učitelé žákům. Je to obnovené učení, znovu objevené, navrácené poznání, které bylo dávno zapomenuto. Všichni velcí učitelé, jako Gautama Buddha, Mahávíra, Šankara, Rámánudža, v souhlase ujišťují, že pouze přeformulovávají učení jejich předchozích Mistrů. Milindapaňha vysvětluje, že se jedná o pradávnu cestu, která byla ztracena a kterou Buddha znovu otevřel. Když se Buddha vracel, s žebračí miskou v ruce a v asketickém rouchu, do hlavního města, kde vládl jeho otec, ten se ho zeptal, cože to

má znamenat? Buddha mu odpověděl: „Můj otče, to je zvykem mé rasy.“ Král byl překvapen a zeptal se: „Jaké rasy?“ Buddha odpověděl: „Buddhové byli a budou. Z nich pocházím a co dělali, dělám já, a to, co se nyní děje, dělo se i dříve, že u své brány král v koruně potkává svého syna prince v poustevnickém oblečení.“

Velcí učitelé nezdůrazňují původnost svého učení, ale ujišťují, že jen vysvětlují dávnou pravdu, která je konečnou normou, kterou jsou všechny učení posuzovány. Odhalují věčný zdroj všech náboženství a filozofií, „philosophia perennis“, věčnou dharmu, kterou sv. Augustýn nazývá „moudrostí, která nebyla utvořena, ale která je v tomto okamžiku stejná, jaká vždy byla a jaká vždy bude“ (Vyznání, IX, 10).

„Ty jsi mým ctitelem a přítelem“ – odhalení není nikdy konečné. Když lidské srdce disponuje láskyplnou oddaností a přátelstvím, Bůh takovému srdci odhalí svá tajemství. Spojení našeho já s Bohem je možné všude tam, kde je ryzost a pocit potřeby. Náboženská odhalení nejsou věci minulosti, ale stále pokračují. Jsou potřebná pro všechny bytosti a nejsou výsadou několika mála. „Každý, kdo je z Pravdy, slyší můj hlas,“ řekl Ježíš Pilátovi (Jan, XVIII, 37).

Ardžuna pravil:

4. Vivasvánt se přece narodil dříve než Ty. Jak mám rozumět tomu, že Ty jsi mu toto učení vyjevil?

Buddha tvrdil, že byl v minulosti učitelem nesčíslných boddhisattvů. Ježíš prohlásil: „Než Abrahám byl, Já Jsem.“ (Jan, VIII, 58)

Vznešený pravil:

5. V minulosti bylo mnoho Mých zrození, a také tvých, ó Ardžuno, Já je všechny znám, ty však nikoli.

6. Ačkoli jsem nezrozený a Mé Já je nepomíjivé, ačkoli jsem Pánem všeho tvorstva, jsa usazen v Mé vlastní přirozenosti, Mou silou, májou, vstupuji do bytí.

Vtělení lidských bytostí nejsou nezávislá. V nevědomosti jsou přírodou hnány a zrozují se znovu a znovu. Pán ovládá přírodu,

avšak ze své svobodné vůle bere na sebe vtělení. Zrození běžných bytostí určují síly přírody, zatímco Pán se vtěluje vlastní mocí (át-mamájá).

„Jsa usazen v Mé vlastní přirozenosti“ - používá svou přirozenost způsobem, který není podroben karmanu. Není zde zmínka, že by výstup Onoho jediného byl pouhým vystoupením. Je realisticky určené. Je aktuálním projevením máji, „schopnosti učinit neskutečné skutečným“.

Jógamájá poukazuje na svobodnou vůli Boha a uvádí, že Jeho moc je nepochopitelná. Přijetí nedokonalosti dokonalostí, nízkost majestátem, slabost mocí jsou mysteria vesmíru. Z logického hlediska je to májá.

7. Kdykoli nastává odchýlení od spravedlnosti a nespravedlnost narůstá, ó Ardžuno, tehdy vydávám ze sebe Mé vtělení.

„Když upadá spravedlnost a narůstá nespravedlnost, pak se všemocný Pán Hari sám stvořuje“ (Bhágavata). Kdekoli nastane vážné napětí v životech lidí a lidských srdcí se zmocní duch všepřonikajícího materialismu, pak, aby se nastolila rovnováha, je podstatné, aby se objevil odpovídající projev moudrosti a spravedlnosti. Svrchovaný, ačkoli je nezrozený a nesmrtelný, projeví se v lidském vtělení, aby rozmetl síly sobectví a nevědomosti.

Avatára znamená sestup toho, kdo sestoupil. Božství sestupuje na pozemskou úroveň, aby ji pozvedlo do vyššího postavení. Bůh sestupuje, když se člověk pozvedává. Úmyslem avatára je zahájit nové období světa, novou dharmu. Svým učením a příkladem ukazuje lidské bytosti, jak se sama může pozvednout k vyššímu stupni života. Problém mezi správným a špatným je zavádějící. Bůh působí na správné straně. Láska a milost jsou nakonec mocnější než nenávisť a krutost. Dharma přemůže adharmu. To znamená, že pravda přemůže lež. Síla smrti, nemoci a hříchu je svržena skutečností, kterou je Bytí, Inteligence a Blaho.

Dharma doslovně znamená způsob bytí. Je to základní povaha bytosti, která určuje způsob jejího chování. Dokud je naše chování v souladu s naší základní přirozeností, jednáme správně. Adharma je nesoulad s naší přirozeností. Harmonie světa se odvozuje od souladu všech bytostí dle jejich povah, a naopak disharmonie světa pochází od jejich nesouladu. Bůh nestojí stranou, když zneužíváme naši svobodu a způsobujeme nerovnováhu. Jednoduše nezlikviduje svět, ale vytýčí mu správný směr a tím směrem jej po-

strčí. Jeho milující ruka je stále u kormidla. Koncepce dharmy je rozvinutím ideje „rta“, která označuje jak kosmický, tak morální řád v Rgvédu. „Rta“ udává logický význam a mravní povznesení světa pod ochranou Varuny. Bůh Gíty je podporovatelem spravedlnosti. Není Bohem dobra a zla, který je vzdálený a nezajímá se o boj člověka s nespravedlností.

8. Pro ochranu dobrých, pro zkázu ničemných a pro upevnění spravedlnosti vtěluji se v každém věku.

Jako Višnu je funkcí Boha, ochránce světa, aby svět setrval ve spravedlnosti. Zrozuje se, aby znovu upevnil právo, když špatnost převládá.

9. Kdo takto poznává Mou pravou povahu božského zrození i jeho působení, ten, když opouští své tělo, se znovu nezrozuje, ale přichází ke Mně, ó Ardžuno.

Kršna, jako avatár čili sestup Božství do světa lidí, odhaluje stav bytí, ke kterému mají lidské duše vystoupit. Zrození nezrozeného znamená odhalení mysteria duše v člověku.

V kosmickém procesu naplňuje avatár řadu funkcí. Podle koncepce je třeba pochopit, že není rozdílu mezi světským životem a duchovním životem. Pokud je svět nedokonalý a ovládán tělesností a zlým duchem, je naší povinností jej obnovit pro spiritualitu. Avatár určuje cestu, kterou se člověk může povznést ze své zvířecí úrovně k duchovnímu způsobu existence, a poskytuje nám příklad jak spirituálně žít. Vtělenou božskou přirozenost nemůžeme vidět v její obnažené záři. Je zprostředkovaná lidským vybavením. Božskou velkolepost nám sdělují velké bytosti. Jejich životy nám dramaticky ukazují podstatné složky lidského života, sahající až k naplnění jejich osudu. Bhágavata říká: „Všudy přítomný Pán se objevuje na světě, nejen aby zničil démonické síly, ale také aby učil smrtelníky. Jak jinak by mohl Pán, který sám o sobě je naplněn blahem, zažívat obavy o Sítu apod.“ Ví, co je to hlad, žízeň, smutek a utrpení, samota a opuštěnost. Toto vše překonává a požaduje na nás, abychom sebrali odvalu a Jeho příklad následovali. Nejenže nás učí pravé nauce, pomocí které jsme schopni odumřít našemu časnému oddělujícímu jáství a sjednotit se s nadčasovým Duchem, ale nabízí Sám Sebe jako řečiště milosti. Zve duše, aby Mu důvěřovaly a milovaly a slibuje jim, že je povede

k poznání absolutna. Historická skutečnost zobrazuje proces, který se vždy rozvíjí v srdci člověka. Avatár nám pomáhá, abychom se stali tím, co dosud neprojeveně jsme. V hinduistickém a buddhistickém systému myšlení není žádné poddanství k nějaké historické události. Všichni můžeme vystoupit k božskému stavu a avatárové nám v tomto pomáhají, tj. dosáhnout vnitřní realizace. Gautamo Buddha říká: „Pak požehnaný promluvil a prohlásil: „Věz, Vasettho, že čas od času se na světě narodí jeden Tathágata, plně osvícený, požehnaný a ctihodný, oplývající moudrostí a dobrotou, šťastný s poznáním světů, nepřekonaný vůdce bloudících smrtelníků, učitel bohů a lidí, požehnaný Buddha. Prohlašuje pravdu jak v písmu, tak slovem. Je něžný svým původem, něžný při růstu, vývoji a něžný při dovršení. Odhaluje vyšší způsob života v celé čistotě a dokonalosti.“ Podle mahájána buddhismu bylo mnoho předchozích Buddhů a Gautamo byl jedním z nich. Gautamo sám prošel mnohými zrody, až získal kvality, které mu umožnily, aby odhalil Pravdu. I jiní mohou dosáhnout stejné. Slýcháme o žácích, kteří se zaslibují, že dosáhnou osvícení jako Buddha. Tyto systémy nevěří v žádné výhradní odhalení, které by se odehrálo v jedinečném okamžiku času.

10. Zbavení vášně, obav a hněvu, vstřebání ve Mně, berou ve Mně útočiště; mnozí se tak očistili kázní v moudrosti a dosáhli stavu Mého bytí.

Cílem a účelem vtělení není prosté pozdvihnutí stavu světa, ale také pomoci lidským bytostem, aby se jejich povaha zdokonalila. Osvobozená duše se stane živoucím obrazem Neomezeného na zemi. Výstup člověka k Božství je také účelem sestupu Boha do lidství. Cílem dharmy je dokonalost člověka a avatár zpravidla odhaluje, že On je pravda, cesta i život.

11. Jak ke Mně člověk přistupuje, tak ho přijímám. Lidé sledují Mou cestu všemi možnými způsoby, ó Ardžuno.

„Mou cestu“ - tj. způsob jak Mne uctívat. Obecně tento verš přináší širokou všeobecnost náboženství Gíty. Bůh se s plnou přízní setkává s každým aspirantem a splní mu všechny touhy jeho srdce. Nevyhlašuje naděje nikoho, ale napomáhá, aby všechny naděje podle své přirozenosti narostly. I ti, kdo obětmi uctívají božstva vedů s očekáváním odměny, nacházejí to, co hledají. Děje se tak milostí Svrchovaného. Těm, kterým uděluje vizi pravdy, sděluje ji

symboly srozumitelnými obyčejným lidem, protože by nemohli v plné intenzitě přímo pohledět na obnaženou pravdu. K dosažení Beztvarého používáme jména a tvary. Vhodná je každá meditace o oblíbeném tvaru, podobě. Hinduističtí myslitelé si jsou vědomi nezměrné různorodosti způsobů, jakými přistupujeme k Svrchovanému, i nepředvídatelnosti možných forem. Vědí, že žádné úsilí logického uvažování nemůže poskytnout pravou podobu nejvyšší Skutečnosti. Z metafyzického pohledu se nemůže žádné projevení brát jako absolutně pravé, zatímco z pozice zkušenosti má každá z forem určitou platnost. Tvary, které uctíváme, nám pomáhají, abychom si uvědomili naše nejhlubší Já. Dokud uctívání objektu udržuje pozornost duše, pak tím vstupuje do naší mysli a srdce a modeluje je. Význam uctívaného tvaru můžeme posoudit podle toho, jak vyjadřuje svrchovanou hodnotu.

Gíta nepojednává o té či oné formě náboženství, ale pojednává o impulzech, které jsou ve všech formách vyjadřovány, tj. o touze nalézt Boha a pochopit náš vztah k Němu.

Evelyn Underhillová k tomu poznamenává: „Každé uctívání mu bylo posvátné. Věřil, že i v těch nejdegradovanějších formách, mezi těmi nejméně vzdělanými, poblázněnými uctívači se nalezne opravdové hledání Božství a že mezi těmito uctívači, nejnádhernějšími rituály a nejvyššími filozofickými jistotami je tak malý prostor, že si můžeme být jisti, že světci v ráji se na toto dívají s úsměvem.“

Jeden a stejný Bůh je všemi uctíván. Rozdíly pojmu či koncepce a příslušný přístup určují místní pojetí a sociální přizpůsobení. Všechna projevení patří Svrchovanému. „Višnu je Šiva a Šiva je Višnu. Každý, kdo si myslí, že se liší, ten jde do pekla.“ „Kdo je znám jako Višnu, je opravdu Rudrou, a kdo je Rudra, je opravdu Brahma. Jedna jsoucnost fungující jako tři Bohové, tj. Rudra, Višnu a Brahma.“ Udajanáčarja prohlašuje: „Koho šivaisté uctívají jako Šivu, védántinci jako brahman, buddhisté jako Buddhu, ritualisté jako zásady zákona apod., vězte, že to je Hari, Pán tří světů, který splňuje naše modlitby.“ Kdyby byl psal v příslušném čase, připojil by: „Koho křesťané uctívají jako Krista a mohamedáni jako Alláha.“

Příkladem může být, jak Abu Fazl popisuje ducha Univerzální víry, kterým oplýval Akbar: „Ó Bože, v každém chrámu vidím, jak tě lidé hledají, a v každém jazyce slyším na Tebe chválu. Polytheismus i islám Tě uctívá. Každé náboženství říká: „Ty jsi jediný a nemáš sobě rovného.“ Když mohamedáni jsou v mešitě, tak tam mumlají své posvátné modlitby k Tobě, a když křesťané jsou

v křesťanském kostele, pak tam vyzvánějí svou lásku k Tobě. Někdy navštěvuji křesťanský klášter a někdy mešitu. Ale jsi to Ty, kterého hledám od kostela ke kostelu. Tvoji vyvolení nemají co dělat s kacířstvím ani s ortodoxií, protože žádný z nich nestojí za promítacím plátnem Tvé pravdy. Kacířství je pro kacíře a náboženství je pro ortodoxní. Avšak pyl květních lístků růže náleží srdci prodavače růží.“

Bůh odměňuje každého, kdo Ho neúnavně hledá, jedno jaký má pohled na Boha. Duchovně nezralý se zdráhá uznat jiné bohy než vlastní. Jeho přivislost k vlastní víře jej činí slepým k větší jednotě Božství. Tak vypadá samolibost pod vládou náboženských idejí. Gíta k tomu uvádí, že ačkoli věř a praxí může být mnoho a různých, přece jsou jen prostředky k jediné možné spirituální realizaci.

Když máme silné přesvědčení, že máme pravdu, celou pravdu a nic než pravdu, a k tomu se nám stává, že příležitostně máme obavy o stav těch, kteří jsou ve vnější temnotě, pak vytváříme stav mysli, který se podobá ladění mysli inkvizitora.

12. Někteří, zde na zemi, přinášejí oběti bohům (tj. různým formám jediného Božství) pro naplnění svých tužeb, neboť v lidském světě činy velmi rychle uzrávají.

Beztužebná povaha božích činů

13. Stvořil jsem čtyřnásobný kastovní řád podle rozdělení gun a činů. Ačkoli jsem jejich stvořitel, věž, že nejsem konající a jsem neměnný.

„Čtyřnásobný kastovní řád“ - důraz je kladen na gunách (vlokách), na funkci, a nikoli na zrodu. Kastovní řád, ke kterému náležíme, nezávisí na pohlaví, zrození či vychování. Kvalita je určena temperamentem, vnitřní povolností, a nikoli kastou určenou zrodem a zděděním. Podle Mahábháraty byl celý svět původně jedinou třídností, ale později se rozdělil na čtyři skupiny, podle specifických povinností. I rozdělení mezi kastami a mimokastovní je umělé a nespirituální. Jeden dávný verš uvádí, že bráhmani a mimokastovní jsou pokrevními bratry. V Mahábháratě Judhišthira říká, že je nsnadné určit kastu člověka, pro pomíchání kast.

Muži plodí potomky se všemi možnými druhy žen. Takže mudrci říkají, že jediným určujícím rysem rasy je chování člověka.

Čtyřnásobný řád stanovuje evoluci člověka. Nic absolutního neexistuje a není o kastovním systému uvedeno, ani něco, co by svůj charakter během toku dějin změnilo. Dnes o něm můžeme jen prohlásit, že je to určitý zavedený způsob, jak naplnit sociální cíle. Vždy se vytvářejí funkční skupiny a svatby se uskutečňují mezi těmi, které více nebo méně váže stejná kulturní úroveň. Dnešní chorobný stav Indie je rozdělen do kast a podkast a je v rozporu s jednotou, kterou Gita učí, což znamená organickou strukturu společnosti, nikoli atomickou.

„Nejsem konající“ - jelikož je Svrchovaný nedotčený, je označován za nekonajícího. Jeho neměnnou bytost činnosti neovlivňují, i když je neviděným pozadím všech činností.

14. Činy mne neposkrvňují ani netoužím po jejich plodech. Kdo Mne takto poznává, ten není činy poután.

15. S tímto poznáním konali ti, kdo v pradávných dobách hledali osvobození. Proto také ty konej tak, jak si staří počínali v dávných dobách

Nevědomý provádí sebeočisťující činnosti, kdežto moudrý vykonává činnost pro podporu světa.

Staří národové vykonávali činnost tak, jak jim kázala tradice. Ardžunovi se připomíná, aby vykonával svou povinnost jako válečník. „Pane vesmíru, svrchovaný Duchu, blahodárný Bože, jedině z Tvého příkazu vykonávám tuto pouť životem, ve prospěch bytostí a pro Tvou slávu.“

16. Co je činnost a co je nečinnost? I moudří jsou nad tím v rozpacích. Naučím tě, co je činnost, pomocí které budeš zbaven všeho zlého.

17. Ten, kdo rozumí, co je činnost, by měl rozumět i tomu, co je špatná činnost, a měl by také porozumět nečinnosti. Je nesnadné porozumět cestě činů.

Není úplně běžně zřejmé, co je správnou činností. Ideje času, staré tradiční zvyky, hlas svědomí, to vše je smícháno a znejistuje

nás. Z toho všeho moudrý hledá východisko s odkazem na neměnnou pravdu, s vhledem nejvyššího intelektu.

18. Z lidí je moudrý ten, kdo v činnosti vidí nečinnost a činnost v nečinnosti. Je jóginem a dovršil všechnu svou činnost.

Naše duševní rovnováha není porušena, když pracujeme v od-poutaném duchu. Odtahujeme se od činností, které pocházejí z tu-žeb, a vykonáváme své povinnosti jako duše spojené s Božstvím. Takže pravá nečinnost je založena na zachování vnitřní vy-rovnanosti, oproštěné od připoutanosti. Taková nečinnost postrá-dá vazbový účinek činnosti, protože je vykonávána bez připou-tanosti. Kdo pracuje bez připoutanosti, ten není omezován. Jsme plni činnosti, i když tiše sedíme a po zevní stránce žádnou práci nevykonáváme. Aštavakraģita uvádí: Pošetilec, který se ze za-tvrzelosti a nevědomosti odvrací od činnosti, provádí činnost. Čin-nosti moudrých, tj. činnosti vykonávané bez touhy, plodí stejné vý-sledky jako zřeknutí.

Šankara prohlašuje, že v átmanu není činnosti, kdežto v těle není klidu, i když vypadá, že odpočívá.

Rámánudža se domnívá, že nečinnost je tehdy, když je poznán átman. Moudrý je ten, kdo spatřuje džňánu ve správném vykoná-vání činnosti. Pro takového džňána (poznání) a karma (činnost) jsou jedno a totéž.

19. Jeho konání je prosté tužeb, jeho činy jsou spáleny v ohni moudrosti a ti, kteří jsou znalí, nazývají ho mudrcem.

Kdo takto pracuje, má univerzální pohled zrozený z moudrosti a je osvobozen od sobeckých tužeb. I když pracuje, ve skutečnosti je nečinný.

20. Takový se vzdal připoutanosti k plodům práce, je vždy spokojený a není na ničem závislý, nic nevykonává, ačkoli je stále prací zaměstnán,

Aštavakraģita: „Kdo je mimo vznik a zánik, je moudrý, uspokojený, volný od tužeb, nic nekoná, i když bude v očích světa činný.“ „Ten, kdo bez přívislosti podrobil Bohu všechna nábožen-ská cvičení předepsaná písmy, ten obdrží dokonalost nečinnosti.

Výsledné slibované ovoce je pouze k tomu, aby nás přitáhlo k činnosti.“

21. je prost tužeb, má ukázněné srdce a mysl, zříká se všeho majetku a vykonává činnosti pouze tělem, nedopouští se ničeho zlého.

Podle Šankary a Madhusúdany je činnost vykonávaná pouze tělem činností nutnou pro zachování těla.

Ctnost ani provinění nepatří mezi vnější činnosti. Když je člověk oproštěn od vášně a umíněnosti, stává se z něho zrcadlo, které odráží božskou vůli. Lidská duše se stane čirým řečištěm božské moci.

22. Je spokojen s tím, co k němu samo od sebe přichází, překonává dvojnost (libost a nelibost), je prost žárlivosti a zůstává vyrovnaný v úspěchu i nezdaru, ten když jedná, nekoná.

Činnost sama o sobě neváže. Kdyby tomu tak bylo, pak bychom se angažovali v hrubém dualismu mezi Bohem a světem a svět by byl kosmickým omylem. Vesmír je projevem Nejvyššího a to, co svazuje, není čin, ale sobecký postoj k činu. V nevědomosti si představujeme, že jsme množstvím oddělených jedinců, kteří mají speciální náklonnosti, ale i nechutě.

Učitel nyní přistupuje k bodu, kdy zdůrazňuje, že činitel, čin a činnost jsou všechno různé projevy jediného Svrchovaného a činnost nabízená Svrchovanému jako oběť neváže.

Oběť a její symbolický význam

23. Čin člověka, který je prost připoutanosti, který je osvobozený a jehož mysl je pevně zakotvena v moudrosti a vykonává práci jako oběť, čin takového se zcela rozplynul.

24. Pro takového je obětování brahman a oběť je brahman. Brahman je tím, co obětuje oběť v ohni brahman. Brahman je dosahováno tím, kdo stále vidí brahman ve svých činnostech.

Oběť prováděná podle védů je zde vysvětlena duchovně širším způsobem. Ačkoli ten, který vykonává oběť, vykonává činnost, přece jí není vázán, protože jeho světský život je zakotven v jasném vědomí věčnosti.

Ánanda K. Coomaraswamy (Hinduismus a Buddhismus): „Vše, co jsi byl, viděl, činil a myslel, ne ty, ale Já jsem viděl, byl a usilovně pracoval... Pouť, putování a silnice jsem byl jen Já Sám k Sobě; a tvůj příchod jsem byl jen Já sám u Mých vlastních dveří... Paprsky, které putovaly v dáli v temnotě, vraťte se a utište se ve svém Slunci.“

25. Někteří jóginové obětují bohům, zatímco jiní nabízejí oběť, že obětují sami sebe v ohni Svrchovaného.

Šankara vysvětluje oběť v druhé části verše jako átman. „Jiní obětují své já jako sami sebe v ohni brahman.“

Ti, kteří pojmají Božství v různých formách, hledají přízeň vykonáváním rituálů, zatímco jiní nabízejí všechny své činy samotnému Božství.

26. Někteří obětují sluch a jiné smysly v ohni sebeovládání; jiní obětují zvuk a jiné objekty smyslů v ohni smyslů.

Zde se vysvětluje oběť jako prostředek ke kontrole mysli a sebekázní, když usilujeme o to, aby poznání prostoupilo celou naši bytostí. Celá naše bytost se podrobila a změnila. Právě smyslové potěšení ze smyslových předmětů je přirovnáváno k oběti, ve které jsou objekty nabídkou a smysly obětním ohněm. Každá forma sebekázně, kdy se vzdáváme sobeckého potěšení, tj. nižších impulzů, je obětí ve prospěch vyšší radosti.

27. Jiní obětují zase všechny funkce smyslů a vitální síly v ohni jógy, který rozlítlo poznání.

28. Jiní zase obětují hmotný majetek sebeukázněním nebo duchovním cvičením, zatímco jiní, s podrobenou myslí a přísným zaslíbením, obětují znalosti a poznání.

29. Jiní, kteří jsou oddáni kontrole dechu, vylévají výdech (pránu) do vdechu (apány) a vdech do výdechu a zadržují tak výdechy a vdechy.

30. Jiní omezují jídlo a obětují životní dech v životním dechu. Ti všichni jsou znalci oběti a obětí vyhlazují své hříchy.

Sebekázeň je esencí každé oběti, a tak oběť je možno pokládat za pomůcku k duchovnímu růstu.

31. Ti, kteří jedí posvěcenou potravu, která zbývá po obřadním obětování, dosahují věčné brahman. Tento svět není pro toho, kdo neobětuje, natož ten další, ó Ardžuno.

Zákonem světa je oběť, a kdo toto porušuje, nedosáhne mistrovství zde, ani na onom světě.

32. Mnoho forem obětí je rozprostřeno před tváří brahman (jakožto prostředků pro dosažení brahman). Věz, že tyto všechny povstaly z činnosti, a když to víš, budeš osvobozen.

Moudrost a práce

33. Poznání, jakožto oběť, je vyšší než jakákoli materiální oběť, ó Ardžuno, jelikož všechny činnosti, zcela bez výjimky, vrcholí v moudrosti.

Cílem je životodárná moudrost, která uvolňuje od činnosti a osvobozuje od svazující práce.

34. Nauč se pokorné úctě, zkoumání a službě. Moudrý, který nazírá pravdu, tě tomuto poznání naučí.

Moudrý nás naučí pravdě, pokud k němu přijdeme v duchu služby a s uctivou touhou po dozvědání se. Dokud v našem nitru nerealizujeme Boha, musíme se chovat podle rady těch, kteří již Boha zažívají. Pokud přijímáme to, co říká písmo nebo učitel,

s důvěrou, ale bez rozvažování, pak to není dobré. Musí zde být souhlas s rozumem. Mahábhárata: „Kdo postrádá osobní poznání a pouze o mnoha věcech slyšel, ten nemůže chápat smysl písma, podobně jako lžíce nemá ponětí o chuti polévky.“ Musíme spojit oddanost k učiteli s nejvyšším neomezeným právem zkoumat a dotazovat se. Je třeba zamítnout slepou poslušnost k externí autoritě. Dnes jsou učitelé, kteří vyžadují od svých stoupců naprostou poslušnost k jejich prohlášení. Vypadá to, jako by zastávali názor, že smrt intelektu je podmínkou duchovního života. Přitahují mnoho lehkověrných a prostoduchých lidí ne proto, že by vlastnili duchovní síly, ale pro reklamu, kterou jim jejich agenti dělají, a také pro slabost lidí pro novinky, raritu a vzrušení. To odporuje hinduistické tradici, která zdůrazňuje zkoumání a uvažování nad slovy Gíty.

Ale pouhopouhé intelektuální pochopení nestačí. Intelekt nám může poskytnout zlomkové názory či záblesky o věčnosti, ale neposkytuje vědomí o věčnosti. Abychom upevnili osobní kontakt, musíme otevřít celou svou vnitřní bytost. Žák musí jít vnitřní cestou. Vnitřní světlo je nejvyšší autoritou a nesmíme ho zaměňovat s našeptáváním tužeb. Vlastností služby a sebezapřením odstraňujeme zabraňující zaujetí a necháváme moudrost, aby v nás svítila. Dosažená pravda je odlišná od sdělené. Konečně to, co odhaluje písmo, o čem uvažuje mysl a co realizuje duch službou a meditací, musí být v souhlase. K tomu říká Platón (Faedo): „Člověk musí vytrvat, dokud nedosáhne jednu ze dvou věcí: Buď sám objeví pravdu o věcech, nebo se jí naučí od někoho jiného; nebo pokud to není možné, má vybrat tu nejlepší nevyvratitelnou lidskou teorii a učinit si z ní plavidlo, pomocí kterého proplouvá životem.“

Musíme se přátelit s myšlenkami velkých, které v minulosti promýšleli, přemýšlet o nich a intuitivně pochopit, co v nich je zralou hodnotou.

Tento verš formuluje, že v duchovním životě nastupuje napřed víra, pak následuje poznání, které ústí v poslední, tj. zkušenost.

Od těch, kteří prožili pravdu, se očekává, že nám poskytnou vedení. Mudrci mají povinnost méně šťastné bratry vést, aby dosáhli stejného osvícení, jakého oni sami dosáhli.

Chvála moudrosti

35. Tímto poznáním bys již neměl upadat znovu ve zmatek, ó Ardžuno, neboť tím uvidíš, bez vý-

jimky, všechny bytosti ve svém átmanu a pak ve Mně.

Když je pocit oddělenosti odstraněn, pak činnosti nevážou. Nevědomost je zdrojem nesvobody já, když však je dosažena moudrost, nastane svoboda.

36. I kdybys byl nejhorším ze všech hříšníků, všechno zlo překročíš jedině na lodi moudrosti.

37. Jako oheň spálí všechno palivo na popel, ó Ardžuno, podobně oheň moudrosti spálí všechny činnosti na popel.

38. Na zemi není nic čistšího než moudrost. Kdo je zdokonalen v józe, toto zjišťuje sám v sobě v průběhu času.

Sebeovládání to člověku nakonec odhalí.

Víra je pro moudrost nezbytná

39. Kdo má víru a je v ní vstřebán (v moudrosti) a podrobil své smysly, získává moudrost, a když ji dosáhl, tak rychle dosáhne svrchovaný mír.

„Víra.“ K získání moudrosti je víra nezbytná. Víra není slepé krédo. Je to touha duše dosáhnout moudrost. Je to odraz moudrosti v nejhlubší úrovni zkušenostního já. Když je víra neměnná, dovede nás k realizaci moudrosti. Džňána jakožto moudrost je volná od pochyb, zatímco při intelektuálním poznání, závisejícím na smyslových údajích a logickém odvození, pochyby vznikají mohou. Moudrost nedosahujeme tímto způsobem. Moudrost musíme niterně žít a vrůstat do její skutečnosti. Cestu vede víra a sebekázeň.

„Svrchovaný mír“ - Nílakantha říká, že svrchovaný stav blaha dosahuje ten, jehož karman, který vše započal, dosáhl svého konce.

40. Avšak nevědomec, který postrádá víru a je pochybující povahy, ten hyne. Pro pochybujícího není tento svět, ani svět další a nedojde štěstí.

Pro život musíme mít pozitivní základ, tj. neochvějnou víru, která obstojí ve zkoušce života.

41. Činy nevážou toho, kdo jógou zamítl všechny činy, kdo moudrostí rozpustil všechny pochyby a kdo je vždy vlastněn svým átmanem, ó Ardžuno.

Zde se zdůrazňuje vzájemný vztah mezi pravou činností, moudrostí a sebekázní.

„Kdo jógou zamítl všechny činy“ - toto se týká těch, kteří v sobě vyvinuli duševní vyrovnanost skrze charakteristickou vlastnost uctíváním Boha, a tak věnují všechny činnosti Bohu, nebo těm, kteří jsou schopni vzhledu do nejvyšší reality, čímž jsou od-poutáni od všech činností.

„Kdo je vlastněn svým átmanem“ - i když pracuje pro jiné, zůstává ve svém vlastním já. I když dychtivě sleduje dobro jiných, přece neztrácí držení sebe sama.

42. Proto použij meč moudrosti a rozsekni pochybu v tvém srdci, která vyvstala z nevědomosti, uchyl se k józe a povstaň, ó Ardžuno.

Ardžuna je zde vyzván, aby vykonal čin za pomoci poznání a soustředění. Pochyba v jeho srdci, zda je správnější bojovat nebo od toho odstoupit, je výtvořem nevědomosti. Tu zničí moudrost. Pak bude vědět, co je správné, aby činil.

Toto je čtvrtá kapitola, která se nazývá
„Jóga božského poznání.“

KAPITOLA V.

PRAVÉ ZŘEKnutí

Sánkhja a jóga vedou ke stejnému cíli

Ardžuna pravil:

1. Ó Kršno, chválíš zřikání se činnosti, a na druhé straně jejich nesobecké vykonávání. Řekni mi najisto, co z těch dvou je lepší.

Šankara argumentuje, že tato otázka se týká neosvíceného. Kdo realizoval átman, již nemá, co by měl získat, jelikož všeho dosáhl. III, 17 říká, že už nemá žádných povinností, které by měl vykonat. Ve statích III, 4 a IV, 6 je metoda práce předepsána jako pomůcka k dosažení poznání átmanu, zatímco v VI, 3 se říká, že ten, kdo dosáhl pravé poznání, ten již nemá žádné pracovní povinnosti. Dále v IV, 21 jsou všechny činnosti odmítány, vyjma těch, které jsou potřebné pro udržení těla. Ten, který poznal pravou přirozenost átmanu, tomu se přikazuje v V, 8, aby stále meditoval se soustředěnou myslí s ideou, že to není „já“, kdo to činí. Ani ve snu si nelze představit, že ten, kdo poznal átman, má něco na práci, co by odpíralo pravému poznání a bylo založeno na klamných znalostech. Z toho důvodu Šankara tvrdí, že Ardžunova otázka se vztahuje pouze na ty, kteří nepoznali átman. Pro nevědomce je práce lepší než její odřikání.

Celou Gítou prolíná názor, že je třeba se vzdát pouze sobecké činnosti, neboť ta nás váže karmanovým zákonem, nikoli veškeré činnosti. Práce sama nás nemůže spasit, ale činnost není v protikladu k moudrosti.

Požehnaný pravil:

2. Zřeknutí se činností a jejich nesobecké vykonávání vedou stejně ke spáse. Z těchto dvou je nesobecké vykonávání činností lepší než jejich zřeknutí.

V metodě sánkhji je zahrnuto zamítnutí činností, kdežto jóga trvá na tom, aby byla prováděna ve správném duchu. V jádru jsou

cesty stejné, ale cesta jógy nám připadá přirozenější. Tyto dvě cesty nejsou v rozporu. V sánkhji je kladen důraz na džňánu, v hled, kdežto v józe se zdůrazňuje volní úsilí. Na jedné cestě poznáváme átman tím, že odmítáme myslet na cokoli jiného, a na druhé cestě odmítáme cizí prvky vůlí.

3. Kdo nezná neochotu ani nemá tužeb, takového bychom měli pokládat, že je stále ve stavu zřeknutí. Jelikož je volný od párů protiv, takový, ó Ardžuno, je snadno uvolněn z vázanosti (dvojnosti).

„Je stále ve stavu zřeknutí“ - pravý karmajógin je i tím, kdo provádí pravé sebezapření, protože vykonává práci v duchu od-poutání.

4. Nevědomec, nikoli však moudrý, říká, že zřeknutí (sánkhja, ve smyslu intelektuálního způsobu zřeknutí se práce) a praxe činnosti (karmajógy) se navzájem liší. Nicméně, kdo je opravdově od-dán jedné (z těchto cest), získá plody obou.

5. Stav, který člověk dosahuje zřeknutím se, se dosahuje také činností. Ten, kdo vidí, že cesta zřeknutí a cesta činnosti jsou jedno a stejné, ten zří správně.

Opravdové sebezapření nevykonává ten, kdo zůstává zcela ne-činný, ale kdo vykonává práci zcela odpoutaně. Sebezapření je mentálním postojem. Je to vykonávání práce, když jsme odmítli všechny touhy po práci. Pravá práce je práce vykonávaná bez tu-žeb. „Když moudrý nebo pošetilec vykonává práci, pak tělo (tj. vnější čin) je stejné, ale niterné pochopení je odlišné.“ Mahábhá-rata říká, že náboženství Bhágavaty je v podstatě stejné jako ná-boženství sánkhji.

6. Avšak zřeknutí, ó Ardžuno, se obtížně dosahuje bez jógy. Mudrc, který usilovně provádí jógu činnosti, brzy dosahuje brahman.

7. Kdo je obeznalý v cestě činnosti a jehož mysl je čistá, kdo má ukázněné smysly i mysl, jehož

átman se stal átmanem všech, ten není dotčen činnostmi, ačkoli pracuje.

Takový se zřiká všech činností vnitřně, nikoli zevně. I Šankara připouští, že taková činnost je zcela v souhlase s poznáním átmanu. I když pracuje pro blaho pospolitosti světa, není touto činností vázán.

8. Člověk, který je sjednocen s Božstvím a zná pravdu, je přesvědčen, že „já vůbec nic nedělám“, i když vidí, slyší, dotýká se, čichá, chutná, chodí, spí a dýchá.

9. Když člověk mluví, slyší, lapá po dechu, otvírá a zavírá oči, pozoruje, že to jsou pouze smysly, které jsou zaměstnány předměty smyslů.

Jsme vyzváni, abychom realizovali naše pravé Já, které je v nás čisté a svobodné a odlišné od všech faktorů přírody i od objektivního vesmíru. Složky ega jsou pomíjivé, jsou proudem, který se chvíli od chvíle mění. V tomto podvodném jáství není žádné neměnné centrum, žádné nesmrtelné jádro.

10. Ten, kdo je činný a vzdal se připoutanosti a odevzdává všechny své činnosti Bohu, takový je hříchem nedotčen, stejně jako list lotosu není smáčen vodou.

Gíta nás má k tomu, abychom práci vykonávali jako nabídku Svrchovanému, který jediný je nesmrtelný, a ne abychom ji zamítali. Když zamítáme svou připoutanost k omezenému egu, k jeho libostem a nelibostem, a činnosti umísťujeme ve Věčném, pak dosahujeme pravého zřeknutí. Pak jsme v souhlase s volnou činností ve světě. Kdo se takto zřikává, nekoná pro pomíjející prchavé já, ale pro átman, který je v každém z nás.

11. Jógini vykonávají činnosti pouze tělem, myslí, intelektem nebo pouhými smysly a vzdávají se připoutanosti, aby očistili sebe samé.

12. Opravdově oddaná bytost dosahuje hluboký mír tím, že se vzdává připoutanosti k plodům čin-

nosti. Ten však, kdo je nestálý a není spojen s Božstvím, je hnán svými touhami a je přivislý k plodům (činností), a je proto nesvobodný.

„Mír“ - když na nás sestoupí mír boží, pak boží poznání zaplaví naši bytost světlem, které osvítlí a přetvořuje, a které osvětluje vše, co bylo předtím temné a zahalené.

Osvícené svrchované Já

13. Vtělená bytost, která zvládla svou povahu, když se zřekla (vnitřně) všech činností myslí, žije přirozeně ve městě o devíti branách, není činná ani nedává popud k vykonávání činnosti.

Devět bran jsou dvě oči, dvě uši, dva nosní otvory, ústa a orgán vyměšování a orgán plození.

14. Svrchované Já nevytváří pro lidi činnost ani nejedná, ba ani nespojuje činy s jejich plody. Toto vše vypracovává příroda.

15. Všepronikající Duch nepřijímá žádné zásluhy či hříchy. Moudrost je zahalena nevědomostí, a tím jsou bytosti zmateny.

„Všepronikající“ - žádná jednotlivá duše není oddělenou monádou, která by byla věčná a neměnná. Vlastnost všepronikajícnosti se týká jak pravého Já džňánina, tak svrchovaného Já, které jsou v advaita védántě pokládány za totožné.

„Nevědomostí“ - nevědomost způsobuje, že věříme v prapůvodnost mnohosti.

„Moudrost“ - je to moudrost, která je jediným základem všech rozdílností.

16. Ale těm, u kterých moudrost vyhladila nevědomost, moudrost rozzáří svrchované Já (átman) - jako slunce.

Átman, který je nad egem, není dotýkán hříchy či zásluhami, radostmi či smutky. Je svědkem všeho.

17. Ti, kdo mají mysl upnutou na To, celou svou vědomou bytost nasměřovanou na To, mají To za svůj jediný cíl a výlučný objekt uctívání, dosahují stavu, ze kterého se nevracejí, neboť jejich hříchy smyla moudrost.

Klamné ego, určované činnostmi, zmizí a duše realizuje svou totožnost se svrchovaným Já a začne působit z tohoto středu.

18. Mudrci vidí vše stejným pohledem, ať je to učený a pokorný bráhman, kráva, slon i pes nebo kdo je mimo kasty.

Nabytí velkých znalostí nese s sebou velké zpokornění. Jak se naše poznání rozšiřuje, více si uvědomujeme temnotu, která nás obklopuje. Když zapálíme svíčku, pak teprve vidíme, jaká temnota je kolem nás. To, co známe, je prakticky nic vůči tomu, co neznáme. Uvedme v té souvislosti známé prohlášení velikého Newtona, který říká: „Nevím, jaký se zdám světu. Sám si však připadám jako kluk, který si hraje na břehu moře a baví se tím, že tu a tam nalézá nějaký hladký oblázek nebo hezčí skořápku, než jsou ostatní, zatímco velký oceán pravdy leží neobjeven přede mnou.“

Malé poznání vede k dogmatismu, trochu větší vede ke zkoumání a další pak nás vede k modlitbě. Ostatně pokora přichází z poznání, že jsme ve své existenci udržováni láskou Boha. Největší myslitelé všech věků byli hluboce zbožní lidé.

Pokora, či spíše skromnost jsou výsledkem kulturně vytříbené osobnosti a sebekázně. Ukázněnost je opakem pýchy a drzosti. Poznání, že jsme závislí na nadlidských faktorech, v nás vzbuzuje kosmickou úctu. Ti, co jsou opravdu znalí, jsou pokorní.

„Vidět vše stejným pohledem“ – věčné je stejné ve všem, ve zvířatech, lidech, učených bráhmanech, stejně jako v mimokastovních, kterými se pohrdá. Světlo brahman přebývá ve všech tělech a rozdíly v tělech, které osvětluje, se Ho nijak nedotýkají.

Charakteristiky Svrchovaného, tj. Bytí, Vědomí a Blaho, jsou ve všech existencích přítomny a rozdíly, které se vztahují na jejich jména a tvary, tvoří jejich vtělení. Když se na věci díváme ze stanoviska nejvyšší Skutečnosti, která je ve všem přítomná, pak „spatřujeme vše stejným pohledem“. Základní dualismus je tvořen duchem a přírodou, nikoli duší a tělem. Je jím rozdíl mezi subjektem a objektem. Příroda představuje svět objektivizace, odčizení, vymežitelnosti. Zde máme rozlišnosti v minerálech, rostli-

nách, zvířatech a lidech, ale ti všichni mají neobjektivní existenci v nitru. Subjekt, Realita, dlí v každém z nich. Toto prohlášení základní totožnosti není v rozporu se zkušeností různorodosti. I Šankara připouští, že jediná věčná Realita se odhaluje ve vyšších a vyšších formách, na základě po sobě jdoucích stupních projevení. To, že zažíváme mnohost, by nám nemělo zakrývat metafyzickou skutečnost, která je všem bytostem společná. Výsledkem takového pohledu je, že se na naše bližní díváme laskavě a soucitně. Moudrý vidí jediného Boha ve všech bytostech a rozvíjí kvalitu vyrovnané mysli, která je pro Božství charakteristická.

19. I zde na zemi je stvořený svět zdoláván těmi, jejichž mysli jsou zakotveny v rovnosti. Bůh je bez kazu a stejný ve všech. Proto jsou tito (lidé) usazeni v Bohu.

Stav osvobození je stavem, kterého lze dosáhnout zde na zemi.

20. Ten, který má pevné poznání Boha, se neraduje, když obdrží něco příjemného, ani není smutný při něčem nepříjemném. Není ničím otřesený. Takový je znalcem Boha a je v Něm usazen.

„Být usazen v Bohu“ – takový je tím, kdo nabývá, dosahuje To, vstupuje do Toho a je v Tom pevně usazen.

21. Když duše není připoutána vnějšími kontakty s objekty, pak nachází štěstí v átmanu. Takový je sebeukázněný v józe a v Bohu nalézá nehynoucí blaho.

Ten, který se osvobodil od fantomu smyslů a žije ve Věčném, ten zažívá božské blaho.

Bratr Vavřinec v souvislosti s tím prohlašuje: „Vím, že pro správnou praxi musí být srdce od všeho jiného vyprázdněné. Bůh totiž chce vlastnit jen samotné srdce. Nemůže jej však vlastnit jinak, než když bude od všeho jiného vyprázdněné, a nemůže v něm působit, jediné když bude pro Něho volné.“

22. Každé potěšení, které se zrozuje z kontaktu s objekty, je jen zdrojem smutku, neboť má začátek a konec. Ó Ardžuno, moudrý člověk v nich nenachází potěšení.

23. Kdo je schopen čelit návalům tužeb a hněvu, ten ještě zde, než je osvobozen od těla, je jóginem a je šťasten.

Vnitřní mír, svoboda a radost, které pocházejí z odpoutanosti, mohou přivodit realizaci i zde na světě, i když vedeme život v těle. Uprostřed dění lidského života je možné dosáhnout mír v našem nitru.

24. Kdo nachází štěstí uvnitř sebe, radost uvnitř sebe a jen tam své světlo, tento jógin se stává božským a dosahuje blaho Boha.

Ve vědomí se jógin sjednocuje s Věčným v sobě. Další verš uvádí, že nirvána není pouhé vymizení. Je to pozitivní stav naplněný poznáním a vyrovnaností.

25. Světci, jejichž hříchy jsou vyhlazeny, jejichž pochyby jsou rozetnuty a jejichž myslí jsou ukázněny a mají potěšení z konání dobra všem bytostem, ti dosahují blaho.

Duše, když dosáhla moudrost a mír, je také duší lásky a soucitu. Kdo spatřuje všechno bytí ve Svrchovaném, vidí Božství i v hříšném a zločinném a přichází k nim s hlubokou láskou a sympatií.

Činit dobro jiným neznamená připravit jim fyzické pohodlí nebo zvedat jejich životní úroveň. Znamená to pomáhat jiným, aby našli svou pravou přirozenost a dosáhli pravé štěstí. Kontemplace o Věčné Skutečnosti, ve které všichni přebýváme, poskytuje teplo a podporuje ducha služby našim spolubližním. Všechna práce je pro blaho Svrchovaného. Překonat svět neznamená, že se staneme mimosvětskými. Neznamená to vyhýbání se sociální odpovědnosti.

V Gítě jsou zdůrazněny dvě strany náboženství – osobní a sociální. Osobně máme v sobě objevit Božství a nechat je, ať pronikne lidské. Sociálně je nutno se zaměřit na společnost, aby se zjemnila k obrazu Božství. Jedinec by měl ve své svobodě a jedinečnosti vyrůst a poznat důstojnost každého člověka, i toho nejméně významného. Člověk má vystoupit do světa spirituality, ale i sestoupit do světa bytostí.

26. Asketické bytosti, které se zbavily tužeb a hněvu a které podrobily své mysli a mají poznání átmanu, těm je blaho Boha blízké.

Tací žijí ve vědomí Ducha. Zde se naznačuje možnost požehnané existence na tomto světě.

27 - 28. Když mudrc vyloučil všechny doteky s vnějšími objekty, upevnil svůj pohled mezi obcím, vyrovnal vdech a výdech procházející nosem, s ukázněnými smysly, myslí a intelektem, má osvobození za svůj cíl a když odvrhl všechny touhy, obavy i hněv, takový je vždy volný.

„Když upevníme myšlenku na střed mezi očima, Světlo samovolně vytryskne.“ (The secret of the Golden Flower, překlad a komentář R. Wilhelm) Je to symbolické spojení s buddhi, která poskytuje duchovní praxi.

29. Když poznal Mne, a že jsem Ten, kdo se těší z obětí a askeze, vznešeného Pána všech světů, Přítele všech bytostí, pak takový mudrc dosahuje mír.

Transcendentní Bůh se stává Pánem veškerého stvoření, přítelem všech bytostí. Činí jim dobře, aniž by od nich čekal nějakou oplátku. Bůh není jen vzdáleným vládcem světa, ale je intimním přítelem a pomocníkem, vždy připraveným nám pomoci v překonávání zla, pokud Mu ovšem důvěřujeme. Bhágavata říká: „Jsem jejich milovaný, jsem jejich Já, syn, přítel, učitel, příbuzný a vytoužené Božství.“

Tato pátá kapitola se nazývá „Jóga zapření činnosti“.

KAPITOLA VI.

PRAVÁ JÓGA

Zřeknutí a činnost jsou stejné

Vznešený pravil:

1. Ten, který vykonává jemu uloženou práci a nehledá její plody, ten je sannjásinem, je jóginem, nikoli však ten, který nezapaluje posvátný oheň a nevykonává rituály.

Učitel zdůrazňuje, že zřeknutí se má málo společného s vnější prací. Jedná se o vnitřní postoj. Abychom se stali sannjásinem, není nutné, abychom se vzdali posvátného ohně a svých každodenních obřadů. Zdržet se těchto a nemít ducha zřeknutí je bláhové.

2. Čemu se říká zřeknutí se, věz, Ardžuno, že je ukázněná činnost. Nikdo se nestane jóginem, kdo se nevzdá svých sobeckých záměrů.

Zřeknutí se znamená dosažení určitého nutného činu, aniž bychom vnitřně toužili po odměně. To je pravá jóga, pevná kontrola sama sebe, naprosté sebeovládání.

Tento verš říká, že ukázněná činnost (jóga) je stejně dobrá jako zřeknutí se (sannjása).

3. Pro usilovně hledajícího, který touží po dosažení jógy, je činnost prostředkem. Když dosáhl jógy, pak je nejlepší zůstat klidný.

Pokud jsme aspiranti osvobození, pak činnost, která je vykonávána ve správném duchu vnitřního zřeknutí, je nám pomocí. Když dosáhneme sebeovládání, pak nejednáme, abychom dosáhli určitého výsledku, ale vycházíme ze zakotvení v božském vědomí. Práci usilujeme o sebekontrolu, a když ji dosáhneme, ocitneme se v míru. Z toho nevyplývá, že se vzdáme veškeré činnosti. V kapitole VI, 1 se říká, že pravý jógin je ten, který vykonává práci, a ne ten, kdo ji zamítá. Vyrovnanost neznamená, že přestáváme s pra-

cí. Vzdání se činnosti nemůže být pracinou moudrosti, protože dokonalý mudrc již moudrost dosáhl. V kapitole V, 12 se říká, že jógin dosahuje naprostého klidu, když se vzdal plodů činnosti. Uskutečňuje činnost s dokonalou vyrovnaností. Překypuje bezděčnou vitalitou a pracuje se šlechetností, která vyvěrá z jeho vlastní nevyčerpateľné síly.

4. Když člověka již nepoutají smyslové objekty a činnosti a když se vzdal všech úmyslů, pak se o něm říká, že dosáhl jógu.

Kdo se vzdal všech úmyslů, musí se zbavit toho, co ho baví i nebaví, zapomenout na sebe, pustit sám sebe ze zřetele. Tím, že se vzdá všech záměrů, skrze umrtvení ega a naprostým podrobením se vůli Svrchovaného, vyvine aspirant stav mysli, který se blíží Věčnému. Do určité míry má povahu neděleného bezčasového vědomí toho, co touží pochopit. Osvobozená duše pracuje bez touhy a připoutanosti, bez sobecké vůle, z které se touha zrozuje. Manu říká, že všechny touhy jsou zrozeny ze záměru. Mahábhárata zmiňuje: „Ó touho, vím, kde kořeníš. Jsi zrozena z myšlenky. Nebudu na tebe myslet, a ty přestaneš existovat.“

5. Ať se člověk pozvedne sám sebou a ať se sám nedegraduje. Átman sám může být přítelem našeho já a sám átman může být i nepřitelem našeho já.

Dhammapada: „Pravé Já je pánem ega. Pravé Já je cílem ega.“

Svrchované je v nás. Vědomí je podkladem našeho běžného vědomí každodenního života. Individualizované vědomí s ním však není srovnatelné. Obě vědomí jsou rozdílná. Svrchované vědomí může realizovat ten, kdo je připraven ztratit svůj život, aby je získal. Většinou si nejsme vědomi átmanu v nás, protože naše pozornost je zaměřena na objekty, které nás přitahují či odpuzují. Abychom byli schopni si uvědomit Božství v nás, musíme se od objektů odtáhnout. Pokud si neuvědomíme nesmyslnost, nedůležitost a nečistoty v našem každodenním životě, pak pravé Já se stane nepřitelem našeho běžného života. Univerzální Já a osobní já nejsou protichůdné. Univerzální Já může být přítelem i nepřitelem osobního já. Když podrobíme naše malicherné tužby, když přestaneme prosazovat svou sobeckou vůli, staneme se řečištěm univerzálního Já. Když zvládneme naše impulzy a když se naše osobní já nabídne univerzálnímu Já, pak ono se stane naším vůd-

cem a učitelem. Každý z nás má svobodnou možnost pozvednout se nebo klesnout, budoucnost je v našich rukách.

Böhme³ k tomu říká: „Opravdu nic než tvé vlastní chtění, sluch a pohled ti zabraňují a překážejí, abys dosáhl nadsmyslový stav. Je tomu proto, že ty sám se tak stavíš proti tomu, z čeho sám pocházíš a odvozuješ se, sám se odsekáváš svou vlastní vůlí od vůle boží a svým vlastním pohledem od pohledu Boha.“ Sv. Jan od Kříže říká: „Čím více se duše drží stvořených věcí a spoléhá na svou vlastní sílu, ať sklonem nebo ze zvyku, tím méně je uzpůsobena pro sjednocení, protože se zcela neodevzdává do rukou Boha, aby jí byla nadpřirozeně přetvořena.“

6. Ten, kdo podrobil své já (ego) pomocí átmanu, tomu je átman přítelem. Avšak kdo se nepodrobil átmanu, s tím bude átman jako nepřítel v konfliktu.

Jsme vyzýváni, abychom ovládali nižší já vyšším. Určující povaha přírody je zde kvalifikována mocí kontrolovat. Nižší se nemusí zničit. Když je zvládnuté, lze je použít jako pomocníka.

7. Když člověk podrobil své já (ego) a dosáhl klidu sebeovládání, jeho svrchované Já přebývá vždy soustředěně. Je vždy v míru, ať je v chladu nebo horku, radosti i bolesti, ve cti či hanbě.

To je stav blaženosti toho, kdo se upevnil v jednotě átmanu. Jeho klid a jas protiklady neruší.

Šankara k tomu poznamenává, že átman jej považuje za své vlastní Já. Já v těle je obecně vstřebáváno světem dvojnosti, zimou a horkem, bolestí a potěšením, avšak když ovládá smysly, přemáhá svět a stává se svobodným. Átman není odlišný od já v těle. Když je ego-já ve vazbě gun, nazývá se kšetradžña. Když je od nich oproštěné, nazývá se svrchovaným Já, átmanem. To je zřejmý postoj advaita (nedvojné) védánty.

8. Jógín, který je uspokojen poznáním a moudrostí, který zůstává nezměněný a je pánem svých smyslů, a který staví hroudu, kámen i kus zlata naroveň, o něm možno říci, že ovládl jógu.

3 Německý protestantský mystik, který žil v letech 1575 - 1624.

O jóginovi se říká, že je v józe, je-li soustředěn v átmanu, tj. nad měnlivostí světa. Takový jógin je uspokojený poznáním a zažíváním Skutečnosti, která je za vším projevením. Věci světa ho nevyvádějí z klidu, a proto má vyrovnanou mysl vůči událostem měnlivého světa.

9. Ten, který je vyrovnané mysli uprostřed přátel, společníků i nepřátel, uprostřed těch, kdo jsou neutrální a nestranní, či jsou nenávistní nebo spříznění, uprostřed světců či hříšníků, o takovém možno říci, že vyniká.

10. Ať jógin neustále usiluje o soustředování své mysli na átman, zůstává o samotě a sám, sebezvládnutý, volný od tužeb a touhy po vlastnění.

Zde učitel rozvíjí techniku mentálního ukáznění podle Pataňdžalioho Jógasútry. Hlavním cílem je zvednout naše vědomí od stavu běžného bdění k vyšší úrovni, aby se dosáhlo spojení s átmanem. Naše mysl je obyčejně otočená ven. Vstřebání v mechanických materiálních stránkách života vede k rozkolísanému stavu vědomí. Jóga se snaží zkoumat niterné vědomí a pomáhá sjednotit vědomí s podvědomím.

Naši mysl musíme oprostít od všech smyslových tužeb, odtáhnout pozornost od všech vnějších objektů a nechat ji vstřebat v objektu meditace. Toto Böhme nazývá „zastavení kola představitivosti a ustání přemýšlení“. V kapitole XVIII, 72 se učitel ptá Ardžuny, zda-li jednobodově naslouchá učení. Jelikož cílem je dosažení čisté vize, požaduje se na mysl, aby byla jemná a upevněná. Naše současné rozměry nepředstavují nejvyšší mez naší bytosti. Když sebereme veškerou energii naší mysli a upevníme ji na jeden bod, pak tím zvedáme úroveň svědčení od zkušenostního ke skutečnému, od pozorování k vizi, a tím se spiritualita může zmocnit celé naší bytosti. V biblické knize „Příslíví“ se říká, že „duch člověka je svíčkou Pána“. V nejvnitřnějším bytí člověka je něco, co Bůh může rozžehnout v plamen.

Praxi nutno neustále provozovat. Nemá smysl meditovat, jen když se to hodí. Abychom rozvinuli vyšší a intenzivnější formu vědomí, k tomu je nutné neustále tvořivě úsilí.

Aspirant by si měl vyhledat tiché místo v příjemném koutě přírody, např. na břehu řeky, na vrcholu hory, což jsou místa, která pozvedávají srdce i mysl. Ve světě, který denně nabývá na

hlučnosti, je pro civilizovaného člověka nutné, aby si našel chvíli myšlenkového klidu. Srovnej Matouš, VI, 6: „Když ty se modlíš, vejdi do svého pokojíku a zavři za sebou dveře.“ Měli bychom se uchýlit do klidného místa a nepřipouštět vnější rušení. Srovnej Origenův popis prvních poustevníků: „Přebývali na poušti, kde vzduch byl čistší a nebe otevřenější a Bůh důvěrně známý.“ Učitel při tom vyžaduje, že hledající by měl být sám, aby mohl pocítovat jemný stisk a slyšet tichý hlas.

Neměl by být rozčilený, unavený či se zabývat starostmi. Naučit se být před Bohem klidný, znamená žít sebezvládnutě a ukázněně. Nemá smysl vejít „do pokojíka svého“ a brát s sebou noviny a pořadače. I když je necháme venku a dveře a okna máme zavřená, můžeme přesto být plni neklidu, obav a roztržítí. Neklid a zmatek musí zůstat venku. Myšlenkami se dovoláváme intelektu a tichem se dotýkáme hlubších vrstev naší bytosti. Srdce se musí očistit, má-li zrcadlit Boha. Jen čisté srdce může Boha vidět a poznat. Musíme se ponořit do hlubokého ticha a čekat na Světlo. „Buď důvěrný se svým Otcem, který je ve skrytosti.“ Každé bytosti se živá Přítomnost Boha odhaluje v tichu, tak jak je schopná a jak potřebuje.

Rilke ve svém díle „Dopisy mladému básníkovi“ říká: „Nemohu vám poskytnout žádnou jinou radu než abyste se stáhl do sebe a zkoumal hloubky, ze kterých vystupuje váš život.“

Platónovo Meno začíná otázkou: „Sokrate, můžete mi sdělit, zda se má ctnost vyučovat?“ Odpověď Sokrata zněla, že ctnosti se nevyučují, ale že se mají „usebrat“. Usebrání znamená se soustředěně nashromáždit v úkrytu duše. Učení o usebrání říká, že každý jedinec má sám v sobě zkoumat. Je svým vlastním středem a vlastní v sobě pravdu. Je však zapotřebí, aby měl vůli a vytrvalost ji sledovat. Funkcí učitele není učit, ale vést žáka do stavu, který je učiteli vlastní. Tázající má pravdivou odpověď sám v sobě, jen je třeba, aby ji dovedl přijmout. Každý člověk je plný pravdy, ale přichází o ni svým zapletením se do objektivního světa. Tím, že se ztotožňujeme s objektivním světem, jsme od své pravé přirozenosti odehnáni či je nám cizí. Pro naše ztracení se ve vnějším světě jsme opustili hlubiny (vědomí). Jakmile fyzicky i mentálně překročíme objekt, nalézáme se v říši svobody.

„Být volný od tužeb.“ Znepokojovat se nad každodenními starostmi, nad výdělkem a finančními výdaji narušuje meditaci a odvádí nás od spirituálního života. Proto se na nás požaduje, abychom se osvobodili od tužeb a obav, stejně jako chtivosti a strachu. Hledající musí usilovat o to, aby se odtrhnul od podobných

psychických pout a oddělil se od všeho rozrušení a předsudků. Měl by zamítnout všechny mentální záliby, vitální cíle i připoutanost k rodině a přátelům. Nesmí nic očekávat a na ničem trvat.

„Být volný od touhy po vlastnění.“ Tento stav je spirituálním stavem, nikoli materiálním. Musíme zvládnout touhu po vlastnění a osvobodit se od nadvlády věcí. Člověk nemůže slyšet hlas boží, když je nepokojný a má stále sebe sama za střed, nebo když jím vládne pocity pýchy, tvrdohlavosti a chtivosti. Gíta poukazuje na to, že pravé štěstí je uvnitř nás. Zve naší pozornost k typu života, stavu vědomí člověka, který je nezávislý na vnější mašinérii života. Tělo zemře a svět může pominout, ale život ducha přetrvává. Našimi poklady nejsou věci světa, které podléhají zkáze, ale poznání a láska k Bohu, které vytrvávají. Musíme se vymanit z otroctví věcí, abychom získali radostnou svobodu ducha.

Bohatci, který zachovával všechna přikázání, Ježíš řekl: „Nedostává se ti jedné věci: prodej všechno co máš a rozdej to chudým a budeš mít poklad na nebesích.“ Když Ježíš uviděl, jak bohatc zesmutněl, řekl: „Jak je těžké bohatému, aby vstoupil do Království Božího! Je snadnější, aby velbloud prošel uchem jehly, než aby bohatý vstoupil do Království Božího!“ Lukáš XVIII, 18-23.

11. Na čistém místě ať si pořídí pevné sedátko, ne příliš vysoké a ne příliš nízké, pokryje je posvátnou trávou, jelení kůží, položí jedno přes druhé a nakonec ho opatří plátnem.

12. Když usedne na sedátko, ať svou mysl jednobodově zaostří a kontroluje své smysly a myšlenky. Ať provádí jógu pro očistu svého já.

„Jóga“ je zde ve významu dhjánajógy, meditace. Aby jedinec realizoval pravdu, musí se osvobodit z úchopu praktických zájmů, které jsou provázány s naším vnějším, hmotným životem. Hlavní podmínkou je ukázněná odpoutanost. Musíme vyvinout sílu vidět věci tak, jak by je viděla svobodná nezkalená inteligence. Z tohoto důvodu musíme ustoupit z cesty. Když byl Pythagoras dotázán, proč sebe nazývá filozofem, odpověděl následnou povídkou, přirovnáním. Prohlásil, že se lidský život podobá velkému festivalu v Olympii, kde se jako pestrý dav setkává celý svět. Někteří tam jsou, aby na trhu něco utržili a bavili se. Jiní touží po tom, aby byli po závodě ověnceni věncem, a další jsou zase jen pouhými diváky, a tito poslední jsou filozofové. Drží se stranou od naléhavosti na-

stavších problémů a praktických požadavků. Šankara uvádí, že podstatnými kvalifikacemi toho, kdo hledá moudrost, jsou schopnost rozlišovat mezi věčným a nevěčným, odpoutanost od užívání plodů činností, ať pozemských či nebeských, sebeovládání a žhavá touha po duchovní svobodě. Platón je názoru, že cílem všeho poznání je, abychom se pozvedli ke kontemplaci o idejích dobra, zdroji, který je stejný jak pro bytí, tak pro poznání. Ideálním filozofem je ten, jehož cílem na konci života, který žil v plnosti, je „stálý život v klidu, do sebe ponořený v tichu, o samotě a odloučenosti, ve kterém zapomíná na svět a je světem zapomenut a nachází své nebe v osamocené kontemplaci o dobru. To a jedině to je skutečný život.“ „Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“ Očista srdce je záležitostí kázně. Plotinus nám říká, že „moudrost je stavem bytí v klidu“.

13. Tělo, hlavu, krk drží zpříma a nehybně se dívá na špičku nosu, aniž by zrakem uhýbal (nedovoluje, aby oči odbočily).

Zde se zmiňuje pozice čili ásana. Patañdzali uvádí, že pozice má být pevná, příjemná, aby byla pomocí při koncentraci. Správná pozice dává tělu klid. Má-li být obraz boží usazen, musíme udržovat tělo v čistotě. Dále se doporučuje, aby byl pohled upřen na špičku nosu, neboť toulavý pohled při koncentraci není vhodný.

14. Klidný a beze strachu, pevný ve svém slibu celibátu, s podrobenou myslí, nechť sedí ukázně s myslí upřenou na Mne a je jedině na Mne soustředěn.

Pevný ve slibu celibátu. Aspirant jógy musí vykonávat kontrolu nad sexuálními impulzy. Hinduistická tradice již od počátku zdůrazňuje pohlavní zdrženlivost. V Prašnopanišadě Pippaláda žádá, aby hledající se podrobil pohlavní zdrženlivosti po dobu jednoho roku a ke konci toho jej zasvěcuje do nejvyšší moudrosti. V Čhándógiapanišadě Brahmá učil Indru poznání Skutečnosti, když předtím 101 let prováděl brahmačarju. Brahmačarja se definuje jako zdržení se pohlavního styku v myšlenkách, slovu a činu, za všech podmínek, vždy a kdekoli. Říká se, že bohové přemohli smrt tím, že vykonávali askezi a brahmačarju. V Džňanasankaliní tantře říká Šiva, že pravým tapasem je brahmačarja a ten, kdo toto bez ustání provádí, je božský, nikoli lidský. Brahmačarja neznamena aske-

tický celibát, ale vykonává se sebekontrolou. Hinduistická tradice říká, že hospodáři, kteří ovládají svůj sexuální impulz, jsou na tom stejně jako ten, který se zříká sexuality naprosto. Být v celibátu neznamená umrtvit smysl a zapírat srdce.

Kvality, které se vyžadují pro provádění jógy, můžeme porovnat s návody k jednání, které jsou uvedeny v evangeliích - chudoba, čistota a poslušnost, pomocí nich překonáváme svět, tělesnost a ďábla.

Negativní proces, který přivádí všechny myšlenky do klidu, má také pozitivní stránku, a tou je soustředění se na átman. Íšvara-pranidhána je v jógové disciplíně uznávanou cestou. Mysl se stává klidnou, nikoli však prázdnou, protože je zaměřená na Svrchovaného.

Pouze ten, který je zahleděný v Jedno, spatřuje skutečnost. Duchovní život není modlitbou ani prosbou. Je hlubokou vroucností, tichou meditací a otevřením vědomí nejvnitřnějším hlubinám duše, které spojují individuální já přímo s božským Principem. Ti, kdo se naučí tomuto umění, nepotřebují žádnou vnější podporu, žádnou dogmatickou víru nebo nějaký rituál. Osvojují si tvořivý pohled, neboť kombinují vstřebání s odpoutaností. Působí ve světě, avšak s bezvášnivým klidem ducha, který zůstává nerušen. Jsou přirovnáváni k lotosu na jezeře, který přívalem vody není zčeřen.

15. Jógin s podrobenou myslí, jsa se sebou ve stálé harmonii, dosahuje mír a svrchovanou nirvánu, která ve Mně přebývá.

16. Jóga skutečně není pro toho, kdo příliš mnoho jí nebo jí příliš málo. Ó Ardžuno, není pro toho, kdo příliš mnoho spí nebo příliš dlouho bdí.

Musíme se oprostít od zvířecích tužeb. Ve všem se musíme vyhnout přehánění. Srv. se střední cestou v buddhismu a zlatou střední cestou Aristotela.

17. Pokud je člověk střídmý v jídle, odpočinku i činnostech a jeho spánek i bdění jsou rozumné, pak z toho stavu vyplývá sebekázeň (jóga), která ničí všechny smutky.

Naprosté zdržení se činnosti se nepožaduje, ale doporučuje se umírněná činnost. Když je ego usazeno v átmanu, pak žije v transcendentním a univerzálním vědomí a působí z tohoto středu.

Dokonalý jógin

18. Když je mysl ukázněná a je oproštěna od všech tužeb, pak jediné je upevněna v átmanu a je v józe harmonizovaná.

Abychom dosáhli vizi pravdy, je úplné vyhlazení ega podstatné. Máme-li poznat pravdu, pak každé zabarvení individuality musí zmizet. Uplně se musí vytratit všechny naše zaujatosti a osobní znaky.

V těchto verších učitel sděluje postup, jakým hledající může dosáhnout prožitek své podstaty, átmanu. Běžnou zkušeností je, že jak ve vnitřním, tak ve vnějším světě je átman spojen s tělem, čímž je vnořen do mnohosti jevů, a je proto zahalen. Je třeba duši vyprázdnit, zbavit ji každého specifického působení, osobní prezentace, představ a každého výrazného působení mysli. To je negativní proces. Může vzniknout názor, že když zbavíme naše vědomí každého obrazu, skončíme v čiré a prosté nicotě. Učitel vyjasňuje, že pokud použijeme negativní proces, pak jsme schopni chápat čirý átman a dosáhnout blaženou vizi. Ticho se stane dokonalé a prázdko je uskutečněno touto zdánlivě negativní, ale intenzivně vitální mystickou kontemplací, která vyžaduje pnutí sil duše. Je to zkušenost, která překračuje veškeré poznání, neboť átman nelze vyjádřit pojmem nebo jej myslí vyjádřit jako objekt. Je to nevyjádřitelná subjektivita.

19. Na bezvětřném místě plamen lampy nekmitá; tomu se podobá jógin, jehož myšlenky jsou podrobny a který uskutečňuje v praxi jednotu s átmanem.

Myšlení jógina je vstřebáno v átmanu. Prchavé a přelétavé vize by se neměly zaměřovat s vhladem do átmanu. Toto je ochrana před klamem.

20. Jógin spatřuje átman vnitřním smyslem a těší se z átmanu, když má myšlenky v klidu, protože byly procvičovány praxí soustředění.

21. To, v čem nachází nejvyšší potěšení, je nad dosahem smyslů. Vnímá to intelektem, ve kterém je upevněn. Takový již od pravdy neodpadá.

Svrchované je nad vnímáním smyslů, je však uchopitelné rozumem. Nikoli však rozumem, který pracuje s údaji smyslů na základě rámcových konceptů, ale jedná se o rozum, který působí svým specifickým způsobem. Když takto působí, pak si věci neuvědomuje nepřímou, prostřednictvím smyslů nebo prostřednictvím vztahů, které k nim má, ale tím, že se s věcmi sjednotí. Všechno pravé poznání se děje na základě ztotožnění. Naše poznání na základě fyzického kontaktu nebo mentálních symbolů je nepřímé, a tím přibližné. Náboženství je kontemplativní realizací Boha.

22. Když získal To, o kterém ví, že není vyššího zisku, a je v Něm upevněn, pak s ním ani největší smutek nepohne.

23. Vězte, že to, co se nazývá jógou, představuje přerušení spojení s utrpením. Jógu je třeba provádět s odhodlaností a neotřesitelným srdcem.

Ve verších 10 - 22 učitel vyučuje intenzivnímu upevnění mysli na objekt za účelem osvobození. Je to spočinutí osvobozeného ducha ve vlastním absolutnu a osamocení. Já se raduje v átmanu. To je osvobození puruši podle systému sánkhji, když v Gítě ještě přistupuje ztotožnění s blažeností v Bohu.

Šankara říká, že nemáme ochabnout v úsilí o dosažení jógy, když budou vystupovat myšlenky o nastávající bolesti.

24. Když se úplně vzdal všech tužeb, zrozených ze sobecké vůle, krotí (rozlišující) myslí smysly na všech stranách.

25. Nechť krůček po krůčku dosahuje uklidnění pomocí rozlišovacího intelektu kontrolovaného ustáleností a s myslí upnutou na átman, ať na nic jiného nemyslí.

26. To, co způsobuje, že se nestálá a kmitající mysl zatoulává, to ať drží pod kontrolou a přivede mysl zpět k samotnému átmanu.

27. Svrchované štěstí přichází k jóginovi, jehož mysl je v míru, jehož vášně jsou uklidněny, který je ryzí a stává se jedno s Bohem.

Stát se jedno s Bohem. Stáváme se tím, na co nazíráme, podle pravidla vosy a včely. Vosa, když je zastrašena včelou, myslí na včelu tak intenzivně, až se sama přemění ve včelu⁴. Stejně tak meditující se stává jedno s objektem své meditace.

Vývoj je založen na očistě těla, života a mysli. Když je rozpoložení mysli zdokonaleno, pak světlo bez clonění prosvítá.

28. Když své já takto nastálo zharmonizoval, jógin, který se zbavil hříchu, snadno zažívá neomezené blaho, vznikající z kontaktu s Věčným.

„V kontaktu s Věčným.“ Bůh není pouhou zvěstí, nejasným cílem, ale živoucí skutečností, se kterou jsme opravdově ve styku. Náboženství není věcí protikladu, ale opravdovým prožitkem. Rozum může být na místě a nabídnout logický výklad o určité události, ale úvaha se stane nedůležitá, není-li založena na pevných základech skutečnosti.

Fakta náboženské zkušenosti jsou univerzální v čase i prostoru. Nalézáme je v různých částech světa a obdobích, kdy osvědčují trvalost jednoty a touhy lidského ducha. Osvícenost hinduistických a buddhistických mudrců, Sokrata, Platóna, Phila a Plotina, křesťanských a muslimských mystiků náleží do stejné rodiny, i když teologické pokusy o vysvětlení budou vždy odpovídat temperamentu rasy a doby.

V následujících verších učitel vyzdvihuje znaky ideálního jógi-na. Myšlenky takového jsou utišeny, jeho touhy odhozeny a kontempluje pouze o átmanu. Je odříznut od pocitu bolesti a je jedno se svrchovanou Skutečností.

29. Ten, jehož já je jógou zharmonizováno, zří, jak átman přebývá ve všech bytostech a všechny bytosti v átmanu; všude zří stejné.

4 Tradiční indické podání.

Při postupu dosažení vize átmanu jsme se museli stáhnout od vnějších věcí a oddělit átman od ostatního světa. Když je vize dosažena, svět je vtažen do átmanu. Na etické úrovni to představuje nárůst odpoutanosti od světa, a když je toho dosaženo, pak následuje návrat k němu láskou, utrpením a obětí pro něj.

Pocit odděleného a omezeného jedince, s jeho nadějemi a obavami, jeho libostmi a nelibostmi, je zničen.

30. Ten, kdo Mne všude zří a všechno ve Mně vidí, pro něho nejsem ztracen, ani on není ztracen pro Mne.

Osobní mysticismus se liší od neosobního a v tomto verši je mu dáván důraz těmito něžnými a působivými slovy: „Pro něho nejsem ztracen, ani on není ztracen pro Mne.“ Verš odhaluje hlubokou zkušenost jednoty všech věcí v Tom, co je osobním Bohem. Čím větší jednota, tím univerzálnější. Čím hlubší já, tím širší pochopení. Když jsme sjednoceni s Božstvím v nás, stáváme se sjednoceni s celým proudem života.

31. Jógín, který je upevněn v jednotě, uctívá Mne, jak přebývám ve všech bytostech, žije ve Mně, ať je jakkoli aktivní.

Ať je jeho vnější život jakýkoli, ve své vnitřní bytosti žije v Bohu. Pravým životem člověka je jeho vnitřní život.

32. Ten, ó Ardžuno, kdo v porovnání se sebou samým vidí vše stejně, ať jde o radost či bolest, takový je považován za dokonalého jógina.

V porovnání sama se sebou nachází vše stejné. I když si přeje pro sebe dobro, přeje dobro všem. Objímá všechny věci v Bohu, vede lidi k božskému životu a koná ve světě se silou Ducha a průzračnosti vědomí. Jak Šankara říká, neškodí žádné bytosti, neboť „chápe, že co je jemu příjemné, je příjemné všem bytostem, a co je jemu bolestné, je bolestné všem.“ Nevyhýbá se libosti ani nelibosti. Jelikož vidí Boha ve světě, ničeho se nebojí a objímá vše ve vizi átmanu.

Kontrola mysli je obtížná, ale proveditelná

Ardžuna pravil:

33. Ó Kršno, nevidím, že by jóga, o které prohlašuješ, že má povahu vyrovnané mysli, stála na pevných základech, neboť mysl je nepokojná.

34. Mysl je opravdu vrtošivá, ó Kršno, je prudká, přesvědčující a tvrdošijná. Zdá se mi, že zkrotit ji je stejně nesnadné, jako zkrotit vítr.

Vznešený pravil:

35. Není pochyb o tom, ó Ardžuno, že ovládnout mysl je obtížné. Je neklidná, ale lze ji dostat pod kontrolu neustálou praxí a odpoutaností.

Učitel zde zmiňuje neklid mysli, která je zvyklá reagovat na popudy. Lze ji zvládnout pouze nepřipoutaností a praxí.

Bhágavata Purána k tomu říká: „Když je tu zem, na kterou si možno lehnout, na co shánět lůžko? Když si můžeme pomoci rukama, na co potřebujeme polštář? Když máme ruce a dlaně, na co hledat mísky a domácí potřeby? Když jsme v ovzduší a máme stromovou kůru atd., na co potřebujeme hedvábí?“

Ardžuna si uvědomuje, že lidská povaha bývá velmi svéhlavá, násilná, nepředvídatelná a umíněná. Máme sklon přivírat oči nad naší povahou a nechat zatvrdnout naše srdce vůči Světlu. Je třeba přísné duchovní sebekázně.

36. Je pravda, že komu chybí sebeovládání, ten nesnadno dosahuje jógu. Dosahuje však sebeovládání, když usiluje správnými způsoby.

Ardžuna se ptá, co nastane, když se duše snaží, avšak neuspěje. Porážka je dočasná. Kdo správně začíná, dosáhne kýženého konce.

Ardžuna pravil:

37. Ó Kršno, řekni mi, jakou cestou se má ubírat ten, který se nedokáže ovládnout, i když má víru, ale mysl mu odbíhá od jógy, a tak nedosahuje dokonalost v józe?

Ardžunova otázka se týká budoucnosti těch zemřelých, kteří neodporovali Věčnému Dobru, neměli však dosti ukáznění, aby kontemplovali o záři Věčné Čistoty. Jsou tu možnosti věčného nebe a naopak vždy trvajících pekla, podle víry jiných, nebo mají tací jedinci ještě šanci vyrůst po smrti v dokonalosti?

38. Jsa zmaten na cestě, když neuspěl na obou cestách a je bez jakékoli opory, nezaniká jako roztrhaný mrak, ó Kršno?

Když nedovrší ani jednu jógu, zůstává pak ve světě nikoho? Neztrácí pak tento svět, ba i ten věčný? Co se stane s těmi mnohými, kteří nedovrší sledování tak obtížné cesty, jakou je jóga? Zůstává jejich vynaložené úsilí zcela bez užitku? Copak je dobré začít cestu, kterou nejsme schopni dokončit?

39. Ó Kršno, měl bys zcela rozptýlit mé pochyby, vždyť nikdo jiný než Ty sám je rozptýlit nemůže.

Požehnaný pravil:

40. Ó Ardžuno, ani v tomto životě, natož v dalším ho žádná zkáza nečeká. Kdo dělá dobro, drahý příteli, nikdy nedojde cesty žalu.

Žádný člověk, který žije čestný život, nedojde žalu. Žádného dobrého člověka nestihne zlý konec. Bůh zná naše slabiny i úsilí, které vyvíjíme k jejich překonání. Nesmíme zoufat, protože i neúspěch je tu zdarem, jelikož žádný opravdový pokus nezůstává bez odměny. Eckhart říká: „Když nezklameš v úmyslu, ale pouze ve schopnostech, pak z pohledu Boha jsi udělal vše.“ Goethe: „Kdo se usilovně snaží a namáhá, toho můžeme spasit.“

41. Když dosáhl světa spravedlivých a přebýval tam velmi dlouhá léta, kdo nedospěl k úspěchu

v joze, zrozuje se znovu, v domě čistých a bohatých rodičů.

42. Nebo se narodí v rodině moudrých jóginů. Ovšem takové zrození je ve světě velmi vzácné.

43. Zde znovu nabude mentální vjemy (o spojení s Božstvím), které dosáhl ve svém předchozím životě. Tyto má za východisko pro nové usilování o dokonalost, ó Ardžuno.

Postup na cestě k dokonalosti je pomalý, a než se dojde konce, je třeba mnoha životů. Žádné úsilí však není nadarmo. Vztahy, které tvoříme, a síly, které získáváme, smrtí nezaniknou a jsou výchozím bodem pro další vývoj.

44. Jeho dřívější zkušenosti ho neodolatelně žerou vpřed. I ten, kdo hledá poznání jógy, vystupuje nad pravidla védů.

„Pravidla védů.“ Týká se védů a příkazů, které jsou v nich uvedeny. Tím, že naplňujeme pravidla védů, dostáváme se nad ně. Srovnej Maitrípanišad: „Brahman je dvojí. Šabdhabrahman (nejvyšší základ, ze kterého všechny zvuky vycházejí), a to, co je nad tím. Když je člověk dobře obeznámený a zkušený v šabdhabrahman, dosahuje brahman, které je nad tím.“ Pak víra končí zažitím, slova umlknou a nauky se vytratí. Náboženství bere popud ze svatých písem nebo účastí při uctívání něčeho posvátného. To je nápomocí, dokud se spoutanost nestane tak mocnou a absolutní, že nevyžaduje žádnou vedlejší pomoc. Obvykle má studium védů urychlující vliv. Jakmile jsme však dosáhli probuzení, které samo o sobě dostačuje, pak nepotřebujeme žádnou vnější pomoc a překračujeme šabdhabrahman či uvádějící vedení. Ten, kdo hodlá překročit řeku, potřebuje loď, ale „ať takové plavidlo nepoužívá jako prostředek k dosažení, když již na druhý břeh řeky dorazil.“

45. Ale jógin, který vytrvale usiluje, je od všech hříchů očištěn a zdokonalil se v mnoha životech, nakonec dosahuje nejvyššího cíle.

I když pro slabost nedosáhne cíle dokonalosti v tomto životě, lekce, které v tomto životě úsilím dosáhl, zůstanou s ním po smrti

a pomohou mu ve vývoji v jeho dalších životech, dokud nedosáhne cíle. Boží záměr není dosažen, dokud všechny lidské bytosti nebudou spaseny prominutím, pokáním a uzdravující kázní a navráceny do spojení se Svrchovaným. Každá duše se dostane zpět k Bohu, který ji stvořil k obrazu svému. I ty nejvzpornější duše boží láska znovu zavede do harmonie se Sebou Samým. Gíta nám poskytuje víru plnou naděje ve spásu všech.

46. Jógín je větší než asketa, ba je považován za většího než ten, který hledá poznání a větší než ten, kdo provádí rituální obřady, proto, ó Ardžuno, staň se jóginem.

Učitel tu popisuje, že zde uvedený jógín je nadřazený asketovi, žijícímu v lesích a provádějícímu kruté pústy a svízelná cvičení. Je nadřazen džňáninovi, který si zvolil cestu poznání, aby dosáhl osvobození, a zřiká se činností; je nadřazen i karmajógínovi, který provádí rituály, uvedené ve védech, za účelem zisku odměn. Jóga, o které se říká, že je nadřazená přísné sebekázní, džňáně a karmě, obsahuje to nejlepší z těchto tří, a navíc zahrnuje i láskyplnou oddanost. Takový jógín se vylévá v naprostém uctívání Božství, které je usídleno v srdcích všech, a jeho život je na sebe zapomínající službou pod vedením božského Světla.

Jóga čili spojení s Bohem, které je dosahováno láskou, je nejvyšším cílem. Další verš uvádí, že mezi jógíny je nejvyšší bhakta, uctívající. Džňánou je zde míněna znalost písma, a nikoli spirituální realizace.

47. Ze všech jógínů pokládám za nejvíce se Mnou sladěného toho, který Mne s plnou vírou oddaně uctívá a svým niterným já ve Mně přebývá.

Když podal dlouhý výčet jógových disciplín, překážek, které nutno překonat, učitel dochází k závěru, že velkým jóginem je bhakta, zcela oddaný uctívající.

Tato šestá kapitola se nazývá „Jóga meditace“.

KAPITOLA VII.

BŮH A SVĚT

Bůh je Příroda i Duch

Požehnaný pravil:

1. Slyš, ó Ardžuno, když budeš provádět jógu a budeš-li Mne mít s oddanou myslí za útočiště, pak Mne poznáš plně a bez pochyb.

Autor zamýšlí podat úplné a celistvé poznání Božství, nikoli pouze čirý átman, ale i jeho projevení ve světě.

2. Tuto moudrost ti plně vyjevím s poznáním, které když pochopíš, již nebude nic, co by zůstávalo k poznání.

Viz též poznámku ke kapitole III, 41. Džňána je zde vysvětlována jako moudrost, přímé duchovní osvícení, a vidžňána jako podrobné rozumové poznání zásad existence. Musíme mít poznání nejen pouhého absolutna, které je bez jakéhokoli vztahu, ale též jeho různících se projevů. Svrchované je v člověku i v přírodě, ale není tím vymežováno.

3. Mezi tisíci lidmi stěží jeden usiluje o dokonalost, a z tisíce těch, kdo usilují a mají v tomto úspěch, sotva jeden Mne opravdu zná.

Jiný překlad je „a z tisíců snažících se“. Většina z nás ani nepociťuje potřebu dokonalosti. Tápavě se pohybujeme za hlasem tradice a autority. Z těch, kteří se snaží spatřit pravdu a dosáhnout cíle, jen málo je úspěšných.

Dvě povahy Pána

4. Země, voda, oheň, vzduch, prostor, mysl, intelekt a pocit jáství - to je osmičlenné dělení Mé přirozenosti.

Příroda se ztotožňuje s šakti či májou a je základem objektivního světa.

Toto jsou formy neprojevené přírody, které prakti zaujímá, když se stane projevenou. Zde je uvedena ranná klasifikace, která byla později vypracována do 24 principů. Viz. též XIII, 5. Poznávací smysly, mysl s intelektem, volní smysly, orgán myšlení a rozlišovací schopnost se řadí k nižší hmotné přírodě. Podle filozofie sánkhji, kterou védánta též přijímá, tyto způsobují kontakty s objekty a uvědomování nastává jedině, když je osvětlen spirituálním subjektem, purušou. Když átman osvíti činnosti smyslů, myslí a chápání, pak nastává proces poznávání a objekty jsou poznávány, jsou známé. Ahamkára, čili já-pocit, patří do řady „objektů“. Je to princip, s jehož pomocí si ego vytváří vztah k objektům. Pokládá za své tělo a smysly, které jsou s ním spojeny. Výsledkem je klamné ztotožňování těla s duchovním subjektem, a tím vytváří „já“ a „mé“.

5. To je Má nižší přirozenost. Poznej i Mou jinou a vyšší přirozenost, kterou je Duše (Bytost), a která udržuje celý svět, ó Ardžuno.

Svrchovaný je Íšvara, osobní Bůh vesmíru, který obsahuje vědomé duše (kšetradžňa) a nevědomou přírodu (kšetra). První se považuje za vyšší aspekt, to druhé za nižší. On je životem a tvarem každé bytosti. Universální Bytí Boha obsahuje souhrn nevědomého ve své nižší přírodě a souhrn vědomého ve vyšší přírodě. Samotné vtělení duše v těle, život, smysly, mysl a uvažování tvoří ego, které ke svým činnostem používá materiální vybavení. Každý jedinec má dvě stránky - duši a vnějšek, kšetradžňa a kšetra. Jsou to dvě přirozenosti Íšvary, který je oběma nadřizen. Srovnej Bhá-gavata Purána: „Klaním se Tobě, svrchovanému Já, Pánu všeho, svědku, velkému Duchu, zdroji duší a zdroji stále tvořící přírody.“ Starý Zákon učí stvoření z ničeho. Platón a Aristoteles předpokládají primitivní hmotu, které Bůh dal formu. Bůh je (podle nich spíše) umělec či architekt, než stvořitel, jelikož se o primitivní substanci předpokládá, že je věčná, nestvořená, a pouze tvary vznikají podle vůle boží. Pro křesťanské myslitele platí, že Bůh nestvořuje z něčeho, co předtím existovalo, ale stvořuje z ničeho. Jak hmota, tak forma pocházejí od Boha. Podobný pohled vystupuje v tomto verši. Džíva, individuální jedinec, je jen částečným projevem Svrchovaného. Celistvá, nedělená Skutečnost Svrchovaného se jeví jakoby rozdělená v množství duší. Jednota je

pravdou a mnohost je jejím výrazem, a tak je nižší pravdou, ne iluzí.

6. V ní mají všechny bytosti své zrození. Já Jsem původcem celého světa i jeho rozpuštění.

Svět, se vším, co jej skládá, pochází od Svrchovaného a v čase rozpuštění je zase do Něho vtažen. Srv. Taittiríjópánišad: Bůh zahrnuje v Sobě vesmír a promítá jej ze Sebe a vrací jej do Sebe. To je Jeho přirozeností.

7. Není vůbec nic vyššího než Já, ó Ardžuno. Vše je na Mně navlečeno, podobně jako řada klenotů na šňůře.

Není žádného vyššího principu než Íšvara. On je příčinou všeho a je vším. Existenci světa drží pohromadě svrchovaný Duch, podobně jako perly navlečené na šňůře.

8. Jsem chutí ve vodách, ó Ardžuno, Jsem světlem měsíce a slunce. Jsem hláskou Óm ve všech vědech. Jsem zvukem v prostoru a mužností v mužích.

9. Jsem přirozenou vůní země a jasem ohně. Jsem životem ve všech tvorech a askezí asketů.

„Ty Jsi Skutečností, Božský Duch, nehmotný, nikoli bez života. Ty Jsi životem vesmíru, životem všech bytostí.“

10. Věz, ó Ardžuno, že Jsem věčné sémě všech bytostí. Jsem inteligencí inteligentních. Jsem nádhrou skvělých.

11. Jsem silou silných a Jsem prost touhy i vášně. Pokud neodporuje zákonům, Jsem touhou v bytostech, ó Ardžuno.

„Touhy i vášně“ - Šankara rozlišuje kámu, jakožto touhu po tom, co není přítomno, a vášeň, jako připoutanost k tomu, co obdržel. Touha jako taková není zlem. Sobeckou touhu však nutno vykořenit. Touha po spojení s Božstvím není chybná. Čchándójjó-panišad na ni poukazuje jako na něco podstatně skutečného, i

když je převrstvena něčím, co je neskutečným. Viz. kapitolu VIII, 3. Naše touhy a činnosti, pokud jsou vyjádřením Ducha v nás a pocházejí z pravé duchovní osobnosti, stávají se čistými a překypují božskou vůlí.

12. Ať je jakýkoli stav bytí harmonický (sat-tvický), vášnivý (radžasický), těžkopádný (tamasický), věz, že pocházejí ze Mne. Já však v nich nejsem, ony jsou ve Mně.

Autor odmítá teorii sánkhji o nezávislosti přírody. Ujišťuje, že všechno je tvořeno ze tří gun, které však samy nejsou nezávislou esencí, bez závislosti na Bohu, ale z Něho vyvěrají. Zatímco On obsahuje a chápe všechny, oni Ho ani neobsahují, ani Mu nerozumí. To je rozdíl mezi Bohem a Jeho stvořením. Všichni jsou proniknuti Božstvím, ale jejich změny se nedotýkají celistvosti Božství. Nikomu jinému není podroben, zatímco všechny věci jsou podrobeny Jemu.

Zmatení člověka gunami přírody

13. Celý svět, zamlžen těmito třemi gunami, nepoznává Mne, který jsem nad nimi a věčný.

Šankara tvrdí, že Svrchovaný vyjadřuje svou lítost nad tím, že Ho svět nepoznává, Jeho, svrchovaného Pána, který je svou povahou věčný, čistý, osvícený a volný, který je Já všech bytostí, oproštěný od všech přívlastků. Sémě zla, zrození a smrt, je naprosto zničeno Jeho poznáním.

My vidíme měnící se tvary, a nikoli věčné Bytí. Formy jsou Jeho pouhými projevy. Vidíme pohybující se tvary, podobně jako Platónovi obyvatelé jeskyně vidí stíny na zdi. My však musíme spatřit Světlo, které je původcem stínů.

14. Je velmi nesnadné překonat Mou božskou máju, která je tvořena gunami. Ale ti, kteří pouze ve Mně hledají útočiště, ti ji překročí.

Božský - nadpřirozený či náležící svrchovanému Pánu.

„Překonávají božskou máju“ - překračují svět máji, který je zdrojem klamu.

Rámánudža prohlašuje, že májá je to, co je schopné vytvářet nejpodivuhodnější věci.

Stav těch, kteří konají zlo

15. Ti, co konají zlo, jsou hloupí a na lidském stupni stojí nízko. Jejich myslí jsou uchváčeny iluzí a mají démonickou povahu. Ti ve Mně útočiště nehledají.

Svrchovaného nemohou dosáhnout ti, co konají zlo, protože jejich mysl a vůle nejsou nástroji Ducha, ale patří egu. Nesnaží se zvládnout hrubé impulzy, neboť jsou kořistí jejich radžasu a tama-su. Když tyto guny kontrolujeme sattvou, která je v nás, naše činy se stanou spořádané a osvícené a přestanou být výsledkem vášně a nevědomosti. Abychom se dostali nad tři guny, musíme napřed dosáhnout nadvlády sattvy. Než se staneme duchovními, musíme se napřed stát etickými. Na duchovní úrovni oponujeme dvojnostem a jednáme ve světle a síle Ducha v nás. Nejednáme, abychom dosáhli nějaký osobní zájem nebo abychom se vyhnuli nějakému osobnímu utrpení, jednáme jen jako boží nástroj.

Různé způsoby oddanosti

16. Mravně čistí, kteří Mne uctívají, ó Ardžuno, jsou čtyř druhů: zarmoucení, ti, co hledají poznání, ti, co touží po bohatství a moudří.

„Mravně čistí“ – ti, v nichž je sklon vést vyšší život na základě jejich mravně čistého chování, které vedli.

„Zarmoucení“, ti co jsou v bídě, kteří utrpěli ztráty, představují jednu třídu. Ti, kteří touží po bohatství a kteří chtějí vylepšit své materiální postavení, jsou další. Třetí skupinu tvoří ti, kteří jsou láskyplně oddaní, spravedliví a chtějí poznat pravdu. Ti jsou na správné cestě. Čtvrtí jsou džňáninové, tj. ti, kteří znají. Rámánudža vysvětluje moudrost, džňánu, jako oddanost Jedinému.

Mahábhárata pojednává o čtyřech třídách uctívajících, z nichž tři touží po odměnách, kdežto nejlepší jsou ti, kteří jednobodově uctívají. Jiní prosí o výhody, ale mudrc o nic neprosí a nic neodmítá. Zcela se věnuje Božství a přijímá vše, co je mu poskytováno.

Jeho ladění je sebezapomínající, neprospěchářské uctívání Boha, pro Něho samotného.

17. Z nich je moudrý ten, který je stále spojen s Božstvím, jehož oddanost je zaměřená pouze na jeden cíl, ten je nejlepší. Neboť tomu Jsem nejvýše drahý a on je drahý Mně.

Dokud jsme hledající, stále jsme ve světě dvojnosti, když však jsme dosáhli moudrost, pak není dvojnosti. Mudrc se sjednotil s jediným átmanem ve všech.

18. Tito všichni jsou zajisté ušlechtilí, ale mudrce považují opravdu za Sebe Sama. Tím, že je dokonale harmonizován, uchyluje se pouze ke Mně a má Mne za nejvyšší cíl.

Tito všichni jsou zajisté ušlechtilí - modlíme se, aby nás minulo citové utrpení, abychom získali praktický prospěch, obdrželi intelektuální uspokojení nebo dosáhli moudrosti. Všechno to je ušlechtilé. I když se modlíme o materiální záležitosti a dáme modlitbě formální směr nebo ji používáme jako talisman, přece v náboženském smyslu poznáváme Skutečnost. Modlitba je snahou dosáhnout kontaktu s Bohem. Toto předpokládá, že ve světě je Přítomnost, která nám odpovídá. Když prosíme, budeme vyslyšeni. Tím, že se modlíme, rozněcujeme v našem vědomí světlo, které odhaluje naši hloupou pýchu, sobeckou chtivost, naše obavy i naděje. Modlitba je prostředkem, jak vytvořit celistvou osobnost, tj. harmonii v těle, mysli i duchu. Postupně si uvědomujeme, že není důstojné modlit se o štěstí v životě či o úspěch při zkouškách. Modlíme se, abychom byli schopni poznat Boha a byli více a více jako On. Modlitba je způsob života. Pomalu nastává jako praxe přítomnosti boží. Je to džňána, integrální moudrost, božský život. Džňánin, který poznal Boha takového, jaký je, miluje Boha, jaký je. Žije v Božství. Bůh je mu tak drahý, jak on je drahý Bohu. Zatímco první tři typy se pokoušejí použít Boha podle vlastních názorů, znalci náleží Bohu a jsou užíváni dle Jeho vůle. Proto jsou nejlepší ze všech. Může nastat situace, že jsme v hlubokém zármutku a modlíme se intenzivně a z plného srdce, abychom byli zbaveni této nesmírné bolesti, a když taková modlitba se setká s odpovědí, může to znamenat zkřížení plánů božích, které ve své slepotě nejsme schopni pochopit. Džňánin však má naprosto čisté

srdce a jednobodovost vůle, aby znal plán Boha, a žádá o uskutečnění. „Ať se stane Tvá vůle, nikoli má.“

19. Na konci mnoha životů přichází muž moudrosti ke Mně, když ví, že Vasudéva (Svrchovaný) je vším, co je. Taková ušlechtilá bytost je však velmi vzácně k nalezení.

„Na konci mnoha životů“ - realizace pravdy je praxí, která trvá věky. Člověk nemůže očekávat, že dosáhne odměny, dokud pořádně nezměřil hloubky zkušeností v jejich nejrůznějších měnících se spletitostech, a to vše chce čas. Bůh nechává toto narůstat vlastním tempem. Devět měsíců trvá, než přijde novorozenec na svět, ale bude daleko déle trvat, než se stane duchovní. Totální transformace povahy je dlouhodobý proces.

„Vasudéva je vším“ - Vasudéva je Pánem života, který je ve všech. Bůh je ve všem na základě Jeho dvou přirozeností.

Rámánudža vykládá tuto větu - „Vasudéva je mým vším“. Toto se týká nesmrtelného božského majestátu, který uctívající pociťuje, když je pokorný a pln důvěry. Bůh je vším, zatímco my nejsme nic. Podobně jako vše jiné, člověk nemůže existovat bez Boha, který současně existuje. Svěřujeme se v důvěře do Jeho rukou a přiznáváme, že je vším. Je to vědomí pokory k Bohu, který je vším a skutečně je.

Tolerance

20. Avšak ti, jejichž myslí jsou svedeny touhami, které vynucují jejich povahy, uchylují se k jiným bohům a vykonávají rituály.

21. Ať chce uctívající uctívat v plné víře jakoukoli formu boha, jsem to Já, kdo jeho víru upevním.

Svrchovaný Pán osvědčuje víru každého a poskytuje tu odměnu, kterou kdo hledá. K té výši, do které se duše pozvedla, tam se Bůh sklání, aby se s ní sešel. Žádný mudrc, i tak hluboce kontemplativní, jako byl Gautama Buddha či Šankara, nezavrhoval lidovou víru v bohy. Byli si totiž vědomi neomezených možností projevů nevyjádřitelného svrchovaného Božství. Každý povrch má svůj podklad z hloubky, stejně jako stín vrhá podobu

tvary. Nadto každé uctívání pozdvihuje. Nezáleží na tom, čeho si vážíme. Pokud je naše úcta opravdová, pak pomáhá postupu.

22. Vybaven takovou vírou, hledí si onu formu (boha) naklonit a získává od něho splnění svých přání, jejich naplnění však záleží jedině na Mém rozhodnutí.

Všechny formy jsou formami svrchovaného Jediného. Uctívání je uctívání Svrchovaného. Ten, který vše poskytuje, je Svrchovaný.

23. Ovšem plody, které lidé omezených myslí získávají, mají jen dočasné trvání. Ti, kteří uctívají bohy, odcházejí k bohům, avšak ti, kteří uctívají Mne, přicházejí ke Mně.

Transcendentní jsoucno Božství není snadno k poznání, proto se uchylujeme k aspektům Svrchovaného a nabízíme tak své uctívání. Realizujeme výsledky, které hledáme, neboť Svrchovaný má trpělivost s naším nedokonalým pohledem. Přijímá naše modlitby a odpovídá jim na té úrovni, na jaké k Němu přistupujeme. Uctívání je vždy cenné. I nevzdělaný uctívající bude postupně hledat své nejvyšší dobro v Božství a vrostle do něho. Ti, kteří vystoupí k uctívání transcendentního Božství, které objímá a překračuje všechny aspekty, realizují a dosahují nejvyšší stav, který je celistvým bytím, je dokonalý v poznání, absolutní v lásce a naprostý ve vůli. Všechna ostatní dobra jsou jen částečná a omezená a mají význam pouze na nižší úrovni vývoje.

Síla nevědomosti

24. Lidé neinteligentní, kteří neznají Mou vyšší přirozenost, jež je neměnná a svrchovaná, myslí si o Mně, neprojeveném, že jsem projevený.

Vzhledem k naší omezenosti vkládáme tvary na Beztvaré. Odvracíme se od kontempace o svrchované Skutečnosti a soustředíme se na formy, které podněcují. Všichni bohové, až na Jediného Neprojeveného, Věčného, jsou formami, které jsou na Něho vloženy. Bůh není jeden mezi mnohými. On je Jediným za vždy měnícím se množstvím a je nad všemi formami, je nepohnutým středem nekonečné proměnlivosti.

25. Má tvořivá síla Mne zakrývá (jógamájá), ale ne všem. Pomatený svět Mne, který jsem nezrozený a neměnný, nezná.

Svrchovaný není pouze ve světě, ale i nad ním. Mýlíme se, bereme-li Ho jako tu či onu formu.

Bhágavata Purána: „Ó Pane, všepromikající svrchované Já, Pane jógy, který jsi zde ve třech světech. Kdo může proniknout Tvé tajemství, tj. kde, kdy a jakým způsobem a v kolika různých formách jsi účasten v Tvých různých počínáních?“ Pouze čiré Bytí je neprojevené, vše ostatní patří světu projevení.

26. Ó Ardžuno, znám minulost a současnost bytostí, i těch, co přijdou, ale Mne nezná nikdo z nich.

27. Ó Ardžuno, všechny bytosti jsou v klamu zrozeny a přemáhá je dvojnost, která vyvstává z přání a nenávisti.

Objekt poznání

28. Ale lidé ctnostných skutků, pro něž hřích skončil, jsou zbaveni bludu dvojnosti a uctívají Mne se vší rozhodností.

Hřích není porušením zákona nebo společenských zvyklostí, ale je ústředním zdrojem veškeré omezenosti, nevědomosti, ujištění nezávislosti ega, které hledá svůj vlastní soukromý zisk na úkor jiných. Když je hřích zamítnut a překonána nevědomost, žijeme náš život ve službě tomu Jedinému ve všem. Během té doby se odanost prohlubuje a poznání Boha se zvětšuje, až dosáhne vize jediného átmanu, který je všude. Takový život je věčný, zbavený smrti a zrození.

29. Ti, kteří berou ve Mně útočiště a touží po osvobození od stáří a smrti, zcela poznávají brahman (čili absolutno), átman a vše o činnosti (karmanu).

30. Ti, kdo Mne znají jako vládce nad hmotnými a božskými aspekty i nad všemi oběťmi, ti pomocí svých harmonizovaných myslí Mne poznávají i v době jejich odchodu.

V čase našeho odchodu se na nás nepožaduje, abychom si vzpomenuli na určité hloubavé nauky, ale znali Ho ve všech Jeho aspektech, důvěřovali Mu a uctívali Ho.

Byly zde použity nové pojmy a Ardžuna v další kapitole prosí o vysvětlení. Svrchované nutno poznat nikoli pouze Samo o Sobě, ale také Jeho projevení v přírodě, v objektivních a subjektivních jevech, v principu činnosti a oběti. Toto všechno učitel v další kapitole v krátkosti vysvětluje.

Toto je sedmá kapitola, která se nazývá „Jóga moudrosti a poznání“.

KAPITOLA VIII.

PRŮBĚH KOSMICKÉ EVOLUCE

Ardžunovy otázky:

Ardžuna pravil:

1. Co je brahman (absolutno)? Co je átman a co je karman, ó Kršno? Co je fyzické panství a co je panství bohů?

Co je přítomno v átmanu? Co je přítomno v bozích? Co je přítomno v oběti? Co je přítomno ve všech bytostech? Odpovědí je, že svrchovaný Duch proniká všechny stvořené bytosti, všechny oběti, všechna božstva a každou činnost. To vše jsou jen různá projevení Svrchovaného.

2. Jak a co provádí v tomto těle oběť, ó Kršno? A jak v čase odchodu znají Tebe ti, kteří prováděli sebeukáznění?

Jak Ty se odhaluješ v hodině smrti těm, jejichž myslí jsou duchovní?

Kršna odpovídá

Požehnaný pravil:

3. Brahman (absolutno) je nepomíjející a Svrchované, vyšší než cokoli jiného. Přirozenost podstaty se nazývá átman (spiritualita v člověku). Karman je pojmenování tvořivé síly, která přivádí bytosti do existence.

V sanskrtském textu se uvádí „svabháva“, to jest, brahman zaujímá formu duše. Dále se v textu uvádí „adhjátma“, což je pojmenování pro Pána těla, užívajícího. Je to fáze Božství, která utváří individuální bytost.

Brahman je neměnná existence Sama o Sobě, na které závisí vše, co žije, pohybuje se a má své bytí. Átman je Duchem v člověku i v přírodě. Karman je tvořivý impuls, z kterého vystupují formy života. Celá kosmická evoluce se nazývá karmanem. Svrchované vzalo toto na sebe a není tudíž důvod, proč by se jedinec toho nezúčastnil. Neměnné, které je nad všemi dvojnostmi subjektu a objektu, se stává z kosmického místa věčným subjektem, adhyátmou. Je orientován k věčnému objektu, kterým je měnlivá příroda, prakrti, nádoba všech forem, zatímco karman je tvořivou silou a je principem pohybu. To všechno postrádá nezávislost, protože to jsou projevy jediného Svrchovaného. Vzájemné působení, které je centrálním modelem vesmíru, je vyjádřením brahman, absolutního Ducha, který je nad všemi rozdíly subjektu a objektu.

Mándúkjópanišad prohlašuje, že zatímco absolutno je nepopsatelné, protože je bez kvalit, živý Bůh je vládcem světa a je Duší, která je v něm trvale přítomná. Rozdíl mezi Božstvím a Bohem, absolutním a osobním Bohem, brahman a Íšvarou je v upanišadě přesně vysvětlen. Osobní Bůh je vesmírným Pánem, zatímco brahman je supra kosmickou Skutečností.

4. Základem všech stvořených bytostí je měnlivá příroda. Základem božských prvků je kosmický Duch. A základem všech obětí, zde v těle, jsem Já sám, ó Ardžuno.

Zde si autor opět přeje, abychom měli plnou znalost Božství ve všech Jeho aspektech. Napřed je neměnné, neproměnlivé Božství, brahman, pak je osobní Bůh, Íšvara, který je objektem veškerého uctívání, pak je kosmické Já, Hiranjagarbha, Božství, které předsedá vesmíru, a pak džíva, individuální duše, která je účastná vyšší přirozenosti Božství a nakonec prakrti, měnlivá příroda.

Duše odchází tam, čeho se v okamžiku odchodu drží.

5. Každý, kdo v čase smrti, kdy se vzdává svého těla, odchází a má myšlenky upnuty na Mne, ten přichází ke Mně, o tom není pochyb.

Verš přejímá bod, který byl uveden v kapitole VII, 30. Zde se zdůrazňuje důležitost stavu mysli v okamžiku smrti, jak uvádějí Čchándóga a Prašna upanišady. Na Boha budeme v posledním okamžiku myslet jen tehdy, pokud jsme Ho předtím již oddané uctívali.

6. Stav (bytí), na který v okamžiku smrti myslí, ten dosahuje, ó Ardžuno, protože v něm byl stále myšlenkově vstřebán.

„V něm byl stále myšlenkově vstřebán“ - v posledním okamžiku nepřichází náhodná představa, ale vystupuje vytrvalé úsilí celého života, a to určuje budoucnost.

Duše odchází tam, kde její mysl v posledních okamžicích prodlévá. To, co si myslíme, tím se staneme. Naše minulé myšlenky určují naše současné zrození a naše současné myšlenky určují naši budoucnost.

7. Proto v každém čase na Mne myslí a bojuj. Když jsou tvá mysl a poznání na Mně upevněny, pak přijdeš jedině ke Mně, o tom nepochybuj.

„V každém čase“ - jedině tehdy budeme schopni si vzpomenout na Boha i v kritických posledních okamžicích.

„Na Mne myslí a bojuj“ - nejedná se o boj na materiální úrovni, o kterém se tu mluví, protože ten nelze neustále provádět. Je to boj se silami temnoty, a ten musíme nepřetržitě provádět.

Ve světě se musíme zabývat prací, a přitom držet v paměti vědomí Věčnosti, rozepjatou přítomnost neměnného Boha. Děvče tančící s nádobou vody na hlavě má na ní upevněnu svou pozornost, i když se při hudbě různě pohybuje, podobně opravdu zbožný člověk nepřestává věnovat pozornost blahoplým nohám svrchovaného Pána, přestože se musí starat o mnoho jiných věcí. Všechny činnosti v našem životě musíme odevzdat Bohu, který vymezuje naše životy, proniká je a dává jim smysl. Pouhá vzpomínka na Boha očisťuje všechnu práci. Srv.: „Klaním se Neomylnému! Tím, že na Něho myslím, nebo tím, že vyslovuji Jeho jméno, je odstraněn každý nedostatek v kázni, oběti nebo rituálu.“

8. Ten, kdo medituje o svrchované Bytosti a jeho myšlenky se neustálou praxí vyladí a již neodsakují za ničím jiným, ó Ardžuno, takový dosahuje svrchovanou božskou Bytost.

Na smrtelné posteli nás nezachraňuje lítost, ale neustálá praxe nekolísavého věnování se Svrchovanému.

9. Ten, kdo medituje o Zřícím, odvěkém vládcí, který je jemnější než nejjemnější a je podporovatelem všeho, jehož tvar je nad každou možnou představou a nad veškerou temnotou svítí jako slunce.

„Zřící“ - je míněn vševědoucí. Zde se nepopisuje neměnné absolutno, které je beze vztahu, ale Íšvara, osobní Bůh, Zřící, Stvořitel a Vládce vesmíru. On je světlem, které je protikladem temnoty.

10. Kdo si takto počíná v době smrti, s upřenou myslí vybavenou oddaností a silou jógy, a podržuje svou životní sílu uprostřed mezi obočím, ten dosahuje svrchovanou božskou Bytost.

Zřejmě je tato praxe možná jen u toho, kdo je schopen silou jógy si zvolit okamžik smrti.

11. V krátkosti ti popíšu stav, který znalci vědů pokládají za nepomíjející, do kterého vstupují asketové, osvobození od vášně, žijící život sebekázně.

Kathópanišad: „Slovo, které všechny vědy opakují a které všechny sebekázně prohlašují, s touhou, aby člověk žil náboženský život studenta - to slovo ti krátce sdělím.“ Teisté (ti, kteří věří v osobního Boha) jej pokládají za nejvyšší nebe, „Višnuovo nejvyšší sídlo“.

12. Kdo má všechny brány těla uzavřeny, mysl drží v srdci, má svou životní sílu upoutanou v hlavě a je soustředěně upevněn v józe,

Tělo bývá označováno za město s devíti branami, viz. i kapitolu V, 13. Mysl, která je v srdci upoutaná, znamená mysl, která je kontrolována. Jógové písmo nám sděluje, že duše, která vystupuje nádí sušumnou do brahmarandhry⁵ a z hlavy odtud vychází, stává se jedno se Svrchovaným.

5 Otvor na vrcholu hlavy.

13. pronáší jedinou hlásku Óm, což je brahman, a myslí na Mne při smrti, když se vzdává těla, ten Mne snadno dosahuje.

Óm znamená nevyjádřitelné absolutno.

„Myslí na Mne“ - uctíváním Boha lze dosáhnout nejvyššího stavu. Tak praví jógové písmo.

14. Kdo neustále o Mně medituje a na nic jiného nemyslí, takový jógin je vždy ukázněný (spojený se Svrchovaným), ten Mne snadno dosahuje.

15. Když tyto velké duše přišly ke Mně, nevracejí se už ke zrození do nestálého světa lidského smutku, protože Ony dosáhly nejvyšší dokonalosti.

16. Od světa Brahmy dolů jsou všechny světy podrobeny návratu znovuzrození, ale ten, kdo dosahuje Mne, ó Ardžuno, takový se už nikdy nevrací.

Všechny světy jsou podrobeny změnám.

17. Kdo vědí, že Brahmův den trvá tisíc věků a že rovněž noc Brahmy trvá tisíc věků, ti jsou znalci dne a noci.

Den je dobou, kdy se vesmír projevuje, kdežto noc je jeho neprojevením. Obě období mají stejné trvání a střídají se.

18. S příchodem dne se všechny projevené věci vynořují z neprojeveného a s příchodem noci přecházejí do stejného, neprojeveného.

Pojmem neprojevení je zde míněna prakrti, příroda.

19. Ono množství bytostí znovu vzniká a znovu se bezmocně noří s příchodem noci, ó Ardžuno, a s příchodem dne vychází do existence.

Období vynoření a rozpuštění veškeré existence se nijak nedotýká Pána veškeré existence.

20. Ale nad neprojevením je jiná Neprojevená Věčná Bytost, která nezaniká, ani když veškerá ostatní existence zaniká.

Uprostřed všech změn je nadkosmické Neprojevené, je neměnné a věčné. Někdy se uvádějí dva typy Neprojeveného. Neprojevené (avyakta), do kterého vstupují všechny bytosti, které nedosáhly spásy, a pak nadkosmické avyakta, též nazývané šuddhatatva, což běžná mysl není schopná vnímat. Do tohoto vstupují všechny duše, které dosáhly spasení. Stálý rytmus dne a noci, který se týká všech kosmických bytostí, nemůže trvat navždycky. Nad kosmickým projevem je svrchované Neprojevené brahman, které je nejvyšším cílem. Ti, kdo tohoto dosáhli, překračují den a noc.

21. Toto Nezjevené se nazývá Nepomíjivým. O Něm se říká, že je Nejvyšším Stavem. Kdo Ho dosáhne, nevrací se. To je Můj svrchovaný Příbytek.

Snažíme se uniknout z cyklu zrození a smrti, kosmického projevení a neprojevení. Když chceme dosáhnout stavu nedefinovatelného absolutna, jehož status přesahuje kosmické projevení, pak musíme Svrchovanému obětovat celou naši osobnost. I nadkosmický stav věčně Neprojeveného je možno dosáhnout pomocí bhakti - láskyplné oddanosti - tím, že s Ním spojíme celé naše vědomé bytí. Tak dosahujeme dokonalé dovršení. Svrchovaný příbytek osobního Boha, Íšvary, je parabrahman, absolutno, viz. také kap. VIII, 2.

22. To je svrchovaná Bytost, ó Ardžuno. V Něm přebývají všechny bytosti a všechny jsou Jím proniknuty. Nicméně je možno Ho dosáhnout neuchylujícím uctíváním.

Dvě cesty

23. Ó Ardžuno, nyní ti sdělím čas, ve kterém jógi ni odcházejí, aby se už nikdy nevrátili, a také čas, ve kterém se zase vrátí.

24. Když odcházejí v čase ohně, světla, dne, světlé polovině měsíce a během šesti měsíců sluneční pouti na sever, pak ti, co znají brahman, přicházejí k brahman.

25. Když odcházejí v čase kouře, noci, jakož i v temné polovině měsíce, během šesti měsíců putování slunce k jihu, tehdy jóginí dostávají měsíční svit a navrátí se.

Má se za to, že předkové žijí v oblasti měsíce a přebývají tam až do doby návratu na zem.

26. Tyto dvě cesty, světelná a temná, existují jako dvě věčné (cesty). Z jedné není návratu, ze druhé se člověk navrací.

Život je konfliktem mezi světlem a temnotou. První vede k osvobození a druhé k znovuzrození. Autor se zde zabývá starou vírou, aby vysvětlil důležitou duchovní zkušenost, že ti, kteří se zapomněli v nevědomosti, se musí znovu podrobit znovuzrození, a ti, kteří žijí ve světle dne a jdou cestou poznání, dosáhnou osvobození od znovuzrození.

27. Jógin, který zná tyto cesty, ó Ardžuno, není nikdy zmaten. Proto, ó Ardžuno, buď pevný v józe.

Ať vykonáváte jakoukoli práci, nezapomínejte na Věčné.

28. Jógin, který toto vše zná, překonává prisouzené plody záslužných činů, stanovené za studium védů, oběti, askeze, dary, a dosahuje svrchovaný prvotní stav.

Stavy, které vyplývají ze studia védů, z obětí, sebekázně, vrozených talentů, jsou všechny nižších stupňů, které musí jógin překročit, když míří nad ně, ke konečnému cíli.

Tato osmá kapitola se nazývá
„Jóga nepomíjejícího absolutna.“

KAPITOLA IX.

PÁN JE VÍCE NEŽ JEHO STVOŘENÍ

Nejvyšší tajemství

Požehnaný pravil:

1. Tobě, který nereptáš, vyjevím hluboké tajemství moudrosti spojené s přímým poznáním, které když budeš znát, budeš osvobozen od všeho zla.

Podle Šankary nutno pokládat moudrost za džňánu a vidžňánu za detailní znalost. První je metafyzickou pravdou a druhá je vědeckou znalostí. Máme k dispozici různé a doplňující se prostředky k dosažení pravdy, tj. pomocí intuitivního a intelektuálního rozšíření lidské mysli. Musíme získat moudrost a poznání, proniknout skutečnost a hluboce pochopit přirozenost věcí. Filozofové dokazují Boha, ale jejich poznání Boha je nepřímé. Mudrci prohlašují, že pocítují skutečnost Boha v hloubkách svých duší, takže jejich poznání je přímé.

2. Je to svrchované poznání, nejvyšší tajemství, vrcholná svátost, které poznáš přímým prožitkem a které je v souladu s řádem, velmi snadno se provádí a nikdy nepomíjí.

Doslova královské poznání, královské tajemství, největší moudrost, největší tajemství.

Nejedná se o věc argumentace, ale o ověřenou přímou zkušenost. Je to poznání obeznámením, a ne popisem, z doslechu nebo zpráv. Pravda svítí vlastním světlem a čeká, až ji spatříme, jakmile odpadnou závoje, které ji zastírají. Rozvinutou očištěnou intuicí je možné spatřit Svrcované jako vlastní Já.

3. Lidé, kteří této cestě nevěří, nepřicházejí ke Mně, ó Ardžuno, a vracejí se do světa koloběhu životů.

Svrcované poznání představuje ztotožnění Kršny, vtěleného Pána, s brahman, které je zdrojem všeho. Závěrečné osvícení

v nás nadchází, když tímto poznáním uctíváme Vtělení. Přímá kontemplace o absolutnu je obtížnější. Jelikož je Ardžuna člověkem víry, je o tomto tajemství poučován. Ten, kdo postrádá víru, není schopen toto přijmout a neosvobozen se vrací znovu do zrození. Víra, která se požaduje, je víra v existenci spásné moudrosti, a že je člověk schopen toho dosáhnout. První krok, jak vrůst do božské volnosti, je víra v Božství v nás, a že podporuje naše bytí a činnost. Když se podrobíme vnitřnímu Božství, praxe jógy se stane snadnou.

Vtělený Pán jako svrchovaná Realita

4. Má neprojevená forma proniká celý vesmír. Všechny bytosti ve Mně přebývají, ale Já v nich nepřebývám.

Celý tento vesmír má své bytí v transcendentním Božství, a přesto Ho formy tohoto vesmíru neobsahují a náležitě nevyjadřují. Jeho absolutní realita je daleko nad projevením věcí v čase a prostoru.

5. A přece bytosti ve Mně nespočívají. Hle, toť Mé božské mystérium. Můj Duch, který je zdrojem všech bytostí, bytosti udržuje, ale nepřebývá v nich.

Božské mystérium - vysvětlení, že omezený jevový vesmír vystupuje z absolutního Božství, vychází z božské moci. Svrcované je zdrojem všech jevů, ale není jimi dotýkáno. To je jóga božské moci. Ačkoli stvořuje existence, Bůh je do takové míry převyšuje, že o Něm nemůžeme říci, že v nich přebývá. Dokonce i idea, že Bůh tkví v samotné podstatě věcí, je přísně vzato neudržitelná. Všechny existence pocházejí z Jeho dvojí přirozenosti. Jelikož však Jeho vyšší přirozeností je átman, který není spojen s působením přírody, je také pravdou, že bytosti v Něm nepřebývají, ani On v nich. Jsou jedno, a přece oddělené.

Šrídhara to vystihuje takto: Džíva, čili vtělený átman, nosí tělo a podporuje jej, zůstává u něj tím, že se ho drží ahamkárrou, čili já-pocitem. Na rozdíl od džívy, Svrcované Já, i když podporuje a vydržuje všechny bytosti, přece v nich nepřebývá, jelikož Já Jsem je volné od ahamkáry, já-pocitu.

Gíta nepopírá svět, který existuje skrze Boha a má Boha za sebou, nad i pod sebou. Existuje skrze Něho, který by byl bez světa Sám v Sobě stejně, jakým je. Na rozdíl od Boha nemá svět sám o sobě svou vlastní existenci. Je to proto pouze omezené, a nikoli absolutní bytí. Učitel tu neinklinuje k panteismu, který prohlašuje, že vše je Bohem, ale zastává panteismus, který říká, že všechno existuje v Bohu. Kosmický proces není kompletním projevem absolutna. Žádný omezený proces nemůže v konečné formě plně vyjádřit absolutno, i když tento svět je živým projevem Boha.

6. Tak jako mocný, všudepřebývající vzduch vždy přebývá v prostoru, věz, že podobně všechny existence přebývají ve Mně.

Prostor všechno drží, ale není ničím dotýkán.

Učitel zde poskytuje analogii. Prostor je pravé, všude se vyskytující, všepromokávající, neomezené pozadí, na kterém se odehrávají vzdušné jevy, ale jeho povaha je stabilní a neměnná. Podobně tomu je átman neomezený, jediný a ne mnohý. Ačkoli je nehybným bytím, je podporou všeho, co se pohybuje. Není obsažen v jednotlivých pohybujících se bytostech, neboť ty jsou v konečnosti závislé jedině na átmanu. A přece átman podporuje mnohost. Vzduch existuje jedině v prostoru, ale neskládá se z prostoru a základně s ním nemá nic společného. Pouze v onom smyslu říkáme, že věci existují v Bohu.

Zde vystupuje naprostá transcendence Boha, kterou později Madhva rozvíjel. Také Rámánudža říká, že vesmír je projevem božím. V tomto verši Gíty se však říká, že vesmír je projevem božím, on v něm však neexistuje. Ony tu jsou následkem Jeho úžasné moci. Bůh tak zcela překonává vesmír a je oddělený od všech bytostí světa jako „zcela jiný“. Toto je výrazem hluboké náboženské intuice.

7. Na konci cyklu vplynou všechny bytosti do Mé Přírody, ó Ardžuno, a začátkem příštího cyklu je zase vyšlu.

8. Pomocí Mé Přírody znovu a znovu vysílám ono množství bytostí, které jsou bezmocné, protože jsou pod vládou Přírody.

Neprojevená příroda, je-li osvětlena neprojeveným Svrchovaným, vytváří objektivní vesmír s různými pláňmi. Rád a po-

vaha rozvoje je určena séměm, obsaženým v přírodě. Jedině je nutné, aby se toho uchopil božský átman.

Ego je podrobena karmanovému zákonu, a je proto bezmocně vystaveno vtělení v kosmickém životě. V kapitole IV, 6 se říká, že Božství bere na sebe zrození svou vlastní májou (átmamájou). Lidské duše nejsou pány svých činů. Jsou podrobena přírodě, Svrchovaný kontroluje přírodu, a tak nejsou bezmocně v nevědomosti hnány přírodou. V obou případech je to májá, která je tím, co stvořuje. Při božském stvoření je to jógamájá, átmamájá, tj. příroda plná světla, radosti Svrchovaného, a působí pod Jeho kontrolou. Lidské vtělení způsobuje avidjá májá⁶. Lidská duše je vpletena do nevědomosti a je bezmocně vázána svou prací, je podrobena přírodě.

9. Tyto činy Mne však nepoutají, ó Ardžuno. Při těchto činnostech jsem jakoby netečně a nepřípoutaně usazen.

I když Svrchovaný vládne nad stvořením a rozpuštěním jako duch a vůdce, přece není v těchto činnostech zapleten, protože On je nad procesy kosmických událostí. Jelikož působení přírody náleží Bohu, On je považován, že je v ní imanentní, a přece ze suprakosmického hlediska převyšuje kosmickou řadu věcí a událostí. Bůh je neúnavně činný ve vesmírné hře, a přece je nad vesmírem a volný od všech zákonů. Átman není vázán vesmírným pohybovým cyklem, který promítá. Nespočetné množství jedinců se narodí, dospívá, snaží se a trpí, zmírá a znovu se narodí, avšak átman je vždy volný. Jedinci sklízí ovoce svých činností a jsou vázáni svými minulými činy, On však je vždy volný. Tato evoluce má začátek v kosmickém úsvitu a odtahuje se kosmickou nocí.

10. Pod Mým vedením příroda dává vznikat všem věcem, hýbajícím se či nehybným, a z této příčiny, ó Ardžuno, se svět otáčí.

Kršna je zde představován jako svrchované Já, které proniká vesmír, které podporuje všechny bytosti, a přece vše překračuje a zůstává nedotčené. Anandagiri radí, abychom nevznášeli otázku o smyslu stvoření: „Nemůžeme prohlášovat, že je tu pro potěšení Svrchovaného, protože Svrchovaný není ve skutečnosti z ničeho potěšen. Je čirým Vědomím, pouhým svědkem. A není jiného, kdo

6 Avidjá májá zastření nevědomostí.

by se radoval, protože žádná jiná vědomá bytost neexistuje ... ani se nemíní, že stvoření má zajistit osvobození, protože je v protikladu osvobození. Proto není možná žádná otázka ani odpověď, a není pro ně ani příležitost, jelikož stvoření se děje skrze máju Svrchovaného.“ Srv. i Rgvéd: „Kdo by to mohl přímo vnímat a kdo může prohlásit, z čeho je zrozen a proč tu je to pestrobarevné stvoření?“

11. Hlupáci ustrojení v lidském těle Mnou pohrdají, když neznají Mou vyšší přirozenost jakožto Pána veškeré existence.

Vidíme pouze vnější lidské tělo, kdežto Božství nevidíme. Vidíme zevnějšek, nikoli vnitřní realitu. Abychom poznali Boha v Jeho pozemském převleku, to vyžaduje úsilí. Dokud nestočíme celé své bytí k Věčnému, nepřekročíme meze jevové podoby a znovu nenabudeme větší Vědomí, pomocí kterého můžeme v Božství žít, dotud budeme kořistí omezených půvabů.

Obrazové uctívání je možno použít jako prostředek k uctívání Božství. Jinak prováděné je chybné. V Bhágavatě Puráně Pán prohlašuje: „Jsem přítomen ve všech bytostech jako jejich duše. Nevšímají si Mé přítomnosti, a tak smrtelníci spíše uctívají modly.“

12. Jelikož mají povahu zloduchů či démonů, jejich touhy jsou pošetilé, jejich činnosti a vědomosti domýšlivé, a tak postrádají soudnost.

„Povaha zloduchů“ - ti, u kterých převažuje *tamas*, a kteří dávají průchod krutému jednání.

„Démonů“ - ti, u kterých převažuje *radžas*, tj. charakteristika ctižádostivosti, chtivosti apod.

13. Ušlechtilé bytosti, ó Ardžuno, přebývající v božské přirozenosti, znají Mne jako neomezený zdroj všech bytostí; ti Mne uctívají s nerozptýlenou myslí.

Klamná příroda je v nápadném rozporu s božskou přírodou. Když jsme démonické povahy, pak žijeme v našem odděleném ego-vědomí, máme ho za střed našich činností, ztrácíme se v bezplodném cyklu zrození a smrti, a mjíme tak náš pravý osud. Máme-li však božskou přirozenost, pak v sobě otvíráme pravé

uvědomování sama sebe, a celá naše povaha se stáčí k Božství a celý náš život se stává nepřetržitým uctíváním Svrchovaného.

14. Stále Mne velebí, jsou horliví a pevného předsevzetí, klaní se Mi v lásce, vždy ukázněni, oddaně Mne uctívají.

Tato slova sdělují, jak je nejvyšší dokonalost kombinací poznání, oddanosti a práce.

15. Jiní Mi obětují a nabízejí oběť moudrosti a uctívají Mne jako Jediné i jako určité či jako mnohonásobné, s obličejem hledícím na všechny strany.

Lidé uctívají Svrchovaného, který nás všemi způsoby vidí, jakožto Jedno ve všech existencích a současně i jako od nich oddělené.

16. Jsem rituálem, jsem obětí, jsem úlitbou poskytovanou předkům, jsem léčivou bylinou, jsem posvátným slovem, jsem také rozpuštěným máslem, jsem ohněm a jsem obětováním.

Byliny slouží za potravu všem bytostem. Obětování, uváděné ve védech, se představuje jako obětování celé naší povahy, naprosté sebeodevzdání univerzálnímu Já. To, co od Něho dostáváme, to Mu vracíme. Dar i odevzdání, obojí je Jeho.

17. Jsem otcem tohoto světa i matkou, jsem udržovatelem i praotcem. Jsem objektem poznání, jsem tím, kdo očišťuje, Já jsem hláskou Óm. Já jsem také Rgvédem, Sámavédem a také Jadžurvédem.

18. Já jsem cílem, podporovatelem, pánem i svědkem, příbytkem, útočištěm a přítelem. Já jsem původem, rozpadem, základem, místem spočinutí a věčným semenem.

„Beru útočiště v Buddhovi. On je mým příbytkem.“

19. Vydávám teplo, zadržuji i vysílám déšť. Já jsem nesmrtelností, ale i smrtí. Jsem bytím, stejně jako nebytím, ó Ardžuno.

Šankara říká: Sat je absolutní realita (Bytí), asat je kosmická existence (nebytí) a Svrchovaný je obojí. On je bytí, když je projevení, a ne-bytí, když svět není projevem.

Rámánudža vysvětluje sat jako současnou existenci a asat jako minulou a budoucí existenci.

Hlavní myšlenkou je, že svrchovaný Pán vyslyší všechny naše modlitby, ať Jej uctíváme v jakékoli formě.

20. Znalci tří védů, kteří pijí sómu⁷, jsou očištěni od hříchu a obětmi Mne uctívají a modlí se o cestu do nebe. Dosahují posvátný svět Indry (Pána nebes) a zažívají v nebi radosti bohů.

21. Když užili rozlehlý nebeský svět a když byly jejich zásluhy vyčerpány, vrací se do světa smrtelníků. To se děje v souhlase s pravidly učení, které je obsažené ve třech védech, a s touhami těch, co lační po potěšení. Obdrží takto to, co je měnlivé, co je podrobena narození a smrti.

Učitel se zde odvolává na teorii védu, že ti, kdo provádějí přeepsané rituály, obdrží po smrti nebeská potěšení, zároveň však upozorňuje, že je nelze považovat za nejvyšší cíl. Tací lidé jsou pod jhem karmanu, neboť je stále lákají touhy. Vracejí se proto do tohoto kosmického procesu, neboť jednájí z postoje, který má stále sebe sama za střed. Je tomu tak proto, že jejich nevědomost není zničena. Když hledáme odměny na nebesích, pak je dosáhneme, ale budeme se tak dlouho vracet do smrtelné existence, dokud nedosáhneme pravý cíl našeho života. Lidský život poskytuje příležitost jak rozvinout z nedokonalého materiálu božskou přirozenost duše. Jedno zda hledáme potěšení tohoto světa nebo budoucího ráje, působíme v rámci sebestředného vědomí.

⁷ Sóma je posvátná rostlina, ze které se lisovala šťáva, kterou védští Ářjové používali k úlitbám bohům. Věřilo se, že kdo ji vypije, bude obdařen vitalitou až nesmrtelností.

22. Ale těm, kteří Mne zbožňují a jen o Mne meditují, těm, kteří stále vytrvávají, přináším zisk toho, co nemají, a zabezpečení toho, co mají.

Učitel stojí na svém, že cesta vědů je léčkou, které by se měli aspiranti vyhnout, když směřují k nejvyššímu. Bůh bere na sebe břímě i péči o ty, kteří jsou Jemu oddaní.

Abychom si byli vědomi božské lásky, všechny ostatní lásky musí zaniknout.

Rábiah byla jednou dotazována: „Miluješ Všemohoucího?“ „Ano.“ „Nenávidíš dábla?“ Na to odpověděla: „Má láska k Bohu mi nedává prostor, abych nenáviděla dábla. Spatřila jsem ve snu proroka, který se mě zeptal: ‚Ó, Rábiah, miluješ mě?‘ Řekla jsem mu: ‚Ó, apoštolu Boha, kdo tě nemiluje?‘ Ale láska k Bohu mne tak vstřebala, že v mém srdci nezůstává místo pro lásku či nenávisť nebo nějakou jinou věc.“

Když se milosti Boha zcela oddáme, pak On nese veškerou péči i smutky. Na Jeho ochraňující péči a podporující milosti se můžeme spolehnout.

23. I ti, kdo jsou stoupenci jiných bohů a s vírou jim obětují, ti také obětují jedině Mně, byť ne tak, jak je ustanoveno.

Autor Gíty vítá světlo ze všech koutů nebes. Má právo svítit, protože je světlem.

24. Já jsem užívající a Pán všech obětí. Tito lidé však Mne v Mé pravé přirozenosti neznají, a tak padají (do cyklu nových zrození).

25. Ti, co uctívají bohy, odcházejí k bohům, ti, kteří uctívají předky, odcházejí k nim, kdo obětují duchům, odcházejí k duchům, a ti, kdo obětují Mně, přicházejí ke Mně.

Světlo bohů, duchové předků, duchové v psychickém světě, všichni jsou uctíváni lidmi různého stavu vývoje, avšak to jsou jen omezené formy Svrchovaného a dychtící duši nemohou přinést mír, který je nade vším porozuměním. Výsledkem uctívání je vstřebání v uctívaném tvaru, a tyto omezené tvary mohou přivodit jen omezené výsledky. Každému uctívání náleží nejvyšší odměna.

Uctívání nižšího přináší menší odměny, zatímco oddanost Svrchovanému přináší nejvyšší odměnu. Všechna opravdová náboženství představují hledání svrchovaného Božství.

Láskyplná oddanost a její plody

26. Nabídne-li Mi někdo list, květinu, ovoce nebo vodu, nabídku z lásky a ryzím srdcem, takovou nabídku přijímám.

Ať je podávána jakkoli chudá oběť s láskou a opravdovostí, vždy je Pánem přijímána. Cesta k Nejvyššímu není cestou jemné metafyziky a složitých rituálů. Děje se tak naprostým odevzdáním, symbolizovaným nabídkou listu, květiny, ovoce či vody. Oddané srdce je naprosto nezbytné.

27. Je jedno co činíš, ať jíš, ať nabízíš, věnuješ, provádíš jakoukoli askezi, ó Ardžuno, čin to jako nabídku Mně.

Sebedávání ústí v zasvěcení všech činů Bohu. Proud běžných úkolů každodenního života musí splývat s uctíváním Boha. Láska k Bohu není útekem od tvrdosti života, ale je věnováním služby. Cesta činnosti, která začíná plněním povinností předepsaných rituálů, končí v postavení, kdy veškeré úkoly jsou posvěceny a jsou prováděny nesobecky a v duchu věnování.

„Mé Já je Tvým Já, mé pochopení je Párvatí (manželka Šivy), mé životní funkce jsou mými přáteli, tělo je mým domovem, mé uctívání vyplývá z potěšení ze smyslových objektů, můj spánek je stavem soustředění. Mé kroky jsou pohyby kolem chrámu a všechny promluvy jsou modlitbami. Ať vykonávám jakýkoli čin, každý, ó Pane, představuje uctívání Tebe.“ Mádhúsúdana říká: „Když děláš to, co máš dělat, v duchu věnování, pak je to uctívání Boha. Nic dalšího nemusíš konat.“

28. Tak se osvobodíš od špatných i dobrých následků, které se vážou k činům. S pevně nasměrovanou myslí na cestě zřeknutí se, staneš se volným a dosáhneš Mne.

S takovým věnováním a posvěcením je celý život duše poskytnut službě Nejvyššímu, ego je uvolněno ze svých bariér a jeho činy již duši nesvazují.

29. Jsem stejný ke všem bytostem. K nikomu nechovám nenávisť ani Mi není milý. Ale ti, kteří Mne s láskyplnou oddaností uctívají, ti jsou ve Mně a Já v nich.

Bůh nemá přátele ani nepřátele. Je nestranný. Neztracuje, ani nemá vyvolených na základě vrtošivé vůle. Jeho lásku můžeme získat jedině vírou a uctíváním. Každý však musí jít svou cestu sám.

30. I člověk nejodpornějšího chování, bude-li Mne s nedělenou zbožností uctívat, musí být počítán mezi spravedlivé, neboť se správně rozhodl.

Šankara k tomu poznamenává: „Tím, že zanechá ve vnějším životě svých zlých způsobů, a to silou svého vnitřního správného rozhodnutí.“ Dále: „Jestliže lituje, že spáchal hříchy, pak se z něj uvolňuje; když se rozhodne, že se ho již nikdy znovu nedopustí, je očištěn.“ Zlo minulých činů nemůže být odmyto jinak, než že se obrátíme k Bohu s neděleným srdcem. „Ať každý den pocítujeme v mysli lítost, uvažujeme nad špatnými činy, kterých jsme se dopustili, a procvičujeme kázeň a bdělost. Tím budeme očištěni od hříchu.“ Karman nikdy neváže úplně. Ve svých nejhlubších hloubkách pádu má hříšník v sobě světlo, které nemůže zhasit, i když se bude snažit jej utlumit a zcela se od něj odvrátit. Bůh nás drží, ať jsme jakkoli padlí, za kořeny našeho bytí a je připraven poslat paprsky světla do našich temných a odbojných srdcí. Uvědomění si našich nedokonalostí a hříchů prozrazuje tlak Božství v našich srdcích. Viz prohlášení Tukáráma: „Padlý z padlých, jsem třikrát padlý. Ty však mne svou mocí pozvedni. Nemám ani čisté srdce, ani víru, která by byla pevně usazená u Tvých nohou. Jsem z hříchu zrozen. Jak často to mám opakovat?“ Říká Tuka. A opět: „Ve mně není pochopení, jsem nuzný, hůř než nuzný. Nejsem schopen uklidnit svou mysl. Nejsem schopen ustát své vrtošivé smysly. Vyčerpá jsem všechno úsilí, ale mír a klid jsou mi vzdáleny. Nabídnul jsem Ti dokonalou víru, položil jsem Ti svůj život k nohám. Čiň nyní, jak Ti je libo, mohu se jen na Tebe dívat. Ó Bože, důvěřuji Ti a pevně se držím Tvých nohou. Tuka říká, je Tvou věcí za-

bývat se mým úsilím.“ Publikán se v podobenství modlí z hloubi svého srdce: „Bože, buď milostivý ke mně hříšníku.“

Tento verš nemá vyznít ve smyslu, že je snadný únik z následků činů. Nemůžeme zabránit tomu, aby příčina neměla následek. Žádný svévolný zásah do pořádku světa není dovolen. Když se hříšník obrátí k Bohu s nerozptýlenou oddaností, pak tím je uvedena nová příčina. Jeho spása závisí na jeho pokání. Pokání, jak jsme si mohli všimnout, znamená ryzí srdce a obsahuje kajícínost a lítost za minulé hříchy a rozhodnutí jim v budoucnu zabránit. Když bylo jednou rozhodnutí přijato, pak přeměna nižšího ve vyšší se trvale uskutečňuje. Když spoléháme na úsilí člověka, pak růst může být nesnadný. Omyl, nedokonalost a umíněnost bývají těžko k překonání. Když se však duše vzdá ega a otevře se Božství, pak Božství přebírá brnění a pozvedne duši na duchovní úroveň. Tulsidás říká: „Kus uhlí ztratí svou čern, jedině když jím pronikne oheň.“ Nejsou hříchy, které se promíjejí.

31. Rychle se stane spravedlivou bytostí a obdrží věčný mír. Ó Ardžuno, buď si jist, že kdo Mne uctívá, ten nikdy nezahyne.

Když se jednou vložíme do božích rukou, nemůžeme padnout do naprosté temnoty.

Ráma prohlašuje: Ten, kdo i jen jednou hledá Mou ochranu a prosí o Mou pomoc, když říká „já jsem Tvůj“, tomu poskytnu nebojácnost před všemi bytostmi. Tak zní Mé rozhodnutí.

32. Ó Ardžuno, ti, kteří berou útočiště ve Mně, i když budou nízkého původu, ženy, obchodníci nebo šúdrové⁸, také ti dosáhnou nejvyššího cíle.

Poselství Gíty je pro všechny otevřené, bez rozdílu rasy, pohlaví a kasty. Tento verš se považuje za ten, který nepodporuje sociální zvyklost, která vylučuje ženám a šúdrům studium védů. Toto se týká názorů, které převládaly v době, kdy Gíta vznikla. Gíta tato sociální pravidla neschvaluje. Gíta překračuje rasové rozdíly, když zdůrazňuje duchovní hodnoty. Její evangelium lásky je otevřeno všem mužům a ženám, lidem všech kast, stejně jako těm, kteří k žádné kastě nepatří⁹.

⁸ Šúdra, příslušník nejnižší třídy staroindické společnosti.

⁹ V raných dobách panoval sklon dívat se na ty, kteří nebyli hinduisty, jako na barbary, avšak tento postoj nadřazenosti nebyl omezen jen na

33. Tím spíše (ho dosáhnou) zbožní bráhmani a oddaní královští světci. Když jsi už vstoupil do tohoto pomíjivého, smutkem naplněného světa, uctívej Mne.

Jinými slovy, i ti, kteří jsou z důvodu svých minulých životů zatíženi mnohými slabostmi a jsou náchylní k světským záležitostem, mohou své slabosti překonat a dosáhnout to nejvyšší. Cesta je snazší pro bráhmany a královské mudrce, kteří jsou duchovně laděni.

„Pomíjivý, smutkem naplněný svět“ – k tomuto mystickému životu na tomto světě patří bolest a únava. Jsme připoutáni ke kolu, které se nekonečně otáčí v cyklu zrození a smrti. Jenom očistou a zřeknutím se můžeme kolu uniknout a dosáhnout radosti spojení s Bohem. John Burnet se zmiňuje o do očí bijící podobnosti mezi orfickými vírami a těmi, které převládaly ve stejné době v Indii.

Buddhovo učení vychází z charakteristiky vesmíru jako netrvalého, naplněného utrpením. Existuje perské přísloví, které se připisuje Ježíšovi: „Svět je mostem, přejdi po něm, ale nic na něm nestav“. Nikoli jen svět, ale každá fáze kosmického procesu, každý aspekt lidských dějin, každý stav v životě člověka – svěžest dětství, nezralost chlapectví, idealismus mládí, horké vášně dospívání a ctižádostivost dospělého, všechno to jsou mosty určené k přejití, nikoli však pro stálé usídlení. Moderní věda prokazuje, jak špatně je lidský život podmíněn. Jean-Paul Sartrova teorie existencialismu má za to, že lidská existence je podrobena urči-

hinduistickou společností. Staří Řekové hleděli na cizince jako na barbary. Římský generál Quintilian Varus prohlásil o obyvatelích Germanie toto: „Je pravda, že to jsou lidé, ale mimo hlavu a lidských údů nemají s lidskými bytostmi nic společného.“ Francouzský filozof Montesquieu (1689 – 1755) prohlásil o černoších: „Člověk si nedovede dobře představit, že moudrý Bůh vložil duši, ba nesmrtelnou duši, do úplně černého těla. Je nemožné si myslet, že tito lidé jsou lidskými bytostmi.“

Pro každého citlivého hinduistu je velmi pokořující a zahanbující, když si uvědomí, že byly někdy uskutečňovány snahy ospravedlnit nedotýkatelnost. V Rámájamě je zmiňován člověk, který převezl Rámu ve své lodi přes Gangu a z nynějšího pohledu by byl pokládán za nedotýkatelného. Velcí učitelé šivaismu a višnuismu usilovali o rovnost a prohlašovali, že ti, kdo věří v Boha, ať jsou kteréhokoli původu, jsou nejlepšími z druhorozenců. Mezi následníky Čajtjanji byli hinduisté a muslimové, lupiči a prostitutky.

tým trvalým podmínkám. Když se narodíme, tak každý z nás je zapleten do reality, která je na něm nezávislá, působíme na jiné lidi a jsme vystaveni jejich činům. Smrti nemůžeme uniknout. Shrňeme-li tyto podmínky, pak vyplývá, že lidská existence je tragickou realitou. Každý z nás má v těchto zoufalých podmínkách pracovat na své spáse, úsilím vlastní vůle. Pro existencialistu má člověk k dispozici jen své vlastní možnosti. Zcela postrádá spásnou milost Boha. Učitel Gíty nám ukazuje cestu, jak uniknout z přechodnosti věcí, zlého údělu stáří a smrti, a doporučuje nám, abychom brali útočiště v Bohu.

34. Upevni svou mysl na Mne, buď mi oddán, klaň se Mi, chovej Mne v úctě. Když se takto ukázníš a budeš Mne mít za svůj cíl, pak zajisté přijdeš ke Mně.

Nepožaduje se na nás, abychom se zcela vzdali osobě Kršnově, ale Neomezenému, Bezpočátečnému, Věčnému, který skrze Kršnu hovoří. Cesta, jak vystoupit z ego-vědomí až na božskou pláň, se děje pomocí zaostření všech našich intelektuálních, emocionálních a volních energií výlučně na Boha. Pak se celá naše bytost přeměňuje a pozvedává do jednoty a univerzálnosti Boha. Poznání, láska a moc se staví ve vyšší sjednocenost. Radost a mír jsou výsledkem sebezapomínání (na své ego), úplným vzdáním se a absolutním přijetím.

Tato devátá kapitola se nazývá
„Jóga nejvyššího poznání a nejvyššího tajemství“.

KAPITOLA X.

BŮH JE ZDROJEM VŠEHO; ZNÁME-LI JEHO, ZNÁME VŠECHNO

Imanence a transcence Boha

Požehnaný pravil:

1. Ó Ardžuno, protože si přeji tvé dobro, věnuj pozornost Mým svrchovaným slovům, která ti sdělím, když v nich nyní nacházíš zalíbení.

2. Ani zástupy bohů ani velcí mudrci neznají Můj původ, protože ze Mne bohové i mudrci v každém ohledu vycházejí.

Svrchovaný je nikdy nezrozený, věčný, a je také Pánem světa. I když není zrozen, všechny existence z Něho pocházejí. Učitel Gíty oznamuje, že On Sám je vpravdě věčným Bohem, více odvěký než vše jiné, a že všechna projevená sláva má v Ném původ.

3. Ten, kdo Mne zná jako nikdy nezrozeného, který jsem bez počátku, mocný Pán světů, takový je mezi smrtelníky neklamaný a zbavený všech hříchů.

Když se naučíme dívat na věci s vědomím, že pocházejí od Jediné transcendentní Reality, jsme osvobozeni od všeho tápání a zmatků.

4. Porozumění, znalost, osvobození od zmatků, trpělivost, pravdomluvnost, sebeovládání, klid; potěšení a bolest, bytí a nebytí, strach a nebojácnost.

Sebeovládáním se zde míní poklid od vnějších smyslů. Klidem se míní klid mysli.

5. Nenásilí vyrovnanost, spokojenost, askeze, dobrota, sláva a neblahá proslulost jsou rozmanitý-

mi stavy bytostí, které však pocházejí jediné ode Mne.

Ahimsá - nenásilí. Ve starých textech má význam nezraňování, obzvláště nezabijení.

Všechny tyto různé stavy bytí pocházejí z minulého karmanu bytosti. Božství je nepřímou zodpovědné i za bolesti a utrpení ve světě. On je Pánem světa a vede jej; ale opozice světa se Ho nedotýká.

6. Sedm velkých mudrců a čtyři Manuové mají Mou přirozenost a jsou zrozeni z Mé mysli, a z nich všechny bytosti světa¹⁰.

Toto jsou síly, které mají na starosti světové dění. Manu je, dle tradice, prvním člověkem na počátku každé rasy bytostí.

7. Kdo zná skutečnost mé slávy (projevení) a mé síly (vytrvalost činnosti), ten je se Mnou neotřeseně spojen jógou, o tom není pochyb.

„Skutečnost slávy“ - znalec si je vědom své jednoty s Božstvím a podílí se na činnostech světa, které jsou projevy Božství.

Poznání a láskyplná oddanost

8. Vše má ve Mně původ. Ze Mne všechno (veškeré stvoření) pochází. S tímto poznáním a pevným přesvědčením Mne moudří uctívají.

Učitel zde hovoří jako Pán, Íšvara. Bůh je hmotnou i působivou příčinou světa. Aspirant není zmaten pomíjejícností forem, neboť ví, že Svrchovaný je zdrojem všech forem, a proto Svrchovaného uctívá.

9. Jejich myšlenky jsou na Mne upevněny, své životy Mi zcela odevzdali, navzájem se mezi se-

10 Mudrcové od Bhrgua až po Vasišthu byli vševědoucí a jsou prapůvodní učitelé. Podle tradice je Manu praotcem lidstva; celkem se uvádí 14 Manuů. Každé nové epoše světa vládne jeden Manu. Nyní v přítomném věku, v kalijuze, vládne sedmý Manu, jménem Vaivasvata.

bou poučuji, když stále o Mně hovoří; jsou uspokojení a radují se ve Mně.

10. Kdo jsou Mi stále s láskou oddáni, ty vybavím tak soustředěným poznáním, že přijdou ke Mně.

Soustředěným poznáním (buddhijóga), uctívající myslí, získává žák na moudrosti, která spatřuje Jediné ve všech tvarech, které se mění a nakonec odcházejí.

11. Ze soucitu k těm, kteří přebývají v mém pravém stavu, rozptylují jasnou lampou moudrosti temnotu zrozenou z nevědomosti.

Bůh má pro svět zalíbení, sám však zůstává mimo něj. Zde učitel vysvětluje, jak bhakti, láskyplná oddanost, vede ke zničení nevědomosti a ke vzniku osvícení. Když je nevědomost zničena, je Bůh v lidském duchu odhalen. Když láska a moudrost vyvstanou, věčné je v jedinci naplněno. Bhakti je též prostředkem k džňáně. Pomocí ní obdržíme božskou milost a sílu soustředěného poznání. Intelektuální poznání se stane pomocí přímé intuice jasné a jisté.

Pán je semenem a dokonalostí všeho, co je

Ardžuna pravil:

12. Ty jsi svrchované brahman, svrchovaný Pán, a máš nejvyšší očištnou moc, jsi věčnou božskou Osobou, první z bohů, Nezrozený a Všepronikající.

13. Toto říkají o Tobě všichni mudrci, stejně jako božský zřec Nárada, také Asita, Devala, Vjása¹¹ i Ty sám mi to říkáš.

Ardžuna přijímá pravdu, která mu byla vyjevena, a vyslovuje své přesvědčení, že Kršna, který mu to vše sděluje, je svrchovaným Božstvím, absolutnem, vždy volný, a kterého můžeme sebepodrobením dosáhnout. Vyslovuje vlastní zkušenosti pravdy, kterou

11 Asita a Devala jsou mudrci, uvádění v různých posvátných textech. Nárada a Vjása jsou význačné legendární bytosti s nejvyšším poznáním.

mudrci odhalili a s ní se sjednotili. Tajnou moudrost odhaluje Bůh, mudrci jsou toho svědci a Ardžuna ji sám osvědčuje z vlastní zkušenosti. Abstraktní pravdy, pronášené mudrci, se nyní stávají jasnými intuicemi, jakožto zářivé zkušenosti celého našeho bytí.

14. Vše, co mi říkáš, ó Kršno, považuji za pravdivé. Bohové ani démoni neznají Tvé projevení, ó Pane.

Bůh je zdrojem všeho, poznat Ho znamená poznat vše

15. Skutečně Ty Sám Sebe znáš skrze Sebe Sama, svrchovanou Osobu, Zdroj bytostí, Pána stvoření, Bože bohů, Pane světa!

16. Měl bys mi říci o všech Tvých božských projevech, kterými pronikáš světy, ve kterých přebýváš (v nich a nad nimi).

Projevení božské slávy, s níž Svrchovaný proniká všechny světy. Jsou to formující síly nebo spirituální síly, které poskytují každému objektu podstatu jeho podoby. Toto je podobné Platónovým Božským idejím, dokonalým typům a vzorům všech věcí. Možno však říci, že slovo idea je jen bledou abstrakcí a bezkrevnou kategorií.

17. Jak Tě mám neustálou meditací poznat, ó jógine? V jakých různých projevech si mám Tebe představovat, ó Požehnaný Pane?

Kršna je jóginem na základě Jeho stvořitelského působení. Ardžuna si přeje poznat aspekty povahy, v nichž se jasněji projevuje Pánova přítomnost, a prosí Kršnu, aby mu řekl, na které různé aspekty by měl myslet, aby mu pomohly při meditacích.

18. Pověz mi dopodrobna, ó Kršno, o Tvé síle a projevech; nemohu se nasytit Tvého nektaru podobnému vyprávění.

„Nektaru podobnému“ - slova Kršny jsou životodárná.

Gíta nestaví proti sobě brahman a svět, tj. nevyjádřitelnou Skutečnost a její nepostižitelné vyjádření. Poskytuje obsáhlý duchovní přehled. Není pochyb o tom, že zmiňuje Nedefinovatelné, Ne-projevené a Neměnné, Nemyslitelné, absolutno, které je nad veškerým určováním zkušenostmi. Pro vtělené bytosti je však uctívání absolutního obtížné. Je snazší přistupovat k Svrchovanému skrze Jeho vztahy ke světu, a tato metoda je také přirozenější. Svrchované je Osobní Bůh, který řídí mnohostrannou činnost přírody a přebývá v srdci každé bytosti. Parabrahman je Paraměšvara, Bůh v člověku a vesmíru. Jeho přirozenost je však zahalena neustálými změnami. Člověk má odhalit svou duchovní jednotu s Bohem a rovněž se všemi bytostmi.

Požehnaný pravil:

19. Ano, povím ti o Mých božských formách, ale jen o těch, které jsou důležité, ó Ardžuno, neboť Má velikost nemá konce.

20. Ó Ardžuno, já jsem átman sídlící v srdcích všech stvoření. Jsem počátkem, prostředkem i koncem bytostí.

Svět je živoucím celkem s obrovskou propojeností, kosmickou harmonií, kterou inspiruje a udržuje v chodu Jediný Svrchovaný.

21. Z Áditijů¹² jsem Višnu, ze světél jsem zářící slunce, z Marutů jsem Mariči, z hvězd jsem měsícem.

Áditjové jsou bohové védů. I když Svrchovaný je ve všech věcech, přece vystupuje v některých více než v jiných. Ve světě panuje vzestupný řád. Bůh je více odhalen v živém než ve hmotě, ve vědomí více než v životě, a ze všeho nejvíce ve světcích a mudrcích. V rámci tohoto řádu se nejvíce odhaluje ve vynikajících jedincích. V dobách Gíty byly snad pro hinduisty některé mytologické bytosti živoucími skutečnostmi.

22. Z védů jsem Sámavédem, z bohů jsem Indra, ze smyslů jsem mysl a pro bytosti vědomím.

12 Áditjové jsou bohové védů a Marutové, synové Rudry, mají důležitou roli v Rgvédu jako bohové větru a bouře.

Sámavéd je zde zmiňován jako hlavní z védů, pro hudební krásu, kterou obsahuje.

23. Z Rudrů jsem Šankara (Šiva), z jakšasů a rakšasů jsem Kubera, z Vasuů jsem Agni (bůh ohně) a z hor Meru¹³.

24. Z domácích obětníků jsem znám jako Brhaspati¹⁴, ó Ardžuno, z vojevůdců jsem Skanda a z jezer jsem oceán.

25. Z velkých mudrců jsem Bhrgu¹⁵, ze slov jsem hláska Óm; z obětí jsem obětí tiché meditace a z nehybných objektů jsem Himálaj.

26. Ze stromů jsem posvátný fíkovník Asvatta a z božských zřeců Nárada. Mezi Gandharvy¹⁶ jsem Čitrarathou a z dokonalých jsem Kapila.

Kapila je učitelem filozofie sánkhja.

27. Z koní jsem Uččajšravana, zrozený z nektarů. Z ušlechtilých slonů jsem Airávata a mezi lidmi jsem králem¹⁷.

28. Ze zbraní jsem hromoklínem, z krav jsem krávkou hojnosti, z prapředků jsem Bůh lásky a z hadů jsem Vásuki¹⁸.

13 Rudra, božstvo védů, bylo později ztotožněno s Šivou, který bývá též nazýván Šankarou. Jakšasové a rakšasové jsou strážci pokladů, jejichž pánem je Kubera. Vasuové jsou zosobněním přírodních úkazů jako oheň, vítr, úsvit apod. Meru je bájná hora, na jejímž vrcholku žijí božské bytosti.

14 Brhaspati je obětníkem bohů, hlavně Indry. Skanda je syn Šivův, za jízdné zvíře má páva a v ruce drží oštěp a šíp.

15 Bhrgu byl synem Manua, prvního zákonodárce.

16 Gandharvové jsou nebeské bytosti vyluzující zpěv a hudbu nebeskými nástroji; jejich hlavou je Čitraratha.

17 Uččajšravana je ořem Indry a Airávata jeho slonem.

18 Vásuki je sedmihlavý král hadů.

29. Z nágů jsem Ananta a z tvorů žijících ve vodě jsem Varuna. Mezi odešlými předky jsem Arjamanem a mezi těmi, kteří udržují řád a zákon, jsem Jamou¹⁹.

30. Mezi obry jsem Prahládou, mezi počtáři jsem časem, mezi zvířaty jsem králem (lvem) a mezi ptáky jsem Vinátou (Garudou)²⁰.

31. Z toho, co očišťuje, jsem vítr, z válečníků jsem Ráma²¹, z ryb jsem žralok a z řek Ganga.

32. Jsem počátek, střed a konec všeho stvoření, ó Ardžuno. Z věd jsem vědou o vlastním Já a mezi debatujícími jsem dialektikem.

„Z věd jsem vědou o vlastním Já“ - věda o pravém Já je cestou k blaženosti. Nejedná se o intelektuální cvičení ani o sociální zážitky. Je to cesta spojená s nabyváním moudrosti, a proto je plná hlubokých zbožných přesvědčení. Filozofie, jakožto věda o sobě samém, nám pomáhá překonávat nevědomost, která překrývá vizi reality. Podle Platóna je univerzální vědou, bez které jednotlivé vědní obory zavádějí na scestí. Platón říká toto: Všechno ovládní vědy, pokud neobsahuje to nejlepší, bude pro několik málo případů pomoci, ale častěji škodí tomu, kdo je ovládá (Alcibiades).

33. Z písmen jsem písmeno A a ze složenin jsem duálem. Jsem také neomezeným časem a Stvořitelem, jehož tvář je obrácena na všechny strany.

34. Jsem všepohlcující smrt a jsem původcem věcí, které nastanou. Mezi ženskými jmény jsem

19 Nágové jsou hadi s lidskou hlavou a jejich králem je Ananta neboli Seša, na kterém odpočívá Višnu. Varuna je ve védech pánem oblohy a morálního řádu. V pozdějších dobách je pánem vod. Arjama je králem předků. Jama je bůh smrti, pán podsvětí a přísný soudce zemřelých.

20 Prahláda, syn démona, se stal ctitelem Višnu, a ten ho ochraňoval. Garuda, syn Vinaty, s lidským tělem, ale s orlí hlavou, křídly a pařáty. Je dopravním prostředkem Boha Višnu.

21 Ráma, sedmé vtělení Boha Višnu, hlavní hrdina eposu Rámájany.

sláva, spanilost, řeč, paměť, inteligence, stálost a trpělivost.

35. Podobně jsem mezi chvalo zpěvy brhatsáman²², mezi básnickými rozměry jsem gájatri; z měsíců jsem márgašírša, z ročních období jsem květy přinášející jaro.

36. Mezi podvodníky jsem hazardní hrou, mezi okázalými jsem nádherou, jsem vítězstvím, jsem úsilím a jsem dobrotou dobrých.

37. Pro Vršniovců jsem Vasudéva, z Panduovců jsem ten, který vyhrává bohatství (Ardžuna), z mudrců jsem Vjása a z básníků jsem Ušanas²³.

38. Z těch, kdo trestají, jsem (trestající) holí, z těch, kdo hledají vítězství, jsem moudrým státnictvím, z tajných věcí jsem mlčením a ze znalců moudrosti jsem moudrost sama.

39. A dále, co je semenem veškeré existence, to jsem Já, ó Ardžuno, není žádné bytí, ať pohyblivé či nehybné, které by mohlo existovat beze Mne.

40. Není konce Mým božským projevům, ó Ardžuno. To, co jsem ti vyjevil, je jen částí Mé neomezené slávy.

41. Ať je tu jakákoli bytost a je obdařena slávou, milostí a silou, věz, že pochází ze zlomku Mé nádhery.

I když jsou všechny věci Bohem podporované, krásné věci a jas Ho více odhalují, než jiné. Každý hrdinský čin, každý obětavý 15-

22 Brhatsáman jsou verše Sámavédu, psané v příslušném metru. Gájatri je védické metrum uvedené v Čchándógjópanišadu. Márgašírša je v období listopadu a prosince.

23 Vršniovců jsou potomci Vršni, prapředci Kršny. Ušanas, jedno z jmen Šukry, mytického mudrce, který byl učitelem a lékařem, dovedl křísit mrtvé,

život, každý výtvar genia jsou jen odhaleným Božstvím. Impozantní okamžiky v životě člověka jsou v rámci jeho omezené mysli nevysvětlitelné.

42. K čemu je ti zapotřebí, ó Ardžuno, abys toho tolik podrobně znal? Podpírám celý tento vesmír a pronikám jím jednou jedinou částičkou Sebe Sama.

„Jedinou částičkou“ - ne snad, že by božská jednota byla rozdělena na části. Vesmír je jen částečným odhalením Neomezeného. Je ozářen jediným paprskem Jeho světla. Transcendentní světlo Svrchovaného přebývá nad vesmírem, nad časem a prostorem.

Tato desátá kapitola se nazývá „Jóga projevení“.

KAPITOLA XI.

PROMĚNĚNÍ PÁNA

Ardžuna si přeje vidět Univerzální podobu Boha

Ardžuna pravil:

1. Zmatek, který mne ovládal, se rozplynul díky rozmluvě o svrchovaném tajemství, která se týkala átmanu, a kterou jsi mi milostivě sdělil.

Je překonána iluze, že věci světa existují a samy sebe udržují, že žijí a pohybují se nezávisle na Bohu.

2. O zrození a odchodu bytostí jsem od Tebe podrobně slyšel, ó Kršno, stejně tak jako o Tvém neomezeném majestátu.

3. To, co jsi o Sobě sdělil, ó svrchovaný Pane, tomu tak zajisté je. Já však toužím spatřit Tvou božskou podobu, Tvou svrchovanou Osobnost.

Jedno je vědět, že věčný Duch přebývá ve všech věcech, a něco jiného je zažít Jeho vizi. Ardžuna touží po tom, aby spatřil vtělení Neviditelného Božství, kterak Ono je „zrozením a smrtí všech bytostí“. Touží po tom, aby abstraktní pravdě byla poskytnuta viditelná realita.

4. Pokud jsi názoru, že ji mohu uvidět, pak mi odhal svou neomezenou Bytost, ó Kršno.

Odhalení Pána

Požehnaný pravil:

5. Uzři, ó Ardžuno, nejrůznější povahy Mé steré, ba tisícové podoby, božské, rozmanitých barev a tvarů.

Ohromující sebeodhalení Božské moci se zjevuje Ardžunovi, který chápe pravý význam kosmického procesu a osudu. V Mahábháratě se říká, že Kršna se objevil Durjódhanovi ve své světské formě. Když se však Durjódhanovi přiblížil s posledním pokusem o usmíření, Durjódhana se Ho pokoušel zajmout.

Taková vize není mýtem ani legendou, ale duchovní zkušenost. V dějinách náboženství máme řadu takových vizí. Proměna Ježíše (Mk.9, 28), vize Saula na cestě do Damašku, Konstantinova vize kříže s mottem „V tomto znamení zvítězíš“, vize Johanky z Arcu, všechny jsou podobné vizi Ardžuny.

Svatá Hildegarda (1098-1180) zmiňuje vizi, když spatřila krásnou lidskou postavu, která o své totožnosti prohlásila slova připomínající Gítu. Říká: „Já jsem ta divoká síla, která ze sebe vydává všechny jiskry života. Smrt nemá ve Mně místo, nicméně ji přikazuji, proto jsem obklopen moudrostí, jako mými křídly. Jsem živoucí ohnivá esence božské substance, která září krásou v polích. Svítím ve vodě a hořím v slunci, měsíci a hvězdách. Má je mysteriózní síla neviditelného větru. Podporuji dech ve všech živých bytostech. Dýchám v zeleni a květinách, a když vody tečou, podobny živým věcem, pak to Já jsem. Vytvořil jsem sloupy, které podporují celý svět Všechno to žije, protože Já jsem v nich a jsem jejich životem. Jsem moudrostí. Já jsem výbuch hřmícího slova, kterým byly všechny věci stvořeny. Pronikám všechny věci, aby nezemřely, Já jsem život.“

6. Pohleď na Áditje, Vasuy, Rudry, na oba Ašviny a rovněž na Maruty. Uvidíš, ó Ardžuno, množství nikdy nespátrěných divů.

7. Nyní spatříš celý vesmír, pohyblivý i nehybný, a vše, co toužíš spatřit, ó Ardžuno, vše spojené v mém těle.

Je to vize všeho v Jediném. Když plně rozvineme naši schopnost pochopení, pak vidíme, že vše (minulost, přítomnost, budoucnost) je přítomné.

8. Nemůžeš však Mne spatřit svým lidským zrakem, proto ti propůjčím nadpřirozený zrak. Pohleď na božskou moc.

Žádné oko z masa a krve nemůže vidět svrchovanou formu. Lidské oko není schopno vidět takovou přemíru světla. Proto jsou vedle lidských očí také oči andělské.

Lidské oči mohou vidět pouze vnější tvary; duše uvnitř je vnímána pouze duchem. Je určitý typ poznání, který můžeme dosáhnout vlastním úsilím, a tím je poznání na základě sdělení našich smyslů a intelektuální aktivitou. Jiný druh poznání je poznání z moci milosti, tj. přímé poznání duchovní reality. Víze Boha je božím darem. Uvedený popis je poetickým obrazem, ukazujícím na jednotu kosmické mnohosti božské přírody.

Víze není mentální konstrukcí, ale odhalením pravdy z prostoru nad omezenou myslí. Je zde zjevná živelnost a přímost zkušenosti.

Upanišady k tomu říkají: „I když slyší, neslyší; i když vědí, nevědí; pouze osvícené oko vidí.“

Slova proroka k tomu říkají: „Pane, otevři mu oči, aby mohl vidět.“ „Povstaň, zaskvěj se, poněvadž přišlo světlo a sláva Hospodinova vzešla nad tebou. Tehdy uzříš to a rozveselíš se, tehdy podívá se a rozšíří se srdce tvé.“ (Izajáš LX, 5)

Sandžaja popisuje formu

Sandžaja prohlásil

9. Když, ó králi, takto promluvil, Hari, velký Pán jógy, odhalil Ardžunovi svou svrchovanou božskou podobu.

To je proměna Kršny, a Ardžuna spatřuje všechny nebeské a pozemské bytosti v božském tvaru.

10. V podobě s bezpočetnými ústy a očima a s velkým množstvím pohledů na zázraky a množstvím božských ozdob, jakož i mnohostí božských duchovních zbraní.

Zdá se, že básník tu má nouzi o slova a snaží se drsnými slovy popsat zkušenost, která je v podstatě nevyjádřitelná.

Bezpočetná ústa a oči - je Všepohlcující a Vševidoucí. To jsou popisy univerzální Bytosti.

11. Oblečen v božském rouchu a věnci s božskými vůněmi a mastmi, složenými ze všech mož-

ných divů, zářivý, neomezený, s tisícerými tvářemi obrácenými na všechny strany.

12. Kdyby světlo tisíce sluncí najednou na obloze vzplálo, pak by se mohlo podobat jasu této velebné Bytosti.

13. Tehdy Ardžuna spatřil celý vesmír nespočetných tvarů shromážděný v jediném, v těle Boha bohů.

Ardžuna spatřuje vizi Jediného v mnohosti a mnohost v Jediném. Všechny věci zůstávají stejné, a přece jsou všechny změněné. Je překvapující, jak zmizely známé znaky každodenního světa. Všechno je navzájem prostoupeno a zrcadlí plnost. Vize je odhalením, které vyjadřuje potencialitu Božství ve veškerém pozemském životě.

Ardžuna oslovuje Pána

14. Pak Ardžuna naplněn úžasem, se zjezenými vlasy, sklonil svou hlavu před Pánem a se sepjatýma rukama v pozdravu řekl:

Ardžuna je vzrušen bázni, ježí se mu vlasy na hlavě a on zbožně stojí se sepjatýma rukama.

15. V Tvém těle, ó Bože, zřím všechny bohy, a také různé zástupy bytostí, Brahmu, jak sedí na lotosovém trůnu, a všechny mudrce a nebeské plazy.

Vize Boha rozšiřuje náš horizont a vede nás nad hlučnost a bídu, které se nás tak snadno zmocňují. Boží tvorba není omezena na tuto malou planetu, která je jen nedůležitou částí vesmíru. Ardžuna vidí různé obrovské společnosti duchů, které naplňují vesmír.

16. Vidím Tě na všech stranách, tvary neomezeného, s bezpočtem paží, břichy, obličejí a očima. Nevidím však Tvůj konec, střed ani Tvůj za-

čátek, ó Pane vesmíru, který jsi ve všech podobách.

17. Vidím Tě s členkou, žezlem a ozbrojeného diskem, zářícího všude jako záplava světla, nsnadného k rozlišení, když jedinečně oslňuješ ze všech stran jasem planoucího ohně a slunce, nemajícího sobě rovna.

18. Ty jsi to Nepomíjející a Svrchované, co je třeba realizovat. Ty jsi nejvyšším místem spočinutí ve vesmíru, Ty jsi nesmrtelným strážcem věčného řádu. Vidím Tě jako První Osobu.

Nepomíjející - Ardžuna prohlašuje, že Svrchovaný je jak brahman, tak Íšvara, absolutno i Bůh.

19. Vidím Tě, že nemáš počátek, střed ani konec, jsi nekonečné moci, s bezpočtem paží, s měsícem a sluncem ve Tvých očích, s tvářící zářící jako oheň, jehož zář spaluje celý vesmír.

20. Jedině Ty prostupuješ prostor mezi nebem a zemí, stejně jako veškerou oblohu. Ó Kršno, když je možné spatřit Tvou úžasnou, ale hroznou podobu, pak se všechny tři světy třesou.

21. Tam v dálce vstupuje do Tebe množství bohů a v bázni Tě někteří se sepjatýma rukama velebí. Shromáždění velkých zřeců a dokonalých provolává Tobě slávu a chvalozpěvy Tě zbožňují.

Jeho slávu uctívají zástupy duchů a ztrácejí se v extázi zbožňování.

22. Rudrové, Áditjové, Vasuové a Sádjhové, Višvedékové, oba Ašvinové, Marutové, mánové a zástupy gandharvů, jakšasové, asurové a i sid-dhové, všichni na Tebe v úžasu hledí²⁴.

24 Sádjhové jsou nižší bohové; jsou spojení se zosobněním v obětních rituálech a modlitbách, obývají prostor mezi nebem a zemí. Višvédové

23. Při pohledu na Tvou, nad vším vynikající podobu s mnohými ústy a očima, ó Kršno, s mnoha pažemi, stehny a nohama, s mnoha břichy a množstvím hrůzných tesáků, světy se chvějí stejně jako já.

Toto je poetická nadsázka, aby se jasně vyjevila univerzalita a všudy přítomnost Svrchovaného.

24. Když Tě vidím, jak se dotýkáš oblohy, a když záříš množstvím barev, s široce otevřenými ústy a velkýma planoucíma očima, v hloubi mé duše se ve strachu chvějí a nenacházím klidu, natož mír, ó Višnu.

25. Když spatřuji Tvá hrůzná ústa, s jejich tesáky, které jsou jako spalující oheň času, ztrácím orientaci a nenalézám míru. Pane bohů, Ty útočiště světa, buď milostivý.

Ardžuna ztrácí svou rovnováhu. Ohromná zkušenost nese s sebou prvky úžasu, zděšení a vytržení.

26. Všichni synové Dhrtaráštrovi, a s nimi zástupy králů, a také Bhíšma, Dróna a Karna spolu s velitelem našich bojovníků,

27. Všichni se vrhají do Tvých hrůzostrašných úst plných tesáků. Vidím, jak někteří jsou zaklíněni mezi zuby a jak jejich hlavy jsou drceny na prach.

28. Stejně jako se ženou proudy řek do moře, tak se tito hrdinové světa vrhají do Tvých planoucích úst.

jsou podle Rgvédu kolektivním pojmenováním pro nižší božstva. Mánové jsou duchové předků. Siddhové jsou bytosti, které dosáhly dokonalosti.

29. Podobně jako se můry vrhají do planoucího ohně, aby tam zahynuly, tak se také tito kvapem rítí do Tvých úst pro svou vlastní zkázu.

Tyto bytosti, oslepené svou nevědomostí, spěchají do vlastní záhuby. Božský Dohlížitel to dovoluje, neboť naplňují výsledky svých vlastních činů. Přejeme-li si nějaký čin, musíme přijmout i jeho následky. Svobodné činnosti nás vystavují svým následkům. Zákon příčiny a následku je vyjádřením božské Mysli, a možno říci, že vykonávání tohoto zákona je božské. Spisovatel ukazuje pomocí koncepce formy světa, jak vše je tu v plnosti božího života, celý vesmír s nesmírnou rozlehlostí, krásou i hrůzou, s bohy a pozeňnanými dušemi, zvířaty a rostlinami. Bůh nemůže jednat mimo Sebe, protože vše obsahuje. My, lidské bytosti, s naším rozděkaným myšlením, jsme zaměstnáni jednou jedním objektem a hned jiným. Nepřetržitě myslíme, ale božská Mysl zná vše jako Jedno. Pro Ni není minulost ani budoucnost.

30. Když jsi na všech stranách pozřel všechny světy Tvými planoucími ústy, tak je olizuješ. Tvé ohnivé paprsky naplňují celý vesmír a spaluješ jej ohnivým žářem, ó Višnu.

31. Vzdávám Tobě úctu, ó Ty úžasné Božství, slituj se. Ty, jehož podoba je tak hrůzná, řekni mi, kdo Ty jsi. Chtěl bych poznat Tebe, který jsi Jediný Prvotní, vždyť nechápu Tvé působení.

Žák hledá hlubší poznání.

Bůh jako soudce

Požeňnaný pravil:

32. Já jsem čas, ničící světy, které jsou k tomu zralé, a zabývám se zde podrobením světa. I bez tebe, bez tvé pomoci, všichni válečníci, kteří jsou v šicích protilehlých vojsk, přestanou existovat.

Čas je prvním hybatelem ve vesmíru. Když je Bůh pojímán jako čas, pak je to On, kdo nepřetržitě stvořuje a ničí. Čas je proud, který neustále plyne a je stále v pohybu.

Svrchované Bytí je zodpovědné za stvoření i zničení. Gíta nepodporuje známé učení o tom, že Bůh je odpovědný za vše dobré a satan za vše špatné. Je-li Bůh zodpovědný za smrtnou existenci, pak jeho odpovědnost zahrnuje vše. Zahrnuje život, stvoření, muka a smrt.

Bůh má čas pod svou kontrolou, protože sám je mimo něj, a i my můžeme dosáhnout moc nad časem, když nad něj vystoupíme. Jako síla, která je nad námi, On vidí dále než my a ví, jak jsou události řízeny, a tak říká Ardžunovi, že po léta působily příčiny a že se nyní pohybují ke svým přirozeným důsledkům, kterým nemůžeme nijak zabránit. Zničení jeho nepřátel bylo dávnými činy neodvolatelně rozhodnuto. Existuje neosobní osud, který křesťané nazývají Prozřetelností, což je obecná kosmická nezbytnost, která je vyjádřením určité božské Přirozenosti a můžeme ji považovat za vůli Jeho neomezené Osobnosti, která sleduje své vlastní nepoznatelné cíle. Proti ní jsou všechny protesty z hlediska sebeurčení naprosto bezvýznamné.

33. Proto povstaň a dosáhni slávy. Poraž nepřátele a těš se z bohatého království. Já Sám jsem je již zahubil. Ty buď jen pouhou záminkou, Ardžuno.

Bůh osudu rozhoduje a určuje všechny věci a Ardžuna má být nástrojem, flétnou, na kterou hraje Všemohoucí, který naplňuje svůj vlastní záměr a vypracovává monumentální evoluci. Ardžuna oklamává sám sebe, když si myslí, že by měl jednat podle svého nedokonalého úsudku. Žádná individuální bytost se nemůže míchat do privilegia Boha. Tím, že by odmítl se chopit zbraně, byl by Ardžuna vinen z domýšlivosti.

„Pouhou záminkou“ - zdá se, že spisovatel zastává názor o božském předurčení a poukazuje na naprostou bezmocnost a nedůležitost jedince a marnost jeho vůle a úsilí. Rozhodnutí již bylo učiněno a Ardžuna proti tomu nemůže nic podniknout. Je bezmocným nástrojem v rukách Boha. Existuje však ještě jiný charakteristický znak, že Bůh není náladový a nestálý, ale že je spravedlivý a milující. Jak lze tomu porozumět? Idea předurčení, která vzbuzuje posvátnou bázeň o samojedině konajícím Bohu, vzbuzuje v nás pocit naprosté závislosti na Bohu, který je „zcela jiný“ a který je oproti nám v absolutním protikladu. Hluboká intuice o boží moci se vyjevuje Jobovi a Pavlovi: „Má se věc, kterou On utvořil, Jeho zeptat, proč si mne takového učinil?“

Není třeba se dívat na celý kosmický proces jako na plán, který se rozvíjí a byl předurčen, jako na odhalování připraveného scénáře. Sepisující zde ani tak nepopírá nepředvídatelnost lidských činů, jako spíše potvrzuje význam věčnosti, ve které jsou v božském Duchu přítomny všechny okamžiky jako časový celek, tj. minulost, přítomnost a budoucnost. Zásadní novost každého okamžiku v čase evoluce není neslučitelná s božskou Věčností.

Ideje o Bohu jsme si vytvořili my lidé. Pokud jsme moudří, jednáme tak, abychom byli v Jeho rukách nástroji. Dovolíme Mu, aby vstřelil naši duši a po našem egu nezůstala stopa. Musíme přijmout Jeho příkazy a činit Jeho vůli, se zvoláním: „V Tvé vůli je náš mír.“ „Otče, v ruce Tvé poroučím Ducha svého.“ (Lukáš XXIII, 46) Ardžuna by měl pociťovat: „Nic než Tvá vůle neexistuje. Ty jediný jsi konající a já jsem jen nástroj.“ Hružné zděšení války ho odstrašuje. Z lidského hlediska se zdá vše nepochopitelné, ale když je závoj pozdvižen a záměr Všemohoucího odhalen, pak se podvolujeme. To, po čem toužil v tomto či dalším světě a co chtěl získat, už není důležité. Za tímto světem času a prostoru, které se vzájemně prolínají, existuje tvořivý záměr Boha. Musíme rozumět svrchovanému plánu a být jím zaměstnání. Každý čin je symbolem toho, co jej daleko přesahuje.

34. Zabij Drónu, Bhíšmu, Džajadrathu, Karnu a také ostatní velké válečníky, které jsem již odsoudil. Neboj se. Bojuj, porazíš nepřátele v boji²⁵.

„Které jsem již odsoudil“ - Bůh zná způsoby jejich žití a cíle. Nic není jakkoli malé či bezvýznamné, aby to nebylo určeno či dovoleno Bohem, i když se jedná jen o pád vrahce ze střechy.

Na Ardžunovi se požaduje, aby se ujal služební povinnosti plynoucí z Prozřetelnosti. Navenek bude pánem přírody, uvnitř však bude všem událostem nadřazen.

Sandžaja pravil:

35. Když Ardžuna uslyšel slova Kršny, chvěl se a se sepnutýma rukama se opakovaně klaněl, zajíkávě a s velkou bázni oslovil Kršnu.

25 Džajadratha byl králem Sindhů a byl zetěm Dhrtaráštrovým.

Rudolf Otto²⁶ dává tuto scénu za příklad „bázeň vzbuzujícího místa“ - „mystérium tremendum“ v náboženství. Představuje nám transcendentní aspekt Boha.

Ardžunův chvalo zpěv

36. Ó Kršno, právem se svět raduje a těší ve velebení Tebe. Rakšasové v hrůze utíkají všemi směry a zástupy dokonalých se Tobě v úctě klaní.

Ardžuna v extázi uctívání a vzrušení chvalořečí Svrchovaného. Nespatřuje jen ničivou moc času, ale také spirituální přítomnost a zákon, který ovládá vesmír. Zatímco první je plno hrůzy, druhé dává vznikat pocitu úchvatné extáze, při které se duše vylévá v naprostém zbožštění.

37. A proč by Tobě nevzdávali hold, Tobě vznešenému, který jsi větší než Brahma, původní stvořitel? Ó Ty, neomezené Bytí, Pane bohů, útočiště vesmíru. Ty jsi Nepomíjející, jsi bytím a nebytím a jsi i tím, co je nad tím.

„Ty jsi větší než Brahma“ - nebo „Ty jsi původní Stvořitel“, nebo také „Ty jsi stvořitelem Brahmy“. „Ty útočiště vesmíru“ - Bůh je ten, ve kterém vesmír spočívá.

38. Ty jsi první z bohů, Prvotní Osoba, svrchované spočinutí světa. Ty jsi znalec i to, co je třeba poznat, jsi nejvyšší cíl. Ty prostupuješ vesmír, ó Ty, který máš nekonečně podob!

39. Ty jsi Váju (vítr), Jama (ničitel), Agni (oheň), Varuna (bůh moře) a Šašánka (měsíc) a Pradžápati (praotec všech). Sláva, sláva Tobě tisíckrát. Sláva, sláva Tobě znovu a opět.

40. Sláva Tobě zpředu, sláva Tobě zezadu, sláva Tobě ze všech stran, ó Ty všechno; neomezený v síle a nezměřitelný v moci. Ty pronikáš vše, a proto Ty jsi vše.

26 Německý indolog.

Svrchovaný dlí všude, uvnitř, venku, nad, pod a kolem nás, není místa, kde On není.

Pravda, která se často zdůrazňuje, říká, že všichni jsme bytosti Jediného Svrchovaného, a že je jednotlivě v každém z nás.

41. Cokoli jsem k Tobě unáhleně pronesl, v domnění, že jsi můj kamarád, neuvědomuje si Tvou skutečnou velikost, slovy „ó Kršno, Jádavo (potomek Jádavů), příteli“, činil jsem to z nedbalosti, nebo z něžnosti,

42. a když jsem byl k Tobě v žertu jakkoli nezdořilý, ať při hře, na lůžku, když jsem seděl nebo při jídle, ať sám nebo ve společnosti jiných, prosím Tě, Ty Neotřesitelný, odpusť mi, Ty Nezměrný.

Vize Boha způsobuje v Ardžunovi hluboký pocit bezcennosti a hříšnosti. Když Izaiáš viděl Pána, jak vyzdvižen sedí vysoko na trůnu, řekl: „Běda mi! Vždyť zahynu, jsem člověk poskvrněných rtů, a mé oči viděly krále Hospodina zástupů.“ (Iz 6, 5).

43. Ty jsi otcem světa pohyblivého i nehybného. Ty jsi předmětem jeho uctívání a jeho ctihodný učitel. Nikdo Ti není roven. Jak by mohl někdo v těchto třech světech být větší než Ty, který jsi neporovnatelné velikosti?

44. Proto se klaním a pokorně se pokládám na zem před Tebou, Ty zbožňováníhodný Pane, toužím po Tvé milosti. Ty, Bože, buď ke mně shovívavý, jako je otec k synovi, jako přítel k příteli, jako milující ke své milence.

Na Svrchovaného bychom neměli hledět jen jako na transcendentní mystérium, ale také jako na nám blízkého, v podobném vztahu jako otec k synovi, jako přítel k příteli nebo milující k milované. Lidské vztahy nacházejí v Bohu nejpnější vyjádření a pozdější višnuistická literatura tyto ideje plně využila a využívá.

Vztah k Bohu je v hinduistické koncepci přirozený. Rgvéd říká: „Buď nám tak snadno přístupný, jako je otec synovi. Ó Ty Samozářivý Pane, přebývej s námi a poskytni nám požehnání.“ A opět Ja-

džurvéd říká: „Ó Pane, Ty jsi náš otec, poučuj nás jako otec.“ Starý Zákon též používal podobu otce: „Jako se slitovává otec nad dítkami, tak se slitovává Hospodin nad těmi, kteří se Ho bojí.“ (Žalm 103, 13). *Idea Boha jako Otce je ústřední koncepcí Ježíšova učení.*

45. Spatřil jsem to, co předtím nikdo nespatriil, a těším se z toho, ale mé srdce se strachem třese. Ukaž mi Tvou předchozí podobu, ó Bože, buď milostivý, ó Pane bohů a útočiště vesmíru.

Není jen forma transcendentní univerzální Bytosti, která je v některých aspektech hrůzyplná, ale existuje také forma Osobního Boha, což je medituující symbol Božství, který vystrašeného smrtelníka uklidňuje. Ardžuna, který není schopen snášet oslnující světelnou záři, kterou ohromuje celá Kršnova bytost, tak prosí, aby opět mohl spatřit příjemnější formu. Světlo, které navždy svítí nad světy, je také vnitřním Světlem, to znamená, že učitel a přítel je v jeho vlastním srdci.

46. Toužím po tom Tě zase vidět jako předtím, s Tvou korunou, žezlem a diskem v ruce. Přijmi opět Tvou podobu se čtyřma rukama, ó Ty tisíci-ruký, jako původně.

Ardžuna prosí Kršnu, aby zaujal tvar Višnu, o kterém se říká, že je jeho vtělením.

Milost Pána a ujištění

Požehnaný pravil:

47. Ó Ardžuno, Mou milostí a božskou mocí jsem ti ukázal Mou svrchovanou podobu, zárnou, vesmírnou, neomezenou a prvotní, kterou před tebou nikdo nespatriil.

Tato vize však nepředstavuje konečný cíl hledání, které člověk provádí. Kdyby tomu tak bylo, Gíta by zde končila. Pomíjející vize se musí pro hledajícího přeměnit v trvalou zkušenost. Trans nebo samádhi není koncem ani podstatným prvkem v náboženském životě. Oslňující záblesky a extatické vzlety se musí proměnit

v trvalou víru. Ardžuna nemůže již nikdy zapomenout na vzrušující scénu, kterou viděl, avšak musí ji vpravit do svého života. Víze pouze otvírá, ale nepovyšuje. Podobně, jako si jinými smysly ověřujeme a potvrzujeme to, co očima vidíme, poznání získané vizí vyžaduje, aby bylo doplněno jinými prvky života.

48. Ani za pomoci védů, obětmi, studiem, dary ani rituálními obřady a přísnou askezí nemůže Mne ve světě lidí v této podobě nikdo jiný spatřit než ty, ó Ardžuno.

49. Neboj se a nebuď zmaten tím, že vidíš Mou hrůzu nahánějící podobu. Prost strachu a s radostným srdcem pohled' opět na Mou předchozí podobu.

Sandžaja pravil:

50. Když takto k Ardžunovi promluvil, Kršna se mu opět vyjevil ve své vlastní podobě. Když Ušlechtilý opět zaujmul svou podobu milosti, upokojil tak vystrašeného Ardžunu.

Ardžuna pravil:

51. Když opět vidím Tvou milostiplnou lidskou podobu, ó Kršno, vzpamatoval jsem se a nabývám opět svou obvyklou přirozenost.

Požehnaný pravil:

52. Tuto Mou podobu, kterou jsi skutečně viděl, lze jen neskutně spatřit. I bohové vždy dychtí ji uzříti.

53. V podobě, ve které jsi Mě nyní viděl, nemohu být spatřen recitací védů, askezí, dary nebo obětmi.

Tento verš je opakováním verše XI, 48.

54. Avšak s neodchylující se láskyplnou oddaností, ó Ardžuno, mohu být takto poznán, opravdu spatřen i proniknut, ó Ardžuno.

Šankara definuje ideálního uctívajícího jako toho, kdo si všemi smysly uvědomuje jen jediný objekt, Boha. Uctívá Boha celou svou myslí, intelektem a srdcem.

Božskou formu může pravý uctívající přímo vnímat.

55. Kdo pro Mne pracuje, Mne má za svůj cíl a uctívá Mne a je volný od připoutanosti, kdo je oprostěn od veškeré nevraživosti ke všem bytostem, ten přichází ke Mně, ó Ardžuno.

To je esence bhakti. Viz. XII, 13. Tento verš je podstatou celého učení Gíty. Musíme vykonávat své povinnosti, směřovat svého ducha na Boha a, s odpoutaností od jiných zájmů ve věcech světa, být volný od konfliktnosti vůči každé živé bytosti.

Ať máte jakékoli určení a charakter, zda jste tvořivě přemýšlejícím nebo kontemplujícím básníkem či pokorným mužem nebo ženou nemající žádný zvláštní dar, máte-li však onen velký dar, kterým je láska k Bohu, pak se stanete nástroji, řečištěm Jeho lásky a záměru. Když se tento obrovský svět žijících duchů uvede v soulad s Bohem a existuje jen aby vykonával Jeho vůli, pak cíl člověka je dosažen.

Gíta nekončí po ohromujícím zážitku božské vize. Bylo spatřeno velké tajemství transcendentního átmanu, zdroje všeho co je, i když on sám zůstává navždy nedotčený. Svrchovaný je pozadím nikdy nekončícího průvodu omezených věcí. Ardžuna uviděl pravdu, ale má v ní také žít, přeměnit celou svou povahu a ochotně přijmout Božství. Pomíjející vize, ať s sebou nese jakkoli živé a trvalé výsledky, není úplným dosažením. Hledání stálé reality, pátrání po konečné pravdě nemůže končit v citovém uspokojení a nestálé zkušenosti.

Toto je jedenáctá kapitola nesoucí název „Vize kosmické formy“.

KAPITOLA XII.

UCTÍVÁNÍ OSOBNÍHO BOHA JE LEPŠÍ NEŽ MEDITACE O ABSOLUTNU

Láskyplná oddanost a kontemplace

Ardžuna pravil:

1. Kteří z uctívajících mají větší poznání jógy? Ti, kteří Tebe opravdově zbožňují, nebo Ti, kteří zbožňují Neomezené a Neprojevené?

Někteří hledají jednotu s absolutnem, Jediným, Neosobním, které není ve vztahu s vesmírem, a jiní hledají jednotu s osobním Bohem, projevujícím se ve světě lidí a v přírodě. Kteří z nich mají větší poznání jógy? Máme se otočit zády ke všemu projevenému a usilovat o Neměnné, Neprojevené, nebo se máme obrátit k projevenému a pracovat v Jeho službě? Máme uctívat absolutního, nebo osobního, brahman, nebo Íšvaru?

Požehnaný pravil:

2. Ti, kteří upevňují své mysli na Mne a uctívají Mne a jsou vždy opravdoví a vybavení nejvyšší vírou - ty považuji v józe za nejdokonalejší.

Učitel s rozhodností odpovídá, že ti, kteří uctívají Boha v Jeho projevené formě, mají větší poznání jógy.

3. Ovšem ti, kteří uctívají Nepomíjivé, Nepojmenovatelné, Neprojevené, Všudypřítomné, Nepomyslitelné, Neměnné a Nehybné, Stálé,

4. tím, že krotí své smysly a za všech okolností jsou vyrovnané mysli a těší se ze zdaru všech bytostí, ti vskutku také přicházejí ke Mně, jako ostatní.

Chce se na nás, abychom krotili své smysly, a ne abychom je odmítali.

„Těší se ze zdaru všech bytostí“ - i ti, kteří realizují svou jednotu s Univerzálním Bytím, pokud jsou v těle, pracují pro blaho světa. Viz kap. V, 25, kde se říká, že osvobozený má potěšení z blaha všech bytostí.

Zde se prohlašuje, že služba lidstvu je základním výchovným prostředkem. Mahábhárata uvádí následující modlitbu: „Ó, kdo mi sdělí posvátnou cestu, pomocí které bych mohl vstoupit do všech trpících srdcí a vzít, nyní a navždy, veškeré utrpení na sebe.“

Tukarám také prohlašuje: „Pravý člověk je ten, kdo trpícího přivine k hrudi. V takovém člověku přebývá a je velebně přítomen sám Bůh. Srdce takového je až po okraj naplněno útrpností a láskou. Takový bere opuštěné za vlastní.“

5. Avšak nesnáze těch, kteří upevňují své myšlenky na Neprojevené, jsou větší, protože pro vtělenou bytost je cíl Neprojeveného obtížně dosažitelný.

Hledání transcendentního Boha je obtížnější než uctívání živoucího svrchovaného Boha, který je duší všech věcí a lidí. V Avadh-útě se Dattátreja táže: „Jak se mohu poklonit Jemu, který je bez tvaru, nerozlišený, blahoplý a nezničitelný, který je skrze Sebe a Sebou v Sobě vším naplněn?“ Srv. Sv. Jan z Damašku: „Při zjeveném aspektu musí být naše myšlenky vytaženy vzhůru do duchovního světla a vyzdvihnout se k nespátřitelnému majestátu Boha.“ Neměnné neposkytuje žádný snadný úchop mysli a cesta je svízelnější. Stejný cíl dosahujeme snadněji a přirozeněji cestou uctívání osobního Boha, když všechnu svou energii, poznání, vůli a cit stočíme k Němu. „Když jsou mysli pohříženy v meditaci a mystici spatřují nepodmíněné nečinné světlo, pak ať jej spatřují. Pokud mne se týče, mou jedinou touhou je, aby se před mýma radujícíma očima objevil ten Namodralý²⁷, který skotačí na březích Jamuny.“

27 „Namodralý“ je označení pro Kršnu a vyznání pochází zřejmě přímo od Rádhakrišnana.

Různé přístupy

6. Avšak ti, kteří věnují všechny své činnosti Mně, jsou Mi oddaní a meditují o Mně s neodchylnou zbožností,

7. a jejichž myšlenky se Mnou zabývají, ty přímo osvobozují z oceánu smrtelného koloběhu, ó Ardžuno.

Bůh je osvoboditel a spasitel. Když na Něj zaměříme svou mysl a srdce, vyzdvihne nás z oceánu smrti a poskytne nám místo na věčnosti. Pro toho, jehož povaha není naplněna odpoutaností, je cesta uctívání vhodnější. Cesta uctívání je nejvhodnější pro toho, kdo není příliš unaven světem ani není k němu příliš připoután. Je to záležitostí temperamentu, zda přijme za vlastní cestu činnosti nebo cestu zřeknutí se.

8. Svou mysl upevni na Mne jediného a ať se tvůj intelekt Mnou stále zabývá. Pak budeš žít pouze ve Mně. O tom není pochyb.

9. Když se ti nepodaří stále upevňovat své myšlenky na Mne, pak se snaž Mne dosáhnout praxí soustředění, ó Ardžuno.

Pokud takový duchovní stav samočinně nevystoupí, musíme se věnovat praxi soustředění, aby se v nás postupně pevně vyvinul směr zacílení ducha na Boha. Touto praxí se Božství postupně zmocňuje naší povahy.

10. Když Mne nebudeš schopen nalézt ani touto praxí, pak buď tím, jehož nejvyšším cílem je služba Mně; i tím, že budeš provádět činy pro Mne, dosáhneš dokonalosti.

Když zjišťujeme, že se nám soustředování nedaří, ať pro ven směřující tendence nebo nevhodné prostředí, pak vykonávejme všechny činnosti pro blaho Pána. Tehdy si jedinec začne uvědomovat věčnost skutečnosti.

„Služba Mně“ - rozumí se uctívající obřady, oběť květin a ovoce, zapalování vonných tyčinek, výstavba chrámů, předčítání písma apod.

11. Pokud ani toto nejsi schopen uskutečňovat, pak hledej útočiště ve Mně a vzdej se pokorně všech výsledků činnosti.

Když nejsi schopen věnovat všechny své činy Božství, pak vykonávej své činy bez touhy po ovoci činů. Nastup cestu beztužebné činnosti. Můžeme zamítnout všechno osobní usilování a zcela a výlučně se vzdát božské zachraňující síle, když jsme se podrobili, ukáznili prací a zamítli všechny myšlenky na odměnu. V rukách božích se musíme stát dítětem.

12. Lepší je poznání než praxe soustředění; lepší než poznání je praxe meditace, lepší než meditace je zřeknutí se výsledků činností, a po zřeknutí následuje okamžitý mír.

Šrídhara vykládá džňánu, poznání, jako nasměrování ducha k Bohu a meditaci jako naplněnost Bohem. To je dovršeno, když je duch v plném vlastnictví samotného Boha. Súrja Gíta říká: „Zbožnost je lepší než poznání a beztužebná činnost je lepší než zbožnost. Toho, kdo realizuje tento princip védánty, nutno považovat za nejlepšího.“ Zbožnost, meditace a koncentrace jsou obtížnější než zamítnutí ovoce činnosti. Zamítnutí totiž ničí zdroje nepokoje a umožňuje vnitřní klid a mír, které jsou základem duchovního života. Důraz na láskyplnou oddanost vede k tomu, že zbožná mysl a zasvěcení všech činů Bohu jsou nadřazeny poznání a meditaci.

Pravý uctívající

13. Kdo nechová zášť k žádné bytosti, je přátelský a soucitný, prost sobectví a sebestřednosti, vyrovnané mysli v bolesti i radosti a je trpělivý,

14. takový jógin je vždy spokojený, ukázněný, neotřesitelného rozhodnutí, s myslí a intelektem spočívajícím ve Mně, takový uctívající je Mi drahý.

V tomto verši Gíta uvádí kvality, kterými má pravý uctívající disponovat: svobodu ducha, přátelství ke všem, trpělivost a poklidnost.

15. Ten, před kterým se svět neodtahuje a který se neodtahuje od světa, který je oproštěný od radosti i hněvu, strachu a vzrušení, ten je Mi také drahý.

Není zdrojem zármutku pro nikoho, ani ho nikdo nemůže zamroutit.

16. Ten, kdo nic neočekává, je čistý, dovedný v činnosti, bezstarostný, klidný, zřekl se veškeré iniciativy v činnosti, takový uctívající je Mi drahý.

Zřiká se všech plodů svých činů. Jeho činnosti jsou inteligentní, čisté a oproštěné od vášně. Neztrácí se ve vidinách ani ve snění a zná svou cestu ve světě.

17. Kdo se neraduje ani nechová nenávisť, nermoutí se ani nemá tužeb, kdo se zřekl dobra i zla a je Mi plně oddán, ten Mi je drahý.

18. Kdo se k příteli i nepříteli chová stejně a stejně k těm, kdo jsou špatné či dobré pověsti, kdo je v chladu i horku vyrovnán, stejně tak v potěšení i bolesti, a kdo je prost připoutanosti,

Ježíš (Mt 5, 45): „Protože On dává svému slunci svítit na dobré i zlé a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.“

19. pro koho má hanba i chvála stejnou hodnotu, kdo je tichý (zdrženlivý v řeči), spokojený s tím, co přichází, kdo nemá stálý domov, je setrvalé mysli, takový je Mi drahý.

„Kdo nemá stálý domov“ - i když splňuje všechny sociální povinnosti, není vázán žádnou rodinou či domovem. Jelikož tyto duše nežijí pro rodinné či sociální skupiny, ale pro lidstvo jako celek, nemají ustálený domov. Volně se pohybují tam, kam je inspirace zavede. Nejsou připoutáni k žádnému místu ani k žádné komunitě. Nejsou vázáni minulostí ani nemusí bránit nějakou ne-

měnnou autoritu. Jejich stálým zájmem je blaho lidstva jako celku. Takoví sannjásinové se mohou objevit v každé sociální skupině. Mahábhárata uvádí: „Ten, ať je jakkoli oblečen, žíví se jakoukoli potravou, který ulehne kdekoli, toho bohové nazývají bráhmanem.“

20. Ale ti, kdo s vírou mají Mne za svůj svrchovaný cíl a sledují tuto nesmrtelnou moudrost, tito ctitelé jsou Mi nadmíru drazí.

„Ti, kdo s vírou“ – než vyvstane zkušenost duše, musí mít víru, která s sebou přináší souhlas mysli a života. Pro ty, kteří mají zkušenost, je to záležitost pohledu. Pro ty, kteří mají víru, je to zavolání nebo nutkání.

Když spatřujeme jediné svrchované Já ve všech věcech, tehdy vzniká vyrovnanost mysli, oproštěná od sobeckých tužeb, podrobenost naší celé povahy v nás jsoucím Duchu, láska ke všem. Když se tyto kvality rozvinou, pak je naše zbožnost dokonalá a my patříme pouze Bohu. Náš život pak není veden silami přitažlivosti a odporu, přátelstvím a nepřítelstvím, potěšením a bolestí, ale existuje jen jediný popud: odevzdat se Bohu, a z toho důvodu sloužit světu, který je s Bohem jedno.

Tulsídás²⁸ stejně formuluje svými slovy: „Uděl mi, ó Pane, Tvou milost, abych následoval vše dobré a čisté a spokojoval se s jednoduchými věcmi; abych užíval své bližní ne jako prostředek, ale jako cíl, sloužil jim oddaně v myšlenkách, slovech i skutcích; abych nikdy nepronesl slovo nenávisti či ostouzení; odhodil všechno sobectví a pýchu; nemluvil špatně o jiných a měl mír v mysli, byl osvobozen od starostí, které by mě odváděly od Tebe, ať štěstím či bolestí. Veď mé kroky na této cestě a drž mě na ní pevně. Tak jediné Tě potěším, když Ti budu správně sloužit.“

Toto je dvanáctá kapitola nazvaná
„Jóga láskyplné oddanosti“.

28 Indický světec a básník, který žil v letech 1532 - 1623.

KAPITOLA XIII.

TĚLO NAZVANÉ POLEM, DUŠE NAZVANÁ ZNALCEM POLE, A ROZDÍL MEZI NIMI

Pole a znalec pole

Ardžuna pravil:

Prakrti (příroda) a puruša (Duch), pole a znalec pole, objekt poznání a poznání, toto bych rád znal, ó Kršno.

Tento verš se v některých vydáních neobjevuje. Šankara jej nekomentuje. Pokud by byl zahrnut, pak celkový počet veršů v Bhagavadgítě by byl 701, a nikoli 700, jak se tradičně uvádí. Proto není v číslování veršů.

Požehnaný pravil:

1. Toto tělo, ó Ardžuno, se nazývá polem, a ten, kdo zná tělo, ten je nazýván znalcem pole.

Příroda je nevědomá aktivita a puruša - Duch - je neaktivní Vědomí. Tělo se nazývá polem, na kterém se odehrávají události, růst, úpadek a smrt. Vědomý princip, neaktivní a odpoutaný, který je jako svědek za všemi aktivními stavy, je znalcem pole. To je běžný rozdíl mezi vědomím a objekty, které toto vědomí pozoruje. Znalec pole je světlem uvědomování, znalec všech objektů. Svědkem není jedincova vtělená mysl, ale kosmické Vědomí, pro které je celý vesmír objektem. Svědek je věčný a tichý a ke svědčení nepotřebuje smysly a mysl.

Znalec pole je svrchovaný Pán, který není objektem ve světě. Je ve všech polích, diferencovaný vymezení pod podmínkami, od Brahmy stvořitele až po trs trávy. Sám je prost všech omezení a není možno ho zařadit do žádné kategorie. Neměnné Vědomí je pouze obrazně označováno za svědka.

Když se pokoušíme poznat přirozenost lidské duše, můžeme ji poznávat seshora či zezdola, z božského principu nebo z elementární přírody. Člověk je dvojitý. Je protichůdnou bytostí, je volný i v otroctví. Je boží, ale má v sobě i znaky svého pádu, tj. sestupu

do přírody. Jako padlá bytost je mu určeno, aby byl ovládán silami přírody. Jeví se, jakoby byl poháněn pouze elementárními silami, smyslovými impulsy, strachem a starostmi. Ale člověk touží po tom, aby se dostal nad svou přirozenost. Člověk, studován objektivními vědami, biologií, psychologií, sociologií, se jeví jako přirozená bytost a je produktem procesu, který se ve světě odehrává. Ale člověk jako subjekt má odlišný původ. Není dítětem světa. Není přírodou, nepatří pod objektivní nadvládu přírody a není její podřízenou částí. Znalce pole není možno poznat jako objekt, který je mezi jinými objekty, nebo jako substanci. Může být poznán jako subjekt, ve kterém se skrývá tajemství Bytí, kompletní vesmír v individuální formě. Není proto částí světa či nějakého jiného celku. Možno říci, že jako empirická bytost se podobá Leibnitzově monádě, uzavřené, uzamčené, bez dveří a oken. Jako subjekt vstupuje do nekonečna a nekonečno vstupuje do něho. Znalec pole je univerzální v individuální neopakovatelné formě. Lidská bytost je spojením univerzálně nekonečného a univerzálního v detailu. V jeho subjektivních aspektech není částí celku, ale potenciálním celkem. Realizovat a dovršit univerzalitu je ideálem člověka. Subjekt se sám naplňuje obsahem univerzality - na konci cesty dosahuje jednotu s celistvostí. Člověk jako takový se neskládá pouze z běžného vzorce, dvou očí a dvou rukou, ale v nitru obsahuje také princip, který ho pohání k tvůrčímu dovršení kvalitativního obsahu života. Člověk má jedinečnou kvalitu, která je neobvyklá. Ideální osobnost je jedinečná a neopakovatelná. Každá lidská bytost se na konci cesty stane výraznou, neopakovatelnou a nenahraditelnou bytostí jedinečné formy.

2. Znej Mne jako znalce pole všech polí, ó Ardžuno. Poznání pole a jeho znalce považují za pravé poznání.

Šankara prohlašuje, že se zdá, jakoby svrchovaný Pán byl ten, kdo je podroben narození a smrti z důvodu kosmického projevení, podobně jako je jedinec zdánlivě vázán svým ztotožněním se s tělem. Podle křesťanské nauky nastal pád člověka tím, že zapomněl na obraz Boha v sobě, který je svobodou, a naopak zabředl do vnějšku, což je toho nezbytným následkem. V základu není člověk částí přírody, ale je Duchem, který ruší spojitost s přírodou.

3. Povím ti stručně čím je pole, jaké je přirozenosti, čím jsou jeho změny, odkud je, čím (znalec pole) je a jaké jsou jeho síly.

Složení pole

4. Mudrci toto zpívali jasně a různými způsoby v nejrůznějších hymnech. Také to vyjadřovali dobře promyšlenými nezvratnými aforizmy o absolutnu.

Gíta podotýká, že vysvětlení pravdy je již obsaženo ve védách, upanišádách, brahmasútře či v aforizmech o brahman, která později uspořádal Bádarájana. Hymny védů představují rytmicky pronášená vyjádření.

5. Pět hrubohmotných prvků²⁹, jáství, pochopení, stejně tak neprojevené, deset smyslů a mysl a pět objektů smyslů.

Toto jsou složky pole, obsah zkušeností, dvacet čtyři principy systému sánkhja. Rozdíl mezi materiálním a mentálním náleží objektivní stránce. Jsou to rozdíly uvnitř samotného „pole“.

Tělo a formy smyslů, s kterými se ztotožňuje subjekt, patří objektivní stránce. Ego je vumělkovaným výtvozem, který vzniká odcizením od prožitku Vědomí. Svědčící vědomí je stejné, jedno zda osvěcuje modrou oblohu nebo červenou květinu. Ačkoli osvětlovaná pole mohou být různá, světlo, které je osvětluje, je stejné.

6. Touha a odpor, potěšení a nelibost, síla seskupení (organismu), intelekt a vytrvalost, tak je v krátkosti popsáno pole se svými proměnami.

I stránky povahy kvalifikují pole, protože jsou objekty poznání.

Znalec je subjektem a stočit jej na objekt či na věc je čistou nevědomostí. Objektivizace je vypuzení subjektu do světa objektů. V objektivním světě není nic spolehlivou realitou. Subjekt v nás jsme schopni realizovat jen tím, když přemůžeme zotročující sílu

²⁹ Pět hrubohmotných prvků je prostor, vzduch, oheň, voda, země; deset smyslů je sluch, hmat, zrak, chuť, čich a pět schopností činností je řeč, úchop, pohyb, vylučování a rozmnožování.

objektivního světa, když se v něm odmítneme rozpustit. To představuje odpor; utrpení. Podvolení se okolnímu světu a jeho společenským zvyklostem zmenšuje utrpení. Odmítnutí ho zvětšuje. Utrpení je proces, pomocí kterého bojujeme o naši pravou přirozenost.

Poznání

7. Pokora (absence pýchy), čestnost (absence klamu), nenásilí, trpělivost, upřímnost, služba učitelí, čistota (těla i mysli), vytrvalost a sebeovládání,

8. lhostejnost ke smyslovým objektům, sebezapření, chápání zla, zrození, smrti, stárí, nemoci a bolesti;

9. nepřipoutanost, nepřivislost k synovi, ženě, domovu a podobně a stálá vyrovnanost mysli, jak k žádoucím, tak k nežádoucím věcem;

10. neodchylná láskyplná oddanost ke Mně s kázní vycházející z celého srdce, přebývání na osamělých místech a nechuť k zástupům lidí,

11. vytrvalost v poznávání átmanu, vhled do závěrů Pravdy - to se považuje za pravé poznání, a vše, co se od toho liší, je nepoznání.

*Ze seznamu kvalit jasně vyplývá, že džňána čili poznání ob-
sahuje praxi mravních kvalit. Pouhá teoretická znalost nedosta-
čuje. Rozvojem mravních kvalit nastává, že světlo vždy neměnné-
ho átmanu, který všemu bez připoutanosti svědčí, odlišuje pomí-
jivé formy a již není jimi zamlžováno.*

12. Sdělím ti, co se má poznat a poznáním čeho se dosahuje život věčný. Je to Svrchované brahman, které nemá začátku a o kterém se říká, že není existující ani neexistující.

Je věčné, je nad všemi pozorovanými kontrasty existence a neexistence, začátkem i koncem, a když Je realizujeme, pak narození a smrt se jeví jen jako vnější události, které se věčnosti átmanu nedotýkají.

Znalec pole

13. Spočívá ve světě a zahrnuje vše, s rukama, nohama na všech stranách, s očima, hlavami, tvářemi a ušima na všech stranách.

Jakožto o jediném subjektu všech zažívaných objektů se o Něm říká, že zahrnuje vše a má všude ruce a nohy, uši a oči. Bez Světla, které umožňuje vidění, nejsou žádné zkušenosti. Svrchované má dva aspekty, jeden transcendentní a odpoutaný, a druhý imanentní, tj. v každém jsoucí, ve zcela určitém spojení jako ne-Já. Proto je Svrchované popisováno v mnohých paradoxech. On je vně i uvnitř, nehybný i v pohybu, vzdálený i blízký, nerozdělený a přece dělený. Mahábhárata říká, že když átman je spojen s gunami, je nazýván znalcem pole, a když je od nich osvobozen, nazývá se paraátmanem neboli svrchovaným Já.

14. Projevuje se, jako by byly jeho smysly ovládané gunami, a přece je oproštěn od smyslů; je nepřipoutaný, a přece vše podporuje; prostý gun, a přece je užívá.

Tento verš uvádí, že Svrchované je proměnné a zároveň neměnné, že je vším a je jediné... Vidí vše, ale ne fyzickým okem, slyší vše, ale ne fyzickým uchem, zná vše, ale ne omezenou myslí. Švetášvatarapanišad říká: „Spatřuje bez očí, slyší bez uší.“ Nezměrnost Svrchovaného je jasně ukázána vyznačením jeho kvalit i jejich popřením.

15. On je uvnitř i vně všech bytostí. Je nehybný a zároveň se pohybuje. Je příliš jemný, než aby byl poznatelný. Je velmi vzdálen, a přece blízký.

16. Je nedělitelný, a přece se zdá, že je v bytos-
tech rozdělen. Udržuje bytosti v chodu, zabíjí je a znovu je vytváří.

Dionysios: „Nedělené, ale ve věcech rozdělené.“ Všechny věci mají v Něm svůj původ a jsou Jím udržovány a Jím brány zpět.

17. Je Světlem světel a je nad veškerou temnotou. Je poznáním, předmětem poznání i cílem poznání – sídlí v Srdcích všech.

Světlo přebývá v Srdci každé bytosti. Mnohá tvrzení pocházejí z upanišad.

Plod poznání

18. Tím je krátce poznáno pole, poznání a objekt poznání. Ten, kdo Mne uctívá a rozumí, stává se hoden Mého stavu.

Když uctívající vidí v sobě věčně jsoucí Božství, oděje se božskou povahou, kterou charakterizuje svoboda, láska a rovnost, „dosahuje Můj stav“.

Příroda a Duch

19. Věz, že prakrti (příroda) a puruša (Duch) jsou oba bez počátku, a věz také, že tvary a guny mají původ v přírodě.

Stejně jako je Svrchované věčné, tak též prakrti (příroda). Íšvara se svými dvěma přírodami, duší a přírodou, je příčinou a původem zachování i rozpuštění vesmíru. Puruša, zde popisovaný, není mnohonásobný puruša systému sánkhja, ale je znalcem pole, který je jediným ve všech polích. Gíta nepokládá prakrti a purušu za dva nezávislé elementy, jak to činí filozofie sánkhja, ale má je za nižší a vyšší formy jednoho a stejného Svrchovaného.

20. Příroda je příčinou výsledků, nástrojem a činitelem, a osobnost je příčinou zažívání, potěšení a bolesti.

Tělo a smysly jsou vytvářeny přírodou a zkušenosti libosti a ne-libosti podrobují purušu určitým omezením. Blahaplná přirozenost átmanu je potřísněna radostí a smutkem z důvodu ztotožňování se s objekty přírody.

21. Osobnost v přírodě užívá guny pocházející z přírody. Připoutanost ke gunám je příčinou zrodů v příznivých či nepříznivých dělohách.

22. Svrchovaný Duch je v těle Svědkem, Schvalujícím, Udržovatelem, Užívajícím a je Svrchovaným Pánem, svrchovaným átmanem.

Zde je svrchované Já, átman, odlišné od psychofyzického jedinice, který se stane nesmrtelným Já, když překoná vědomí oddělenosti, které nastává pro zapletení se do aktivit přírody. V Gítě není rozdíl mezi znalcem pole a svrchovaným Pánem.

23. Ten, kdo zná duši (purušu) a přírodu (prakrti) spolu s gunami, pak, i když je jakkoli činný, znovu se nerodí.

Různé cesty ke spáse

24. Někteří vnímají átman pomocí meditace, pomocí já ve svém Já. Jiní cestou poznání a ještě jiní cestou činnosti.

25. Jiní však, neznají toho (těchto cest jógy), uctívají tak, jak o uctívání uslyší od jiných; i ti překonávají smrt láskyplnou oddaností k tomu, o čem se doslechli.

I ti, kteří spoléhají na autoritu učitele a uctívají podle jeho rad, mají svá srdce otevřená k milosti Pána, a tak dosahují věčný život.

26. Ať se zrodí jakékoli stvoření, pohyblivé či nehybné, věz, ó Ardžuno, že vzešlo ze spojení pole a znalce pole.

Všechn život je obchodem mezi átmanem a ne-átmanem, tělem. Podle Šankary vzniká spojení těchto dvou na základě nerozlišování jednoho od druhého. Když se zmatek vyjasní, vazba končí.

27. Ten, kdo zří svrchovaného Pána, jak stejně ve všech bytostech přebývá a nikdy nezahyne, když ony hynou, ten opravdu zří.

Kdo spatřuje univerzálního Ducha, jak rovnoměrně přebývá ve všech bytostech, s tím, že nikdy nezaniká, když ony zmirají, ten opravdu zří.

„Nikdy nezahyne, když ony hynou“ - jsou-li všechny věci ve stálém stavu evolučního vývoje, pak Bůh není neměnný. Např. Bergson zastává názor, že Bůh zcela tkví ve světě a mění se, jak se svět mění. Bůh v evoluci, který je pojímán jako část procesu vývoje světa, přestane existovat, když se vesmír v pohybu zastaví. Druhý termodynamický zákon předpokládá stav bezudálostního zastavení a dokonalého klidu. Evoluující či vystupující Bůh nemůže být ani stvořitelem či spasitelem světa. Takový Bůh není odpovídajícím objektem pro náboženské emoce. V tomto verši nás Gíta ujišťuje, že Bůh žije a přetrvává, i když celý vesmír přestane existovat.

28. Když zří Pána, jak je všude stejně přítomný, pak nezraňuje svým já svůj átman, čímž dosahuje nejvyššího cíle.

29. Ten, kdo vidí, že všechny činnosti vykonávají jedině guny, které jsou přírodou, a že pravé Já není konajícím, ten opravdu zří.

Pravé Já není tím, kdo koná, je pouze svědkem, je zřícím. Šankara říká, že není žádného důkazu, který by naznačoval, že by v pravém Já byla nějaká různorodost v tom, co je nečinné, nepodmíněné a volné od všech zvláštností, stejně jako není různorodost na obloze. Činnosti se týkají mysli a intelektu, nikoli však átmanu.

30. Kdo si uvědomuje, že mnohostní stav bytostí vyvěrá z Jediného, z kterého se rozrůstá, takový pak dosahuje brahman.

Když různorodost přírody a její vývoj sledujeme k věčnému Jedinému, pak přijímáme věčnost. Anandagiri říká: „On realizuje všepronikající přirozenost svrchovaného Já, vzhledem k tomu, že příčiny všech omezení jsou vstřebány v jednotě svrchovaného Já.“

31. Ó Ardžuno, svrchovaný átman je nezničitelný, je bez počátku, bez gun, takže i když přebývá v těle, přece nekoná ani není činnostmi potřísněn.

32. Tak jako všepronikající prostor není potřísněn díky své jemnosti, tak ani átman, který je v každém těle, netrpí a není poskvrněn.

33. Tak jako slunce ozařuje celý svět, tak i Pán pole ozařuje celé pole, ó Ardžuno.

Znalec pole osvěcuje celé pole, celý vznikající svět.

34. Ti, kteří vnímají okem moudrosti rozdíl mezi polem a znalcem pole a též osvobození bytostí z pout přírody, ti dosahují Svrchované.

Toto je třináctá kapitola nazvaná „Jóga rozdílnosti mezi polem a znalcem pole“.

KAPITOLA XIV.

MYSTICKÝ OTEC VŠECH BYTOSTÍ

Nejvyšší poznání

Požehnaný pravil:

1. Opět ti sdělím svrchovanou moudrost, ze všech moudrostí tu nejlepší. Tím, že ji všichni mudrci znali, přešli z tohoto světa k nejvyšší dokonalosti.

2. Tím, že sledují tuto moudrost a stali se svojí přirozeností podobní Mně, v době stvoření se již nevracejí, ani nejsou vyrušeni v čase rozpuštění.

Věčný život nepředstavuje rozpuštění v nedefinovatelném absolutnu, ale dosažení univerzality a svobody Ducha, což představuje vyzdvižení nad zkušenostní sklony. Jeho stav není dotýkán cyklickým procesem stvoření a rozpuštění, protože je nad všemi projevy. Osvobozená duše vrůstá do podoby Božství a osvojuje si neměnné bytí věčně vědomého svrchovaného Pána, který zaujímá nejružnější kosmické formy. Není to totožnost, pouze podobnost kvality. Stane se jedno s tím, co hledá. Realizuje Božství v Jeho vnějším Vědomí a životě. Viz Matouš V,48: „Budte dokonalí, jak je dokonalý váš nebeský Otec.“

3. Velký Brahma (prakrti) je Mou dělohou. Do něho vkládám semeno a z něho se pak zrodí všechny bytosti, ó Ardžuno.

Kdybychom byli pouhými výtvary přírody, nemohli bychom dosáhnout věčného života. Tento verš ujišťuje, že všechno bytí je božským projevením. On je kosmickým semenem. Ve vztahu k tomuto světu je Hiranjagarbhou, kosmickou Duší. Šankara říká: „Spojuji pole se znalcem pole a zrozuji Hiranjagarbhu, a tím všechny bytosti.“ Pán je Otcem, který vkládá semeno do dělohy, která je ne-Já. Semeno je podstatou života a je příčinou zrození každého jedince. Svět je hrou Neomezeného v omezeném. Viz také poznámku k II, 12. Autor zde přijímá teorii stvoření, jakožto vývoj tvaru

z ne-bytí, chaosu či noci. Tvary všech věcí, které vystávají z propastného prázdna, pocházejí od Boha. Jsou semeny, která vrhá do ne-bytí.

4. Ať se zrodí v dělohách nejrozmanitější tvar, ó Ardžuno, velký Brahma je dělohou a Já jsem Otcem, který vkládá semeno.

Příroda je Matkou a Bůh je otcem všech žijících forem. Jelikož příroda je také přirozeností Boha, Bůh je otcem a matkou vesmíru. Je semenem i dělohou vesmíru. Tato koncepce se používá při určitých formách pobožností, které se vyvinuly z toho, co někteří moderní puritáni nazývají obscénní falismus. Duch boží oplodňuje naše životy a činí z nich to, co chce aby byly.

Svrchovaným je zárodečnou příčinou světa. Všechny bytosti jsou výsledkem oplodnění hmoty živými dušemi. Skrze ně Bůh uskutečňuje svou činnost ve světě. Semena Logu jsou ideální či myšlenkovou formou, která ztvárňuje hrubý svět hmoty do bytostí. Ideje, tj. vzory věcí, které mají být, jsou všechny v Bohu. Každý možný projev má svůj původ v odpovídající možnosti Neprojeveného, ve kterém existuje jako věčná příčina, a jehož projevení je zjevným potvrzením. Bůh má vizi věčného stvoření do všech detailů. Zatímco u Sokrata a Platóna jsou idea a hmota pojímány jako dvojné, v Gítě je vztah mezi jemnohmotným světem idejí a hrubohmotným světem obtížně srozumitelný, protože se říká, že obé patří Božství. Bůh Sám vtěluje semenné ideje do forem hrubohmotného světa. Tyto semenné ideje mají božský původ, který náleží příčinnému Logu, což vysvětluje proč milujeme Boha. Zatímco Bůh je v určitém smyslu k lidské přirozenosti transcendentní, přece je v duši také přímý výraz Božství. Kosmický proces pokračuje tak dlouho, dokud se příčinný důvod alfa a konečná dokonalost omega nekryjí.

Dobrota, vášeň a tupost

5. Tři guny, tj. dobrota (sattva), vášeň (radžas) a otupělost (tamas), zrozenci přírody, ó Ardžuno, svazují v těle nepomíjivého vtěleného, ó Ardžuno.

Co vede k tomu, že se nesmrtelná duše projeví v cyklu zrození a smrti? Je to síla gun. Ánandagiri k tomu říká: „Guny jsou prvot-

ními složkami přírody a jsou základem všech substancí. Nemůžeme proto o nich prohlašovat, že jsou kvalitami, které jsou v substancích.“ Nazývají se gunami proto, že jejich výskyt je věčně závislý na purušovi systému sánkhja nebo na znalci pole Gíty. Guny jsou tři směry přírody nebo také tři provazy, které společně vytvářejí propletené lano přírody. Sattva zrcadlí světlo vědomí a je jím ozářena, takže má kvalitu záře. Radžas má v sobě ven směřující pohyb (pravrtti) a tamas je charakterizováno netečností a nedbalou lhostejností (apravrtti). Je obtížné nacházet výrazy, mající stejný význam jako ona tři slova – sattva, radžas a tamas. Sattva je dokonalou čistotou a zářivostí, zatímco radžas je nečistotou, která vede k aktivitě, a tamas představuje temnotu a netečnost.

Vesmírná trojice vždy odráží nadvládu jedné ze tří gun. Je to sattva u Višnu – udržovatele, radžas u Brahmy stvořitele a tamas u Šivy ničitele. Sattva přispívá ke stabilitě vesmíru, radžas k jeho tvůrčím momentům a tamas představuje směr rozkladu a smrti. Odpovídají za původ, udržení a rozpuštění světa. To, že se tři guny týkají tří aspektů osobního Boha, ukazuje na to, že On patří k objektivnímu či projevenému světu. Bůh bojuje v lidstvu, aby ho spasil a aby duše, které Mu jsou podobny, s Ním spolupracovaly na díle spásy.

Když se duše ztotožní s gunami, zapomene na svou věčnost a používá mysl, život a tělo pro sobecké uspokojení. Abychom vystoupili nad omezenost, musíme vystoupit nad guny a stát se tri-gunatitou³⁰; pak bereme na sebe svobodnou a neporušitelnou přirozenost Ducha. Sattva se povznese do světla Vědomí (džjótih), radžas do sebekázně (tapas) a tamas v klid a mír (šánti).

6. Z těchto je sattva čirá a působí osvětlením a zdravím. Svazuje bezúhonného připoutaností ke štěstí a poznání.

Poznání zde uváděné se týká nižšího intelektuálního poznání. Sattva nás nezabaví pocitu jáství. Způsobuje také touhy, i když po ušlechtilých věcech. Já, které je volné od všech připoutaností, je zde připoutáno ke štěstí a vědění. Dokud nepřestaneme myslet a chtít za pomoci jáství, nestaneme se svobodnými. Džňána, čili poznání, má vztah k buddhi (intelektu), které je výtvozem přírody, a je třeba jej odlišit od čistého vědomí, které je podstatou átmanu.

30 Tím, kdo vystoupil nad guny.

7. Věz, že radžas má povahu připoutanosti a vyvěrá z dychtivosti a přivislosti. Ó Ardžuno, pevně svazuje vtěleného připoutaností k činnostem.

Ānandagiri: „Ačkoli já (ego) není konajícím, radžas způsobuje, že si počíná s myšlenkou já jsem konající.“

8. Věz, že tamas je zrozené z nevědomosti a klame všechny vtělené bytosti. Ó Ardžuno, váže nedbalostí, netečností a leností.

9. Sattva poutá ke štěstí, radžas k činnosti, ó Ardžuno, ale tamas halí moudrost a připoutává k nedbalosti.

10. Když sattva převládne nad radžasem a tamasem, pak má převahu, ó Ardžuno. Radžas má převahu, když převládá nad sattvou a tamasem, a stejně tak tamas převládá, když ovládne sattvu a radžas.

Tři guny jsou v každé lidské bytosti přítomny, i když různě odstupňované. Nikdo není od nich volný a v každé duši jedna či druhá převažuje. O lidech se říká, že jsou sattvičtí, radžasičtí nebo tamasičtí, podle guny, která převažuje. Když psychologii ovládala teorie letor těla, lidé byli rozděleni v sangviniky, choleriky, flegmatiky či melancholiky, podle toho, která ze čtyř charakteristik převládala. V hinduistické klasifikaci se berou na zřetel psychické charakteristiky. Sattvická povaha míří ke světlu a poznání; radžasická povaha je neklidná, plná přání po vnějších věcech. Zatímco činnost sattvického je klidná, svobodná a nesebecká, radžasická povaha si přeje být stále aktivní a nedokáže tiše sedět a její aktivity jsou sobecky zabarveny. Tamasičká povaha je tupá a netečná, mysl je zatemněná a zmatená a její celý život představuje podrobování se prostředí.

11. Když světlo proniká všemi branami těla, pak je možno říci, že narostla sattva.

„Všemi branami těla“ - světlo poznání se může plně fyzicky projevit. Pravda vědomí neodporuje tomu, aby se v hmotě vyjadřovala. Božství lze na fyzické úrovni realizovat. Učinit lidské vě-

domí božským, vnést světlo do fyzického a povýšit náš celý život, to je cílem jógy.

12. Chtivost, aktivita, podnikavost, neklid a dychtivost, ó Ardžuno, tyto vystupují, když narůstá radžas.

Vášnivé lpění na životě a jeho potěšeních vyvstává z převahy radžasu.

13. Zatemněnost, nečinnost, nedbalost a poblouzněnost, ó Ardžuno, ty se rozvíjejí, když naroste tamas.

Osvícení je výsledkem sattvy a zatemnění je výsledkem tamasu. Omyl, nepochopení, nedbalost a lenost jsou charakteristickými znaky tamasického temperamentu.

14. Když vtělená bytost zemře ve stavu, kdy převažuje sattva, pak dosahuje čistých světů těch, kdo znají to Nejvyšší.

Nedosahují osvobození, ale narodí se v říši Brahmy. Podmínkou osvobození je překročení tří gun.

15. Když v okamžiku smrti převažuje radžas, pak se narodí mezi těmi, kteří jsou připoutaní k činnostem. Když zemře v okamžiku, kdy převládá tamas, pak se rodí v lůně pobloudilých.

16. Plod dobrého činu bývá sattvické přirozenosti a je čistý, zatímco plodem radžasu je bolest a plodem tamasu je nevědomost.

17. Ze sattvy vzniká poznání, z radžasu chtivost a z tamasu nedbalost, omyl a nevědomost.

Zde jsou vykresleny psychické důsledky působení tří gun.

18. Kdo je upevněn v sattvě, stoupá vzhůru, kdo v radžasu, zůstává uprostřed, a tamasičtí, kteří jsou nasáklí nejnižší gunou, ti klesají.

Duše se vyvíjí či vystupuje skrze tyto tři stupně. Vyvíjí se - z tupé lhostejnosti a ponořenosti v nevědomost - bojem o hmotné požitky, k hledání poznání a štěstí. Dokud však jsme připoutáni, i třeba k velmi ušlechtilým věcem, jsme omezení a vždy je v nás pocit nejistoty, neboť radžas a tamas v nás mohou zaútočit. Nejvyšším ideálem je překročit etickou úroveň a vystoupit do duchovní. Sattvický člověk by se měl stát světcem (trigunatita). Dokud nedosáhneme tento stupeň, je to znakem, že se naše evoluce ještě nedovršila.

19. Když zřící nevidí jiného konajícího než guny a zná také Toho, který je nad gunami, pak dosahuje Mé bytí.

Ánandagiri: „Pak se projeví jeho totožnost s brahman.“

20. Když se vtělená bytost pozvedne nad tři guny, které vystávají z těla, pak je volná od zrození, smrti, stáří, bolesti a dosáhne nesmrtelnosti.

Z toho vyplývá, že guny mají původ v těle, „jsou semenem, ze kterého se tělo vyvíjí“. Šankara říká: „I sattvická dobrota je nedokonalá, protože dobrota musí o svůj stav bojovat s jejím protikladem. V okamžiku, kdy boj skončí a dobrota se stane absolutní, přestává to být dobrota a začne přesahovat všechny etické nátlaky. Rozvinutím sattvické povahy vystupujeme nad ni a získáváme transcendentní moudrost.“

Podobně jako vyloupneme trn trnem, tak zamítnutím světských věcí musíme zamítnout samotné zamítnutí. Sattvickými prostředky překonáváme radžas a tamas, až se posléze dostaneme nad sattvu samotnou.

Povaha Toho, kdo je nad třemi gunami

Ardžuna pravil:

21. Jaká je charakteristika toho, kdo vystoupil nad guny? Jaký je jeho způsob života? Jak se ocitne nad třemi gunami?

Jaké jsou znaky džívanmukti, to jest toho, který dosáhl dokonalosti zaživa? Jeho charakteristiky jsou více méně stejné jako toho, který je zmiňován v komentáři k II, 55, nebo se podobá uctívajícímu (XII, 13). Z toho je zřejmé, že znaky dokonalosti jsou stejné a je jedno, jak jsou dosahovány.

Požehnaný pravil:

22. Ó Ardžuno, takový neodmítá osvětlení, činnost a klam. Netouží po nich, když nejsou, ani když vyvstanou.

23. Podobá se nezúčastněnému a není vyveden z klidu gunami, stojí stranou, bez zakolísání, protože ví, že to jsou pouze guny, které působí.

Spatřuje změny v přírodě, ale není do nich zaplétán. Guny jsou vyzdviženy do čistého osvětlení, do božské činnosti, a jsou dokonale klidné.

24. Takový považuje bolest a potěšení za stejné, přebývá sám v sobě. Hroudu, kámen i kus zlata pokládá za stejné a zůstává nezměněný v milém i nemilém, je pevně myslí, neboť hodnotí hanu i chválu stejně.

25. Ten, kdo je stejný ve cti i hanbě, je stejný k přátelům i nepřátelům. V činnostech se vzdal veškeré iniciativy; o takovém se říká, že vystoupil nad guny.

26. Ten, kdo Mi slouží s nezlomnou oddaností a vystupuje nad guny, ten je vhodný, aby se stal za jedno s brahman.

Je zralý pro osvobození.

27. Já jsem příbytkem brahman, Nepomíjivý a Nesmrtelný, jsem věčným Řádem a absolutní blažeností.

Zde se uvádí, že osobní Bůh, Pán, je základem absolutního brahman. Šankara zastává názor, že svrchovaný Pán je brahman tím, že je projevením brahman. Brahman uděluje svou milost uctívajícím skrze Íšvarašakti a On je touto silou v projevu, a je proto samotné brahman. Poskytuje ještě další vysvětlení. Brahman je osobní Bůh a verš pak znamená: „Já, nepodmíněné a nevyslovitelné, jsem přibýtkem nepodmíněného brahman, které je nesmrtelné a nezničitelné.“

Zde se Kršna ztotožňuje s absolutním a nepodmíněným brahman.

Toto je čtrnáctá kapitola, která se nazývá
„Jóga rozlišování tří gun“.

KAPITOLA XV.

STROM ŽIVOTA

Kosmický strom

Požehnaný pravil:

1. Hovoří se o nezničitelném fíkovníku, který má kořeny nahoře a větve dole. Vědy tvoří jeho listy a ten, kdo toto zná, je znalcem vědů.

Kathópanišad prohlašuje: „Tento svět je věčným stromem s kořeny nahoře a větvemi dole.“ Je to vesmírný strom. Mahábhárata připodobňuje kosmický proces ke stromu, může být odseknut mocným mečem poznání. Taittirijópanišad říká: „Jsem původcem stromu světa.“ Orfická destička Petelia naznačuje, že naše tělo pochází ze země a duše z nebes: „Já jsem dítě země a hvězdnatého nebe, ale má životní pouť je ze samotného nebe.“ Platón zmiňuje: „Co se týče nejušlechtilejší části naší duše, musíme ji chápat takto: prohlašujeme, že Bůh dal každému z nás, jako svému démonovi (řecký výraz pro ducha), druh duše, která přebývá na vrcholu našeho těla a která nás pozvedává – protože nejsme pozemskou, ale nebeskou květinou – zdvihá nás ze země, pro naši přibuznost s nebesy.“

Jelikož strom pochází od Boha, říká se, že koření „nahore“, a jelikož se rozprostírá na zemi, říká se, že jeho větve směřují dolů. Svět je živoucí organismus spojený se Svrchovaným.

Podle dávné víry se prohlašuje, že svět udržují posvátné kultury vědů, a o hymnech se říká, že jsou listy, které udržují při životě kmen a větve.

2. Jeho větve se rozprostírají nahoře i dole, je živěn gunami a jeho výhonky jsou smyslové předměty. Dole ve světě lidí se prostírají kořeny pocházející z činností.

Šankara dochází k názoru, že dolů se rozprostírající kořeny jsou druhotné, a jsou to vásany, které nesou duši na základě výsledků skutečněných v minulosti.

3. Jeho skutečný tvar nelze zde na světě vnímat, ani jeho konec, začátek nebo základ. Když se tento pevně zakořeněný fíkovník skácí pomocí ostřejšího meče nepřipoutanosti,

4. pak je třeba hledat cestu, ze které se ti, kteří ji našli, nevracejí. Ti pak mohou říct: „Hledám útočiště jedině v Prvotní Osobě, z níž vyvěrá pradávný proud světa (kosmický proces).“

Žák se odtahuje od objektivního, bere útočiště v prvotním Vědomí, ze kterého vystupují kosmické energie.

5. Ti, kteří jsou osvobozeni od pýchy a klamu, kdo překonali zlo připoutanosti, kdo utišili své touhy a jsou vždy oddáni svrchovanému Duchu, kdo jsou osvobozeni od dvojností nazývaných potěšení a bolesti a jsou volní od poblouznění, ti dosahují nesmrtelný stav.

Projevený život je jen částí

6. Slunce ani měsíc či oheň neozářují Můj svrchovaný příbytek, ze kterého se nikdy nevracejí ti, kdo ho dosáhli.

Tento verš se týká neměnného brahman, které je možno dosáhnout asketickou sebekázní.

Pán jako život vesmíru

7. Zlomek Mého vlastního Já se ve světě života stal živou duší věčnou a přitahuje k sobě smysly, ze kterých je mysl šestým smyslem; a všechny smysly patří přírodě.

„Zlomek Mého vlastního Já“ - to neznamená, že by se Svrchované dělilo v části. Jedinec je pohybem Svrchovaného, je ohniskem velkého Života. Já jedince je jádrem, které se může zvětšit a srdcem a myslí obejmout celý svět v intimním styku. Současný

projev může být částečný, ale realitou individuální duše je Božství, které lidským stvořením není plně odhaleno. Boží obraz v člověku je mostem mezi nebem a zemí. Každý jedinec má ve vesmíru věčný význam. Když vystoupí nad svá omezení, pak není rozpuštěn v nadosobním absolutnu, ale žije ve Svrchovaném a v kosmické aktivitě vstupuje do spolupodílnictví s Bohem.

Šankara zastává názor, že já je částí Svrchovaného, podobně jako prostor v hliněném džbánu, nebo jako dům je částí vesmírného prostoru.

„Stal se živou duší“ – Šankarananda říká: „Věčná částice, když zaujala pozici znalce pole, aby projevila jména a tvary, stává se poznávajícím.“ Určitým způsobem se Svrchované stane duší. V podstatě však není duší, ale zaujímá jeho tvar.

Džívátman³¹ je jedním z center mnohonásobného Božství a vyjadřuje jeden aspekt božského Vědomí. Individuální bytost patří do světa projevu a závisí na tom, co je Jediné, přičemž átman je ten, který podporuje projevení. Naplnění individuální bytosti spočívá ve vyjádření své charakteristické přirozenosti. Když zaujme správný postoj k Božství, její povaha se očistí od všech vlivů, které ji snižují a překrucují, a pravda o jeho osobnosti se jasně projeví. Jelikož všichni jedinci jsou v podstatě jedno s Božstvím, každý je ve světě projevení částečným projevem Božství. Každý z nás je paprskem božského Vědomí, do kterého, pokud to dovolíme, se můžeme přeměnit.

8. Když Pán vstupuje do těla a když ho opouští, pak je bere (smysly a mysl) a unáší, podobně jako vítr si počíná s vůněmi.

Jemnohmotné tělo doprovází duši při jejím putování vesmírnou existencí.

9. Těší se ze smyslových předmětů a používá k tomu uši, oči, hmat, chuť, nos i mysl.

10. Když odchází či ve spojení s gunami zůstává nebo zažívá, pobloudilí Ho nevidí (vtělené bytosti), ale ti, kteří jsou obdařeni okem moudrosti (jejichž oko je moudré), ti zří.

31 *Individuální duše.*

11. Moudří, kteří usilují, vnímají Ho upevněného ve svém já, ale ti, co nemají porozumění a jejichž bytost postrádá ukáznění, i když usilují, nena-cházejí Ho.

12. Zář slunce, která ozařuje celou zemi, svit měsíce i zář, která vychází z ohně, věz, že jejich jas pochází ode Mne.

13. Když vstupuji do země, Mou vitální energii vyživuji veškerý život. Stávám se šťavnatou só-mou (měsícem) a vyživuji všechny rostliny.

14. Když se stávám životním ohněm žijících by-tostí, spojuji se se stoupajícím a klesajícím de-chem a stravuji čtveru potravu³².

15. Jsem usazen v srdcích veškerenstva. Jsem zdrojem poznání, paměti i její ztráty. Já jsem ten, koho skutečně lze poznat pomocí vědů. Jsem pra-vým autorem védánty a jsem také znalcem vědů.

Svrchovaná Osoba

16. Na tomto světě jsou dva druhy bytostí, hy-noucí a nehynoucí. Hynoucí jsou všechny tyto existence; to, co je neměnné, je nehynoucí.

17. Odlišný však je Nejvyšší Duch, svrchovaný átman, věčný Pán, který prostupuje tři světy a udržuje je.

Duše je ve stále se měnícím vesmíru kšára (polem), Akšára, věčný Duch, neměnicí se a nehybný, je neměnný v měnlivém. Když se duše obrátí k tomuto Neměnnému, kosmický pohyb od ni odpadá a dosahuje neměnicí se věčnou existenci. Toto nejsou ne-smířitelné protiklady, protože brahman je jak jedno, tak mnohé, věčně nezrozené, jakož i kosmický tryskající proud.

32 Čtverá potrava je ta, která se žvýká, vysává, polyká a která se líže.

Pro Gítu je tento pohybující se svět stvořením Pána. Božství přijímá svět a působí v něm. Před kosmickým zánikem je Svrchovaný Íšvara Nejvyšší Osobou, Purušottamou, Pánem vesmíru, tím, který přebývá v srdcích všech stvoření.

„Svrchovaný átman“ - paramátman, je Bohem v duši. Gíta zde nehovoří o nezměrné propasti Božství, ale o Duchu, který tkví v pohybujících se stvořeních.

Gíta vynáší koncepci osobního Boha, který v Sobě kombinuje bezčasové bytí (akšára) a časový začátek (kšára).

Šankara vysvětluje měnící se jako měnlivý vesmír a neměnné jako májášakti, čili moc Pána, kdežto o Svrchovaném říká, že je věčný, čistý a inteligentní, volný od všech omezení měnlivého a neměnného.

18. Protože překračuji pomíjivé a jsem nad nehynoucím, Já Jsem ve vědech i ve světě oslavován jako svrchovaná Osoba.

19. Kdo není oklamán a zná Mne, svrchovanou Osobu, je znalcem všeho a zbožňuje Mne celou svou bytostí (z celého svého ducha), ó Ardžuno.

Poznání vede k láskyplné oddanosti.

20. Toto je Má nejtajnější nauka, kterou jsem ti sdělil, ó Ardžuno. Když člověk toto zná, pak zmoudří a naplní vše, co má dosáhnout, ó Ardžuno.

Tak končí patnáctá kapitola, která se nazývá „Jóga svrchované Osoby“.

PŘIROZENOST BOŽSKÉ A DÉMONICKÉ MYSLI

Božská povaha

Požehnaný pravil:

1. Nebojácnost, čistota mysli, moudré rozvržení mezi poznáním a soustředěním, dobročinnost, sebekontrola a obětování, studium písem a upřímnost.

Indická náboženská symbolika již odedávna zmiňuje rozdíl mezi světelnými nebeskými bytostmi a asury, titány, dětmi temnoty. Rg-véd uvádí boj mezi bohy a jejich temnými protivníky. Rámájana vypravuje o podobném konfliktu mezi reprezentanty vyšší kultury a těmi, kteří jsou naplněni nevázaným sobectvím. Mahábhárata široce popisuje bitvu mezi Pánduovci, kteří byli stoupecmi správného chování a počínání a byli věrní zákonům a spravedlnosti, a Kuruovci, kteří byli ovládáni touhou po moci. Lidstvo zůstává historicky svému typu nápadně věrné a dnes máme stejné problémy jako v dobách Mahábháraty. Někteří jsou božsky výborní, a jiní dábeltsky mravně padlí. Jiní jsou zase tak lhostejní, až je to odsouzeníhodné. To se pravděpodobně podobá vývoji lidstva, jemuž se sami, více či méně, podobáme. Nebeské bytosti i asurové jsou všichni, dle Čchándógjópanišad, zrozenci Pradžápatiho³³.

2. Nenásilí, pravda, volnost od hněvu, sebezapření, jasný klid, nechuť k hledání chyb, soucit k žijícím bytostem, absence chtivosti, jemnost, skromnost a vytrvalost (nepřítomnost nestálosti),

3. energie, odpuštění, statečnost, čistota, nepřítomnost zlomyslnosti a pýchy - ó Ardžuno, to je vybavení toho, kdo se narodil s božskou povahou.

33 Bůh stvořitel védů; tvůrce bohů, démonů a lidí.

Lidská rasa není rozdělena na království Ormuzovo³⁴ a království Ahrimanovo (bůh zla). V každém člověku jsou tato dvě království, světla a temnoty, zastoupena.

Učitel Gíty staví do popředí význačné kvality těch, kteří hledají božskou dokonalost. Dále popisuje kvality těch, kteří touží po moci, slávě a snadném životě. Uváděné rozdíly nejsou úplným ani vyčerpávajícím způsobem uvedeny. Mnohé bytosti disponují oběma kvalitami. Mahábhárata říká: „Nic není zcela dobré nebo úplně špatné.“

Démonický

4. Okázalost, arogance, nadměrná pýcha, hněvivost, dále drsnost a nevědomost, ó Ardžuno, to je vybavení toho, kdo se narodil s démonickou povahou.

Výsledky, které vyplývají z povah

5. Možno říci, že božské vybavení má za následek osvobození a démonické nesvobodu. Netrap se, ó Ardžuno, ty jsi zrozen s božským vybavením (pro božské určení).

Tradiční výtečnosti zbožného hinduisty jsou zde shrnuty a označeny za „božský“ stav života. Asurové jsou mazaní a plní energie, ale trpí přehnaným sobectvím a nemají žádné morální zábrany a duchovní cíle.

Démonická povaha

6. Na zemi jsou stvořeny dva typy bytostí – božské a démonické. Božskou jsem ti důkladně popsal. Poslyš nyní, ó Ardžuno, o démonické povaze.

34 Dle perského náboženství je to bůh světla a dobra.

7. Démonické povahy nemají ponětí o cestě činnosti ani o cestě vzdání se. Neznají čistotu ani dobré chování a pravdu v nich nelze nalézt.

8. Říkají, že svět je neskutečný, bez základu, bez Pána, nevznikl na základě obvyklých příčinných postupů, ale na základě žádosti.

„Bez základu“ - bez mravního základu, to je materialistický pohled. „Nevznikl na základě obvyklých postupů“ - k tomu je ještě jiný výklad. Světu předsedá Íšvara a řídí jej do stanoveného pořádku, kde věci, podle zákona, pocházejí z druhých. Materialisté však popírají řád ve světě a zastávají názor, že se věci samovolně vyvíjejí. Věří, že není žádný postup odpovídající pravidlům a svět je tu jen za účelem užití.

Šankara říká, že z materiálního hlediska je sexuální vášeň jedinou příčinou existence všech živých bytostí.

9. Poněvadž se pevně drží tohoto názoru, tyto duše chabého rozumu a krutých činů povstávají jako nepřátelé ke zkáze světa.

10. Oddáni neuhasitelné touze, plní pokrytectví, nesmírné pýchy a nadutosti, oklamáni poblouzněnými názory jednají s nečestnou rozhodností.

Brhaspati sůtra říká, že k rozhodujícímu konci člověka vede neuhasitelná touha.

11. Jsou posedlí nesčetnými starostmi, které končí až jejich smrtí. Pokládají splnění svých tužeb za nejvyšší cíl a mají přesvědčení, že nad to není.

Toto je materialistické učení, které říká: „Jezte, pijte, veselte se, neboť smrt je jistá a později nic není.“

12. Svazují je stovky pout tužeb, vydání vášni a hněvu hromadí a hamouní bohatství nekalými způsoby, jen aby uspokojili své touhy.

13. „Toto jsem dnes dosáhl, splním i další touhu; toto je moje a tamten majetek bude také můj.“

14. „Toho nepřítele jsem zabil, zabiji i dalšího. Já jsem pánem a mám z toho požitek, jsem úspěšný, mocný a šťastný.“

To je největší Luciferův hřích, když si přisvojuje božství. Pokušení dosáhnout moc, dosáhnout suverenity, to je velice rozšířené. Náchylnost ovládat jiné učinila z člověka otroka. Božská duše takové svody odmítá, tak jak to učinil Ježíš na poušti. Démonické bytosti však taková řešení přijímají a vynášejí pýchu, domýšlivost, chtivost, nenávist a brutalitu jako klad.

15. „Jsem bohatý, pocházím z dobré rodiny.“ „Kdo se mi může rovnat?“ „Budu obětovat, budu rozdávat a těšit se,“ v takovém poblouznění vedou podobné řeči.

16. Zmateni množstvím myšlenek, zamotaní do smyček klamu a oddání naplňování svých tužeb, padají do páchnoucího pekla.

17. Ješitní, zatvrzelí, plní pýchy a nadutosti z bohatství, za účelem obdivu vykonávají oběti, přičemž nedbají předepsaných pravidel.

18. Oddávají se domýšlivosti, síle a pýše, také vášnivosti a hněvu. Tito zlomyslní lidé Mnou pohrdají ve vlastním těle i v tělech jiných.

„Bůh v nich přebývá jako svědek jejich hříšného života,“ říká Šankara.

19. Tyto kruté nenávistníky, nejhorší z lidí, zloduchy, neustále vrhám v cyklu zrození a smrti do démonických děloh.

20. Když od zrození k zrození padají do děloh démonů, tyto pomatené bytosti Mne nedosahují, ó Ardžuno, ale klesají až do nejnižšího stavu.

Radí se nám, abychom ze sebe setřáslí démonickou povahu. Není zde míněno předurčení, protože se nám říká, že máme stále možnost se obrátit k Bohu a dosáhnout dokonalost. Toto je možné

v každém stavu. Duch, který tkví v nás, je v každé bytosti, to znamená, že je tu stálá naděje na dosažení nesmrtelnosti. I největší hříšník, obrátí-li se k Bohu, dosahuje osvobození (viz. IV,36).

Trojí brána do pekel

21. Jsou tři brány do pekla, které vedou k záhubě duše. Jsou to vášeň, hněv a lačnost. Proto je třeba se této trojice zříci.

22. Člověk, který je vysvobozený z těchto tří bran temnot, ó Ardžuno, pracuje pro blaho své duše a dosahuje nejvyššího stavu.

Zákony písma jsou povinností

23. Ale ten, kdo se nestará o předpisy písma a chová se tak, jak mu jeho touhy našeptávají, ten nedosahuje dokonalosti ani štěstí, natož nejvyššího cíle.

24. Proto necht' písmo je autoritou v určování toho, co je třeba učinit a co nikoli. Se znalostí pravidel písma vykonávej svou práci zde na světě.

Pohánění touhou se musí nahradit poznáním správné činnosti. Jakmile je však dosažena vrcholná, všepřevyšující závěrečná svoboda, pak jedinec nejedná z popudu instinktu (tendencí), ani ze zákona, ale z hlubokého vhledu ducha všeho života. Běžně jednáme podle našich osobních tužeb a naše chování přizpůsobujeme předepsaným sociálním předpisům, a nakonec dosahujeme poznání hlubšího smyslu života a počínáme si podle jeho vedení. Pohánění tužbami (XVIII, 59), vedení zákonem (XVI, 24) a spontánnost Ducha (XI, 33 a XVIII, 64), představují tři stupně, kterými procházíme.

Toto je šestnáctá kapitola, která se nazývá „Jóga rozdílu mezi božským a démonickým vybavením“.

KAPITOLA XVII.

TŘI GUNY VE VZTAHU K NÁBOŽENSTVÍ

Tři druhy víry

Ardžuna pravil:

1. Jaké je postavení těch, kdo opomíjejí předpisy písma, ale vykonávají oběti s vírou, ó Kršno? Jsou sattvičtí, radžasičtí nebo tamasičtí?

Úmyslně nevzdorují předpisům písma, ale neznají je. Šankara namítá, že povaha víry nezávisí na předpisech písma, ale na charakteru a způsobu uctívání.

Rámánudža zastává názor méně tolerantnější a domnívá se, že ti, co porušují předpisy z nevědomosti nebo je úmyslně přehlížejí, ať mají víru či nemají, tací by měli být odsouzeni.

Požehnaný pravil:

2. Víra vtělených bytostí je trojího druhu a závisí na jejich vrozené povaze, tj. sattvické, radžasicke nebo tamasicke. Poslechni si, co ti sdělím.

3. Víra každého jedince odpovídá jeho povaze, ó Ardžuno. Člověk je stejné povahy jako jeho víra. Jakou má víru, takový ve skutečnosti je.

Autor se tu zamýšlí nad celou řadou otázek, které v oné době pravděpodobně byly předmětem zájmu. Jsou to víra, dieta, oběť, askeze, poskytování milodarů, zřeknutí se a vzdání se.

„Vira“ - není totožná s přijetím určitého kréda. Představuje úsilí o seberealizaci tím, že soustřeďujeme síly mysli na ideál, který sledujeme.

Víra představuje tlak Ducha na lidstvo. Je to síla, která podněcuje lidstvo k tomu, co je lepší, nejen co se týče vědění, ale v celém rozsahu duchovního života. Víra je vnitřní smysl pravdy a ukazuje na objekt, na který dopadne plné světlo až později.

Konec konců svědectví náboženské víry tvoří v srdci věřícího nejvyšší a nevyvratitelný důkaz.

Jeden populární verš uvádí, že cíle, které náboženství nabízí, jsou účinné do té míry, kolik víry je do nich vkládáno. Bhágavata Purána říká, že plody uctívání jsou závislé na víře uctívajícího. Jsme tím, co jsme vytvořili v minulosti,; a naši budoucnost můžeme uzpůsobit. Platón říká: „Sklon našich tužeb a povaha našich duší jsou právě takové, jaké jsme měli obdržen.“ Goethe zase říká: „Jedině upřímnost vytváří život věčný.“

4. Sattvičtí lidé uctívají bohy, radžasičtí polobohy a démoničtí a jiní, kteří jsou hloupí, uctívají duchy a strašidla.

Lidé temnoty jsou ti, kteří mají za idol zemřelé a duchy.

5. Hloupí, domýšliví jsou poháněni vášněmi, provádějí násilné askeze, jaké nejsou písmem přepsány,

6. jelikož jsou pošetilí, utiskují soubor prvků jejich vlastního těla a také Mne, který v těle přebývám. Vězte, že jejich řešení jsou démonická.

Metody sebetryznění, které někteří provádějí za účelem předvádění, jako například oblékání žiněných košilí, propichování těla ostrými jehlami, autor Gíty odsuzuje. Tělesná slabost někdy produkuje halucinace, které se pokládají za spirituální vize. Sebekázeň nelze zaměňovat s týráním těla. Gautamo Buddha upozorňuje na toto: „Zavedené praxe askeze a sebeumrtvování, které jsou bolestivé, by se neměli provádět, protože jsou bezcenné a tím neužitečné.“ Pravá sebekázeň těla, která je zaměřena na čistotu apod., je uvedena ve verši 14.

Tři druhy potravin

7. Také potrava, která je všem milá, je tří druhů. Stejně jako oběti, askeze a dary. Slyš, jaké rozdíly jsou mezi nimi.

8. Potrava, která podporuje život, vitalitu, sílu, zdraví, přinášející radost a veselou mysl, která je sladká, jemná, výživná a příjemná, tu vítají sattvické bytosti.

9. Potrava, která je hořká, kyselá, slaná, příliš horká, svíravá, trpká a palčivá, vyvolávající útrapy, zármutek a choroby, tu mají v oblibě radžasické bytosti.

10. Potrava, která je zkažená, nechutná, hniјící, okoralá, odpadková a nečistá, je potravou tamasickou.

Jelikož tělo má základ v potravě, je kvalita jídla důležitá. Naši sílu sebeovládání ovlivňuje to, co jíme.

Tři druhy obětí

11. Oběť, která je nabídnuta dle předpisu písma těmi, kdo neočekávají žádnou odměnu a pevně věří, že uskutečňování oběti je jejich povinností, taková oběť je sattvická.

Oběť uváděná v Gítě není stejná jako oběť uváděná při obřadech védů. Oběť v Gítě je obětní činnost, kdy člověk věnuje zpravidla svůj majetek a činy službě Jedinému Životu, který je ve všem. Lidé s takovým duchem oběti přijímají ochotně i smrt, i když jim byla „nespravedlivě“ přiřčena. Jejich obětí se svět vyvíjí. Sávitří říká Jamovi (bohu smrti), že dobří lidé živí svět svým utrpením a obětí.

„Kdo neočekávají žádnou odměnu“ – dělají to, co je správné, ale jsou lhostejní k důsledkům. Sokrates a Gándhí měli na zřeteli pouze to, aby si počínali správně a hráli roli dobrého či špatného, a nedbali o to, zda mají šanci žít nebo zemřít.

12. Oběť, která je nabízena s očekáváním odměny nebo aby byla dána najevo, ó Ardžuno, věz, že taková oběť je radžasická.

13. Oběť, která není v souhlase s nařízenými, při které se nerozděluje žádné jídlo, nezpívají se chvalozpěvy a neplatí příslušné poplatky, je konána bez víry, taková oběť je tamasická.

Rozdávání jídla a vyrovnávání poplatků bývají uváděny jako symboly pomoci jiným. Bez toho by byly všechny práce sobecké.

Tři druhy pokání

14. Uctívání bohů, dvojzrozců, učitelů a moudrých, čistota, přímost, zdrženlivost a nenásilí, takovému pokání se říká tělesné.

15. Vyslovování slov, která jsou pravdivá a nezvrhuje, příjemná a prospěšná, stejně jako prozpěvování védů, se nazývá pokáním řeči.

„Co je nepříjemné a co je prospěšné pro mluvícího a pro naslouchajícího, to lze jen těžko najít.“ „Když se chceš vyvarovat prořeknutí, musíš si dát pozor na pět věcí: o čem mluvíš, komu to říkáš, jak, kdy a kde.“ (Necenzurované vzpomínky, W.E.Norris)

16. Ryzost mysli, laskavost, ticho, sebekázeň, čistota mysli - to se nazývá pokáním mysli.

17. Toto trojí pokání, prováděné člověkem vyrovnané mysli, bez očekávání odměny, je sattvic-ké.

18. Pokání prováděné za účelem získání vážnosti, obdivu a úcty, dávání toho najevo, takové se považuje za radžasické.

19. Pokání prováděné z bláznivé nepoddajnosti, pomocí sebetrýznění nebo týrání jiných, takové je tamasické.

Nyní následují zmínky o třech druzích darů.

Tři druhy darů

20. Dar, který je poskytován bez očekávání odměny, s pocitem, že věnování je povinností a je-li věnován na pravém místě a v pravém čase, hod-

notnému člověku, takový dar se považuje za sattvický.

Toto vede k naprostému sebevňování. Dary chudým nepomáhají jen chudým, ale pomáhají dávajícím. Ten, kdo dává, dostává.

21. Dar, který je činěn s nadějí na protihodnotu či s očekáváním nějakého zisku v budoucnosti, nebo když dar zraňuje city podarovaného, pak takový dar se označuje za radžasický.

22. Dar, který je činěn na špatném místě a čase, nevhodné osobě, nevhodným způsobem či s pohrdáním, takový se pokládá za tamasický.

Mystické vyjádření: Óm Tat Sat

23. Óm Tat Sat se považuje za trojí symbol brahman. Tímto vyjádřením byli kdysi autorizováni bráhmani, védy a oběti.

„Óm“ vyjadřuje absolutní svrchovanost, nejvyšší moc. „Tat“ vyjadřuje univerzalitu a „sat“ skutečnost brahman. Taittirijópanišad říká: Stalo se sat (které je existencí), a tat (to, co je nad). Je to kosmický svět, stejně jako to, co je nad ním. Je to také symbolem pro tři stavy vědomí - bdění, snění a spánek, s tím, že vedou k transcendentnímu stavu (turja). Viz. také kapitoly VII, 8 a VIII, 13.

24. Proto vykladači brahman pronášejí „Óm“, když vykonávají obětní činy, dary a pokání předepsané písmy.

25. Slovo Tat vyslovují ti, kdo hledají spásu a neočekávají protihodnotu, když vykonávají oběti, pokání a poskytují dary.

26. Slovo Sat se používá k vyjádření skutečnosti a dobra. Proto, ó Ardžuno, se slovo Sat používá při chvályhodných činech.

27. Pevná odhodlanost při vykonávání obětí, pokání a poskytování darů a též každá činnost s podobným účelem se také nazývá Sat.

28. Když se však vykonává oběť, provádí pokání či poskytují dary při jakémkoli obrádu, který postrádá víru, pak takový se nazývá „asat“, ó Ardžuno, a nic neznamená v současnosti ani v budoucnosti.

Toto je sedmnáctá kapitola která se nazývá „Jóga trojího dělení víry“.

KAPITOLA XVIII.

ZÁVĚR

Zřeknutí se netýká činností, ale plodů činnosti

Ardžuna pravil

1. Ó Kršno, toužím poznat pravou povahu zřeknutí se a vzdání se, každého zvlášť.

Gíta netrvá na zamítání činnosti vůbec. Trvá však na zamítání činnosti vycházející z tužeb. To je pravá sannjása (zřeknutí). V tomto verši se rozlišuje mezi zřeknutím se všech činností a vzdáním se plodů všech činností. Osvobození není docilováno karmanem, potomstvím nebo bohatstvím, ale vzdáním se plodů činností.

Gíta zdůrazňuje, že osvobozená duše může zůstat ve službě i po osvobození, a odpírá hledisko, že všechny činnosti pocházejí z nevědomosti a že když vystoupí moudrost, všechna činnost přestává. Učitel Gíty považuje za nesprávný názor, který říká, že ten, kdo vytváří činnost, je ve vázanosti, a ten, kdo je volný, nemůže konat.

Požehnaný pravil

2. „Zřeknutím se“ učení rozumí vzdání se prací, které byly podníceny touhou, a moudří říkají, že zanechání všech plodů práce je vzdání se.

Netečnost, čili nicnedělání, není ideálem. Činnost bez jakékoli sobecké touhy a očekávání odměny, prováděná s postojem „nejsem konající, podrobují se svrchovanému Já“, je ideálem, který Gíta před nás staví. Nekáže naprosté zamítnutí činností, ale chce na nás činnosti prováděné bez tužeb.

Sankara však je názoru, že vzdání se plodů, jak je zde učeno, se týká pouze karmajóginů, zatímco pro džňániny je úplné vzdání se činnosti příkazem. Zastává názor, že poznání je s činností neslučitelné.

3. Někteří učení říkají, že je třeba se vzdát činnosti jako zla, jiní prohlašují, že obětí, darů a pokání se nemáme vzdávat.

4. Vyslechni si ode Mne, ó Ardžuno, pravdu o vzdání se. Vzdání se se vysvětluje jako trojí, ó Ardžuno.

Rámánudža dělí vzdání se plodů na:

- 1) vzdání se plodů,
- 2) vzdání se ideje, že je konajícím, a tím i připoutanosti,
- 3) vzdání se veškeré ideje o činnosti, s uvědoměním si, že Pán je původcem všech činností.

5. Je třeba vykonávat oběti, dary a provádět pokání, a ne se jich vzdávat, protože oběti, dary a pokání očisťují moudrého.

Oproti názoru, že je třeba se vzdát všech činností, protože to vede k nsvobodě, Gíta ujišťuje, že se nemáme vzdávat obětí, darů a pokání.

6. Ale i práce se má vykonávat tak, že se člověk vzdává připoutanosti a touhy po plodech. To je, ó Ardžuno, Mé rozhodnutí a konečné hledisko.

Učitel je rozhodně pro praxi karmajógy. Činnosti nemáme opomíjet, ale máme je provádět bez sobecké připoutanosti a neočekávat odměnu. Spása nespočívá ve vnější činnosti nebo nečinnosti. Jejím základem je neosobní názorné vnitřní zapření ega.

Šankara k tomu poznamenává, že toto se netýká těch, kteří uctívají moudrost a kteří se zřikají všech činností. Avšak toto nepochází z Brhadáranjakopanišad, kde se uvádí: „Je to brahman, které bráhmani chtějí poznat studiem védů a také pomocí obětí, dary a sebekázní, prováděných bez připoutanosti.“

7. Opravdu není správné, když se člověk vzdává určité povinnosti, kterou by měl vykonávat. Zanechání toho z důvodu nevědomosti se označuje za tamasické.

8. Ten, kdo se vzdává určité povinnosti, protože je nepříjemná nebo ze strachu či z důvodu fyzického utrpení, ten provádí pouze vzdání se, které je radžasické, a nezískává tak odměnu ze zřeknutí se.

9. Kdo však vykonává předeepsanou povinnost jako záležitost, která se má učinit, a vzdává se veškeré připoutanosti i plodů, toho vzdání se je sattvické.

Co se má vykonat, je to, co je v harmonii s kosmickým účelem.

10. Moudrý, který se zříká a který rozptýlil své pochyby, ten je sattvické povahy. Takový nechová odpor k nepříjemným činnostem a příjemné ho nepoutají.

11. Je vskutku nemožné, aby se vtělená bytost zcela vzdala činnosti. Ale ten, kdo se zcela vzdává plodů činností, o tom se praví, že se opravdu vzdal.

12. Příjemné, nepříjemné a obojaké, tyto trojí plody činnosti vystupují po smrti těm, kteří se nevzdali. Žádné plody však nevystupují těm, kteří se zřekli (vzdali).

Šankara považuje ty, co zamítli plody činnosti, za karmajóginy, a za sannjásiny pokládá ty, kteří zamítli veškerou činnost, vyjma tu, která je nutná pro zachování těla.

Činnost je funkcí přírody

13. Učení sánkhja uvádí pět činitelů, které jsou nutné k dovršení každé činnosti. Pouč se ode Mne, ó Ardžuno.

Sánkhjou je zde míněna védánta.

14. Jsou to: základna pro činnost, činitel, různé druhy nástrojů, mnoho různých způsobů úsilí, pátým je prozřetelnost.

Základem pro činnost je fyzické tělo. Dle Šankary je činitelem jevové ego, psychofyzické já, které mylně pokládá svůj organismus za pravé Já.

Činitel je jednou z pěti příčin činnosti. Podle učení sánkhji je puruša, čili Já, pouhým svědkem. Přísně vzato, Já je nekonajícím, přeče však Jeho svědčení znamená start činnosti přírody, a proto je Já zahrnuto mezi určujícími příčinami.

„Úsilí“ – to jsou vitální energie ve fyzickém těle.

„Prozřetelnost“ – představuje nadlidský faktor, který zasahuje a působí na lidské úsilí. Ve světě působí moudrá, vševědoucí vůle. Ve všech lidských činnostech je přítomen nevypočitatelný prvek, který nazýváme štěstím, osudem nebo silou nahromaděnou činy v minulých životech. Úkolem člověka je, aby vhodil oblázek do jezera času, avšak neuvidí, jak vlnky dorazí na druhý břeh. Zasejeme semena, ale nespátríme sklizeň, neboť náleží vyšším rukám, než jsou naše vlastní. Nadosobní osud je obecná kosmická nutnost, která je výsledkem všeho, co se v minulosti stalo. Vládne naprosto nepozorovaně. Působí v jedinci pro své nevypočitatelné účely.

Víra v tento osud není omluvou pro naši nehybnost. Člověk je pomíjivým pojmem. Je si vědom svého cíle, kterým je zvednout se od svých zvířecích předků k božskému ideálu. Tlak přírody, dědičnosti a prostředí je možno překonat vůlí, kterou člověk vyvine.

15. Při každém činu, který člověk vykonává svým tělem, řečí nebo myslí, ať je správný či nesprávný, vždy je oněch pět činitelů přítomno.

16. Člověk pobloudilý myslí pro své nepochopení pokládá sebe za jediného činitele, a tak mu zůstává pravda zastřena.

Činitel je pouze jedním z pěti faktorů, a proto není správné pochopení, díváme-li se na činitele jako na jedinou příčinu.

Sankara vysvětluje – „dívá se na čiré Já jako na činitele“. Pokud přisuzujeme působení čirému Já, pak nechápeme skutečnost. Ego se obvykle bere za konajícího, ale je pouze jedním z hlavních určujících činitelů lidské činnosti, která je celá produktem přírody. Když je ego, jako takové, poznáno, pak jsme uvolněni od vlivů vazby a žijeme s větším poznáním univerzálního Já. Při takové vizi Sebe Sama jsou všechny činy produkty přírody.

17. Ten, který je prost jáství a který nemá zastřené pochopení, pak ačkoli zabíjí tyto lidi, přece nezabíjí a není činy vázán.

Osvobozená bytost vykonává svou práci jako nástroj univerzálního Ducha, za účelem zachování kosmického řádu. Provádí i hrůzné činy, bez nejmenší stopy sobeckého zájmu či touhy, jen proto, že je to nařízenou povinností. Práce sama není důležitá, záleží však na duchu, v jakém je vykonávána. Šankara prohlašuje: „I když ze světského stanoviska zabíjí, opravdu neza-
bývá.“

Tato stať neříká, že můžeme beztrestně provádět zločiny. Kdo žije v širokém duchovním vědomí, nepocítí žádnou nutnost si špatně počínat. Zlé činnosti pocházejí z nevědomosti a oddělujícího vědomí, ale z vědomí jednoty se svrchovaným Já vystupují jen dobré výsledky.

Poznání a činnost

18. Poznání, předmět poznání a poznávající subjekt jsou třemi podněty k činnosti, tj. nástroj, činnost a činitel, které skládají trojí složeninu činnosti.

„Podněty“ - je míněno mentální plánování.

19. Poznání, činnost a konající jsou dle nauky o gunách pouze trojího druhu a liší se podle různých gun. Vyslechni si to pozorně.

Zde se zmiňuje, že systém sánkhja je v některých věcech autoritou, nikoli však, pokud se týče nejvyšší pravdy.

Tři druhy poznání

20. Poznání, při kterém je Jediná Nepomíjející Bytost viděna ve veškeré existenci, nedělena v rozděleném, věz, že toto poznání je sattvické.

21. Poznání, které vidí mnohost bytí v různých bytostech z důvodu jejich oddělenosti, takové se nazývá radžasické.

22. Poznání, které ulpívá na jediném důsledku, jako by byl vším, bez ohledu na příčinu, a v ome-

zenosti nechápe skutečné, takové se nazývá tamasické.

Tři druhy činností

23. Činnost, která je povinná a která je vykonávána bez připoutanosti, lásky či nenávisti, bez tužeb po plodech činnosti, taková se nazývá sattvická.

24. Avšak činnost, která se vykonává s velkým vypětím, člověkem, který usiluje o naplnění svých tužeb nebo je poháněn pocitem osobního jáství, taková činnost se nazývá radžasickou.

„S velkým vypětím“ - když procházíme nemilosrdným utrpením, jsme si utrpení vědomi, vědomi pocitu, že vykonáváme něco nepříjemného, a pocit plahočení odnímá každému činu na hodnotě. Pociťovat, že činíme něco velkého, že něco životně důležitého obětujeme, je při provádění oběti velkou chybou. Když však je čin vykonáván pro samotnou příčinu, pak je to práce konaná s radostí a oběť sama není pociťována jako oběť. Vykonávání nepříjemných věcí s pocitem povinnosti, se stálým pocitem nepřijemnosti, má povahu radžasu. Avšak když vše vykonáváme se zcela neosobním vědomím, s úsměvem na rtech, tak, jak Sokrates vypil boležlav, pak je to povaha sattvy. Je rozdíl mezi činem lásky a činem zákona, činem milosti a činem povinnosti.

25. Činnost, která je podnikána z nevědomosti, bez ohledu na možné důsledky, v podobě ztrát, škod a bez ohledu na lidské možnosti, taková se nazývá tamasická.

Je třeba vždy brát v úvahu důsledky dopadu na jiné. Je třeba se vyvarovat sobeckých cílů.

Tři druhy konajícího

26. Konající, který je oproštěn od připoutanosti, který není samolibý, je plně odhodlaný a horlivý,

na kterého úspěch a neúspěch nemají vliv - takový je sattvické povahy.

27. Konající, který je ovládán vášní a který dychtivě očekává plody svých činností, který ve své chtivosti nebere ohled, když způsobí škodu, je nečestný a je ve vleku radosti a smutku - taková povaha se označuje za radžasickou.

28. Konající, který je nevyrovnaný, vulgární, zatvrzelý, podvádí, je zlomyslný, nedbalý, sklíčený a otálející, takový má tamasickou povahu.

„Vulgární“ - Šankara říká: „S intelektem zcela nevzdělaným, jako dítě.“

Tři druhy intelektu

29. Ó Ardžuno, nyní poslyš o třech druzích intelektu a o vytrvalosti, vše v závislosti na gunách. Vysvětlím ti je jedno po druhém.

30. Intelekt, který chápe činnost i nečinnost, to, co má být učiněno i to, co nikoli, před čím se mít na pozoru a čeho se netřeba obávat, co svazuje a co osvobozuje, ó Ardžuno, takový intelekt je povahy sattvické.

31. Intelekt, který chybně chápe co je správné a co je nesprávné, co se má učinit a co ne, takový intelekt je radžasický.

32. Intelekt, který je zatemnělý a bere za správné to, co je nesprávné a všechny věci pojímá zvráceně (v rozporu s pravdou), takový intelekt, ó Ardžuno, má tamasickou povahu.

Tři druhy vytrvalosti

33. Nekolísavá vytrvalost, která soustředěně kontroluje činnosti mysli, dechu a smyslů, ó Ardžuno, taková se nazývá sattvická.

„Vytrvalá“ pozornost nás uschopňuje si uvědomovat množství věcí, které při běžném pohledu lehce přehlédneme. Její síla je úměrná naší odpoutanosti od smutku, který má pramen v minulosti, a od obav z budoucnosti.

34. Vytrvalost, která se vytrvale drží povinností, potěšení a bohatství, a vyžaduje z toho prospěch, ó Ardžuno, taková vytrvalost je radžasická.

35. Vytrvalost, s jakou se poblouzněný nevzdává spánku, strachu, zármutku, sklíčenosti ani domýšlivosti, ó Ardžuno, taková je tamasická.

Tři druhy štěstí

36. Nyní, ó Ardžuno, ti povím o třech druzích štěstí; o takovém, které člověk dosahuje a z něj se raduje po dlouhém procvičování, a kterým dosahuje konce svého smutku.

37. Štěstí, které je na začátku jako jed a na konci jako nektar a které pochází od jasného pochopení átmanu, o takovém se říká, že je sattvické.

38. Štěstí, které pochází ze spojení smyslů s jejich předměty a které na začátku chutná jako nektar a na konci je jako jed, takové štěstí se označuje za radžasické.

39. Štěstí, které zastírá vnímání svrchovaného Já jak na začátku tak na konci a které vyvstává ze spánku, lenosti a nedbalosti, takové je tamasické povahy.

Obecným cílem života je štěstí. Pouze se liší dle toho, která guna převládá. Pokud v nás převládá *tamas*, pak je v nás přirozené násilí i netečnost, necitlivost a chyby. Když nám vládne *radžas*, pak nás uspokojuje bohatství a moc, pýcha a sláva. Pravé štěstí lidských bytostí nespočívá ve vlastnění vnějších věcí, ale v naplnění vyšší mysli a ducha, ve vývoji toho, co je v nás nejvnitřnější. Může to znamenat bolest či zdrženlivost, ale povede nás to k radosti a svobodě. Pokročíme od štěstí z poznání a ctnosti k věčnému klidu a radosti, blahu ducha, když se staneme jedno se svrchovaným Já a se všemi bytostmi.

Různé povinnosti vyplývající z vlastní přirozenosti a postavení

40. Na zemi ani na nebi mezi bohy není bytosti, která by byla prostá tří gun zrozených z přírody.

41. Činnosti bráhmanů, kšatrijů, vaišjů a také šúdrů, ó Ardžuno, se liší a jsou podmíněny gunami, které jsou přírodou zrozeny v jejich povaze.

Čtyři řády nejsou charakteristické pro hinduistickou společnost. Mají univerzální platnost. Klasifikace je závislá na typech lidské povahy. Každá ze čtyř tříd je charakteristicky definována, i když tyto se nepovažují za výlučné. Nejsou vždy určené dědičností.

Gítu nelze použít na podporu existujícího sociálního pořádku, který je ztrnulý a zmatený. Gíta přijímá teorii čtyř tříd a rozšiřuje jejich rámec i smysl. Vnější život člověka vyjadřuje jeho vnitřní bytí; povrch vždy odráží hloubku. Každý jedinec má svou vrozenou povahu a je jeho povinností, aby ji působivě přivedl do života. Každý jedinec je ohniskem Svrchovaného, je zlomkem Božství. Jeho osudem je odhalit ve svém životě tyto božské možnosti. Jediný Duch ve vesmíru vytvořil ve světě mnohost duší, ale idea Božství je naší neodmyslitelnou přirozeností, je pravdou naší bytosti, a není jí ten psychofyzický organismus vybavený gunami, neboť ten je jen prostředkem k vyjádření. Pokud každý jedinec činí to, co je jemu přirozené, pak se pohybuje v mezích zákona své bytosti, pak se bude Bůh sám vyjadřovat ve volním chtění lidských bytostí. Vše, co je pro svět základně důležité, nastane bez nejmenšího odporu. Lidé zřídka kdy dělají to, co mají. Když berou na sebe, že budou rozhodovat o událostech s tím, že se domnívají, že

podrobně znají plán, pak napáchají ve světě spoušť. Dokud je naše působení v souhlase s naší přirozeností, počínáme si správně, a když ji věnujeme Bohu, pak se naše činnost stává prostředkem duchovního zdokonalení. Když se Božství v jedinci dokonale projeví, pak jedinec dosahuje věčný, neomezený status. Problém, který máme v našem životě vyluštit, je objevit naše pravé Já a žít podle Jeho pravdy. Jinak hřešíme proti své přirozenosti. Důraz, který se klade na vrozenost povahy, ukazuje na to, že je třeba zacházet s lidskými bytostmi jako s jedinci, a ne jako s typy. Ardžuna se dozvídá, že pokud bude bojovat statečně jako bojovník, uzraje pro mír a moudrost.

Existují čtyři široké typy povah, a těm odpovídají čtyři způsoby sociálního života. Tyto čtyři třídy nejsou určeny zrodem či barvou, ale psychickými charakteristikami, které nás vybavují pro určité funkce ve společnosti.

42. Klid, sebeukáznění, askeze, čistota, trpělivost a přímost, moudrost, poznání a víra v náboženství, to jsou povinnosti bráhmanů, zrozených z jejich povahy.

Kdo patří k bráhmanům, od toho se očekává, že je vybaven mentálními a morálními kvalitami, viz. Dhammapadam: „Nikoli chomáčem vlasů, ani původem či zrodem se člověk stává bráhmanem. Bráhman je ten, ve kterém vládne pravda a spravedlnost.“ Moc kazí a zatemňuje vhléd. Nekomrolovaná moc je zhoubou pro mentální vyrovnanost. Bráhman se vyvarovává přímé moci a vykonává obecnou kontrolu přesvědčováním a láskou a zachraňuje ty, kteří třímají moc, aby nesešli z pravé cesty.

43. Hrdinství, energie, vytrvalost, duchapřítomnost, neochvějnost v boji, šlechtnost a vůdcovství, to jsou povinnosti kšatrijů, zrozené z jejich povahy.

I když si kšatrijové, bojovníci, nemohou činit nárok být duchovními vůdci, přece mají kvality, které jim umožňují přizpůsobovat duchovní pravdy požadavkům činu.

44. Zemědělství, pěstování dobytka a obchodování jsou povinnosti vaišjů, zrozených z jejich po-

vahy; práce ve formě služby jsou povinnosti
šúdrů, zrozené z jejich povahy.

Všichni lidé nemají stejné příležitosti dosáhnout nejvyšší stav v sociálním životě, protože se ve svých schopnostech různí. Avšak všem je dána stejná možnost, aby svými vlastními vlohami dosáhli cíle. Každý člověk má příležitost, aby dosáhl své lidské naplnění, plody moudrosti a ctností, úměrně dle jeho úsilí a stavu. Je malý rozdíl v tom, zda jsme kopáči, obchodníci nebo vládáme státu nebo meditujeme v cele. Pravidla sociálních stavů potvrzují, že různí lidé přispívají různými způsoby k všeobecnému dobru, když přímo přispívají naléhavým potřebám, kterých si jsou všichni vědomi, a když svědčí svými životy a prací pravdě a kráse. Společnost je funkční organizací a všechny funkce jsou neodmyslitelně důležité pro zdraví společnosti, a proto by se měly z hlediska společnosti pokládat za rovnocenné. Živý organický sociální systém spojuje jedince s různými schopnostmi. Demokracie není pokusem o stejnorodost, která je nemožná. Je to sjednocená různorodost. Všichni lidé se svými schopnostmi od sebe liší, ale všichni jsou pro společnost stejně nutní a jejich přispívání v různých jejích stavech je stejně hodnoty.

45. Oddáváním se vlastní povinnosti člověk dosahuje dokonalosti. Slyš, jak dosahuje dokonalosti ten, kdo vykonává svou vlastní povinnost.

„Oddáváním se vlastní povinnosti“ - každý z nás by měl být věrný své úrovni pocitů a impulsů. Je nebezpečné se věnovat práci, která přesahuje úroveň naší povahy. Podle našich schopností se musíme plně věnovat našim povinnostem.

46. Uctíváním Toho, ze kterého pocházejí všechny bytosti a který všechno prostupuje, skrze provádění vlastních povinností člověk dosahuje dokonalosti.

Práce je uctívání Svrchovaného, hold člověka Bohu. Gíta zastává názor, že povaha a duševní schopnosti jsou základem pro funkční rozdělenost. Přijímá teorii o převtělování a považuje kvalitu povahy člověka za vrozenou a určenou jeho předchozími životy. Všechny formy dokonalosti neleží ve stejném směru. Každá míří na něco, co ji přesahuje, k sebezpřekročení, ať usiluje o

osobní dokonalost nebo žije pro umění nebo pomáhá svým bližním, viz i XVIII, 48 a 60.

47. Je lepší vykonávat svou vlastní povinnost, třeba i nedokonale, než dokonale vykonávat povinnosti někoho jiného. Člověk se nedopouští chyby, když vykonává povinnosti, které mu dle přirozenosti přísluší.

Viz i III, 35. Nemá smysl zatěžovat svou mysl úkoly, které jsou naší povaze cizí. V každém z nás je princip stávání se, idea božského vyjádření. Je to naše skutečná povaha, která částečně nachází výraz v našich různých činnostech. Když se jí necháme vést v našich myšlenkách, touhách a snaženích, pak postupně budeme realizovat záměr, který po nás Duch vyžaduje. To, co nazýváme demokracií, je způsob života, který na nás požaduje, abychom uznávali práva každé lidské bytosti být jedincem, jedinečnou entitou. Neměli bychom pohrdat žádným člověkem, každý umí něco, co ostatní neumí.

48. Ó Ardžuno, člověk by se neměl vzdávat činností, které mu dle povahy odpovídají, byť by měly vady. Vždyť všechno naše podnikání je zahaleno nedostatky, stejně jako je oheň zahalen kouřem.

Karmajóga a absolutní dokonalost

49. Ten, jehož pochopení je volné od připoutanosti, a který svou bytost podrobil, jehož touhy vyprchaly - ten zřeknutím se přichází ke svrchovanému stavu, který všechnu činnost přeručuje.

Gíta opakuje, že sebekázeň a oproštěnost od tužeb jsou pro duchovní dokonalost naprosto zásadní. Připoutanost k objektům a pocit ega jsou pro nižší povahu charakteristické. Máme-li se pozvednout k poznání našeho pravého Já, které je Sama Sebe vědomé a je samosvítící, pak musíme napřed porazit naši nižší přirozenost, spojenou s nevědomostí a netečností, s její láskou k světským předmětům apod.

„Stav, který všechnu činnost překračuje“ - to nepředstavuje úplné odtazení od veškeré činnosti. Dokud žijeme ve fyzickém těle, je zřeknutí se aktivní činnosti nemožné. Gíta trvá na vnitřním zřeknutí. Jelikož ego a příroda si jsou blízcí, osvobozená duše, když se stane brahman, čirým Já, které je popisované jako tiché, klidné, neaktivní, působí ve světě přírody, přičemž ví, co příroda je.

Nejvyšší stav, který je zde popisován, není pozitivní vejítí v Pána, ale negativní uvolnění od žádostí.

Dokonalost a brahman

50. Ó Ardžuno, vyslechni v krátkosti, jak ten, kdo dosahuje dokonalost, dosahuje brahman, což je nejvyšším dovršením moudrosti.

Šankara říká: „Ačkoli brahman nepotřebuje žádné zdůvodnění, je snadno poznatelné, zcela blízké a formující naše já, přece se projevuje neosvíceným, tj. těm, jejichž porozumění je drží v zajetí jevů různých jmen a tvarů, vytvořených nevědomostí. Ti pokládají (brahman) za cizí, nesnadno poznatelné, velice vzdálené, jako by to byla oddělená věc. „Jako není třeba důkazu k poznání vlastního těla, podobně je zbytečný důkaz pro poznání Sebe Sama, které je bližší než tělo. Když se odvrátíme od vnějšího a zaměříme naše poznávání do nitra, okamžitě jej pochopíme.“ Viz i IX, 2.

51. Takový je obdařen čirým poznáním, je pevně ukázněný a odvrací se od zvuku a jiných smyslových objektů.

52. Přebývá o samotě, jí střídmě, zvládl řeč, tělo a mysl, stále se zabývá koncentrací a meditací a má bezvášnivost za své útočiště.

„Meditací a koncentrací“ - Šankara toto vysvětluje jako meditaci o přirozenosti svrchovaného Já a mentální koncentraci na toto.

53. Odvrhl pocit jáství, násilí, aroganci, touhy, hněv, majetek, v mysli je oproštěn od pocitu „to je moje“ a je zklidněný - takový je vhodný pro sjednocení s brahman.

Attar zmiňuje slavný výrok Ibrahima Abhama: „Z poutníkova srdce je třeba odstranit tři závoje, aby se mu otevřely dveře Štěstí. Za prvé je nutno obětovat, jako věčný dar, vliv obou světů. Neměl by se z nich těšit, neboť ať se raduje z jakékoli stvořené věci, vždy v tom je žádostivost a chtivý člověk se vylučuje z možnosti poznání Boha. Druhým závojem je situace, kdy má vládu nad oběma světy a je mu odejmuta, pak by se neměl rmoutit z tohoto ochuzení, protože to je znakem rozhněvání, a kdo se hněvá, ten se trápí. Třetí závoj je takový, že poutníka nemá lákat chvála nebo přízeň, protože kdo je tímto oklamán, je nízkého ducha, a takovému se Pravda neodkryje. Poutník musí být vysokomyslný.“

Nejvyšší láskyplná oddanost

54. Ten, který je sjednocen s brahman, je pokojný v duchu, nezná zármutek ani touhy, pokládá všechny bytosti za stejné. Takový dosahuje nejvyšší láskyplnou oddanost ke Mě.

Tento verš znovu ukazuje na to, že pro Gítu není nejvyšším stavem rozpuštění jedince v beztvarem absolutnu, ale láskyplná oddanost k svrchovanému Pánu, který v Sobě kombinuje proměnné i neproměnné.

55. Láskyplnou oddaností přichází ke Mě a poznává co Jsem a kdo opravdu Jsem. Pak, když Mne skutečně poznal, vstupuje okamžitě do Mne.

Znalec a uctívající se stávají jedno se svrchovaným Pánem, dokonalou Bytostí, skrze sebepoznání a zažitím Sebe Sama, džňána, nejvyšší moudrost, a bhakti, čili svrchovaná oddanost mají stejný cíl. Stát se brahman, znamená milovat Boha, znát Ho v plnosti a vplnout do Jeho bytí.

Rada, jak má Ardžuna učení použít

56. Kdo ustavičně všechny své činnosti vykonává s tím, že Mne má za útočiště, ten mou milostí dosahuje nepomíjející příbytek Věčnosti.

Toto je také cílem karmajógy. V těchto třech verších autor určuje, že moudrost, uctívání a práce jdou spolu. Práci nutno vyko-

návat s poznáním, že příroda je silou Božství a že jedinec je pouze nástrojem Boha. Se srdcem upevněným na Věčné a s pomocí Jeho milosti, ať dělá cokoli, věčně dlí ve Velkém Příbytku.

57. Všechny činnosti odevzdej v mysli Mně a hled' na Mne jako na Svrchovaného. V tomto porozumění buď neochvějný a své myšlenky ustavičně upínej na Mne.

„Buď se Mnou vždycky jedno v srdci, vůlí i vědomím.“ Když se naprosto vzdáme vesmírnému Pánu, pak On se stane smyslem našeho života.

58. Tím, že všechny své myšlenky upneš na Mne, Mou milostí překonáš všechny nesnáze. Zahyneš však, pokud z domýšlivosti nebudeš naslouchat Mým slovům.

Člověk může svobodně volit mezi spásou a zkázou. Když si pošetile myslíme, že můžeme odporovat vůli Všemohoucího, setkáme se pouze se žalem. Neposlušnost vůči Bohu nastává skrze pocit jáství, které je ve své konečnosti bezmocné.

59. Dáš-li průchod samolibosti a budeš-li zastávat názor „nebudu bojovat“, pak je tvé rozhodnutí plané. Příroda tě donutí.

Touha „nebojovat“ je pouze výrazem povrchu jeho povahy. Jeho hlubší bytost jej povede k boji. Když mu v obavách či strachu z utrpení klesnou ruce a váhá bojovat, a jestliže se boj odehraje bez jeho účasti, pak si uvědomuje, že následky jeho odstoupení budou pro lidstvo zlověstné. Bude donucen chopit se zbraní nemilosrdným tlakem kosmického Ducha. Měl by proto spolupracovat a podporovat kosmickou evoluci, namísto aby ji popíral a odpoval. Když tak učiní, tak on sám se změní ze zásadně rozhodnutého na spolupracujícího. Je to Ardžunova nižší povaha, která chce způsobit zmatek a odpadnutí od vyšší pravdy jeho vlastní bytosti. Nyní Ardžuna spatřil pravdu a může jednat, ne ze sobeckých důvodů, ale jako vědomý nástroj Božství. Všechny sobecké strachy musí žák odložit a být poslušen svému vnitřnímu Světlu, které ho povede přes všechna nebezpečí a překážky.

Bůh stanoví podmínky a je na nás, abychom je přijali. Neměli bychom marnit síly bojem proti proudu. Většina z nás jsme přiro-

zení, jsme dychtiví, impulzivní a zabydlení v našich malých schématech. Musíme se však změnit. Nejužitečnějšími můžeme být, když se podrobíme boží volbě. Svätý František Saleský měl nejoblíbenější modlitbu tu, která shrnovala ducha úplného podrobení, když říkal: „Ano Otče! Ano, a vždycky ano!“

60. Ó Ardžuno, ty jsi spoután vlastními činy, které se zrodily z tvé povahy. To, co v klamu nechceš vykonat, budeš muset vykonat i proti své vůli.

Donucovací síla vaší povahy vás poženě k tomu, abyste to vykonali.

61. Svrchovaný Pán dlí v srdcích všech bytostí, ó Ardžuno, a svou silou způsobuje, že se otáčejí, jakoby byly pouhými nástroji.

Vztah mezi naší vrozenou povahou a nucením osudu je řízen Božstvím, které přebývá v našich srdcích a vynucuje si a vede náš vývoj. Síla, která určuje události, není slepá, necitná, nemyslící vůle, které dáváme jméno „osud“ nebo „náhoda“. Duch, který vládne vesmíru, Pán, který předsedá evoluci kosmického plánu, je také usídlen v srdci každé bytosti a nedá jí odpočinout. „Bez Tebe nemůžeme ani na okamžik žít. Je pravdou, že Ty existuješ věčně uvnitř i vně.“

Svrchované je nejvnitřnějším Já naší existence. Celý život je pohybem rytmu Jeho života a všechny naše síly a činy pocházejí z Něho. Pokud v naší nevědomosti zapomeneme na tuto nejhlubší pravdu, přece se pravda nemění. Když žijeme vědomě v Jeho pravdě, pak přenecháváme všechny činnosti Bohu, a tím unikáme našemu egu. Pravda bude převládat i tehdy, když tak neučiníme. Dříve nebo později postoupíme svou pozici božskému úmyslu, ale v mezidobí není žádné nucení. Svrchované požaduje naši svobodnou spolupráci, kdy krása a dobro se rodí bez úsilí a námahy. Když se pro světlo Boha staneme průsvitnými prostředky, pak nás použije ke své práci.

62. Ó Ardžuno, spěj k Němu celou svou bytostí jako k útočišti. Jeho milostí obdržíš nejvyšší mír a věčný domov.

„Celou svou bytostí“ - na všech úrovních naší bytosti, musíme růst s uvědomováním si Božství. Láska Rádhy ke Kršnovi je symbolem naprosté lásky celé bytosti, od duchovní až po fyzickou.

Tím, že Ardžuna je povolán, aby spolupracoval s Bohem a vykonával svou povinnost, musí změnit orientaci celé své bytosti. Musí se dát k službám Svrchovanému. Pak budou jeho iluze rozptýleny, pouto mezi příčinou a následkem bude rozetnuto a obdrží světlo, které nevrhá stín, bude v dokonalé harmonii a svrchovaném požehnání.

63. Sdělil jsem ti moudrost tajemství všech tajemství. A když jsi o všem důkladně přemýšlel, pak udělej tak, jak si zvolíš.

„A když jsi o všem důkladně přemýšlel“ - musíme použít naši inteligenci a použít naše rozlišování.

„Pak udělej tak, jak si zvolíš“ - Bůh je domněle nestranný a nechává Ardžunovi, aby si zvolil. Jeho zjevná indiference vyplývá z Jeho úzkostlivé snahy, aby každý z nás přišel k Němu ze své vlastní svobodné volby. Nikoho nenutí, protože svobodná živelnost je drahocenná. Člověk spolupracuje na základě nedostatečnosti, nouze, nikoli z přinucení. Je přitahován. Není hnán, přemlouván či nucen. Svrchovaný svůj příkaz nevnucuje. V každém okamžiku je zcela na nás, zda boží volání přijmeme nebo odmítneme. Naprosté podrobení by mělo nastat s úplným souhlasem hledajícího. Bůh za nás neprovádí výstup, ačkoli je vždy připraven nám pomoci, pokud zakopneme, a utěšuje nás, když padáme. Bůh je připraven v trpělivosti čekat, dokud se k Němu neobrátime.

Rozpor mezi učením o lidské svobodě a předurčením rozvířil mnoho debat jak v Evropě tak v Indii. Tomáš Akvinský je názoru, že svobodná vůle a lidské úsilí hrají hlavní úlohu při spáse člověka, i když sama vůle zřejmě potřebuje podporu v božské milosti. Summa Theologica:

„Předurčení musí usilovat o dobré činy a modlitby, protože těmito prostředky se předurčení určitě naplní, a proto předurčení může být bytostmi podporováno, ale nemohou mu bránit.“ Člověk má svobodu odmítnout milost, kterou mu Bůh nabízí. Bonaventura říká, že je úmyslem Boha nabídnout člověku milost, ale jen těm, kteří se sami svým chováním připraví, aby ji mohli přijmout. Duns Scotus argumentuje tím, že svobodná vůle je božím příkazem, a proto ani Bůh nemá přímý vliv na rozhodnutí člověka.

Člověk má možnost spolupracovat s boží milostí, ale má i možnost se jí vyhnout.

*Spirituální vůdci na nás nepůsobí fyzickým násilím, šířením zá-
zraků či oslňováním. Pravý učitel nezaujímá pozici nemístné od-
povědnosti. I když žák sejde z cesty, tak mu pouze poradí, ale ne-
nutí ho zpátky, protože takový postup by narážel na individuální
možnost svobodné volby. I omyl je stavem růstu. Učitel dodává
žáku v jeho raných krocích odvalu, tak jako otec pomáhá dítěti
při jeho prvních kymácejících se krocích. Nabídne ruce k pomoci,
když klopýtá, ale ponechává na žáku, aby si zvolil směr cesty a
kontroluje jeho kroky. Kršna je jen vozatajem a bude poslouchat,
co mu Ardžuna řekne. Nenosí žádnou zbraň. Když ovlivňuje Ar-
džunu, děje se tak pro Jeho všepodrobnější lásku, která je nevy-
čerpateľná. Ardžuna má sám přemýšlet a pro sebe věc odhalit.
Neměl by jednat jednoduše z prosté víry a podle zvyku a autority.
Nevyslovené domněnky, emocionálně přijaté, vedou nevyhnutelně
k fanatickému pobožněstkářství a způsobily již neuvěřitelné množ-
ství utrpení. Je proto důležité, aby mysl hledala rozumné a na
zkušenostech založené ospravedlnění své víry. Ardžuna musí mít
pocit skutečné integrity, že jeho ideje jsou jeho vlastní, a nikoli, že
jsou mu vnucovány jeho učitelem. Učení nepředstavuje naočko-
vání.*

Závěrečná výzva

64. Slyš znovu Má svrchovaná slova, nejtajnější
ze všech. Jsi mi velmi drahý, proto ti říkám, co je
pro tebe dobré.

65. Upevni svou mysl na Mne; buď Mi oddán,
obětuj Mi, buď v pokoře, a tak dospěješ ke Mně.
Opravdu ti to slibuji, neboť jsi mi drahý.

*Nejvyšší mystérium, svrchované učení, které učitel odkrýval
v kapitole IX, 34, se zde opakuje.*

*Myšlenky, úcta, zbožné uctívání, to vše musí směřovat k Pánu.
Nechť se ubíráme v jednoduché důvěře, podrobení Bohu, Jemu
zcela otevření, ve znění křesťanského hymnu: „Ó Lásko, dávám
sebe Tobě, Tvým navždy, jen Tvým být.“*

*Bůh odhaluje Svou přirozenost, milostivost a lásku, i dychtivost
nás vzít zpět k Sobě. On čeká, připraven do nás vstoupit a zcela
nám patřit, když Mu otevřeme svá srdce. Náš duchovní život zce-*

la závisí na naší cestě k Němu, stejně jako na Jeho přístupu k nám. Nejedná se jen o náš vzestup k Němu, ale také o sestup Boha k člověku. Poslechněte si slova Thákura: „Ty jsi nezaslechl Jeho tiché kroky? On přichází, vždy přichází.“

Láska Boha naléhá na naši duši, a pokud se vrhneme k Jeho neustálému přicházení, On vstoupí do naší duše, vyčistí a spasí naši povahu a způsobí, že svítíme jako planoucí světlo. Bůh, který je vždy připraven pomoci, pouze čeká na naše důvěřivé obrácení se k Němu.

66. Zanech všech povinností a přijď ke Mně, jako k jediné záštitě. Netrap se, osvobodím tě od všeho zla.

Je třeba se ochotně vzdát Jeho tlaku, naprosto se podrobit Jeho vůli a brát útočiště v Jeho lásce. Když zničíme spoléhání se na naše malé já a nahradíme jej dokonalou důvěrou v Boha, pak nás zachrání. Bůh na nás žádá naprosté odevzdání sebe sama, a za to nám poskytne sílu ducha, která mění každou situaci.

Arđžuna byl spleten všemi možnými povinnostmi, rituálními a etickými, že válka způsobí zmatek v kastách a že v lhostejnost upadne zájem o předky, a stejně tak, že budou porušeny posvátné povinnosti, pomine úcta k učitelům apod. Kršna mu říká, aby si nedělal starosti se zvyky a zákony, ale aby Mu věřil a sklonil se před Jeho vůlí. Jestliže zasvětil Bohu svůj život, činy, pocity a myšlenky a podrobí se, pak ho Bůh povede bojem v životě a nemusí se bát. Vzdání se je nejsnadnější cestou k sebezpřekročení. Ruysbroek říká: „Jen ten je vhodný pro kontemplaci o božském Světle, který ničemu neotročil, ani svým ctnostem.“

Když máme realizovat naše osudové určení, pak musíme před Svrchovaným stát nazí a bezelšní. Marně se snažíme občas zahalovat a schovat se před Pravdou Pána. Když si dojičky krav tak počínaly, neuspěly v realizaci svých osudů.

Ani tak nehledáme Boha, ale spíše očekáváme Jeho dotek. Když se k Němu obrátíme a necháme, aby naplnil celou naši bytost, pak přestává naše odpovědnost. Zabývá se námi a provádí nás přes všechny smutky. Bezvýhradné podrobení Svrchovanému nás pozdvihuje a vyzvedává k nejvyšší možné dokonalosti. I když Pán řídí svět podle stanovených zákonů, přece od nás očekává, že se přizpůsobíme zákonům správného jednání, které se zakládá na naší povaze a na našem životním postavení. Pokud bereme útočiště v Něm, pak překračujeme vše. Zdá se, že k člověku musí při-

jít pomoc zvenčí, protože jeho duše není schopná se osvobodit z pasti, ve které je chycena z důvodu vlastního úsilí. Když čekáme na Boha beze slov a touhy, jen aby se nás zmocnil, pak pomoc přijde. „Ten je největší, kdo se nestará o zásluhy či provinění, a když je Mnou učen, pouze Mi slouží, necháváje stranou všechny povinnosti.“

Stoupenci Rámánudži pokládají tento verš za závěrečný verš knihy.

Odměna za sledování tohoto učení

67. Nikdy nesděluj toto učení někomu, kdo nevede sebeukázněný život nebo kdo nemá v sobě oddanost, kdo nechce poslouchat či Mne haní.

Jen ti, kteří jsou ukázněni, milující a mají touhu sloužit, jsou schopni porozumět tomuto poselství. Jiní jej slyší, a jen pomlouvají.

68. Kdo učí mé stoupence tomuto nejvyššímu tajemství a projevuje nejvyšší láskyplnou oddanost, ten bezpochyby přijde ke Mně.

Je povinností těch, kteří předtím byli zasvěceni, aby zasvěcovali nezasvěcené spolubratry. „Ať se zlí stanou dobrými, ať dobří dosáhnou klidu, ať klidní se osvobodí z pout a ať osvobození osvobodí jiné.“

69. Mezi lidmi není nikoho, kdo by vykonával Mně milejší službu. Nikdo na celém světě Mi není dražší než on.

Velcí, kteří překonali oceán samsáry, cyklus zrození a smrti, a pomáhají jiným jej překonat, ti jsou Bohu nejmilejší.

70. Kdo bude studovat naši posvátnou rozmluvu, tím budu uctíván obětí poznání. To je Můj názor.

71. Ten, kdo všemu s vírou a bez posměšků naslouchá, bude osvobozen a dosáhne šťastných světů spravedlivých.

72. Ó Ardžuno, naslouchal jsi tomu s jednobodovou myslí? Ardžuno, je tvůj myšlenkový zmatek, způsobený nevědomostí, nyní rozptýlen?

Ardžuna řekl:

73. Můj blud je rozptýlen a Tvou milostí jsem dosáhl poznání, ó Kršno, stojím pevně a nemám pochyb. Budu jednat podle Tvých slov.

Ardžuna přistupuje ke své určené činnosti nikoli se sobeckou myslí, ale na základě sebepoznání. Jeho iluze jsou rozptýleny, jeho pochyby zmizely. Vyvolený nástroj boží bere na sebe povinnost, kterou mu uložil Pán světa. Vyplní nyní příkaz Boha, neboť si uvědomuje, že nás vytvořil pro Jeho cíle, ne pro naše vlastní. Svoboda správné volby je závislá na mravním ukáznění. Ryzí dobrotou vystoupíme ke svobodě Ducha, která nás vynese z hrubohmotnosti, ke které má tělo sklon. Ardžuna prošel na začátku pokušením, ale zvítězil na cestě ke svobodě. Pociťuje, že když naplní příkaz Boha, že ho to posílí. Je naší povinností žít v duchu verše: „Tak, jak je mi Tebou přikázáno, ó Kršno, který sídlíš v mém srdci, tak si počínám.“ Ježíš řekl: „Nevyhledávám svou vůli, ale vůli Toho, který mne poslal.“ Musíme žít tak, jak si Bůh přeje, abychom žili v Jeho životě věčnosti. Chtít to, co Bůh chce, je tajemstvím božského života. Když Ježíš zvolal: „Odejmi ode mne tento kalich,“ měl na mysli to, čemu dával přednost, a prosil o vlastní uspokojení. Chtěl uniknout před krutým ponižením a smrtí, ale když pronesl: „Nechť se naplní Tvá vůle,“ vzdal se oddělenosti své existence a ztotožnil se s cílem Otce, který Ho poslal. Tento vývoj představuje shazování všech nároků a vytáček, oprostění se od všech těl, vynulování ega.

Sandžaja pravil:

74. Takto jsem vyslechl nádherný rozhovor mezi Kršnou a velkodušným Ardžunou. Při poslechu se mi až ježily vlasy.

75. Z milosti Vjásy, jsem mohl slyšet ono nejvyšší tajemství jógy, které osobně učil samotný Kršna, Pán jógy.

Vjása propůjčil Sandžajovi síly vidět a slyšet na dálku všechno, co se na bojišti odehrálo, aby mohl slepému králi Dhrtaráštrovi podat zprávy.

76. Ó králi, kdykoli si znovu připomínám tento úžasný a svatý rozhovor Kršny a Ardžuny, jsem stále znovu uchvácen radostí.

77. A kdykoli si připomínám nesmírně zázračnou formu Kršny (Hariho), pak mne přemáhá úžas, ó králi, a znovu a opět jsem vzrušen radostí.

„Kdykoli si připomínám“ – rozhovor Kršny a Ardžuny a skutečnost Boha nepředstavují filozofické téze, ale duchovní skutečnosti. My neporozumíme jejich významu tím, že si o nich budeme jednoduše vyprávět, ale tím, že budeme u nich prodlévat v duchu modlitby a meditace.

78. Kdekoli je Kršna, Pán jógy, a lučištník Ardžuna, pak je jisté, že tam bude i štěstí, vítězství a mravnost.

Učení Gíty je jóga a učitelem je Pán jógy. Když se duše stane osvícenou a sloučí se s Božstvím, pak je jisté vítězství, blaho a mravnost. Jsme vyzýváni k tomu, abychom sjednotili vizi a energii a nedovolili, aby první degenerovalo v blouznění a druhé v divoštství. „Velkým náboženským centrem“, jak baron von Hugel rád říkával, ohromující skutečností božského života je jóga; tj. jóga je realizace Boha uctíváním a úplným vzdáním se Jeho vůli a aktivní spoluúčastí v podpoře kosmického plánu. Sociální služba a spirituální vize by měly jít pospolu. Vyjadřuje se zde dvojitý smysl lidského života, kterým je osobní dokonalost a sociální efektivita. Viz Vádžasaneji Sanhitá: „Rád bych poznal svatý svět, kde se kněžstvo a království pohybují ve shodě“. Když Platón předpovídá, že nebude dobrá vláda na světě, dokud se filozofové nestanou králi, měl na mysli, že dokonalost člověka je druh svatby mezi vysokou myšlenkou a správným činem. Toto, podle Gíty, musí být navždy cílem člověka.

Takto končí závěrečná kapitola, která se nazývá „Jóga osvobození zřeknutím se“.

BHAGAVADGĪTA

Ze sanskrtského originálu přeloženého do angličtiny
a opatřeného komentářem Sarvepallim Radhakrišnanem
přeložil Rudolf Skarnitzl.

Sazba Juraj Václavík.

Vydalo nakladatelství Onyx, odpovědný redaktor Milan Šimon.
Zhotoveno v AMJTisk Sázavská 4, 120 00, Praha 2.

ISBN 798-80-86788-59-8